

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**LİDERLİK ÖZELLİKLERİ ANALİZİ: PUTİN, TRUMP VE ERDOĞAN
DEĞERLENDİRMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Berk ÇEVİK

HAZİRAN-2020

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**LİDERLİK ÖZELLİKLERİ ANALİZİ: PUTİN, TRUMP VE ERDOĞAN
DEĞERLENDİRMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Berk ÇEVİK

ORCID: 0000-0002-8842-0477

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Murat ÜLGÜL

HAZİRAN-2020

TRABZON

ONAY

Berk ÇEVİK tarafından hazırlanan “Liderlik Özellikleri Analizi: Putin, Trump ve Erdoğan Değerlendirmesi” adlı bu çalışma 18/09/2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği /oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Adı Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Doç. Dr. Murat ÜLGÜL	Başkan	☐	☐	
Doç. Dr. Bülent ŞENER	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Efe BAŞTÜRK	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEŒEN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Berk ÇEVİK

01.06.2020

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında uluslararası ilişkiler literatüründe diğer aktörler olan devlet ve uluslararası sisteme göre kendisine daha az yer bulan birey yani liderlerin sahip oldukları etkileri anlatılmaya çalışılacaktır. Birey olarak insanoğlundan bahsettiğimiz için her insanın bazı karakteristik özelliklere sahip olduğunu belirtmemiz gerekmektedir. Bu özellikler dahilinde ortaya konulan bir yaklaşım olan *liderlik özellikleri analizi* kapsamında Vladimir Putin, Donald Trump ve Recep Tayyip Erdoğan'ın liderlik özellikleri analizi değerlendirilerek, ne kadar etkili oldukları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Öncelikle bu çalışmanın ortaya çıkmasında her zaman değerli görüşleriyle ve telkinleriyle bana katkı sağlayan danışman hocam Doç. Dr. Murat ÜLGÜL'e en içten duygularıyla teşekkür ediyorum. Bu çalışmanın hazırlık aşamasından, en son ortaya çıkan haline kadar geçen süreçte, ne zaman ihtiyacım olsa bana yardımcı olmasından ve her zaman yapıcı bir şekilde beni yönlendirmesinden ötürü ayrıca teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Ayrıca bu çalışmada bana katkılarını sunan değerli hocalarım Doç. Dr. Bülent ŞENER ve Doç. Dr. Efe BAŞTÜRK'e teşekkürü bir borç bilirim.

Haziran, 2020

Berk ÇEVİK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
KISALTMALAR LİSTESİ.....	X
GİRİŞ	1-9

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TEORİK VE METODOLOJİK ÇERÇEVE	10-44
1.1. İnşacılık ve Neoklasik Realizm'in Bireye Bakış Açılıarı.....	15
1.1.1. İnşacılık.....	15
1.1.2. Neoklasik Realizm	19
1.2. Bireysel Karar Alıcılar Modeli.....	25
1.3. Liderlik Özellikleri Analizi	26
1.3.1. Liderlik Özellikleri Analizine Bir Bakış	26
1.3.2. Liderlik Özellikleri Analizinde Bulunan Özellikler ve Tanımları	28
1.3.3. Kısıtlamalara Karşı Hangisi? Saygı mı Meydan Okuma mı?	29
1.3.3.1. Olayları Kontrol Etme Yeteneğine İnanç	30
1.3.3.2. Güç Gereksinimi.....	32
1.3.4. Liderlerin Bağlamsal Bilgiye Karşı Yaklaşımları Nelerdir? Bilgiye Açıklar mı Yoksa Kapalılar mı?.....	34
1.3.4.1. Kendine Güven	35
1.3.4.2. Kavramsal Karmaşıklık	37
1.3.5. Liderler Hangisi Tarafından Motive Ediliyor? Problemler Tarafından mı Yoksa İlişkiler Tarafından mı?	38
1.3.5.1. Görev Odaklılık (Liderin Pozisyon Arayışı Motivasyonu)	39
1.3.5.2. Grup İçi Ön Yargı ve Diğerlerine Olan Güvensizlik (Dünyaya Doğru Motivasyonu)	40

İKİNCİ BÖLÜM

2. DIŞ POLİTİKA OLAYLARI ÜZERİNDEN VLADİMİR PUTİN'İN LİDERLİK

ÖZELLİKLERİNİN ANALİZİ	45-66
2.1. Rusya'da Vladimir Putin'in Etkisi	45
2.2. Çeçenistan Olayı	48
2.3. Güney Osetya Olayı	54
2.4. Kırım'ın İlhakı Olayı	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DIŞ POLİTİKA OLAYLARI ÜZERİNDEN DONALD TRUMP'IN LİDERLİK

ÖZELLİKLERİNİN ANALİZİ	67-89
3.1. ABD'de Donald Trump'ın Etkisi.....	67
3.2. Kuzey Kore Füze Olayı.....	72
3.3. İran Nükleer Anlaşma Olayı	78
3.4. Çin Ticaret Savaşı Olayı	83

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DIŞ POLİTİKA OLAYLARI ÜZERİNDEN RECEP TAYYİP ERDOĞAN'IN LİDERLİK

ÖZELLİKLERİNİN ANALİZİ	90-112
4.1. Türkiye'de Recep Tayyip Erdoğan'ın Etkisi	90
4.2. 1 Mart 2003 Tezkeresi Olayı.....	93
4.3. Mavi Marmara Olayı.....	100
4.4. Rus Uçağı Düşürülmesi Olayı.....	105

SONUÇ .....

YARARLANILAN KAYNAKLAR.....

ÖZGEÇMİŞ.....

ÖZET

Birey, insanlık tarihi boyunca politika yapımında önem arz eden bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bireyler devlet olarak adlandırılan yapının yönetiminde birincil aktörlerdendir. Devlet yönetiminde ise birincil aktör olarak adlandırabileceğimiz pozisyonlar devlet başkanlığı, cumhurbaşkanlığı ve başbakanlık pozisyonlarıdır. Bu pozisyonlarda bulunan bireyler politika yapımında ve ülkelerinin dış politikalarının belirlenmesinde önem arz etmektedirler. Bu pozisyonlarda bulunan bireyler aslında politik bir lider olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu liderler ülkelerinin karşılaştığı bir olay anında sahip oldukları liderlik özellikleri ile bu olaylara çeşitli tepkiler vermektedirler. Margaret G. Hermann'ın ortaya attığı ve *liderlik özellikleri analizi* olarak adlandırılan teori, liderlerin konuşmalarından hareket ederek onların liderlik özelliklerinin derecesini belirlemeye çalışmaktadır. Bu çalışmanın amacı hem değerlendirilecek olan liderler olan Vladimir Putin, Donald Trump ve Recep Tayyip Erdoğan'ın etkisini ve önemini örnek olaylar ile ortaya koymaya çalışmak hem de Hermann'ın teorisi baz alınarak liderlik etmiş oldukları ülkelerinin karşılaştığı bazı dış politika olaylarına verdikleri tepkilerin derecesinin niteliksel olarak belirlenmeye çalışılmasıdır. Putin bölümünde Çeçenistan, Güney Osetya ve Kırım'ın İlhakı olayları; Trump bölümünde Kuzey Kore Füze, İran Nükleer Anlaşma ve Çin Ticaret Savaşı olayları; Erdoğan bölümünde ise 1 Mart 2003 Tezkeresi, Mavi Marmara ve Rus Uçağı Düşürülmesi olayları incelemeye tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Liderlik Özellikleri, Vladimir Putin, Donald Trump, Recep Tayyip Erdoğan, Olay

ABSTRACT

The individuals emerges as an actor who is important in policy making throughout human history. These individuals are among the primary actors in the management of the structure called the state. In the state administration, the positions we can name as primary actors are the presidency and the prime ministry positions. The individuals in these positions are important in policy making and determining their country's foreign policies. The individuals in these positions actually appear as a political leader. These leaders react variously to these events with the leadership characteristics they have during a events their country faces. The theory put forward by Margaret G. Hermann, called *leadership trait analysis*, tries to determine the degree of their leadership traits based on the discourses of the leaders. The aim of this study is both try to reveal the influence and importance of Vladimir Putin, Donald Trump and Recep Tayyip Erdogan who are the leaders to be evaluated, with case studies and determine the degree of their reactions to some foreign policy events that their countries have faced, based on Hermann's theory. Chechnya, South Ossetia and Annexation of Crimea events in the Putin section; North Korean Missile, Iranian Nuclear Deal and Chinese Trade War events in the Trump section; 1 March 2003 Missive, Mavi Marmara and the Crashed of Russian Aircraft events in the Erdogan section will be subject to scrutiny.

Keywords: Leadership Traits, Vladimir Putin, Donald Trump, Recep Tayyip Erdogan, Event

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Liderlerin Kısıtlamalara Karşı Tepkileri.....	30
2	Liderlerin Bilgiye Karşı Açıklıklarını Belirlemek İçin Kurallar	35
3	Liderlerin Bir Pozisyon Arayışında Olduğunu Gösteren Kurallar.....	39
4	Dünyaya Doğru Motivasyon.....	43
5	Vladimir Putin'in Liderlik Özellikleri Analizi Sonuçları	115
6	Donald Trump'ın Liderlik Özellikleri Analizi Sonuçları	116
7	Recep Tayyip Erdoğan'ın Liderlik Özellikleri Analizi Sonuçları	116

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	: Central Intelligence Agency (Merkezi İstihbarat Teşkilatı)
Çev.	: Çeviren
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
Ed.	: Editör
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
HIİK	: Heidelberg Institute for International Conflict Research (Heidelberg Uluslararası Çatışma Araştırmaları Enstitüsü)
İŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
NAFTA	: North American Free Trade Agreement (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması)
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
OHAL	: Olağanüstü Hal
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
THAAD	: Terminal Yüksek İrtifa Sahası Savunması
TPP	: Trans-Pacific Partnership (Trans Pasifik Ortaklığı)
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
t.y.	: Tarih yok
USMCA	: United States-Mexico-Canada Agreement (ABD-Meksika-Kanada Anlaşması)
vd.	: Ve diğerleri
YPG	: Halk Koruma/Savunma Birlikleri

GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler literatüründe ortaya çıkan çeşitli olaylara karşı hangi yapının daha önemli olduğu tartışma konusu olmuştur. Bazı görüşler, devletin uluslararası arenada en önemli aktör olduğunu savunmaktadır. Bu görüşler içerisinde en çok öne çıkan realizm olmuştur. Realizm, insan doğasını kötümser olarak algılamaktadır. Bu yüzden insanların bir araya gelerek oluşturdukları devletlerin de doğasının kötü olacağını savunmaktadır. Yani realizme göre devletler sadece kendi çıkarlarının peşinde koşmaktadırlar. Ulusal güvenlik ve devletin sürdürülebilirliği önemlidir. Devletler politikanın en önemli aktörü olarak görüldüğünden, devletlerin güç çerçevesinde tanımlanan çıkarlarını gerçekleştirmeleri kaçınılmazdır. Uluslararası sistem anarşik olarak tanımlandığından, bu ortamda ortaya çıkabilecek olan çatışmaların savaşa neden olacağını ve çözüme de ancak savaş ile varılabileceğini düşünmektedirler (Aydın, 2004: 38-39). Sonuç olarak realizm devleti önemli bir aktör olarak görmekte ve uluslararası politikada devletin öncü olduğunu savunmaktadır.

Devleti uluslararası arenada ana aktör olarak gören görüşlerin yanı sıra bazı görüşler ise devletin yanı sıra uluslararası sistemin ve bununla beraber uluslararası kurumların en önemli aktör olduğunu savunmaktadır. Bu görüşler içerisinde en çok öne çıkan ise liberalizm olmuştur. Liberalizm kendi içerisinde farklı görüşleri barındırmaktadır. Liberalizmin temel varsayımlarından ilki devletlerin karşılıklı olarak ticaret ilişkileri içinde bulunmaları sebebiyle savaşa yol açmadan, yüksek derecede birbirlerine bağımlı ekonomik ilişkilerin kurulmasını savunmaktadır. İkinci olarak liberalizm, cumhuriyetçi yönetimlere sahip devletlerin birbirleri ile savaşmayacağını iddia etmektedir. Üçüncü olarak, devletlerin sahip olduğu çıkarlarını sağlama noktasındaki ihtiyaçlarını sınırlandırmak için uluslararası örgütlerin önemli olduğunu savunmaktadır (Heywood, 2011: 94-99). Bu kurumların varlığıyla beraber savaştan uzak durulabileceği savunulmaktadır. Sonuç olarak liberalizm uluslararası sistemde bulunan uluslararası kuruluşların, devletler arasında ortaya çıkabilecek olan durumlarda problem çözücü bir yapıda bulunduğunu ve bunların olaylar büyümeden araya girerek düzeni sağladığını savunmaktadır.

Devlete ve uluslararası kurumlara önem veren görüşlerin yanı sıra bireye yani lidere de önem veren görüşler bulunmaktadır. Liderlik devlet olarak adlandırılan yapılar için önemli bir unsurdur. Tarihte birçok devletin kaderi sahip olduğu liderin vermiş olduğu kararlara göre şekillenmiştir. Yani devlet ve uluslararası sistemin/uluslararası kurumların yanında bireyin de uluslararası politikada etkili bir aktör olduğunu göstermektedir. Literatürde liderin önemi üzerine yapılan birçok çalışma mevcuttur. İlk olarak Samuel R. Rohrer (2014), *What Makes a Prime Minister Great?: A Leadership Trait Analysis of the effectiveness of British Prime Ministers from 1902 to*

2004 isimli makalesinde İngiltere başbakanlarının başbakan oldukları süre zarfında liderlik özellikleri analizi kriterlerinin nasıl bir rol oynadığına yönelik bir çalışma yapmıştır. Rohrer bu çalışmada İngiliz başbakanların önemli derecede etkili olduklarına dair kanıtlar sunmuştur. Başbakanların sahip oldukları liderlik özellikleri ile daha etkili bir siyasi lider olduklarını politik kampanyalarda kullanılabileceği savunulmaktadır. Stephen Benedict Dyson'ın (2006) *Personality and Foreign Policy: Tony Blair's Iraq Decisions* isimli çalışmada Irak konusunda İngiltere'nin olayın içinde olmasında Tony Blair'in kişiliğinin önemli rol oynamasının üzerinde durmuştur. İngilizlerin Irak konusunda karar vermesine ilişkin mevcut kanıtlar kullanılarak Blair'in kişiliğinin ve liderlik tarzlarının İngilizlerin Irak'a karşı oluşan politikasında süreci ve sonucu nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda çalışma dış politika teorilerinde bireysel faktörlerin önemini de vurgulamaktadır.

Margaret G. Hermann'ın (1980a) *Assessing the Personalities of Soviet Politburo Members* isimli çalışması da liderlik alanında yapılan çalışmalara örnek olarak gösterilebilir. Hermann bu çalışmada, Sovyet Politbüro üyelerinin konuşmaları ve röportajları aracılığıyla bu siyasi liderlerin kişisel özelliklerinin değerlendirmesini yapmaktadır. İncelediği özellikler etnosentrizm, olayları kontrol etme yeteneğine inanç, güç gereksinimi, bağlılık ihtiyacı, kavramsal karmaşıklık, kendine güven, diğerlerine olan güvensizlik ve görev odaklılıktır. Bu çalışmada Politbüro üyelerini tanımlamanın ve durumsal değişkenlerin kişisel özellikleri üzerindeki etkisini keşfetmenin yanı sıra, bu özellikler ile geçmiş verileri arasında ve aynı zamanda yumuşama üzerindeki konularında da ilişkiler olduğu bildirilmektedir. Juliet Kaarbo'nun (1997) *Prime Minister Leadership Styles in Foreign Policy Decision-Making: A Framework for Research* isimli çalışmada İngiltere başbakanlarını ve Almanya şansölyelerini incelenmiştir. Liderlik tarzının karar verme süreci üzerinde büyük bir etkisinin olduğu savunulurken, liderlik tarzının karar verme süreci yoluyla dış politikayı dolaylı olarak etkilediği belirtilmektedir. Yapılan bu çalışmalar bireyin politikada ne denli önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu yüzden birey olarak lider, devlet ve uluslararası sistem bazında ortaya çıkabilecek olan olası durumlarda kilit aktör rolüne bürünebilmektedir.

Birey olarak insanoğlundan bahsettiğimiz için her bireyin bazı karakteristik özellikleri olduğunu belirtmemiz gerekmektedir. Bu karakteristik özellikler liderin karar süreçlerine nasıl bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Yukarıda özetlenen bazı çalışmalarda da liderlerin sahip olduğu özellikler ve liderlik tarzlarının karar alma süreçlerinde önemli olduğu, liderlerin öneminin ve etkisinin öne çıktığı belirtilmiştir. Bu yüzden tezde ana yaklaşım olarak Hermann'ın *liderlik özellikleri analizi* yaklaşımı kullanılacaktır. Çünkü Hermann'ın bu yaklaşımı liderlerin sahip olabileceği bazı özellikleri tanımlamaktadır. Bu özellikler bütün liderlerde bulunan ortak özelliklerdir. Liderlerin sahip oldukları bu özellikler, onların karşılaştıkları herhangi bir olay karşısında aldıkları kararları şekillendirmektedir. Liderlerin kendi istekleri ve düşünceleri ile birlikte kararlarının şekillenmesi sonucunda da dış politika çıktıları ortaya çıkmaktadır.

Bu yüzden liderlerin sahip oldukları özellikler ve Hermann'ın çalışmasında belirttiği kriterlere göre bu özelliklerin derecelerinin şekillenmesi önem arz etmektedir.

Hermann (2003), *Assessing Leadership Style: Trait Analysis* isimli makalesinde bu özellikleri tanımlamıştır. Hermann'ın çalışmasında yer alan özellikler; olayları kontrol etme yeteneğine inanç, güç gereksinimi, kendine güven, kavramsal karmaşıklık, görev odaklılık, grup içi ön yargı ve diğerlerine olan güvensizliktir. Bu özellikler Hermann'ın belirlediği kriterlere göre yüksek veya düşük olarak değerlendirilmektedir ve bu kriterlerin ortaya çıkmasına yönelik olarak liderlerin konuşmalarının öneminin üzerinde durmuştur. Hermann bu özellikler dâhilinde liderlerin konuşmalarını analiz ederek ve kendisinin de gelişmesine katkı sağladığı bir bilgisayar programı olan *profiler plus* (Şıhmantepe, 2019: 60) üzerinden sayısal olarak hesaplayarak liderlerin sahip olduğu özelliklerin derecesini belirlemeye çalışmıştır. Hermann'ın 122 lider üzerinde yaptığı değerlendirme ile birlikte programa yüz veya daha fazla kelimedenden oluşan elli röportaj veya konuşmanın yüklenerek yeterli bir değerlendirme yapılabileceğini ortaya koymuştur (Hermann, 2003: 180). Herhangi bir lider bu yaklaşıma göre değerlendirilirken, program aracılığıyla hesaplanan puanların mukayese edilmesi de gerekmektedir. Bu mukayese Hermann'ın 122 lider ile yapmış olduğu çalışmada ortaya çıkan puanlara göre yapılmaktadır. Buna göre hangi özelliğin yüksek hangi özelliğin düşük olarak değerlendirilebileceği ortaya çıkmaktadır. Bunlar yapıldıktan sonra yine Hermann'ın çalışmasında bazı kriterler belirleyerek ileri sürdüğü liderlerin tarzları, liderlerin kısıtlamalara karşı duruşu, bilgiye karşı açık mı yoksa kapalı mı oldukları, problemler tarafından mı yoksa ilişkiler tarafından mı motive edildiklerine yönelik değerlendirmeler yapılarak belirlenmeye ve bir sonuca varılmaya çalışılır (Şıhmantepe, 2019: 57-58).

Bu çalışmanın temel konularından birisi dünya siyasetindeki aktörlerden olan liderlerin dünya siyasetinde ne kadar etkili olduklarını analiz ederken, liderin öne çıkan bir aktör olduğunu savunmaktır. Bu yüzden çalışmada kullanılacak olan liderlerin kendi ülkelerinin çıkarları doğrultusunda, istediklerini ve düşüncelerini gerçekleştirmede ne kadar başarılı oldukları örnek olaylar ile kanıtlanmaya çalışılacaktır. Çalışmanın temel konularından bir diğeri ise, çalışmada kullanılacak olan liderlerin karşılaşmış oldukları bazı olaylara karşı olumlu ve olumsuz olarak vermiş oldukları tepkilere ve konuşmalarına göre, liderlik özellikleri analizi aracılığıyla değerlendirilmesidir. Bu yüzden liderlerin, yaklaşımda belirtilen liderlik özelliklerinin derecelerinin olay anlarında nasıl şekilleneceği belirlenmeye çalışılacaktır. Olay anlarında liderlerin özelliklerinin dereceleri, Hermann'ın belirlemiş olduğu liderlik özelliklerinin kriterlerine göre değerlendirildiğinde daha çok yüksek olarak şekilleneceği öngörülmektedir. Çünkü olay anlarında alınan kararlar yüksek seviyede bir dikkat ve kararlılığı içermelidir. Böyle bir çalışma yapılmasının amacı ise literatürde yer alan ve çoğunlukla devlet ve sistem görüşlerine göre değerlendirmeleri yapılmış olan çalışmalara karşı, birey yani lider odaklı bir çalışma yapmaktır. Bireye yönelik çalışmalar yapılmış olsa da, bu çalışmalar diğerlerine göre daha az yer tutmuş ve uluslararası ilişkiler çalışmaları içerisinde, ana akım teoriler gibi, kendisine çok yer edinememiştir. Bu yüzden

literatürde oldukça az yer alan lidere yönelik bir çalışma sunmak suretiyle uluslararası ilişkiler disiplinine katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Lider olarak çalışmada kullanılacak olan Vladimir Putin, Donald Trump ve Recep Tayyip Erdoğan'ın liderlik süreleri boyunca karşılaşmış olduğu çeşitli olaylara yönelik sarf etmiş oldukları konuşmalar ve davranışlar ile Hermann'ın liderlik özellikleri analizinde belirtmiş olduğu özelliklerin derecesinin, özelliklerin sahip oldukları kriterlere göre, niteliksel olarak belirlenmeye çalışılacaktır. Niteliksel olarak bir değerlendirme yapılmasının nedeni, Hermann'ın değerlendirme olması için yeterli gördüğü elli röportaj ve yüz veya daha fazla kelimedenden oluşan dokümanlara tam ve eksiksiz olarak ulaşılmasının mümkün olmamasıyla ilgilidir. Ayrıca çalışmada liderlik özellikleri değerlendirilecek olan liderlerin karşılaşmış oldukları her bir olaya yönelik elli gibi yüksek sayıda röportaj veya konuşmasının bulunmadığı da göz önüne alınmalıdır. Bu yüzden yaklaşımın bilgisayar programı gerektiren kısmı dikkate alınmayarak, yaklaşımda belirtilen özelliklerin kriterlerine göre, çalışmada işlenecek olan liderlerin konuşmaları niteliksel olarak değerlendirilecektir. Her bir liderin karşılaşmış olduğu olaylara yönelik konuşmaları incelenerek, hangi özelliğin (yedi özellikten birisi) kriterlerini hangi seviyede (yüksek veya düşük) taşıdığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Belirtilen liderlerin karşılaşmış oldukları olaylara karşı sarf etmiş oldukları konuşmalarının Hermann'ın ortaya koyduğu kriterler çerçevesinde herhangi bir özelliği yansıtmadığı durumlarda bu özellikler, olayın genel akışında, yine Hermann'ın belirtmiş olduğu özelliklerin kriterleri baz alınarak, liderin davranışlarına göre değerlendirilecek ve hangi seviyede olduğu belirlenmeye çalışılacaktır. Her bir olayın değerlendirilmesinin sonunda liderlerin tarzları, kısıtlamalara karşı duruşları, bilgiye olan açıklıkları, problemler mi yoksa ilişkiler tarafından mı yönlendirildikleri soruları, Hermann'ın yine bu konuda belirttiği kriterlere göre cevaplanarak belirlenip, sonuca bağlanacaktır.

Çalışmanın değerlendirme kısmında incelenecek liderler olarak seçilen Vladimir Putin, Donald Trump ve Recep Tayyip Erdoğan'ın seçilmelerinin nedeni, hepsinin güncel olarak kendi ülkelerinde iktidarda yer alan liderler olmalarının yanı sıra, kişisel diplomasi alanında öne çıkan liderler olmalarından kaynaklanmaktadır. Kişisel diplomaside öne çıkan liderlerin seçilmesinin amacı, liderlerin ortaya çıkan bir olay anında, olayın diğer tarafı ile çözüme ulaşma konusunda karşı ülkenin lideri ile yaptığı kişisel görüşmelerde bir sonuca ulaşma imkânının yüksek olmasıdır. Kişisel diplomasi aslında ortaya çıkan yeni bir şey değildir. Örneğin VII. ve VIII. yüzyıllarda İngiltere kralları Roma'ya diğer güçlü liderler ile yüz yüze görüşmek üzere yaptığı yolculuklarda öldürülmüşlerdir. Bu tarz olayların ortaya çıkmasının engellenmesi amacıyla liderler, kişisel olarak diplomasi yürütmek için görüşmelerini ülkelerin birbirleri ile olan sınırlarında gerçekleştirmişlerdir (Goldstein, 1996: 23-24). Kişisel diplomasi ilerleyen zamanlarda değişik hallere bürünmüştür. Modern anlamda ilk kez Fransız devriminden sonra Viyana Kongresi'nde ortaya çıkmıştır. Sonrasında hem I. Dünya Savaşı hem de II. Dünya Savaşı sonrası yeni düzenin belirlenmesi için yapılan toplantılarda gözle görülür bir etken olmuştur. Günümüze doğru ise telefon ve

telekonferans görüşmeleri ile liderler arasında kişisel diplomasi yürütülebilmektedir (Ülgül, 2019: 166-167).

Vladimir Putin kişisel diplomasi konusunda öne çıkan bir liderdir. Gerhard Schröder, Silvio Berlusconi, Hasan Ruhani, Nicholas Maduro gibi liderler ile yakın ilişkiler geliştirmiştir. İstihbarat geçmişine sahip olması diğer liderlerin görüşlerini değerlendirmesinde ona katkı sağlamıştır. Putin gibi Donald Trump'ta kişisel diplomasiyi kullanan liderlerdendir. İşadamı geçmişine sahip olmasından ötürü yabancı liderler ile karşılıklı yapacağı pazarlıklarda istediğini elde edeceğini düşünmektedir. Recep Tayyip Erdoğan ise Türkiye'de etkili bir liderlik gerçekleştirmiştir. Erdoğan, liderlik yeteneğine güvenmekte ve karar alma aşamalarında kontrolünü sağlamaktadır. Onun sağlamış olduğu otorite, bütün kurumların ve fikirlerin ötesinde algılanmaktadır (Ülgül, 2019: 171-174). Bu üç liderin gerek diğer liderler ile gerekse de birbirleri ile olan kişisel diplomasiyi ile anlaşmazlıklar sonuca bağlanmıştır. Örneğin ABD'nin Suriye'de bazı terör örgütlerine silah temin etmesi ile ilgili Erdoğan bizzat Trump ile görüşmüştür. Görüşmenin ardından Erdoğan, Trump'ın silah sevkiyatından haberinin olmadığını basına açıklamıştır (Erdoğan: Trump 'YPG'ye silah sevkiyatının devam ettiğinden haberim yok' dedi (02.02.2018), <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201802021032074122-erdogan-trump-ypg-silah-yardimi/>). Bir başka örnek olarak Erdoğan ve Putin'in 2018 yılı içerisinde birçok kez bir araya gelmesi ya da telefonda konuşması S-400 gibi silah ticareti, Suriye sorunu ve enerji işbirliği ile alakalı konularda yanlış anlamaların giderilmesine yardımcı olmuştur (Dikbayır, 2019). Örneklerden görüldüğü gibi kişisel diplomasi yoluyla liderler birçok sorunun üstesinden gelebilmiştir. Çalışmada kullanılacak olan liderlerin kişisel diplomasiye önem verdikleri görülmektedir.

Çalışma toplam dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde teorik ve metodolojik olarak çalışmanın çerçevesi belirlenecektir. Bu bölümde, çalışmada ana yaklaşım olarak kullanılacak olan liderlik özellikleri analizi genel hatları ile tanımlanmadan önce, çatışma, uyuşmazlık vb. kavramlar tanımlanarak değerlendirilmede kullanılacak olan olaylara bir altyapı oluşturulacaktır. Ayrıca lider üzerinden yapılan bir çalışma olduğu için, *bireysel karar alıcılar modeli* kısaca anlatılacaktır. Sonrasında bireyin önemli olduğu yaklaşımlar olan *inşacılık* ve *neoklasik realizm* anlatılarak, neden bu çalışma için teorik bir çerçeve oluşturamadıklarının üzerinde durulacaktır. Daha sonrasında liderlik özellikleri analizi anlatılarak çalışmanın ilk bölümü sonlandırılacaktır.

Diğer bölümler ile ilgili açıklamalar yapılmadan önce, çalışma için yine bu bölümlerde kullanılacak olan olayların neden seçildiği kısaca açıklanmalıdır. Üç lider için de seçilen her bir olayın aslında liderlerin ülkelerinin güvenliğini sağlamak konusunda ortaya çıkan önemli olaylar oldukları ve bu olaylarda yaptıkları ile rakiplerine siyasi olarak hamlelerle karşılık verdikleri görülmektedir. Olayların diğer kıstasları aşağıda açıklanacak olup, ortak noktaları ise yukarıda belirtilen nedendir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Vladimir Putin'in karşılaşmış olduğu bazı dış politika olaylarına göre liderlik özellikleri analizi yapılacaktır. Bu bağlamda bu bölüm, dört ana başlıktan oluşmaktadır. Bölümün ilk başlığı olan *Rusya'da Vladimir Putin'in Etkisi*'nde kısaca Rusya'da cumhurbaşkanlığı makamının sahip olduğu yetkilerden ve Putin'in Rusya siyaseti üzerindeki etkisi anlatılarak ve örnek olaylar ile desteklenerek, lider olarak nasıl bir etkiye ve öneme sahip olduğu ifade edilmeye çalışılacaktır. Diğer alt başlıklarda Putin'in karşılaşmış olduğu üç farklı olay kısaca anlatılarak, yukarıda da belirtildiği şekilde liderlik özellikleri analizi yapılmaya çalışılacaktır. Bu bölümde ilk olarak *Çeçenistan Olayı* değerlendirilmeye alınacaktır. Bu olayın seçilme nedeni Putin'in 2000 yılında göreve geldiği dönemde Rusya açısından önemli bir konu olmasından ötürüdür. Aslında Çeçen sorunu önceki dönemlere dayanan bir sorundur. Çeçenler bağımsızlıklarını ilan etmek istemiş fakat bu konuda başarılı olamamışlardır (Edwards, 2013: 9). Putin'in bu sorun karşısında başarı sağlaması için halk onun arkasında birlik olmuştur (Tsygankov, 2010: 130). Putin gerek askeri (Baev, 2004: 2) gerekse siyasi (Edwards, 2013: 26-28) olarak yaptığı hamleler ile olayı çözüme kavuşturmuştur. Bu yüzden Çeçenistan olayı, Putin'in liderlik özelliklerinin etkin bir biçimde değerlendirilebilmesine olanak sunması bakımından önem teşkil etmektedir. İkinci olarak *Güney Osetya Olayı* değerlendirilmeye alınacaktır. Bu olayın seçilme nedeni Putin'in yönetime gelmesinin üzerinden 8 yıl gibi bir süre geçmesinin üzerine yani iktidarını pekiştirdikten sonra ortaya çıkan bir olay olmasından kaynaklanmaktadır. Gürcistan'ın Güney Osetya'ya karşı göstermiş olduğu tavırlar yönetime gelen her yeni başkan döneminde sertleşmiştir (Cheterian, 2009: 158-159; Toal, 2008: 677; Wakizaka, 2019: 62). Bu yüzden Rusya bölgedeki etkisini korumak ve Gürcistan'ın Batı'ya yaklaşarak kendine tehdit oluşturmasına bir cevap olarak Güney Osetya'nın yanında bulunmuş ve Gürcistan'a karşı gerek askeri gerekse de siyasi hamleler yapmıştır (Cheterian, 2009: 158; King, 2008: 5). Ayrıca Putin'in günümüze kadar iktidarda bulunmasından ötürü, iktidarının tam ortalarında meydana gelen bir olay olması ve Putin'in sonraki yılları için önem arz eden bir pozisyonda bulunması da değerlendirilme için bir neden oluşturmaktadır. Üçüncü ve son olarak *Kırım'ın İlhakı Olayı* değerlendirilmeye alınacaktır. Bu olayın seçilme nedeni Ukrayna'nın kendi içerisinde yaşadığı iktidar sorunlarından sonra göreve gelen Batı yanlısı iktidarın Rusya'ya karşı Batı ile iyi ilişkiler kurarak, uluslararası organizasyonlardan yardım istemiştir. Bunun üzerine Putin, Kırım'da yaşayan Rus nüfustan ötürü ve Ukrayna Batı'ya tamamen kayarsa kendisi için bir tehdit unsuru olacağından siyasi bir hamle yaparak Kırım'ı ilhak etmiştir (Address by President of the Russian Federation (18.03.2014), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>; Özdal, 2015: 284). Ayrıca olayın coğrafi olarak bir değişime neden olması değerlendirilmeye alınmasında etkili olmuştur. Bütün olaylarda görüldüğü gibi Putin'in yaptıkları ülkesini güven içerisinde tutmak için yaptığı hareketlerdir. Ayrıca bunlarla beraber ülkesinin siyasi olarak istediklerini almasına olanak sağlamıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Donald Trump'ın karşılaşmış olduğu bazı dış politika olaylarına göre liderlik özellikleri analizi yapılacaktır. Bu bölüm dört ana başlıktan oluşmaktadır. Bölümün ilk başlığı olan *ABD'de Donald Trump'ın Etkisi*'nde ABD başkanlarının dış politika yapımında hangi yetkilere sahip olduğu anlatılacaktır. Bu yetkilere göre ABD başkanlarının ülke yönetimindeki etkisi belirlenmeye çalışılacaktır. Ayrıca Trump'ın istediklerini yaptıklarını kanıtlamaya yönelik olarak örnek olaylar anlatılarak onun etkisi ve önemi ifade edilmeye çalışılacaktır. Diğer alt başlıklarda üç farklı olay kısaca tanımlanarak, Trump'ın liderlik özellikleri analizi yapılmaya çalışılacaktır. İlk olarak *Kuzey Kore Füze Olayı* değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Bu olayın seçilme nedeni ABD'nin Kuzey Kore ile Trump başkan olmadan önce de sorunlarının olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden her ABD başkanının dikkatli bir biçimde yaklaştığı ülkelerin başında gelmektedir. Özellikle nükleer bir savaşı tetikleyebilecek olan bu sorun üzerinden Trump'ın liderlik özelliklerinin yansımalarının daha rahat bir biçimde ortaya koyulabileceği düşünülmektedir. Trump, Kuzey Kore'ye karşı uyguladığı gerek tek gerekse de çok taraflı yaptırımlar ile Kuzey Kore'nin nükleer denemelerine bir cevap vermek istemiştir (Hyun, 2017: 59). Bu yaptırımlarda ekonomik baskılar ön plandadır ancak askeri müdahale her zaman masada yer alan bir seçenek olmuştur (Haley, 2019). Böylece Kuzey Kore'yi belli bir seviyeye getirmeye çalışmıştır. İkinci olarak *İran Nükleer Anlaşma Olayı* incelemeye tabi tutulacaktır. Bu olayın seçilme nedeni İran'ın da aynı Kuzey Kore gibi birçok ABD başkanının dikkatli bir biçimde yaklaştığı ülkelere biri konumunda olmasıdır. Trump, kendisinin başkanlık koltuğuna oturmasından önce, 2015 yılında imzalanan anlaşmaya karşı olumsuz bir tavır içerisinde ve bu anlaşmanın iyi bir anlaşma olmadığını savunmuştur. Anlaşmanın yeniden düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir (Kanat vd., 2018: 71). Ayrıca İran'ın dengeleri bozan ve teröre destek olan bir devlet olduğunu da düşünmektedir (Kanat vd., 2018: 76). Anlaşmanın ABD'nin çıkarlarına uygun bir şekilde düzenlenmesi için siyasi olarak baskı mekanizmasını kullanmıştır. Bu yüzden onun liderlik özelliklerini yansıtması açısından önem arz eden bir olay olduğu düşünülmektedir. Üçüncü ve son olarak ise *Çin Ticaret Savaşı Olayı* incelemeye tabi tutulacaktır. Bu olayın seçilme nedeni Çin'in ABD'nin kapitalist dünyadaki liderliğine son verecek düzeyde ekonomik gelişiminden ötürü bir tehdit oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle Çin'in ABD'ye karşı ekonomik olarak hamleleri Trump için sorun teşkil etmektedir. Bu yüzden Trump Çin'e karşı kota ve ek gümrük vergisi uygulamaları yaparak (Trump tariffs: US President imposes levy on steel and aluminium (08.03.2018), <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-43337951>; USTR Issues Tariffs on Chinese Products in Response to Unfair Trade Practices (15.06.2018), <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2018/june/ustr-issues-tariffs-chinese-products>; Swanson, 2018a), ülkesine tehdit oluşturmasını engellemeye çalışmıştır. Trump'ın Çin'e karşı olan mücadelesi onun liderlik özelliklerini yansıtması açısından önemli bir seviyede olduğu düşünülmektedir. Bütün olaylarda görüldüğü gibi Trump ülkesini güvende tutmaya çalışmıştır. Ayrıca bunlarla beraber ülkesinin siyasi açıdan isteklerinin kabul edilmesini sağlamak istemiştir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde Recep Tayyip Erdoğan'ın karşılaşmış olduğu bazı dış politika olaylarına göre liderlik özellikleri analizi yapılacaktır. Bölüm dört ana başlıktan oluşmaktadır. Bölümün ilk başlığın olan *Türkiye'de Recep Tayyip Erdoğan'ın Etkisi*'nde Türkiye'de cumhurbaşkanının dış politikadaki yetkileri kısaca anlatılacaktır. Ardında Erdoğan'ın ülkedeki etkisi ve önemi örnek olaylar aracılığıyla anlatılmaya ifade edilmeye çalışılacaktır. Diğer alt başlıklarda ise Erdoğan'ın karşılaşmış olduğu üç farklı olay kısaca tanımlanarak, Erdoğan'ın liderlik özellikleri analizi yapılmaya çalışılacaktır. İlk olarak *1 Mart 2003 Tezkeresi Olayı* değerlendirilmeye tabi tutulacaktır. Bu olayın seçilme nedeni Erdoğan'ın iktidara geldiğinde yüzleştiği ilk olay olmasıdır. ABD Irak'a karşı yapacağı müdahaleden ötürü Türkiye'yi kullanmak istemiştir (Baba ve Karagül, 2012: 30). Erdoğan Türkiye'nin karşılaşabileceği gerek ekonomik gerek siyasi sorunları ortadan kaldırmak amacıyla tezkerenin meclisten geçmesini savunmuştur (Ferik, 2015). Hatta Erdoğan iktidara gelmeden önce yönetimde bulunan karar alıcılar da savaşın Türkiye'ye karşı olumsuz etkileri olabileceğini belirtmişlerdir (Migdalovitz, 2002: 2-5). Tezkere ile ilgili sorun yaşansa da sonrasında Erdoğan ABD ile sorun yaşamamak için yeni tezkerenin geçmesini sağlayarak (Savaş yetkisi Irak'a giriyoruz (21.03.2003), Sabah: 1; Erdem ve Mangırcı, 2003), Türkiye'yi ekonomik ve siyasi olarak güvende tutmaya çalışmıştır. Bu yüzden liderlik özelliklerini etkin biçimde ortaya çıkardığı bir olay olarak değerlendirilmektedir. İkinci olarak *Mavi Marmara Olayı* değerlendirilmeye tabi tutulacaktır. Bu olayın seçilme nedeni olarak İsrail'e karşı ortaya çıkan bir olay olması önem arz etmektedir. Yaşanan olay Türkiye – İsrail ilişkileri açısından siyasi olarak kötü bir dönem yaşanmasına neden olmuştur. Olaydan sonra Erdoğan, uluslararası organizasyonlar aracılığıyla adımlar atarak Türkiye'nin haklılığını savunmuştur (Başbakan'dan ilk açıklama (31.05.2010), https://www.sabah.com.tr/gundem/2010/05/31/basbakandan_ilk_aciklama). Türkiye'nin haklılığını savunurken de İsrail'in yapmış olduğunun kabul edilemez olduğu ve cezalandırılması gerektiği belirtilmiştir (Başbakan Erdoğan'dan İsrail'e sert mesaj (01.06.2010), https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/basbakan_erdogandan_israile_sert_mesaj/16). Ayrıca Erdoğan'ın günümüze dek süren 18 yıllık iktidarının ortalarına gelmesi yani liderlik gücünün pekiştiği yıllarda meydana gelmesi de değerlendirilme için bir neden oluşturmaktadır. Üçüncü ve son olarak *Rus Uçağı Düşürülmesi Olayı* değerlendirilmeye tabi tutulacaktır. Bu olayın seçilme nedeni artık Erdoğan'ın siyasi olarak gücünün zirvesinde yer aldığı dönemlerden olan 2015 yılında meydana gelmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Erdoğan, Türkiye'nin sınırlarını korumaya yetkisinin olduğunu savunmuştur ve olayın gerekli angajman kuralları dahilinde meydana geldiği belirtmiştir (Öğretmenler Günü Resepsiyonunda Yaptıkları Konuşma (24.11.2015), <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/36093/ogretmenler-gunu-resepsiyonunda-yaptiklari-konusma>). Türkiye'nin elinde yer alan kanıtların açık ve net olduğu söylenmiştir (17. Muhtarlar Toplantısı'nda Yaptıkları Konuşma (23.12.2015), <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/37419/17-muhtarlar-toplantisinda-yaptiklari-konusma>). Olayla ilgili Türkiye'yi korumak için uluslararası organizasyonlara bilgilendirmeler yapılmıştır (31. İSEDAK Açılış Toplantısında Yaptıkları Konuşma (25.11.2015),

<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/36092/31-isedak-acilis-toplantisinde-yaptiklari-konusma>). Yine Rusya'nın ekonomik ve siyasi olarak olayı büyütmemesi gerektiği söylenmiştir (Erdoğan: Uçağın düşürülmesi kesinlikle Rusya'yı hedef alan bir olay değil (26.11.2015), <https://www.haberler.com/erdogan-ucagin-dusurulmesi-kesinlikle-rusya-yi-7913220-haberi/>). Bu sebepler doğrultusunda Erdoğan'ın liderlik özelliklerini, bu olay özelinde, belirgin bir şekilde ortaya koyabileceği düşünülmektedir. Görüldüğü üzere Erdoğan her bir olayda ülkesinin hakkını korumak yolunda hareket etmiştir. Bunu yapmasındaki amaç da Türkiye'nin siyasi olarak bağımsızlığını ve çıkarlarını savunmaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TEORİK VE METODOLOJİK ÇERÇEVE

Dış politikaya yön vermek her devlet için vazgeçilmez bir durumdur. Dış politikada karar alırken, bu kararların alınmasında öneme sahip olan faktörler, dış politika analizinin genel çalışma alanıdır. Bu alanda çalışmalar yürüten dış politika analistleri, devletlerin dış politika sorunlarında nasıl davrandıklarını ve bu sorunlar ışığında kendi dış politikalarını nasıl açıklayabileceklerine cevap bulmaya çalışırlar. Bu cevapları bulmaya çalışırken de farklı analiz düzeylerine odaklanırlar. Bazı araştırmacılar bireye, bazıları devlete ve bazıları da sisteme daha çok önem vermektedirler. Birey düzeyindeki araştırmalarda genelde karar verici olan liderlere, devlet düzeyinde yapılan araştırmalarda genel olarak devletin kurumsal çerçevesine ve sistem seviyesinde yapılan çalışmalarda ise devletlerin güç ile ilgili olan yetenekleri göz önünde bulundurulur (Breuning, 2007: 11-13). Uluslararası ilişkiler disiplininde devlete ve sisteme önem veren teori ve yaklaşımlar, disiplinin ortaya çıktığı günden bu yana disiplinde baskındırlar. Bu teorilere örnek olarak realizm ve liberalizm gibi yaklaşımlar verilebilir. Özellikle iki savaş arası dönemde liberalizm ön planda iken, II. Dünya Savaşı'nın çıkmasını ön görememesinden ötürü yerini realizmin egemenliğine bırakmıştır (Aydın, 2004: 34-35). Uzun yıllar boyunca disiplinde egemen durumda olan realizm ve liberalizm, daha çok devlet ve sistemi ön planda tutmuşlardır. Bireyin önemini görmezden gelmişlerdir. Ancak bireyler olan liderlerin sahip oldukları tarzlar dış politika analizlerinin çoğunluğunda önemli bir rol oynamaktadır (Kaarbo vd., 2002: 1-23).

Liderlerin özellikleri, dış politika konusunda karar verme ve politika yapımı konularında çok önemlidir. Özellikle bu liderlerin kişilikleri, değerleri, inançları, beklentileri gibi özellikleri, devletlerin dış politikada dünyanın neresinde yer alacağını belirlemede önem arz etmektedir. Örneğin bazı liderler diğer ülkelere güvenip, kendi ülkelerini dünya topluluğunun bir parçası olarak görebilirken; bazıları daha milliyetçi bir tavır sergileyip, diğer liderlere/devletlere güvenmezler (Kaarbo vd., 2002: 19). Özellikle Türkiye'de Recep Tayyip Erdoğan, Rusya'da Vladimir Putin ve ABD'de Donald Trump ürettikleri politikalar ile birlikte liderlik tarzının önemini dünyaya göstermişlerdir. Erdoğan ve Putin'in kişisel özellikleri, ülkelerinin politikalarını şekillendirmiştir. Aynı şekilde Trump'ın kişilik özellikleri seçildiği 2016 yılından günümüze kadar ABD'nin dünyaya bakışını ortaya koymaktadır.

Liderlerin kişiliklerini analiz edebilmek için yukarıda belirtilen liderler döneminde kendi ülkelerinin dış politikalarında meydana gelen bazı olaylardan yararlanılacaktır. Bu olaylar aslında uluslararası ilişkiler literatüründe uyuşmazlık, çatışma ve kriz olarak adlandırılmaktadır.

Bu yüzden belirtilen her kavramın kendilerine özgün tanımlamaları mevcuttur. Bu yüzden kısaca uyuşmazlık, çatışma ve kriz kavramlarının ne anlama geldikleri ve nasıl tanımlanabileceklerine ilişkin bilgiler verilecektir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yapılacak olan analizlerde kullanılacak olan olayların hangi kavram ile ilişkili olduğunun saptanması açısından bu tanımlamaları yapmak önem arz etmektedir.

Uyuşmazlık, çatışma ve kriz günlük hayatta birbirleri yerine kullanılan kavramlar olmasının yanı sıra aslında aralarında farklar barındırmaktadırlar. Bu kavramlar birbirlerini takip eden süreçlerdir. Bu kavramları birbirlerinden ayıranlar ise iki kutup arasındaki anlaşmazlığın derecesi, çıkar farklılıkları ve düşmanlığın yoğunluğudur. Uyuşmazlık, genel olarak iki taraf arasında ortaya çıkan görüş ayrılıklarının söylemsel kısmını temsil etmektedir. Bu kısımda iki taraf arasında yaşanan sorunda tırmanmaya yönelik öğeler olsa da, diplomatik olarak siyasi ilişkiler devam etmekte ve karşılıklı olarak görüş alışverişi yaşanmaktadır. Bu yüzden sorun hala yönetilebilir düzeydedir. Çatışma evresinde söylemsel görüş ayrılıklarının yerini fiili açıdan meydan okumalar ve kendi görüşünün doğru olduğuna yönelik adımlar almaktadır. Yani iki kutup arasındaki gerilim artmıştır ve krize yönelik ibareler görülebilmektedir. Kriz evresinde ise iki taraftan birisinin herhangi bir söylem, eylem veya pozisyon değişikliği ile birlikte, kendi çıkarları doğrultusunda fiili olarak harekete geçmesidir. Bu değişiklikte birlikte iki kutup arasında olan düşmanlıkta veya askeri olarak çatışma olasılığında bir artış olabilir. Eğer bir krizin siyasi olarak şiddet dozunun düşürülmesi mümkün hale getirilemiyorsa, savaşa dönüşmesi yüksek bir olasılıktır (Aksu, 2017: 35).

Açıklanan bu kavramlardan her biri aslında çatışmanın evreleridir. Bu evreler için en anlaşılır tanımlamayı Heiderberg Uluslararası Çatışma Araştırmaları Enstitüsü (HIIK) yapmıştır. HIIK çatışmaları yoğunluğuna göre şiddet içermeyen çatışmalar ve şiddet içeren çatışmalar olarak ikiye ayırmaktadır. Şiddet içermeyen çatışmalar; görünmez/gizli çatışma ve görünür çatışma olarak iki ana grupta incelenirken; şiddet içeren çatışmalar; kriz, şiddetli kriz ve savaş olarak üç ana grupta incelenmektedir (Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2010: 84). 2011 yılından sonra bu adlandırmalarda değişiklikler meydana gelmiştir. Şiddet içermeyen çatışmalardan olan görünmez/gizli çatışma tanımlaması yerine uyuşmazlık kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Görünür çatışma yerine ise şiddet içermeyen kriz ismi kullanılmaktadır. Şiddet içeren çatışmalarda da değişiklikler meydana gelmiştir. Kriz olarak adlandırılan safha şiddetli kriz ve şiddetli kriz olarak adlandırılan safha sınırlı savaş olarak adlandırılmaya başlamıştır. Savaş kavramı ise aynı şekilde kullanılmaya devam etmektedir (Aksu, 2017: 37). Johan Galtung bir çatışma üçgeni modeli ortaya atmıştır. Bu üçgenin bir köşesinde (A) çatışma duruşu (conflict attitudes), diğer köşesinde (B) çatışma davranışı (conflict behaviours) ve son köşesinde ise (C) çatışma durumu (conflict contradictions) bulunmaktadır (Staleno, 2014: 33-35). Galtung bu modelinde çatışmanın aslında bir süreç olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır ve birden bire ortaya çıkan bir şey olmadığını savunmaktadır.

Çatışma sözcüğünün kelime anlamına bakılacak olursa, Türk Dil Kurumu'nun (TDK) tanımına göre çatışma; “*çatışmak işi; silahlı büyük kavga, arbede; savaş maksadıyla düşmana karşı ilerleyen bir birliğin karşı tarafın keşif ve güvenlik kollarıyla arasındaki ilk silahlı vuruşma*” olarak tanımlanmaktadır (TDK Güncel Türkçe Sözlük (t,y), <https://sozluk.gov.tr/?kelime=%C3%A7at%C4%B1%C5%9Fma>). İngilizce olan Longman sözlüğüne göre ise çatışma; “*insanlar, gruplar, ülkeler arasında anlaşmazlık ve tartışma durumu; savaşmak ya da savaş; iki ya da daha fazla karşıt ihtiyaç arasında seçim yapmanız gereken bir durum; bir şey hakkında iki zıt duyguya sahip olduğunuz bir durum*” olarak tanımlanmaktadır (Longman Dictionary of Contemporary English (t,y), <https://www.ldoceonline.com/dictionary/conflict>). Bu tanımlamaların yapılmasına rağmen çatışma terimi, aslında tam olarak bir tanımlanmayan, herkesin kendine özgü tanımlamalarını yapmış olduğu bir kavramdır. Çatışma için kapsamlı bir tanım yapan akademisyenlerden olan William Wilmot ve Joyce Hocker'ın tanımı ise şöyledir; “*Uyumsuz hedefleri algılayan, kaynakları kıt olmayan ve başkalarının hedeflerine ulaşmalarına müdahale eden en az iki bağımlı taraf arasında ifade edilen bir mücadeledir* (Wilmot ve Hocker, 2017: 3). Wilmot ve Hocker'a göre çatışmada üç unsur aranmaktadır; (1) en az iki taraf arasında bir tür açık mücadele olmalı, (2) taraflar arasında karşılıklı bağımlılığa dayalı bir ilişki olmalı ve (3) taraflar kendi hedefleri doğrultusunda ilerlerken karşı taraftan bir müdahaleyi algılamalıdır (Akyeşilmen, 2013: 21).

HIİK'in sıralamasında da ilk sırayı görünmez/gizli çatışma (uyuşmazlık) almaktadır. Bu çatışmada şiddet kullanılmamakta ve düşük yoğunluklu bir grupta yer almaktadır. Taleplerin taraflardan biri tarafından ifade edilmesi ve diğer tarafın bu şekilde algılaması halinde, ulusal anlamın tanımlanabilir değerleri üzerindeki konumsal bir farkın gizli bir çatışma olduğu kabul edilmektedir (Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2010: 84). Görünmez/gizli çatışmalara örnek olarak 1954 yılında İngiltere ile İspanya arasındaki Cebelitarık mücadelesi, 2007 yılındaki İskoç bölgesel hükümetinin İngiliz merkezi hükümetine karşı ayrılma çabaları, 1991'den 2019'a kadar Yunanistan ve Makedonya arasında süren isim sorunu gibi çatışmalar verilebilir (Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2010: 10-11).

Görünür çatışma (şiddet içermeyen kriz) ise HIİK tarafından oluşturulan çatışma yoğunluğu endeksinde ikinci sıradadır. Bu çatışma da yoğunluğu düşük grupta yer almaktadır ve şiddet aşamasına ön hazırlıkta bulunan önlemlerin kullanılmasını içermektedir. Bunlar şiddetle açık bir şekilde tehdit eden sözlü baskı, ekonomik yaptırımların uygulanması, gergin ilişkilerin sürekli bir biçimde devamını içermektedir (Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2010: 84). Görünür çatışmada taraflar arasında gergin ilişkiler olmasına rağmen, bu gerginlikler çatışmaya varmadan ifade edilmeye çalışılmaktadır ancak taraflar bazen çatışmanın eşiğine gelebilmektedirler (Akyeşilmen, 2013: 26). Görünür çatışma ile görünmez/gizli çatışma arasındaki fark ise iletişimsel düzeyde meydana gelen gerginliklerdir (Axt, 2006: 7). Görünür çatışmalara örnek olarak ise 1992

yılında Rusya ile Gürcistan, 1994 yılında Rusya ile Estonya arasındaki güç mücadeleleri, 1993 yılında Macaristan ile Slovakya arasındaki güç mücadelesi, 2005 yılında Kıbrıs ve Türkiye arasındaki toprak, güç ve enerji mücadelesi verilebilir (Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2010: 10-11).

Bu iki çatışma düşük yoğunluklu ve şiddet içermeyen çatışmalardır. Şimdi ise şiddet içeren çatışmalar tanımlanılmaya çalışılacaktır. Şiddet içeren çatışmalar tarafların birbirlerine karşı barışçıl yaklaşımlardan vazgeçtiği ya da onlara hükmetmeye karar verdiği zamanlar ortaya çıkmaktadır (Akyeşilmen, 2013: 27). Temel (fiziksel, sosyal sevgi, kendine saygı, kendini gerçekleştirme) ve uygulayıcı (güvenlik, bilgi, güç) ihtiyaçların boşa çıkması, şiddet içermeyen bir çatışmanın şiddetli seviyeye tırmanmasının temel şartıdır (Axt, 2006: 7). Denis Sandole ise *görünür çatışma süreci* kavramını ortaya atmıştır. Sandole (1998: 1) bu kavramı şöyle açıklamaktadır; “*En az iki tarafın veya temsilcilerinin, birbirlerinin hedef arama kabiliyetini doğrudan veya dolaylı olarak baltalayarak karşılıklı uyumsuz hedefler algılarını sürdürmeye çalıştıkları bir durumdur.*”

Şiddet içeren çatışmalardan birincisi *krizdir* (şiddetli kriz). Kriz, şiddet içeren çatışmaların ilk safhasını teşkil eder ve orta yoğunluklu bir çatışmadır. Ani biçimde ortaya çıkan olaylarda en az bir tarafın şiddete başvurduğu gerginlik durumlarıdır (Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2010: 84). Kriz esnasında tarafların silahlı grupları arasında yoğun bir güç kullanımı ve sistematik bir şiddet bulunmamaktadır. Bütün çatışmalar için en kritik eşik olmakla birlikte, olumlu bir şekilde yönetilemediği takdirde şiddetli kriz ve savaş safhasına dönüşebilir. Bu safhayı aşan çatışmalar sadece tarafları ilgilendirmekle kalmaz, bölgesel veya uluslararası bir duruma bürünebilir (Akyeşilmen, 2013: 28). Dünyada krizlere örnek olarak ise 1987 yılından bu yana devam etmekte olan Azerbaycan-Ermenistan toprak krizi, 1989 yılından itibaren Gürcistan’ın Abhaz ayrılıkçılar ve Güney Osetyalı ayrılıkçılar ile mücadelesi, 1999 yılından itibaren Rusya’nın Dağıstan, Kabardino-Balkar, Karaçay-Çerkezistan ayrılıkçıları ve ideolojilerine karşı mücadeleleri verilebilir (Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2010: 10-11).

Şiddet içeren çatışmalardan ikincisi *şiddetli krizdir* (sınırlı savaş). Bu süreçte tamamen bir şiddet durumu hâkimdir ve meydana gelecek olan gelişmeler şiddetle belirlenmektedir (Akyeşilmen, 2013: 29). Şiddetli kriz genel olarak çatışma türlerinde dördüncü, şiddet içeren çatışmalar içerisinde de ikinci sıradadır. Yüksek yoğunluklu bir çatışma türüdür. Elde bulunan gücün şiddetli bir şekilde tekrar ve tekrar kullanıldığı durumlarda çatışma şiddetli bir kriz olarak kabul edilmektedir (Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2010: 84). Şiddet kullanımı tek tük ya da tesadüfi olmaktan çok, daha örgütlü bir şekildedir. Yani şiddet kullanımı, örtüşen çıkarların neden olduğu çatışmanın bir özelliği haline gelir (Axt, 2006: 8). Şiddetli kriz aslında hem krize hem de savaşa benzemektedir. Kullanılan yoğun güçten ötürü savaşa benzerken, şiddetin örgütlü ve sistematik ancak devamlı olmamasından ötürü de krize benzemektedir

(Akyeşilmen, 2013: 29). Şiddetli krizlere örnek olarak ise 1999 yılında Çeçenistan'ın ve 2004 yılında İnguşetya'nın Rusya'ya karşı başlatmış oldukları ayrılıkçı hareketler (Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2010: 11), 1979 yılından beri İran'ın PJAK'a karşı mücadelesi, 2004 yılından beri Irak'ın isyancılar ile mücadelesi verilebilir (Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2010: 72).

Şiddet içeren çatışmalardan üçüncüsü ise *savaş*tır. Savaş, genel çatışma türlerinde beşinci, şiddet içeren çatışmalar içerisinde ise üçüncü sıradadır. Yüksek yoğunluklu bir çatışma türüdür. Savaş, şiddet içeren bir gücün belli bir süreklilik içerisinde organize ve sistematik bir şekilde kullanıldığı şiddetli bir çatışmadır. Çatışma tarafları duruma bağlı olarak kapsamlı önlemler almaktadırlar. İmha kapsamı büyük ve uzun sürelidir (Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2010: 84). Çekişmeli bir mesele veya uyumsuz hedefler için mücadele etmenin en yıkıcı yoludur. Savaş ve şiddetli kriz arasındaki fark, asgari ölüm sayısı olarak değil, şiddet içeren gücün örgütlü ve sistematik bir şekilde kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Bunlarla birlikte çatışma literatüründe en çok bilinen ve belirtilen savaş tanımı, savaşla ilgili ölümleri belirleyici kriterler olarak kullanmaktır. Buna göre en az 1000 kişinin ölmesine neden olan çatışmalar savaş olarak adlandırılmaktadır (Axt, 2006: 8). Savaşa örnek olarak ise 1994 yılından beri Afganistan'ın Taliban'a karşı mücadelesi, 1988 yılından beri İsrail'in Hamas'a karşı mücadelesi, 2004 yılından beri Yemen'in Husiler'e karşı mücadelesi verilebilir (Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2010: 72-73).

Çalışmanın sonraki bölümlerinde yapılacak olan analizlerde kullanılacak olan çatışma türlerinin tanımları yapıldıktan sonra bu bölüm içerisinde yapılacaklar belirtilmelidir. Bu bölümün ilk kısmında bireye önem atfeden yaklaşımlardan olan inşacılık ve neoklasik realizm, teorik bir çerçeve sunmak amacıyla açıklanmaya çalışılacaktır. İlk olarak inşacılık ve ardından neoklasik realizm ana hatlarıyla tartışılarak neden bu çalışma için teorik bir yaklaşım oluşturmadıkları anlatılacaktır. Her iki yaklaşım bireye karşı bazı varsayımlar benimsemiş olsa bile, sadece birey değil, devlet ve sistem gibi başka değişkenler üzerine de yorumlar getirmektedir. Bu yüzden bu yaklaşımların, liderin öneminin sorgulandığı bu çalışmada kullanılması uygun olmayacaktır. Bu bölümün ikinci kısmında ilk olarak *bireysel karar alıcılar modeli* ile ilgili bilgiler verilerek bir altyapı oluşturulacaktır. Sonrasında bu çalışmanın ana yaklaşımı olan liderlik özellikleri analizi genel olarak incelenecek ve çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yapılacak olan analizlerde kullanılacaktır. Liderlik özellikleri analizi liderlerin sahip olacağı bazı özellikler üzerinden değerlendirmelerde bulunmayı mümkün kıldığı için, bu yaklaşım çalışmanın teorik kısmını oluşturmaktadır.

1.1. İnşacılık ve Neoklasik Realizm'in Bireye Bakış Açıları

1.1.1. İnşacılık

Yukarıda iki dünya savaşı arası dönemde liberalizm, savaştan sonra ise realizmin egemen teoriler olduğundan bahsetmiştik. II. Dünya Savaşı'ndan sonra bir denge unsuru olarak ortaya çıkan ama sahip olduğu güç unsurlarını ABD'ye karşı kullanma konusunda yeterince başarı sağlayamayan SSCB 1990 yılında egemenliğinin bozulmasına ve egemenliği altındaki devletlerin dağılmasına nasıl izin vermiştir (Kolasi, 2013: 167)? Ya da SSCB ve onun siyasi ideolojisi olan komünizme karşı ABD önderliğinde kurulan Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) nasıl ayakta kalmayı başarabilmiştir? Bunlara benzer soruları uluslararası ilişkilerin başat teorilerinin analiz etme noktasında eksik kalmaları, eleştirel teorilerin ise bir çözüm yolu öne sürmek yerine eleştiriden öteye gidememesi inşacılığın, hem başat teorilerin hem de eleştirel teorilerin varsayımlarından faydalanarak bir orta yol olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır (Büyüktanır, 2015: 3). Bu bölümde inşacılığın literatür taraması kısaca yapılacak ve neden bu çalışma için teorik bir altyapı oluşturamadığı açıklanacaktır. Temsilcilerinin uzlaştığı ortak noktalar olmasına rağmen farklı bakış açıları da mevcuttur. Hem uzlaşılan ortak noktalar hem de farklı bakış açıları irdelenerek, sadece birey odaklı bir teori olmadığı açıklanmaya çalışılacaktır.

İnşacılık, insanların sosyal olduğu savı üzerinde durur ve sosyal ilişkilerin olmadığı bir ortamda insanların da kendilerini tam manasıyla yansıtamayacağını savunur. Yani insanı insan yapan sosyal ilişkilidir (Arı ve Kıran, 2011: 50). Bu düşünceden hareketle Zehfuss'un (2002: 4), sosyal dünyayı hazır bir dünya olarak değil, inşa edilmiş bir dünya olarak görmesi, sosyal ilişkilerin önemini bizlere göstermektedir. Sosyal ilişkiler için konuşmak önemli bir eylemdir. İnsanlar kendi ülkeleri hakkında konuşarak onları korur (Onuf, 1998: 59). Böylece inşacılar, dünyayı oluşturan yapıların materyal unsurlardan değil, müşterek düşüncelerden kurulu olduğunu ileri sürerler (Küçük, 2009: 773).

İnşacılık'ın uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde bir yer edinmesini sağlayan isim, yukarıda da ismi geçen, Nicholas Onuf'tur. Onuf'un 1989 yılında yazmış olduğu *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations* kitabıyla ilk kez inşacı kelimesini disiplinde kullanmıştır. Yine yukarıda ismi geçen Alexander Wendt ise çalışmalarıyla inşacılığın bir teori olarak yayılmasına katkıda bulunmuş, inşacılık konusunda düşüncelerini, Onuf'un olgusunu esas alarak, temellendirmiştir (Zehfuss, 2002: 9). İnşacılığa yönelik farklı yaklaşımlar olmasına karşın, çoğu yazarın inşacılık konusunda ortak noktalara sahip olduğundan da bahsetmek mümkündür. Bunlar kimlik, norm ve aktör-yapı ilişkisidir.

Kimlik konusuna bakılacak olursa, Ortodoks paradigmlar sosyal olarak aktörlerin kendiliğinden verili olduğunu düşünürler. Söz konusu aktörlerin kimliklerinin nereden

kaynaklandığını ve inşalarının analizi konusunda bir ihtiyaç hissetmezler (Karakoç, 2013: 142). Kowert'e göre (2001: 268) inşacılık kimlikleri aktörler olarak tanımlar ve kimliğin inşa edilmesi üzerinde durur. Bu yüzden sosyal aktörlerin kimliklerinin, insanların arasında yer alan sosyal ilişkilerin tabanında yer aldığı fikrini ortaya atmaktadır. Wendt'e göre ise (1999: 1), verili olarak atfedilen şey aslında kimlik değildir. Yani kimlikler inşa halindedir ve bu yüzden değişime uğrama olasılıkları vardır. Başka bir açıdan bakılacak olursa, kimliklerin inşa sürecinde yer almaları ve değişme olasılıklarının bulunması, sosyal aktörlerin temel olarak çıkar ve tercihlerine etki etmektedir. Katzenstein, aktörler kendilerinin neyi temsil edeceklerini anlayana kadar, çıkarlarının ne oldukları konusunda bir karara varamayacaklarını söylemektedir. Temsil ettikleri şeyi anlamaları için de sosyal anlamda ilişkilere ihtiyaçları vardır (Karakoç, 2013: 143). Bunlardan yola çıkarak kimliğin inşacılık için çok önemli bir noktada olduğunu görebiliriz.

İnşacıların önem verdiği bir diğer ortak nokta normlardır. Norm kavramı inşacılığın temsilcileri tarafından bazen eş anlamlı olarak kurallar (rules) ve ilkeler (principles) olarak da kullanılmaktadır (Kratochwil, 1989: 10). İnşacılar normları sistemi anlamak ve yorumlamak için kullansalar da, realistler, kişisel çıkarlar ile ilgili olarak, normların açıklayıcı bir gücü olduğuna inanmazlar ve reddederler. Ancak inşacılar normlara önem verirler ve uluslararası olarak güvenliğin tesis edilmesinde normların etkin bir rol oynadıklarını söylerler. İnşacılar açısından normlar sistemde aktif olarak rol alan aktörlerin ve uluslararası sistemin çıkarlarını ortaya koymada çekirdek bir bileşendir (Arı ve Kıran, 2011: 51). Buradan da anlaşılacağı üzere inşacılar, Lantis'in (2005) belirttiği gibi, devletlerin tavırlarına etki eden normlar, düşünceler, kimlikler ve kültürler olmak üzere maddi dünyaya anlam kazandıran *özneler arası* yapıları ön plana çıkarırlar.

İnşacıların ortak noktalarından bir diğeri ise aktör-yapı ilişkisidir. İnşacılar aynı anda, yukarıda da bahsedilmiş olan, özneler arası, yapı ve aktörlerin birbirlerini karşılıklı olarak inşa ederek, bunun ontolojik olarak belirleyiciliğini vurgulamaktadırlar. Maddi dünyaya özneler arası anlam verdiğini ileri sürdüklerinden, aktör-yapı ilişkisine de özel bir vurgu yapılmaktadır. Bu noktada Wendt'in 1987 yılında yayınlanan *The Agent-Structure Problem in International Relations Theory* isimli makalesi bu durumu ilk kez vurgulamıştır ve aktör-yapı ilişkisini anlamamızda yardımcı olmaktadır. Wendt'e göre aktör-yapı ilişkisine iki tarz yaklaşım vardır. Birincisi, aktör ya da yapının herhangi birine ontolojik olarak öncelik tanımak; ikincisi, hem aktörü hem de yapıyı eşit görerek, ikisine de aynı ontolojik statüyü vermektir (Wendt, 1987: 339). Bunun ardından neorealizm ve dünya sistemleri teorisi gibi yaklaşımların birinci tarzı seçtiklerini belirterek, ikinci tarzın inşacılıkta bir yeri olduğunu söylemiştir. Ona göre bu iki yapı birbirlerini belirleyip, inşa etmektedir. Daha açık belirtmek gerekirse, sosyal yapılar aktörlerin eylemleri, uygulamaları ve kendilerini tanımlamaları ile inşa edilirken; yine aktörlerin çıkarları da sosyal yapılar tarafından inşa edilmekte ve tanımlanmaktadır (Wendt, 1987: 338-339). Aktör-yapı konusunda değinilmesi gereken başka bir konu, inşacıların hemen hepsinin aktör ve yapı karşılıklı birbirini inşa ederken, *düşünsel* faktörlerin etkisini yadsınamamalarıdır. Sosyal yapılar büyük ölçüde kültür, dil ve kurallar

gibi dūşünsel faktörler tarafından tanımlanır. Bunların paylaşılması ile birlikte çıkarlar ve kimlikler inşa edilerek, uluslararası yapının ilerlemesi biçimlendirilmektedir (Wendt, 1999: 1-5).

Yukarıda belirtilen ortak noktalara sahip olsalar da, tek bir tane inşacı yaklaşımdan bahsetmek mümkün değildir. İnşacılık hakkında olan literatür incelendiğinde, dünya ile ilgili meseleleri farklı ele alan inşacı yaklaşımlar olduğu göze çarpmaktadır. Ruggie'ye göre üç tane inşacı yaklaşımdan bahsetmek mümkündür. Bunlardan birincisi *neo-klasik inşacılık* olarak adlandırılır. Klasik inşacı yaklaşımın daha güncellenmiş/gelişmiş bir halidir ve konuşma faaliyetlerinin üzerinde durur. Kendisini de bu yaklaşım içinde değerlendiren Ruggie; Onuf, Adler ve Kratochwil gibi yazarları da neo-klasik inşacı olarak değerlendirmiştir. İkinci yaklaşımı olarak *post-modernist inşacılık* olarak adlandırmıştır. Bu yaklaşımın entelektüel olarak köklerinin Nietzsche, Derrida ve Foucault gibi isimlere dayandığını söylemiştir. Burada konuların dilsel inşası vurgulanır ve bunun sonucu olarak söylemsel uygulamalar ontolojik ilkeleri ya da gerçekliğin ve analizin temel birimlerini oluşturur. Temel iddiası ise toplumda var olan hegemonik söylemin bir doğrular rejimi dayattığıdır. Bu yaklaşımın günümüzdeki temsilcileri ise Ashley, Campbell, Der Derian gibi isimlerdir. Üçüncü ve son yaklaşım ise bu iki yaklaşım arasında yer almaktadır. Klasik inşacılığa daha yakın görülen bu yaklaşımın içine Ruggie, Wendt'i de almıştır. Bu yaklaşım bilimsel gerçekliğin felsefi doktrini üzerinde kurulu olduğunu savunur. Aynı zamanda inşacılığın bu türü, realizmin aksine, gözlemlenebilir olmayan sosyal dünyanın da var olduğunu kabul etmektedir (Ruggie, 1998: 881-882).

Ruggie'ye benzer bir başka yaklaşımı Checkel de yapmıştır. Checkel'e göre de üç tane inşacı yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımların birincisi *geleneksel inşacılık* olarak adlandırılmaktadır. Geleneksel inşacılık, daha çok ABD'de yaygın olarak kullanılmaktadır ve normların rolü üzerinde fazla dururken, uluslararası politik sonuçların şekillenmesinde kimliğin rolüne daha az önem vermektedirler. Bu yaklaşıma kendilerini yakın gören araştırmacılar, epistemolojik oryantasyonda büyük ölçüde pozitivist ve çeşitli teorik bakış açıları arasında köprü inşa etmenin güçlü savunucularındandır. Metodolojik başlangıç noktaları olarak, nitel anlamda ve belirli bir süreci takip eden vaka analizlerini ele alırlar. Bu yaklaşımların ikincisi ise *yorumsamacı inşacılık* olarak adlandırılmıştır. Bu yaklaşımda yer alan araştırmacılar, devlet/aktör kimliğinin yeniden yapılandırılmasını hedefleyen, çeşitli söylem-teorik teknikleri içeren yöntemlerle derinlemesine tümevarımlı bir araştırma stratejisine sahiptirler. Üçüncü yaklaşım *eleştirel/radikal inşacılar* olarak adlandırılmaktadır. Eleştirel araştırmacılar, araştırmacıların üzerinde çalıştığı kimlikleri ve dünyayı yeniden üretme konusunda kendi imalarını ölçerek açık bir şekilde normatif bir boyutla karşımıza çıkarlar. Söylem-teorik yöntemi tekrar vurgulanmasına karşın, dilin özünde olan güç ve tahakküme üzerine daha fazla vurgu vardır. Hem yorumsamacı hem de eleştirel inşacılar için teorik ilhamın temel kaynakları dil bilimsel yaklaşımlarda bulunur ve her iki yaklaşım da Avrupa'da popülerdir (Checkel, 2003: 2-3).

Ruggie ve Checkel'in yaptığı yaklaşımların yanı sıra, diğer inşacı yazarlarında inşacılık hakkında farklı görüşleri bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak verilebilecek farklı görüşlerden bir tanesi Onuf ve Wendt arasındadır. Onuf ve Wendt'in görüşleri birbirlerinden aktör konusundaki anlayışları açısından farklıdır. İlk olarak, Wendt'in bakış açısından, uluslararası politikada aktör olan yapı devletlerdir. Bu açıdan devletin bütüncül olduğunu düşünür ve sosyal etkileşimlerden bağımsız bir biçimde verili (pre-social given) kabul edilir. Bir devlet kendine ait olan kimliği, başka devletlerle etkileşim yoluyla inşa etmektedir (Smith, 2001: 52). Bu açıdan bakacak olursak Wendt'in aktör-yapı ilişkisinden ortaya çıkardığı sonuç devlet-devlet sistemidir (Karakoç, 2013: 145). Onuf'un ise yaklaşımı daha çok norm ağırlıklıdır ve aktör olarak devletleri değil insanları görür (Onuf, 1998: 60). Bu da onu Wendt'ten ayırarak, devletlerin yanında başka grupları da aktör olarak görmesini sağlar. İkincisi, Wendt ve Onuf'un aktör-yapı ilişkilerinin inşa edilmesinin şekline yönelik görüşleri de farklılık göstermektedir. Wendt'in düşünsel (ideational) faktörleri önemli gördüğü gibi, Onuf da Wendt'in bu düşüncesine katılmaktadır. Ancak düşünsel unsurlar Wendt için paylaşılmış olan düşünceler, ideoloji ve kültür iken (Wendt, 1999: 139-143), Onuf için söylem, kurallar ve dildir (Kubalkova, 2001: 60-66). Yani Wendt sadece devletlerin karşılıklı ilişkileri sonucu devlet kimliğinin meydana geldiğini savunur ve onları ele alırken, Onuf, yapı yerine *sosyal düzenleme* kavramını kullanmıştır (Onuf, 1998: 63). Kuralların ve dilin aktör-yapı ilişkisinde neden önemli bir yerde olduğunu vurgulamaya çalışmaktadır. Kuralların aktörleri oluşturduğunu ve bazılarını diğerlerine göre daha üstün duruma getirdiğini söylemiştir. Hangi tarz kuralın daha baskın olduğuna bakılarak da hangi aktörlerin daha aktif olduğunu söylemenin mümkün olduğunu düşünmektedir (Onuf, 1998: 59).

İnşacılığın başka temsilcilerine bakacak olursak, onların da kendilerine göre görüşleri olduğunu görüyoruz. İlk olarak Martha Finnemore, 1996 yılında yayımlanmış olduğu *National Interest in International Society* kitabında başka bir inşacı görüşü benimsemektedir. Başlangıç noktası olarak devletlerin kimliklerini ve çıkarlarını tanımlayan Finnemore, devletler arasındaki sosyal etkileşime bakmak yerine odak noktası olarak uluslararası toplumun normlarını seçmiş ve bu normların devlet kimliklerini ve çıkarlarını nasıl etkilediğine vurgu yapmıştır. Ona göre devletlerin davranışlarını kimlik ve çıkarları belirler. Fakat belirlenen bu kimlik ve çıkarları uluslararası güçler ortaya çıkarır ki bunun sonucu olarak bunlar davranış normları ile birlikte uluslararası toplumda yer etmektedir. Uluslararası toplumun normları, uluslararası örgütler aracılığıyla devletlere iletilir ve böylece devletlere çıkarlarının ne olması gerektiğini öğretirken, ulusal politikalarını şekillendirir (Jackson ve Sorenson, 2013: 218). Uluslararası kuruluşlar, birden çok devletten gelen insanların toplandıkları, genellikle devletlerin ne yapması gerektiği konusunda yeniden düşünme gündeminde olan forumlar sunar. Bu şekilde uluslararası toplum için odak noktasında yer alırlar. Uluslararası forumlar aynı zamanda insanların devletlerin ne yapması gerektiği konusunda kavga ettikleri yerlerdir. Ayrıca bu forumlar asla tarafsız değildir (Finnemore, 1996: 35). Bir başka temsilci olarak Peter Katzenstein 1996 yılında yazmış olduğu *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics* kitabında kültür, norm ve kimliğin devletlerin ulusal güvenliği açısından

önem arz ettiğini ortaya koymaya çalışır. Nedensel etmenlerin yanı sıra, kültür ve kimliğinde ulusal çıkarların tanımlanmasında önemli olduğunu söyler (Katzenstein, 1996'dan aktaran: Arı ve Kıran, 2011: 62). Son olarak ise Friedrich V. Kratochwil *Rules, Norms and Decision* eserinde bağlayıcı olan normları bir kenara bırakarak, sosyal düzeni kanun ile yasalara, bazı kurumlara tabi kılmakla uluslararası çevreyi doğru biçimde anlamakta önemli anlamda olumsuzluklarla karşı karşıya kalabileceğimizi belirtir (Kratochwil, 1989: 2). Ona göre normlar sadece rehber araçlar (guidance devices) olarak değil, aynı zamanda insanların hedeflerini takip etmelerine, anlamları paylaşmalarına, birbirleriyle iletişim kurmalarına, iddiaları eleştirmelerine ve eylemleri haklı çıkarmalarına olanak sağlayan araçlardır (Kratochwil, 1989: 11).

İnşacılık görüldüğü üzere sadece birey üstüne bir odak noktası kuramamıştır. Wendt gibi devleti aktör gören temsilcileri varken, Onuf gibi bireyi aktör gören temsilcileri de vardır. Yani Wendt daha çok devleti önemli görmüş ve dış politikadaki etkisini kabul etmiştir. Onuf ise bireyi aktör olarak görmesine rağmen, o da sadece bireyle sınırlı kalamamıştır. Yine Wendt, devletlerin karşılıklı ilişkileri sonucu kimliklerini oluşturduğunu savunmuştur. Onuf ise daha çok normların etkili olduğunu öne sürmüştür. Birisi devleti, diğeri normları daha önemli gördüğünden bireye yönelik bir vurgu yapmadıkları görülmektedir. Başka bir temsilci olan Finnemore, uluslararası normların devletlerin kimliğini oluşturmada önemine dikkat çekmiştir. Uluslararası normlardan kasıt olarak ise daha çok uluslararası örgütlere atıfta bulunmuştur. Uluslararası örgütlerin, devletlerin çıkarlarını ve ulusal manada politikalarını belirlemesi hususunun üzerinde durur. Buradan da anlayacağımız gibi Finnemore, uluslararası örgütlerin devlete bir yön verdiğini ortaya koymaya çalışmış ve bireyi göz ardı etmiştir. Finnemore gibi Katzenstein ve Kratochwil'de daha çok normlara önem vermiş, bireyi dışlamıştır. Bu yüzden bireye en çok önem veren yaklaşımlardan biri olarak görülen inşacılığın çoğu zaman bireyi görmezden geldiği ileri sürülebilir.

1.1.2. Neoklasik Realizm

Neoklasik realizm de aynı inşacı yaklaşımda olduğu gibi, neorealizmin özellikle 1990'lı yıllarda SSCB'nin dağılmasını açıklamakta yetersiz kalması üzerine, dış politika konularında daha tutarlı açıklamaları yapmak için ortaya çıkmış olan bir yaklaşımdır (Kiraz, 2018: 419). Bu kısımda da aynı inşacılık kısmında olduğu gibi, neoklasik realizmin bireye bir odak noktası oluşturamadığı anlatılmaya çalışılacaktır. Çünkü kendi içerisinde sahip olduğu değişkenlerden olan devlet ve uluslararası sisteme, bireyden daha çok önem vermektedirler.

Neoklasik realist tanımını ilk kullanan kişi Gideon Rose'tur. Rose neoklasik realizmin, klasik realist düşüncenin içerdiklerini kesin olarak güncelleyip, sistematikleştirerek hem iç hem de dış değişkenleri barındırdığını belirtir. Neoklasik realistlerin, bir ülkenin dış politikasının kapsamının ve ülkenin dış politikada sahip olduğu hırslarının uluslararası politikadaki yerinin özellikle görelî

maddi güç kapasiteleri tarafından yönlendirildiği iddiasında olduklarını söyleyerek bundan ötürü onların realist geleneğe sahip olduklarının altını çizmektedir. Bununla birlikte bu tarz güç kapasitelerinin dış politika konusunda oluşturacağı etkilerinin sofistike ve dolaylı olacağını, çünkü sistemsel baskıların birim seviyesinde yer alan müdahale değişkenleri aracılığıyla değiştirilmesi gerektiğini savunurlar. Bu yüzden de aynı zamanda neoklasik olduklarını belirtir (Rose, 1998: 146). Neoklasik realizm, klasik realistlerin öngördüğü devletin idaresinin karmaşık olduğu fikrinden ve dış politikadan vazgeçmemekle birlikte, neorealizmin bakış ve kuramsal anlayışını kullanır. Yani diğer realist yaklaşımlar gibi, kaynakların kıt ve belirsizliğin yüksek olduğu bir dünyada maddi anlamda güç ve güvenlik için siyasetin sürekli bir mücadele şekli olduğunu varsayar. Anarşiyi uluslararası çatışmalara sebep olan neden olarak görür. Sistemik güçlerin, tüm devletlerin kendileri için güvenliklerini sağlamada daha fazla çaba göstermeleri için teşvikler yarattığını düşünür (Taliaferro vd., 2009: 4).

Neoklasik realistler devletlerin güvenlik, güç arayışında olduklarını varsaymak yerine onların dış çevrelerini kontrol etmek ve biçimlendirme yoluyla uluslararası anarşinin belirsizliklerine bir yanıt verdiğini varsaymaktadırlar. Devletlerin kendi çıkarlarını belirleyebilecekleri birçok yoldan bağımsız bir şekilde, neoklasik realistlerin, daha az dış etkiden ziyade daha fazlasını istediklerini ve bu etkiyi sürdürebildikleri sürece devam ettirmeleri olasıdır. Neoklasik realistlerin merkezi ampirik öngörüsü, devletlerin uzun vadede sahip oldukları maddi güç kapasitelerinin miktarının dış politikalarının büyüklüğünü ve hırsları şekillendireceği üzerinedir. Eğer devletlerin göreceli güçleri artarsa daha fazla etki yaratacaklardır ancak düşüş gösterirse buna bağlı olarak yapacakları eylemleri ve hırsları yeniden oluşturulacaktır. Rose, Fareed Zakaria, Randall L. Schweller, Thomas J. Christensen, Michael E. Brown, William Wolforth gibi akademisyenlerin çalışmalarının büyük güçlerin göreceli olarak maddi yükselişe veya azalmaya bağlı hareketlerine göre yapılan vaka çalışmaları olarak görmektedir. Ancak tek başına sisteme bağlı olan faktörler ile sınırlı bir dış politika teorisinin çoğunlukla yanlış olmaya mahkûm olduğunu savunurlar. Bu yüzden saldırgan realizmin de yanlış yönlendirildiğini düşünürler. Devletlerin dış çevrelerine karşı yorumlar yapabilmeleri ve cevap verme şekillerini anlamak için, karar vericilerin algıları ve iç durum yapısı gibi sistematik baskıların birim düzeyinde müdahale değişkenleri aracılığıyla nasıl çevrildiğinin analiz edilmesi gerektiğini belirtirler. Neoklasik realist bir dünyada liderlerin hem iç hem de dış politika ile kısıtlanabileceğini düşünürler (Rose, 1998: 152-154).

Neoklasik realizm, bir devletin zaman içerisinde dış politikasında meydana gelen değişimleri ya da dışarıdan gelen kısıtlamalarla karşılaşan farklı devletler arasındaki değişimi açıklamaya çalışır. Tekrar eden sonuçları ya da sistemik olarak geniş kalıpları açıklamak gibi bir amacı yoktur. Yani neoklasik realist yaklaşım, belirli devletlerin, gerek diplomatik gerek askeri gerekse de ekonomik olarak sistemik zorunluluklara karşı verebileceği tepkileri açıklayabilir ancak verilen bu tepkilerin sistemik sonuçlarını açıklayamaz (Taliaferro vd., 2009: 21). Neoklasik realizm her ne kadar klasik realizm ve neorealizm ile bir harmoni oluştursa da, sadece devletlere odaklanmaz, dış

politikayı bağımlı bir değişken olarak ele alır ve devletin davranışlarını bu bakış açısı çerçevesinde şekillendirir. Yine dış politikanın oluşmasını da farklı iki unsurun birbirleri ile olan etkileşimler sayesinde mümkün olduğunu belirtir. Uluslararası sistemi öncelikli unsur olarak görmesine rağmen bu sistemin etkilerinin, ara değişken olarak belirtilen iç etkenlerin ve lider algılamalarının (Rose, 1998: 152) yansımaları ile beraber anlamlı olarak ortaya çıkacağını savunur. Devletin iç yapısı olarak da adlandırılabilen bu değişkenlerin dış politikaya yön verdiği düşünülür (Kiraz, 2018: 422).

Bağımsız değişken olarak ele alınan uluslararası sistemden başlamak gerekirse, uluslararası sistem neoklasik realizm açısından önem arz etmektedir. Neoklasik realizm, seçkin hesaplamaları, görelî güç ve iç kısıtlamaların algılanmasını uluslararası baskılar ve devletlerin dış politikası arasındaki ara değişkenler olarak tanımlar. Bu görelî güç, devletlerin kendi çıkarlarını nasıl tanımladıkları ve hedeflerine ulaşma konusunda takip ettikleri parametreleri belirlemektedir (Taliaferro vd., 2009: 28). Bu açıdan David Dessler'in (1989: 441-473) bina analogisi çalışması açıklayıcı bir zemin oluşturmaktadır. Bu analogiye göre dışarıda yer alan duvarlar ve iç mekânların yapılandırılması, içeride çalışan insanlar için davranışsal olarak modeller ortaya çıkarmaktadır. Ofiste çalışanların çoğu bu duvarları aşmaya çalışmaz. Örneğin binanın üst katlarının pencerelerinden binayı terk etmeye çalışmazlar (Dessler, 1989: 466). Çünkü tuzaklar olduğunun farkındadırlar ve tuzaklara yakalandıkları zaman onlar için zararlı olacaklarını bilirler ancak onlardan nasıl kurtulacaklarını bilemezler. Neoklasik realizme göre devletler de bu durumdadır. Çünkü uluslararası sistem anarşiktir ve kendilerine gelebilecek olan zararları nasıl önleyebilecekleri konusunda sadece kendi güçlerine güvenmek zorundadırlar.

Neoklasik realizm, uluslararası sistemin dış politika üzerinde baskın bir etkisi olduğunu savunduğu için, dış politikayı iç politikadaki baskıların ürünü olarak gören iç politik yaklaşımlardan ayrılmaktadır (Ripsman vd., 2009: 291-292). Yani neoklasik realistlere göre uluslararası sistemde var olan görelî güç, devletlerin dış politikasını belirleyen asli unsurdur ve gücü devletlerin birbirlerini etkileyebilecek yetenekleri ve kaynakları olarak ifade ederler (Rose, 1998: 151). Neoklasik realistler, dış politikanın uluslararası ortamın koşullarından farklı olarak da ortaya çıkarılabileceği fikri ile ilgilenmiştir. Aslında herhangi bir durumda, ülkeler arasında birbirlerine göre farklılık gösteren çıkar koalisyonlarının, uluslararası tehditlerle karşı karşıya kaldıklarında benzer dış politikaları seçmelerini bekler (Ripsman vd., 2009: 291-292). Sonuç olarak belirtmek gerekirse, neoklasik realizmin uluslararası sisteme bakışında güç önemli bir faktördür fakat uluslararası ortamı etkilemek için sadece güç yeterli değildir. Gücün yanı sıra karar alıcıların sahip olduğü algılar da önem taşımaktadır. Yani her devletin kendine özgü dinamikleri hesaba katılmalıdır (Kiraz, 2018: 428).

Ara değişken olarak değerlendirilen devlet de neoklasik realistler için önemlidir. Zaten realist yaklaşımların hemen hepsinde önem arz eden ve en önemli unsurlardan biri olarak ortaya çıkan

devletin, kendisini yine realist olarak atfeden bir yaklaşımda önem bulması sürpriz bir durum değildir. Neoklasik realizmde karar alıcıların algıları ve devletlerin ulusal yapılarından kaynaklanan kısıtlamalar, dış politikanın ortaya çıkmasında etkili olan faktörlerdir (Kiraz, 2018: 430-431). Neoklasik realistler devleti uluslararası politikada en önemli aktör olarak görme eğilimindedir (Taliaferro vd., 2009: 24). Bu durumda Robert Gilpin'in yaklaşımına yakındırlar. Gilpin'e göre (Gilpin, 1984: 290); "... sosyal gerçekliğin özü gruptur. Yapı taşları ve nihai sosyal ve politik yaşam birimleri, liberal düşünce bireyleri ve Marksizm değildir (bazı durumlarda "sınıf" aslında grup dayanışmasının temeli olabilir)." Gilpin insanların bir kabile türü olduğunu ve aileden sonra en çok sadakat gösterilen şey olduğunu söylemiştir. Günümüz dünyasında bu kabilelere ulus devlet adının verildiğini ve sadakat biçimine ise milliyetçilik denildiğini belirtmiştir (Gilpin, 1984: 290). Gilpin'in yanı sıra Max Weber'in de devlet tanımını başlangıç noktası olarak kabul ederler (Taliaferro vd., 2009: 24). Weber'e göre devlet, belirli bir bölgede meşru olarak fiziksel güç kullanımının tekeli başarılı bir şekilde icra eden insan topluluğudur (Weber, 1978: 901-910).

Neoklasik realizm, yukarıdan aşağıya bir devlet modelini öngörmektedir. Bu amaçla devlet başkanları ve dış politika yapmak üzere görevli bakan ve bürokratlar durumları değerlendirir. Liderler ulusal çıkarları tanımlar, göreceli güçleri ve diğer devletlerin niyetlerini değerlendirerek dış politika yürütürler ancak iç kısıtlamalara tabidirler (Taliaferro vd., 2009: 25-26). Ancak bazen devletlerin dış politika süreçlerinde zorluklar yaşadığı belirtilmektedir. Özellikle ulusal politikada ortaya çıkan büyük değişimler buna etkindir. Bundan ötürü devlet liderlerinin ülkelerinin insan ve maddi kaynaklarını güvenlik politikalarının ardında seferber etme kabiliyeti olarak tanımlanan *ulusal politik güç* kavramı da önem arz etmektedir (Rose, 1998: 163). Bu yüzden devlette karar alıcılar ve devletin ulusal yapıları/yerel faktörleri önemli bir yere sahiptir. Karar alıcılar, yerel faktörlerin etkilemelerine göre yapacaklarını şekillendirecek ve bir sonuç ortaya koyacaklardır. Bu da dış politikayı şekillendirecektir.

Neoklasik realistlerin dış politikaya bakış açılarına bakacak olursak, klasik realistler ve neorealitler devletlerin dış politikada hareket ederken, ulusal anlamda iç değişkenlerin bir etkisinin olmadığını savunurlar. Neoklasik realistler, klasik realistlerin devlet, neorealitlerin ise sisteme olan bağlılıklarını göz ardı etmeden devletlerin dış politikalarını açıklamaya çalışır. Neoklasik realizm, büyük güçlerin dış politikalarını ve bununla beraber güvenlik politikalarını açıklamaya çalışır ancak büyük güçlerin yanı sıra bölgesel ve küçük güçlerin de üzerinde durur (Lobell, 2009: 43). Ayrıca devletlerin sistem düzeyinde meydana gelen olaylara odaklandığı kadar diğer devletlerin dış politikalarına da odaklanmakta olduğunu ve diğer devletleri etkileme çabasının varlığı belirtilmektedir (Cavarley, 2010: 609). Neoklasik realizm anlamında yapılan bütün büyük çalışmaların ana konusu olarak göreceli gücün dış politika üzerindeki etkisi seçilmiştir. Yani bir ülkenin göreceli gücündeki bir artış o ülkenin dış politika faaliyetleri anlamında bir genişlemeye yol açarken, aynı şekilde gücün azalmasının da faaliyet anlamında daralmaya yol açacağı öngörülmüştür. Neoklasik realizm aynı zamanda tarihin koşullarını ve dış politikanın gerçekte nasıl

yürüdüğünün önemini de vurgular. Ayrıca bazı neoklasik realistler, ilave müdahale değişkenlerinin dış politika üzerindeki etkisinin araştırılması gerektiğini savunmaktadır (Rose, 1998: 155-171).

Neoklasik realizm, ulusal politikada da çeşitli bakış açılarına sahiptir. Bunlardan birincisi, kamuoyu, yasama organı, medya ve organize çıkar grupları genel anlamda birbirlerinden ayrı bir biçimde ele alınsa da, kapsamlı bir şekilde oluşturulmuş iç politik aktörler teorisinde onları beraber olarak değerlendirmenin uygun olmasını sağlayan ortak paydaları paylaşırlar. Örneğin kamuoyu dış politikayı yürütenden ziyade yasama organında yer alan temsilcileri ile politikayı etkilemeye çalışır. İkinci olarak, demokratik olan ve demokratik olmayan ülkelerde hükümetlerin yerel aktörler ile etkileşimde bulunma şekilleri farklı olsa bile, gerek askeri gerek ekonomik gerekse de siyasi aktörlerin taleplerini dikkate alması gerekir. Üçüncüsü, dış politika hükümetin başkanı ve onu yürütmekle görevli olan bakan ve diğer bürokratlar ile yürütülmektedir. Hükümetin başkanı uluslararası ortamda meydana gelen bütün olayların bilgilerine sahip olduğu için, ülkesinin çıkarlarına göre hareket etmektedir. Ancak başkanın kararlarına, dış politika konularıyla ilgili çalışmalar yürütmeyen, yasama organı, siyasi müttefikler ve kabine üyeleri, etki etmeye çalışabilir. Son olarak ise, hükümet başkanının diğerlerine göre daha çok bilgisi olduğu varsayılsa da, iç politikada meydana gelen olaylar ışığında, kendi koltuğunu korumaya yönelik olarak kararlar verebileceği de kabul edilmektedir (Ripsman, 2009: 170-173).

Devletlerin dış politika konularında vereceği kararlara ulusal aktörlerin de etkisinin olacağı söylenebilir. Pek tabii ulusal aktörlerin dış politika ile alakalı görüşleri ve etkileri farklılık göstermektedir. Çünkü ulusal aktörlerinde dış politikada meydana gelecek değişimlerden çıkar sağlaması olasıdır. Örneğin muhtemel bir savaş durumunda ortaya çıkabilecek olan ek vergiler ve silah altına alınma gibi durumlarda halkın fikirleri olumsuz olacaktır. Ulusal aktörlerden ilk olarak ulusal çıkar gruplarına bakılabilir. Hükümeti oluşturan bireylerin seçilmesi için bu grupların gerek ekonomik gerek siyasi desteklerine ihtiyacı olduğu aşikardır. Bu yüzden seçildikten sonra bu kişileri etkileme olasılıkları yüksektir. Özellikle dış politikada bu etki daha fazla ortaya çıkmaktadır. Örneğin ABD’de yer alan İsrail lobisi bunun en güzel örneklerindedir. ABD’de yaşayan Yahudiler oluşturdukları sivil toplum örgütleri ile ABD dış politikasını, İsrail’in lehine olacak biçimde dizayn etmeye çalışmaktadırlar. Bu sivil toplum örgütleri ekonomik olarak güçlü oldukları için, seçimlerde İsrail yanlısı adayları desteklemektedirler (Mearsheimer ve Walt, 2007: 116-117).

Kamuoyu da dış politika konusunda karar alıcıları etkileyebilecek ulusal bir aktördür. Kamuoyunun etkisi durumdan duruma değişiklik göstermektedir. Kamuoyunun, dış politikanın sınırlarının şekillenmesinde önemli bir potansiyel güç olduğu söylenir. Herhangi bir konuda kamuoyundan bahsedilebilmesi için halkın gündemde olan konular hakkında bilgi sahibi olması önem arz etmektedir (Gönlübol, 1968: 96). Ulusal çıkar gruplarının kendi istekleri konusunda kamuoyunu şekillendirebileceği de unutulmaması gereken bir durumdur. Özellikle hükümetin

güçsüz olduğu durumlarda ulusal aktörlerin etkisinin daha fazla olması beklenir. Örneğin hükümet bir seçimi kaybetmiştir, askeri bir darbe olmuştur veya yakın zamanda yeni bir seçim olacağını düşünmektedir. Bu yüzden güçlü çıkar grupları ile beraber olarak veya genel manada halkı satın alarak kendi pozisyonunu güçlendirmeye çalışabilir (Ripsman, 2009: 188).

Görüldüğü üzere neoklasik realizm, her ne kadar lider yani karar alıcıların algılarına önem verse de, diğer realist anlayışların da önem verdiği devlet ve uluslararası sistem gibi değişkenlere de önem vermektedir. Bağımsız değişken olarak gördüğü uluslararası sistem ile ara değişken olarak gördüğü devletin (karar alıcılar, yerel faktörler) birbirlerini etkilemesi ile birlikte dış politika çıktısının oluştuğunu savunmaktadırlar. Uluslararası sistemin anarşik olduğunu düşündüklerinden her devletin kendi gücüne güvenmesi gerektiğini belirtirler. Gücü, devletlerin birbirlerini etkileyebilecekleri yetenekleri ve kaynakları olarak görürler. Ancak gücün yanı sıra karar alıcıların algılarının da önemli olduğunu düşünmektedirler. Neoklasik realizm, karar alıcıların algıları ve devletlerin sahip oldukları yapılarından kaynaklanan kısıtlamalarla, dış politikanın ortaya çıktığını savunmaktadır. Yukarıdan aşağıya doğru olan bir devlet modelini öngörmektedirler. Karar alıcıların yerel faktörlere göre yapacaklarını şekillendirerek, dış politikanın ortaya çıkmasında katkısının olduğunu ileri sürerler. Ancak karar alıcıların algılarının yanı sıra başka aktörlerin de düşüncelerinin önemli olduğunu savunurlar. İlk olarak kamuoyu dış politikayı etkileyen aktörler arasında kabul edilmektedir. Kamuoyunun yasama organında yer alan temsilcileri ile politika yapım sürecini etkileme gayreti içerisine girebileceği belirtilmektedir. Devletlerin demokratik ya da otoriter rejimlere sahip olmasının, askeri, ekonomik veya siyasi aktörlerin taleplerinin dikkate alınmayacağı gibi bir sonuca ulaşamayacağı savunulmaktadır. Yine liderlerin kararlarına, yasama organı, siyasi olarak müttefikler ve kabine üyeleri etki etmeye çalışabileceği değerlendirilmektedir. İç politikada ortaya çıkabilecek durumlara göre liderlerin kendi koltuklarını korumaya yönelik kararlar verebileceğinin de üzerinde durmaktadırlar. Kamuoyunun yanı sıra ulusal aktörlerin de önem arz ettiğini belirtirler. Çünkü onların da çıkar peşinde olduğunu savunurlar. Hükümeti oluşturan bireylerin mevkilerine gelebilmeleri için ulusal çıkar gruplarının gerek ekonomik gerek siyasi desteklerine ihtiyaçları olduğu için, seçimlerden sonra iş başına gelen kişilerin ulusal çıkar grupları tarafından etkilenmesi olasılığının üzerinde durmaktadırlar. Önceden de belirtildiği gibi, kamuoyu da karar alıcıları etkileyebilecek bir pozisyonda olduğundan, ulusal çıkar grupları kamuoyunu etkileyebilir ve kendi istekleri doğrultusunda kamuoyunu şekillendirebilir düşüncesi de hakimdir. Sonuç olarak neoklasik realizm, devlet ve sistem gibi değişkenlerin öneminin üzerinde dursa da, karar alıcıların algılarının önemli olduğunu düşünmektedir. Fakat yukarıda da belirtildiği gibi karar alıcıların algılarını etkileyen birçok faktörün olduğunun da altını çizmektedirler. Bu yüzden sadece liderin önemini ve onun etkisini ortaya koymaya çalışan bu çalışmada neoklasik realizm yaklaşımının kullanılması uygun görülmemektedir.

1.2. Bireysel Karar Alıcılar Modeli

Bireysel karar alıcılar modelini incelemeyen önce rasyonel aktör modeli hakkında biraz bilgi vermek gerekmektedir. Çünkü rasyonel aktör modeli, bireysel karar alıcılar modeli tarafından sıkça eleştirilen bir model olmuştur. Rasyonel aktör modelinde liderlerin almış olduğu kararlar aynı zamanda devletin almış olduğu kararlar olarak görülmektedir. Çünkü bir devletin tüm liderlerinin, ülkenin ulusal çıkarları doğrultusunda hareket edeceği düşünülmektedir (Güleç, 2018: 90). Ülkelerin ulusal çıkarları değişmeyeceği için de, liderlerin değişimi çok büyük bir sorun doğurmamaktadır (Neack, 2008: 33).

Bu modelde rasyonellik olarak yapılan tanımlama sadece lider ile sınırlandırılmamıştır. Liderin çevresinde onunla birlikte hareket eden birden çok aktör bulunmaktadır. Böylece karar verici olan lider diğer aktörlerin ne yönde karar vereceği hakkında tahminde bulunabilmektedir. Bu yüzden bütün devletler farklı hareket manevraları içerisinde getiri ve götürü hesaplamaları yapan aktörlerdir. Bu şekilde davranan bütün devletler, kendilerini güçlü pozisyona sokacak olan iktidar gücünün ele geçirilmesi ve bu yolla kendi çıkarlarını en üst sınıra çıkarmak için motive edilmektedirler (Neack, 2008: 34). Devlet adına çalışan kurumlar aynı düşüncelere sahiptirler ve aynı hedefler doğrultusunda çalışmalarını sürdürmektedirler. Liderler amaçlarını belirlerler, kesin olmayan önlemlerini dikkate alırlar, her olası manevranın getirisini ve götürüsünü hesaba katarak, en az maliyetli olanı seçerler. Yani rasyonel aktör modeli, devlet adına kararlar alan liderlerin kendilerini amaçlarına ulaştıracak en iyi seçeneği ortaya çıkarırken gerekli tüm bilgileri ellerinde bulundurduklarını ve sonunda da en iyi karara vardıklarına dayanmaktadır (Güleç, 2018: 90-91).

Bireysel karar alıcılar modeline bakılacak olursa, bu model rasyonel aktör modelinden üç şekilde ayrılmaktadır. İlk olarak, liderler, kendi amaçlarına yönelik olarak verdikleri kararlarda ulaşılabilecek sonuçlar ile ilgili bilgilerde seçici algılamalar karşısında kalabilirler. Bir karar alınırken, karara yönelik ele alınan bilgilerin filtrelenmesi önem arz etmektedir. Ancak bu yeterli seviyede değildir. Çünkü kendi amaçlarına hizmet etmeyen bilgileri görmezden gelebilirler. İkinci olarak, karar aşamasında liderin amacına yönelik olarak getiri ve götürü hesabının gerçekliği, yine liderin sahip olduğu duygulardan ötürü zayıf düşmektedir. Üçüncü olarak, bilişsel önyargılar ile birlikte liderin rasyonel hesaplamaları çarpıtılabilir. Yani liderlerin sahip oldukları düşmanların hareketlerini her zaman olumsuz bir şekilde yorumlamasına neden olmaktadır (Güleç, 2018: 94-95).

Bireysel karar alıcı modelindeki ilgi noktası ise, birbirinden farklı liderlerin sahip oldukları kişisel özelliklerinin ülkenin dış politikasında çeşitliliğe neden olup olmayacağıdır. Yani liderlerin sahip oldukları özelliklere bakmak dış politika analizini yapmakta kolaylık sağlayacaktır. Otoriter ve demokratik liderler arasındaki fark buna örnek olarak verilebilir. Yine liderlerin kişisel olarak kendilerini tatmin etme ve kendilerini gerçekleştirme çabaları da dış politikada karar sürecine etki

eden bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Karar alıcının sahip olduğu entelektüel kapasite ile birlikte elinde bulunan bilgileri yorumlayarak amacına yönelik olarak politika oluşturması buna örnek olarak verilebilir (Güleç, 2018: 96).

Yukarıda belirtilenler ile birlikte söylem analizi de liderlerin dış politikada etkinliği açısından önem arz etmektedir. Liderin yapısı, kişinin hem sözel hem de yazılı olarak söylediklerini kapsadığı ve bunlarla lider arasında ilişki olduğudur. Sözel ve yazılı olarak alınan yazılar söylem analizi için veri oluşturmaktadır. Ancak bu her zaman tutarlı bir sonuç vermeyebilir. Çünkü liderler çoğu zaman halkın istediği şeyleri söylemektedir veya ulusal çıkarlar odağında demeçler vermektedirler. Bu sorunu aşmak isteyen söylem analistleri, daha çok canlı röportajlar kullanmaktadırlar. Daha tutarlı bir sonuç elde etmek için de farklı zamanlarda, farklı toplulukları ve konuları kapsayan metinler tercih edilmektedir (Hudson, 2007: 56-57). Bu şekilde ortaya çıkan en önemli çalışmalardan birisi Margaret G. Hermann'ın liderlik özellikleri analizidir. Hermann, konuşmaları aracılığıyla liderlerin özelliklerini analiz etmeye çalışmıştır. Liderlik özellikleri analizi bu çalışmanın ana yaklaşımını oluşturduğundan aşağıda geniş manada tanımlanacaktır.

1.3. Liderlik Özellikleri Analizi

1.3.1. Liderlik Özellikleri Analizine Bir Bakış

Liderlik özellikleri analizi, liderlerin belli özelliklerinin belirlenmesi ile birlikte bu özelliklerin ülkelerinin politikalarına nasıl bir etkide bulunduğunu açıklamaya yönelik olan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım Margaret G. Hermann tarafından ortaya atılmıştır ve temelleri belirlenmiştir. Bu tür liderlerin özelliklerine ilişkin merakımızın temel bir nedeni, tercihlerinin, inandıkları ve çalıştıkları öğelerin ve ayrıca seçimler yaratma yolunda olmalarının hayatımızı etkileyeceği gerçeğidir (Hermann, 2003: 178). Yani liderlerin sahip olduğu özelliklerin bizim yaşamımızda önemli etkileri vardır. Hermann, siyasi liderlerin söylediklerinin içeriğinin analiz edilerek, ifade etmiş olduklarının onlar hakkında daha fazla bilgi elde etmede kullanılabileceğini söylemiştir (Hermann, 2003: 178-179). Buradan da anlaşılacağı üzere liderlerin konuşmalarında kullandıkları kelimeler önem taşımaktadır. Hermann 1980 yılında kaleme almış olduğu makalesinde de, liderlerin karakteristik özelliklerinin dış politika davranışlarını şekillendirdiğini kabul etmiştir (Hermann, 1980b: 7-46).

Yaklaşım için önemli olan liderin konuşmalarıdır. Özellikle 20. yüzyıldan günümüze kadar geçerli olan iki ana ifade türü vardır; medya ile yapılan konuşmalar ve röportajlar. Liderin bu konuşmalar üzerinden özellikleri değerlendirilir. Ancak değerlendirme yapılırken önemli olan bir şey vardır; materyalin sıradan olması. Materyalin sıradan olmasından kasıt, liderin konuşmalarının

kendi düşünceleri mi yoksa danışmanları veya metin yazarlarının düşünceleri mi olduğudur. Röportajlar daha sıradan olarak kabul edilirken, bir toplantı veya bir mitingde yapılan konuşmalar liderin kendi düşüncelerini yansıtmayabilir. Çünkü danışmanları veya metin yazarları tarafından yazılmış olabilir. Materyaller danışmanlar veya metin yazarlarının düşünceleri olsa bile, liderin bunları nasıl söylediği yaklaşımın inceleme alanı içerisinde yer alır. Toplanan materyallerde liderin söylediklerinin tam metninin olması önemlidir. Hermann, 122 liderin yüz veya daha fazla kelimedenden oluşan elli röportaj veya konuşmaya dayanarak liderlik stiline yeterli bir değerlendirmesini yapabileceğini ortaya koymuştur. Hermann sadece belli bir konu üzerine odaklanmamış, farklı konular üzerinde de yapılan röportaj veya konuşmaları dikkate almıştır. En sıradan görüşmeler liderin basın tarafından, planlanmamış bir şekilde, yakalanması, uçak yolculuğu öncesi ve sonrası, bir toplantı çıkışı gibi durumlardır. En az sıradan olan görüşmelere örnek olarak ise, liderin belli bir konu hakkında bilgilendirme yapmak amaçlı basını ofisine çağırması verilebilir (Hermann, 2003: 179-181).

Dünyanın gün geçtikçe daha fazla büyümesi ve karmaşık bir hal alması ile birlikte devlet yönetiminde liderlerin yanı sıra bazı kurum ve kuruluşların da politika yapımına dahil olması, liderlerin politika yapımında ikilemlerle karşılaşmalarına zemin hazırlamaktadır. Bu gibi durumlara karşı liderlerin benimsedikleri liderlik tarzları, ikilemlerle nasıl başa çıktıklarını ve karar verme sürecini etkilemektedir (Hermann, 2003: 181). Yani liderler sadece diğer devletler ile değil aynı zamanda başka kurum ve kuruluşlara karşı da mücadele etmektedirler. Hermann yaptığı diğer çalışmalarında (Hermann, 1980a, 1980b, Kaarbo ve Hermann, 1998) bir takım liderlik stilleri ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkardığı bu liderlik stillerinin üç sorunun cevabını temel aldığı ve bu sorulara verilecek cevapların liderin stillerini şekillendirdiğini belirtmiştir (Hermann, 2003: 181-182);

- 1- *Liderler çevrelerindeki politik kısıtlamalara nasıl tepki veriyorlar? Bu kısıtlamalara saygı mı duyuyorlar yoksa meydan mı okuyorlar?*
- 2- *Liderler kendilerine gelen bilgilere ne kadar açıktırlar? Bilgi kullanımında seçiciler mi yoksa yanıtlarını yönlendiren bilgilere açıklar mı?*
- 3- *Liderlerin konularını aramalarının nedenleri nelerdir? Kendi içlerindeki dikkat odağıyla mı yoksa göze çarpan seçmenlerle oluşturulabilecek ilişkilerden mi kaynaklanıyor?*

Yapılan araştırmalara göre sınırları zorlama eğiliminde olan liderler, bir durumla başa çıkmak, bir sorunun çabuk çözülmesini sağlamak, belirleyici olmak ve o andaki sorunla kuvvetli bir şekilde ilgilenme niyetinde olduğu görülmektedir (Hermann, 2003: 182). Liderlerin kişisel özellikleri, olaylara verdikleri cevapların yüksek öngörüsüdür (Suedfeld ve Rank, 1976: 169-178). Kısıtlamalar engel olarak görülse de aşılmaz değildir. Liderler olayların üzerine doğru gidilecek yolları daha da kolaylaştırmak için ise politika yapımını kontrol altında tutmayı amaçlarlar

(Hermann ve Kegley, 1995: 525). İçeriğe daha duyarlı olan liderlerin çevreleri için daha empati duyulanlar olduğu belirlenmiştir; pazarlığa, takaslara ve uzlaşmaya daha açık; olaylara odaklanma olasılığı, duruma göre, daha yüksektir (Kaarbo ve Hermann, 1998: 248). Çünkü kısıtlamalar bu tür liderler için eylem parametrelerini belirler ve liderlerin sahip oldukları kişisel özellikleri, herhangi bir karar alınmasından önce çevrelerinden ihtiyaç duyacakları desteği, kapanma derecesini ve bu desteğin nerede aranacağını gösterir (Hermann, 2003: 182). Bilgiye daha az açık olan liderlerin, savunucu olarak hareket ettiği, uygun olmayan kanıtları göz ardı ederken, durum tanımlarını destekleyen bilgileri bulma niyetinde olduklarını, dikkatleri ise başkalarını konumlarına ikna etmeye odaklandıkları savunulmaktadır (Kaarbo ve Hermann, 1998: 249). Bilgiye daha açık olan liderlerin ise, sorunları belirleyen ve başkalarının neyi savunduğunu ve ne yaptığını kontrol eden bir pozisyon arayışında oldukları söylenmektedir. Liderlerin motivasyonları, hayata yönelme tarzlarını tanımlar. Amaçlar karakterlerini, hayatlarında önemli olanları biçimlendirir ve onları harekete geçirir (Hermann, 2003: 183). Liderlerin kısıtlamalara nasıl tepki gösterdikleri, bilgileri nasıl işledikleri ve çevrelerinde meydana gelen siyaset ile başa çıkma konusunda nasıl motive oldukları hakkındaki bilgiler, liderlik tarzları hakkında veri sağlamaktadır (Hermann, 2003: 184).

Hermann'ın sormuş olduğu üç soruya yapılan yorumlardan da anlaşılacağı gibi, liderin karşılaşmış olduğu kısıtlamalara nasıl tepki vereceği, kendisine gelen bilgileri değerlendirmesinin önemi ve çevrelerine karşı motive durumları çok önemlidir. Eğer bir lider kendisine karşı yapılan kısıtlamalara tepki gösterirse o kısıtlamaları daha rahat aşabilecektir. Tabii ki bunu kendisine gelen bilgileri doğru değerlendirerek başaracaktır. Kendisine gelen bilgilerle, yapılan kısıtlamaları aştığı sürece çevresine karşı motivasyonları da doğru orantılı bir şekilde artış gösterecektir.

1.3.2. Liderlik Özellikleri Analizinde Bulunan Özellikler ve Tanımları

Hermann toplamda yedi tane olmak üzere, liderlerin tarzlarının değerlendirilmesinde kullanılan özellik belirlemiştir. Bunlar şöyle özetlenebilir (Hermann, 2003: 184);

- *Olayları Kontrol Etme Yeteneğine İnanç: Birinin ne olacağını etkileyebileceği veya kontrol edebileceği inancı*
- *Güç Gereksinimi: Güce ve nüfuza duyulan ihtiyaç*
- *Kendine Güven*
- *Kavramsal Karmaşıklık: Birinin çevresindeki şeyleri ve insanları farklılaştırabilme yeteneği*
- *Görev Odaklılık: Grubun korunmasına karşın bir şeyi problem çözme ve gerçekleştirmeye odaklanma, başkalarının fikir ve hassasiyetleriyle başa çıkma eğilimi*
- *Grup İçi Ön Yargı: Bir kişinin grup içinde tuttuğu ön yargıların yoğunluğu*
- *Diğerlerine Olan Güvensizlik: Bireyin genel olarak diğerlerine güvensizliği veya şüpheliği*

Bu yedi özellik, liderlerin çevrelerinde bulunan kısıtlamalara tepkilerinin nasıl olduğunu, sürece yönelik bilgileri ve onları eyleme yönelmeye nasıl motive ettiklerini değerlendirmek ile ilgili bilgiler sunar. Liderlerin olacaklara etki edebilmelerine inanma dereceleri ve güce duydukları ihtiyaçlar hakkındaki bilgiler, onların kendilerini buldukları herhangi bir ortamda meydana gelebilecek olan kısıtlamalara ya saygı göstereceklerini ya da meydan okuyacaklarını göstermektedir. Liderlerin kavramsal karmaşıklığının ve kendine güveninin belirlenmesi, onların bilgiye açıklık konusunda ne durumda olduklarını gösterir. Yine görev odaklılıklarını, grup içi ön yargılarını ve diğerlerine olan güvensizliklerini belirlemek onları nelerin motive ettiği konusunda bilgi sahibi olmamıza yardımcı olur. Özellik analizinde liderlerin konuşmalarında ya da yaptıkları röportajlarda belirli kelimeleri ve cümleleri kullanması, bu içeriklerin onlar için daha belirgin olduğunu göstermektedir (Hermann, 2003: 184-186).

Yukarıda belirtilen özellikler kendi başlıkları altında incelenecektir. Olayları kontrol etme yeteneğine inanç ve güç gereksinimi özellikleri kısıtlamalar ile ilgili olduğu için, kısıtlamalara karşı nasıl bir tavır aldıkları açısından inceleneceklerdir. Bu özelliklere göre liderler kısıtlamalara karşı saygı duyabilirken, onlara karşı meydan da okuyabilirler. Kendine güven ve kavramsal karmaşıklık özellikleri bilgiye karşı olan açıklıkla ilgili olarak incelenecektir. Bu özelliklere göre bazı liderler bilgiye karşı açık bir tavır takınırken, bazıları kendilerine gelen bilgileri görmezden gelmektedirler. Görev odaklılık, grup içi ön yargı ve diğerlerine olan güvensizlik özellikleri ise liderlerin problemler tarafından mı yoksa ilişkiler tarafından mı motive edildiklerine göre incelemeye tabi tutulacaklardır. Her özellik anlatıldıktan sonra, özelliğin daha kolay anlaşılması açısından spesifik örnekler verilecektir. Her bir özellik için bir örnek olay anlatılacaktır. Ancak bir tane örnek olayın olması, örnekte yer alan liderin diğer özelliklere sahip olmadığını göstermemektedir. Her lider bu özelliklere sahiptir. Örnek verilmesinde ki amaç teorinin pekiştirilmesini sağlamaya yöneliktir.

1.3.3. Kısıtlamalara Karşı Hangisi? Saygı mı Meydan Okuma mı?

Olayları kontrol etmeye dair inançları ve güç gereksinimi konularında yüksek olan politik liderlerin, çevrelerinde onlara karşı olan kısıtlamaları ve muhtemel olanın limitlerini zorlayacakları tespit edilmiştir (Kaarbo ve Hermann, 1998: 252). Bu tarz liderler yaptıklarından ötürü sorumluluk duygusu hissetmektedirler ve ne yapılması gerektiği konusunda bilgi sahibidirler. İstediklerini elde etmede iyi seviyededirler. Ancak bu iki özellik konusunda yeterli olmayan yani bu özellikleri düşük olan politik liderler, çevrelerinde onlara karşı olan kısıtlamalara saygı göstermek durumunda kalıyor veya onları kabul ediyor gibi görünerek hedeflerine ulaşmak için bu parametrelerde çalışmaktadırlar (Hermann, 2003: 187).

Olayları kontrol etmeye dair inançları yüksek fakat güç gereksinimi düşük olan liderler, olanlar ile ilgili sorumluluğu üzerlerine alacaklardır ve kısıtlamalara meydan okuyacaklardır. Ancak bu tarz liderler insanları nasıl yönlendireceklerini ve perde arkasında istenilen etkiyi nasıl ortaya çıkaracaklarını bilemeyeceklerdir. Bu liderler, her iki özelliği de yüksek olan liderler kadar başarı sağlayamayacaklardır. Olayları kontrol etmeye dair inançları düşük fakat güç gereksinimi yüksek olan liderlere baktığımızda ise, onların da kısıtlamalara meydan okuduğunu fakat perdelerin ardında bunu daha kolay bir şekilde ortaya çıkarabilecekleri söylenmektedir. Bu tarz liderler, güçlü oldukları durumlarda ve dönülmez kararları vermekte iyidirler fakat bunun için hesap verilebilirliklerinin düşük olması da gerekmektedir (Hermann, 2003: 187-188)

Tablo 1: Liderlerin Kısıtlamalara Karşı Tepkileri

		Olayları Kontrol Etme Yeteneğine İnanç	
Güç Gereksinimi		Düşük	Yüksek
Düşük		Kısıtlamalara Karşı Saygı; Parametreler dahilinde hedefler doğrultusunda çalışmak; uzlaşma ve fikir birliği oluşturma önemlidir.	Kısıtlamalara Meydan Okuyor ancak güç kullanımı konusunda doğrudan ve açık olduğu için bunu yapmakta daha az başarılı; insanları nasıl yönlendireceklerini ve perde arkasında istenilen etkiyi nasıl ortaya çıkaracaklarını bilemeyeceklerdir.
Yüksek		Kısıtlamalara Meydan Okuyor fakat perdelerin ardında bunu daha rahat bir şekilde ortaya koyabilecekleri söylenmektedir. Bu tarz liderler, güçlü oldukları durumlarda ve dönülmez kararları vermekte iyidirler fakat bunun için hesap verilebilirliklerinin düşük olması da gerekmektedir.	Kısıtlamalara Meydan Okuyor; doğrudan ve dolaylı etki konusunda ustadırlar; ne istediklerini biliyorlar ve bunun olduğunu görmek için sorumluluk alıyorlar.

Kaynak: (Hermann, 2003: 188)

1.3.3.1. Olayları Kontrol Etme Yeteneğine İnanç

Bir liderin olayları kontrol etme yeteneğine olan inancı, liderlerin karşı karşıya oldukları sorunlar üzerinde belli bir kademeye kadar kontrolü ellerinde tuttıkları dünya görüşüdür (Hermann, 2003: 188-189). Başka bir deyişle, liderlerin kendi çevreleri üzerinde bir kontrollerinin olduğunu düşünmesidir. Liderlerin bir şeye kalkışırken veya planları dâhilinde sorumluluğu

üzerlerine almaları, onların olacaklar konusunda belli denetim sahibi olduklarına inanmalarından kaynaklanmaktadır. Buradaki odak noktası, lider veya kendisiyle birlikte tarif edilen bir grup tarafından teklif edilen eylemlerdir. Bu tarz liderler genellikle politika yapım süreçlerine ilgilidir ve bu süreçlerde etkin bir şekilde görev alırlar. Yani diğerleri ile müzakere etmeden harekete geçmeye meyillidirler (Hermann, 2003: 189).

Bu özelliği yüksek olan liderler, karar alma durumlarındaki denetimlerini korumak ve bunları sağlamak için uygulamalara devam edeceklerdir. Eğer olaylara müdahil olmazlarsa, bazı şeylerin istedikleri gibi gitmeyeceğini düşünmektedirler. Yani yetkilerini başkalarına devretme olasılıkları düşüktür. Bu tarz liderler, olaylar üzerinde olumlu etki sağlayabileceklerine inandıkları için, daha fazla sorumluluğu seve seve üstlenmektedirler. Bu liderlerin bu özellik özelinde kendilerine daha fazla güvendikleri için, başkaları ile iyi geçinmeye ya da ittifak ilişkileri kurmaya daha az yönelmektedirler. Karar aldıktan sonra, almış olduğu kararlara güvenirlir ve ne yapılması gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olduklarını varsayarlar. Yine bu tarz liderler, politikaların uygulanmasını sağlamak için faaliyetlerin ortaya koyulması ve bunların denetlenmesi konusunda daha isteklilerdir (Hermann, 2003: 189). Bu tarz liderlere bir örnek olarak Adolf Hitler verilebilir. Alman halkı I. Dünya Savaşı'ndan sonra tekrar bir savaşa girmek konusunda isteksizdi. Ancak Hitler'in karakterinden ötürü kendilerini savaşın içerisinde bulmuşlardır. Özellikle Fransa işgali Almanlar için sonun başlangıcı olmuştur. SSCB'ye karşı Stalingrad ve Kursk muharebelerini kaybetmesine rağmen savaşa devam eden Hitler, Almanya'nın mağlup olmasında büyük bir etkendir. Burada Hitler olayları kontrol edebileceğini aşırı bir inanç içerisinde ve diğerleri ile görüş alışverişinden kaçınmıştır. Bu da kendisinin sonunu hazırlamıştır (Byman ve Pollack, 2001: 115-121).

Bu özelliği düşük olan liderler, olaylara doğru hamle yapmadan önce hangi ihtimallerle karşılaşacaklarını fark etmek için, bunlara karşı daha tepkili olma dürtüsüyle hareket ederler. İnisiyatif alma konusunda daha az isteklidirler ve diğerlerinin daha karmaşık durumlarda sorumluluk almasına izin verirler. Bu tarz liderler başarı olasılığının en düşük olarak yüzde elli olduğu zaman inisiyatif alma ve lider olma konusunda hevesli pozisyona gelmektedirler. Yani bu liderler işlerin istediği gibi gitmemesi durumunda başkalarını suçlamaktadırlar. Bu liderler sorumluluğu üzerlerine alma konusunda isteksizdirler ve başkalarını suçlama konusunda hareket etme konusunda hızlıdır. Olayları kontrol etme yeteneğine olan inancı düşük olan liderlerde başarısızlık korkusu, zamanlama hissini yerine geçebilir hatta onu bozabilir (Hermann, 2003: 189-190). Kesgin'e göre (2011: 13) ise bu tarz liderler harekete geçmeden önce bekle ve gör politikasını takip etmektedirler. Bu tarz liderlere örnek olarak Hafız Esad verilebilir. Hafız Esad her zaman ihtiyatlı bir lider olmuştur ve bir karar verebilmek için sonuna kadar beklemiştir. Zorunlu bir durumla karşılaşana kadar karar vermede güçlük çekmiştir. 1980'lerin başında Ürdün'ü saldırmakla tehdit etmiş fakat geri çekilmiştir. Yine 1982'de İsrail'e karşı savaşmaktan kaçınmaya çalışmış fakat İsrail saldırısıyla karşılaşınca savaşmak durumunda kalmıştır (Byman ve Pollack,

2001: 130-131). Olaylara baktığımızda Esad'ın sorumluluk alma konusunda kararsız kaldığı görülmektedir. Zamanlama konusunda sorunları olduğu açıktır. Olaylara ancak ülkesinin zarar göreceğini anladığında müdahale etmiştir.

1.3.3.2. Güç Gereksinimi

Güç gereksinimi, bir kişinin kendi gücünü inşa etmek, var olan gücünü sürdürmek ya da eski haline getirmek için bir endişe halinde olduğunu göstermektedir. Bir başka deyişle, diğer insan ve insan gruplarını kontrol etme veya etkileme isteğidir. Güç gereksiniminin ortaya çıkması, konuşmacı şu eylemleri yerine getirdiğinde ortaya çıkar (Hermann, 2003: 190);

- *“Bir saldırı, sözlü bir tehdit, suçlama veya kınama gibi güçlü bir eylem teklif ettiğinde ve yürüttüğünde”*
- *“İstenmeyen zamanlarda tavsiye ve yardım sağladığında”*
- *“Başka bir kişi veya grubun davranışını düzenleme girişimlerinde”*
- *“Endişenin anlaşmaya varmadığı veya anlaşmazlıklardan kaçındığı sürece ikna etmeye, rüşvet vermeye veya başkalarıyla tartışmaya çalıştığında”*
- *“Bir eylemle etkilemek veya şöhret kazanmak için çaba sarf ettiğinde”*
- *“Şöhreti veya pozisyonu ile ilgili olduğunda”*

Güç gereksinimi yüksek olduğunda, kazanan gözükme için liderler denetim ve tesiri elde etmek için çevreyi idare etmeye çalışırlar. Kendilerinin içerisinde buldukları durumları abartmakta ve amaçlarına ulaşma hususunda ne gibi şeylerin faydalı olacağı, hangi taktiklerin yararlı olacağını algılama konusunda iyidirler. Konularını iyi durumda tutmak için perde arkasında çalışmalarını devam ettirirler. Bu tarz liderler genel olarak yürekendirici ve tesir edici olarak görülürler fakat gerek çevresindekilere karşı gerekse de genel olarak insanlara karşı saygı konusunda bonkör davranmazlar. Diğer insanları ve grupları, kendi hedeflerini hayata geçirmeye yönelik olarak bir araç olarak görürler ve aldatmayı siyasetin bir gereği olarak algırlar. Kendi fikirlerine yönelik kurallara sahiptirler fakat hedeflerinin ve çıkarlarının değişmesi dâhilinde bu kurallar artık oyunun bir parçası olmayacaklardır. Bu tarz liderlerin takipçileri ilk başta bu liderleri sonuca ulaşabildikleri ve etkileyici oldukları için sevebilirler fakat zamanla liderin hedefleri halktan farklılaşır ve kendi peşinden gelenleri sömürmeye başlarlar (Hermann, 2003: 190-191).

Güç gereksinimi yüksek olan liderler, herhangi bir hareket sürecine bağımlı olmadan önce limitleri zorlarlar, son ana kadar değişime yönelirler ve pazarlık yapabilirler, nelerin olağan olduğunu bilgileri dâhilinde tutarak, sonuçlarının kendi amaçlarına yönelik ilerlemesini sağlarlar. Bu tarz liderler karşı karşıya müzakerelerde daha yeteneklidirler çünkü yüz yüze bir görüşme olmazsa diğer tarafın yaklaşımlarını ve ne yapmak istediğini yanlış algılayabilirler (Hermann, 2003: 191). Yani bu tarz liderler kendilerini her fırsatta siyasi sürecin içerisine dahil etmek

isteyeceklerdir (Mahdasian, 2002: 26). Bu tarz liderlere örnek olarak John Fitzgerald Kennedy verilebilir. Kennedy özellikle 1962 Küba Füze Krizi sırasında olayları istediği şekilde yönlendirmesi ile ABD ve SSCB arasında çıkabilecek olan muhtemel bir savaşı engellemiştir. Bunu SSCB lideri Nikita Kuruşçev ile karşılıklı mektuplaşmaları ve gizli anlaşmalar sayesinde yapmıştır (İzmir, 2017: 180-181). Burada Kennedy'nin müzakere yeteneğinin ön plana çıktığını görmekteyiz. Aynı zamanda arka planda, halktan gizli çalışmalar yürüttüğü de göz önüne alınmalıdır. Kennedy'nin bu durumda Türkiye'de bulunan Jüpiter Füzeleri ile ilgili gizli bir anlaşma yapmasından ötürü de (İzmir, 2017: 180-181), diğer insanları kendi amacı için bir araç olarak kullandığı söylenebilir.

Güç gereksinimi düşük olan liderler daha az sorumluluk alırlar. Tabi bu hiç sorumluluk almadıkları anlamına gelmez. Kendi etkisinin olduğu belli kişiler arasında sorumluluk üstlenebilirler. Liderin çevresinde olan kişiler için bu bir sorun değil, kesinlikle onlar için daha iyi bir şeydir. Aslında liderin kendi çevresindeki kişileri güçlendirmesi onun için bir artı sayılmaktadır. Kendi çevrelerinde bulunan grubun çıkarları için kendi çıkarlarını feda etmekten kaçınmazlar. Çünkü bu tarz liderler grupları için iyi olan bir şeyin aslında kendileri için de iyi olduğunu varsaymaktadırlar. Güç gereksinimi düşük olan liderler, çevresinde bulunanların bağımsız elçiler olarak çalışmalarını ve grubun sahip olduklarını büyütmelerine izin vererek, liderin peşinden gelenlerin kendilerini kuvvetli ve sorumluluk sahibi hissetmelerini sağlamaktadırlar. Böyle bir süreçte liderler takipçilerinin maneviyatını yukarıda tutmaya ve amaçları netleştirmeye özen gösterirler. Bu tarz liderler adalet duygusu da barındırmaktadırlar. Grup kurallarına uyan takipçileri ile uğraşırlar ve kişilere kuralları ihlal ettiklerinde ne olacağını görmelerini sağlarlar. Böyle yapmalarındaki amaç, peşinden gelenlerle bir itimat ve ortak mesuliyet duygusu oluşturmaktır. Yani bu liderler, karar alma durumundaki gereksinimlerini ve kazançlarını temsil eden grup için bir arabulucu konumundadırlar (Hermann, 2003: 191-192). Sonuç olarak, güç gereksinimi düşük olan liderler diğerlerinin kayda değer nüfuzlarına izin verebilmek için politik süreçleri açmaya isteklidirler (Mahdasian, 2002: 26). Bu tarz liderlere örnek olarak Otto Von Bismarck verilebilir. Bismarck iktidarı süresince statükoyu korumaya çalışmış ve diğer güçlerle çatışma içinde olmamaya özen göstermiştir. Kurmuş olduğu ittifaklar, Almanya'nın sınırlarında diğer güçler tarafından çevrenmesini engellemek amacı taşımaktadır. Almanya'nın doymuş bir güç olduğunu göstermeye çalışmış, müttefiklerinin birbirlerini güçlendirmesini engellemeyi amaçlamıştır. Avusturya ve Rusya ile savunma ittifakları oluşturmuş, İngiltere'nin iyi niyetini korumaya çalışmış ve Alsas-Loren hariç Fransa'nın isteklerine hoşgörüyü yaklaşmıştır. 1871'de Alman Birliği kurulduktan sonra Almanya'nın daha fazla genişlemesine karşı çıkmış ve barışı korumak için çaba harcayan lider olarak görülmüştür (Byman ve Pollack, 2001: 121-123). Görüldüğü üzere Bismarck hep bir barış içerisinde olmuş ve güç gereksinimini sınırlandırmıştır. Güç onun için bir tehlike arz etmiş, çatışmadan ziyade mevcut olan statükoyu sürdürmeyi doğru bulmuştur.

Aslında hem olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliğinde hem de güç gereksinimi özelliğinde ortak noktalar olduğunu görmekteyiz. Her iki özelliği yüksek olan liderler genellikle çevrelerini pek önemsemezler ve kendi düşünceleri doğrultusunda hareket ederler. Amaçları sadece kendi hedeflerine ulaşmaktır ve çevresindeki kişileri buna yönelik bir araç olarak görürler. Amaçlarına ulaşmak konusunda kendi fikirlerini diğerlerinininkinden üstün tutarlar. Yani her iki özellikte de yüksek olan liderler, sorumluluk almaya heveslidirler. Her iki özellikte de düşük olan liderler sorumluluk almaktan kaçınırlar. Kendi çevrelerinde bulunanları sorumluluk almaları konusunda yüreklendirirler. Olayları kontrol etme yeteneğine olan inancı düşük olan liderler durumun istedikleri gibi gitmediği durumlarda suçu çok rahat başkasına atabilirken, güç gereksinimi düşük olan liderler ise her şey kurallar dâhilinde olsa bile, kurallara uyulmadığı zaman olacakları takipçilerine göstermek ihtiyacı hissederler. Sonuç olarak her iki özellik birbirine benzemekte ve çok küçük farklılıkları olduğu görülmektedir.

1.3.4. Liderlerin Bağlamsal Bilgiye Karşı Yaklaşımları Nedir? Bilgiye Açıklar mı Yoksa Kapalılar mı?

Siyasi liderlerin kendilerine gelen bilgilere yaklaşımları liderlik özellikleri analizi kapsamında diğer iki özelliğe işaret etmektedir. Bu özellikler kendine güven ve kavramsal karmaşıklaktır. Liderler belirtilen özelliklerin seviyelerine bağlı olarak, bağlamsal bilgilere açık olma bakımından farklılık göstermektedirler. Bu iki özelliğin, liderin kendisine karşı yönelimini ortaya çıkarmak için birbirleri ile bağlantılı olduğu kabul edilir. Kendi kendine yönelim bizlere liderlerin karar alma süreçlerinde genel olarak politik olarak ne kadar açık olduğunu göstermektedir. Kavramsal karmaşıklık özelliğinde kendine güven özelliğine göre daha yüksek olan liderler bilgiye açıktırlar ve diğerlerinin ihtiyaçlarına ve fikirlerine daha çok duyarlıdırlar. Durumların işaretlerine göre duyarlıdırlar ve mevcut şartlar altında kabul edilebilirliklere göre davranırlar. Başkalarına karşı açık, onları dinliyor olarak gözükürler ve onların ortaya bilgi birikimlerini çıkarmalarını sağlayabilirler. Bu liderler daha çok durum bazındaki sorunlar ve vakalarla ilgilenirler (Hermann, 2003: 192).

Kendine güven özelliğinde kavramsal karmaşıklık özelliğine göre daha yüksek olan liderler ise bilgiye karşı kapanmaya meyillidirler, ilkeler ve sebepler tarafından yönlendirilirler. Bu tarz liderlerin genel manada nelerin hakiki olduğunu ve nelerin olması gerektiğini bildiği kabul edilir ve yola kendi düşüncelerinin doğru olduğunu başkalarına kanıtlamak için çıkarlar. Çevreden kendilerine gelen bilgilere karşı tepkisiz ve duyarsızdırlar. Çevrelerini kendi dünya görüşlerine uyacak biçimde yeniden yorumlarlar. Kendi görüşlerinin başkaları tarafından kabul edilmesi için zorlayıcı yollarda bulunmazlar, büyük bir hevesle başarılı olacağını düşündükleri yolları uygularlar. Karar alma süreçlerinde isteklerini denetimleri altında tutmayı sürdürmeleri için bu süreci hiyerarşik olarak uygulamaları olasıdır (Hermann, 2003: 192-193).

Eğer bu iki özellikteki puanlar hemen hemen eşit durumda ise, liderlerin davranışları diğer liderlerin puanlarıyla karşılaştırılarak yüksek veya düşük olmasına bağlı bir şekilde değerlendirilecektir. Her iki özellikte yüksekse, liderler dikkatlerini her zaman mümkün olan şeylere odaklayarak, stratejik bir şekilde davranış sergileyeceklerdir. Burada kendine güven özelliğinin yüksek olması liderlere herhangi bir durum içinde daha sabırlı olmayı ve ne yapılırsa başarıya ulaşılacağını fark etmek için zaman bulmayı kolaylaştırır. Bu tarz liderlerin demokratik sistemlerde seçilme olasılığı ise düşüktür. Çünkü davranışları gözlemcilerle fırsatçı olarak gözükmektedir. Dışarıdan bakan kişiler bu tarz liderlerin hedeflerini, düşüncelerini ve siyasi bağlamlarını bilirse, kararlar ve eylemler daha mantıklı hale gelir. Buna yönelik bir bilgi olmadan davranışlarında kararsız olarak görülebilirler (Hermann, 2003: 193).

Eğer bu iki özellikteki puanlar diğer liderlerle karşılaştırılınca düşük kalıyorsa, kişi çevresinde bulunanların görüşlerini yansıtacak bir biçimde çevrenin ve başarılı varsayılacak bir pozisyona kolay bir şekilde uyum sağlayacaktır. Bu tarz liderler genelde kendilerine olan güvenleri düşük olduğundan siyasete girerek bunu telafi etmeye çalışmaktadırlar. Tesir ve otorite karşılığında belli durumu ılımlı bir şekilde koruyacak birini arayan gruplar için öne çıkmaktadırlar. Bu liderler, kendilerini beğenme yani narsizm belirtileri gösterebilir. Temsil ettiği grubu daha fazla harekete zorlayarak, başarılı olmak için gerçekleşme ihtimali düşük şeylere başvurabilir (Hermann, 2003: 193).

Tablo 2: Liderlerin Bilgiye Karşı Açıklıklarını Belirlemek İçin Kurallar

Kavramsal Karmaşıklık ve Kendine Güven Dereceleri	Bağlamsal Bilgiye Açıklık
Kavramsal Karmaşıklık > Kendine Güven	Açık
Kendine Güven > Kavramsal Karmaşıklık	Kapalı
Her İkisi de Yüksek	Açık
Her İkisi de Düşük	Kapalı

Kaynak: (Hermann, 2003: 194)

1.3.4.1. Kendine Güven

Kendine güven, bireyin kendisine gösterdiği önem hissini, kendisinin çevresinde yer alan kişilerle ve nesnelere yeteri kadar mücadele edebilme becerisine sahip olduğunu gösterir. Bir kişinin kendini hissetmesi, çevreden ona gelen uyarıcıların yönlendirilmesiyle mümkün olmaktadır. Kişiler kendilerini deneyimleriyle ve diğerleriyle karşılıklı olarak değerlendirerek kendilerine olan güvenlerini geliştirme eğiliminde olduklarından, bu özellik kişinin kendine has bir şekilde konumlandırılması için referans noktası durumuna evrilmiştir (Hermann, 2003: 194-195).

Kendine güveni yüksek olan liderler, bulunduğu ortamdan kendisine gelen bilgilendirmelere karşı, kendine güveni düşük olan liderlere nazaran daha fazla direnç kazanmışlardır. Genel manada bakıldığında kim oldukları konusunda memnundurlar ve kendilerini değerlendirmek için daha fazla şey aramazlar. Bu tarz liderler içeriklerinden ötürü ortaya çıkan koşulların kendilerine karşı olan kaptislerine bağımlı değillerdir. Herhangi bir olayın kurbanı olmak zorunda olmadıkları gibi, olayın doğasına da uyum sağlamak zorunda değillerdir. Bu tarz liderler bilgiyi kendine güven duygusuna bağlı olarak bir nevi süzgeçten geçirirler ve yeniden yorumlarlar (Hermann, 2003: 195). Kendine güveni yüksek olan liderler aynı zamanda karar aşamalarında, kendine güveni düşük olan liderlere göre kararları vermede daha isteklidirler (Mahdasian, 2002: 28). Bu tarz liderlere örnek olarak Saddam Hüseyin verilebilir. Saddam'ın özellikle zorda kaldığı durumlarda başkalarına karşı saldırgan tavrını kullandığı görülmektedir. Risklere karşı tolerans aldığı görülmemektedir. Suriye'deki Baas hareketi ve Suriye'nin Fırat Nehrine saldırma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığında, Suriye'ye saldırma planlarıyla hareket etmiştir. Yine İran'da meydana gelen İslam Devrimi'nden ve Ayetullah Humeyni'den çekindiği için İran'a saldırma konusunda tereddüt yaşamamıştır. Yaşadığı ekonomik sıkıntılardan kurtulmak için ise Kuveyt'e saldırmıştır. Ülkesine karşı uygulanan ambargolara rağmen Saddam, kışkırtan tavırlarından vazgeçmemiştir (Byman ve Pollack, 2001: 129-130). Saddam verilen örneklerde kendisini bir kurban olmaktan kurtarmaya çalışmış ve bu durumların doğasına adapte olmayı reddetmiştir. Saldırı kararları hep kendisinin kararlarıdır ve kendi karakterinden ötürü Irak bu olayların içerisinde bulunmuştur. Bu yüzden Saddam'ın kendine güveninin yüksek olduğu söylenebilir.

Kendine güveni düşük olan liderler ise, kendilerine gelen bilginin bağlamsallığı açısından kolay bir şekilde çevrelenirler. Kim olduklarına yönelik anlamlandırma duyguları eksik olduğundan, herhangi bir konu hakkında ne yapacaklarını ve kendilerini içerisinde buldukları koşullar altında bunlarla nasıl başa çıkacaklarını bilmek için sürekli bir biçimde çevre hakkında çeşitli bilgiler elde etmeye yönelik davranışlar sergilerler. Çünkü başkalarının konu özelinde hangi düşüncelere sahip olduklarını öğrenmek, bu gibi durumlarda nasıl tavır alacaklarını bilmeleri açısından önem arz etmektedir. Bu liderler kendilerine olan güveni arttırmak için, bu özelliklerini arttırmada onlara fayda sağlayabilecek siyasi zümrelerin temsilcileri olmak için çaba sarf ederler (Hermann, 2003: 195). Bu tarz liderlerin davranışları, herhangi birinin gereksinimlerine ve istediklerine göre değil, ortamın niteliği ile benzer noktaları oldukları için tutarsız görünmektedir (Kesgin, 2011: 18). Son olarak bu liderler en iyi yaklaşıma yönelik sorunları tekrar ve tekrar incelemeye meyilli olacaklardır (Mahdasian, 2002: 28). Bu tarz liderlere örnek olarak Mihail Gorbaçov verilebilir. Gorbaçov döneminde SSCB yıkılma dönemine girmiştir. Bundan kurtulmak ve SSCB'yi eski günlerine döndürmek isteyen Gorbaçov ise açıklık (glastnost) ve yeniden yapılandırma (perestroyka) reformlarını başlatmıştır. Perestroyka ile devlet ve parti bürokrasisinde yenileşmeyi, ekonomik canlanmayı ve sivil toplumun inşasını amaçlayan Gorbaçov, açıklık politikası ile siyasal reformları yerine getirmeye çalışmıştır (Abdullayev ve Elma, 2009: 74-79). Gorbaçov bunları ülkesinin tekrar ABD'ye karşı bir güç olarak ortaya çıkması için yapmıştır.

SSCB'nin eski gücünü elde etmesine yönelik olarak halktan gelen talep karşılığında bu reformları hayata geçirmeye çalışmıştır. Gorbaçov'un bu reformları, kendinden önce görevde olan Adropov'un başlattığı reformların devamı olarak nitelendirildiğinden (Abdullayev ve Elma, 2009: 74) kendisinin uğramış olduğu baskı altında ne yapacağına net bir şekilde karar veremediği görülmektedir. Kendine olan güveni düşük olduğundan, Komünist Parti genel sekreterliğine gelmek için de kişisel ilişkilerini kullanmıştır (Abdullayev ve Elma, 2009: 73). Sonuç olarak Gorbaçov, göreve geldikten sonra farklı kişilerin görüşleri ile hareket etmiş ve kendisine gelen bilgiler tarafından kuşatılmıştır. Bu da onun kendine olan güveninin düşük olduğunu göstermektedir.

1.3.4.2. Kavramsal Karmaşıklık

Kavramsal karmaşıklık, bir kişinin diğer insanları, düşünceleri, mekanları, politikaları vb. şeyleri tanımlarken veya münakaşada göstermiş olduğu değişiklik seviyesidir. Kavramsal yönden karmaşık olan bir birey, belirlenmiş bir konum için çeşitli sebepler algılayabilir, şeylere ve düşüncelere reaksiyon gösterme konusunda esnek yapıdadır. Tam tersi düşünülecek olursa yani kavramsal açıdan sıradan olan bir insan, düşünceleri "*iyi veya kötü, siyah veya beyaz*" şeklinde sınıflandırmaya eğilimlidir. Ortamda bulunan meçhul durumu kavrama konusunda zorluk çeker ve uyarılara karşı katı bir şekilde reaksiyon verir (Hermann, 2003: 195-196).

Kavramsal karmaşıklığı yüksek olan liderler, çevrelerinden gelen uyarılara daha çok dikkat ederler. Ortada olan sorunları siyah ya da beyaz olarak nitelendirmekten çok, gri olarak nitelendirirler ve bu sorunları çözüme kavuşturmak için yöntemler aramaktadırlar. Bu liderler herhangi bir olaya karşı göstermiş oldukları ilk tepkiye kesin manada güvenmediklerinden, bağlamsal bilgilere bağlı kalmaya devam etmektedirler. Bu tarz liderler, herhangi bir durumu anlamlandırmak ve ne yapacaklarını belirlemek için geniş bir şekilde bilgi toplamaya meyillidirler ve başkalarının ne yapılması gerektiğine dair düşüncelerine önem vermektedirler. Yani sorun üzerinde karar alabilmek için zaman ayırır ve başka aktörleri de işin içerisine dâhil ederler (Hermann, 2003: 196). Bu tarz liderlere örnek olarak Tansu Çiller verilebilir. 1996 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında ortaya çıkan Kardak Kayalıkları Krizi, Tansu Çiller'in kavramsal karmaşıklık özelliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ege'de bulunan iki küçük adacık olan Kardak'a Yunan askerlerinin çıkarma yapması krizi doğurmuştur. Türkiye bu krizi çözmek için Ege adalarına ilişkin imzalanmış olan belgelere atıfta bulunarak Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisine bir nota vermiştir. Ayrıca diplomatik yollardan çözümler aramış, ABD başkanı ve Avrupalı liderler ile temaslar kurulmuştur. NATO ve Avrupa Birliği (AB) nezdinde girişimlerde bulunulmuştur (Şihmantepe, 2013: 138-139). Görüldüğü üzere Çiller, farklı aktörleri krize dahil etmiş ve başkalarının fikirlerine önem vermiştir. Yani çevrelerinden gelen uyarılara dikkat etmişlerdir.

Kavramsal karmaşıklığı düşük olan liderler kendi hislerine güvenirlir ve kendilerine ilk belirtilen yöntem ile yollarına devam etmek isterler. Daha fazla sayıda bilgiye ulaşmak ve planlama yapmak için eylem yapılması tercih edilir (Hermann, 2003: 196). Bu tarz liderler daha çok “*siyah veya beyaz*” olarak görürler ve çoğu zaman kişiler ve yerler tarafından etki altındadırlar (Mahdasian, 2002: 27). Bu tarz liderlere örnek olarak Lyndon B. Johnson verilebilir. ABD’nin Vietnam’da girişmiş olduğu savaşta git gide bataklığa girmesinden ötürü Johnson, artık buna bir son vermek istemiştir. Bunun için Operation Rolling Thunder planını başlatmıştır. Bu plan, ABD savaş uçakları ile çok güçlü bir şekilde bombardıman yaparak düşman kuvvetlerini yıldırma üzerine kuruludur. Johnson’ın bu kararı almasında ABD Genelkurmay Başkanlığının ve danışmanlarının etkisi olmuştur (Cuddy, 2003: 367-371). Johnson’ın çevresinden gelen fikirler ile karar alması ve bu kararlara göre yoluna devam etmesi kavramsal karmaşıklığının düşük olduğuna kanıt oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, kendine güven ve kavramsal karmaşıklık özellikleri de liderler için önem arz eden özelliklerdendir. Bu iki özellik hakkında bir şeyler söylemek gerekirse; kendine güveni yüksek olan liderler, kavramsal karmaşıklığı yüksek olana göre daha çok kendini beğenmiş bir yapıya bürünebilirler. Çünkü kavramsal karmaşıklık özelliği yüksek olan liderler diğer kişilerin düşüncelerine önem vermektedirler. Yine kendine güveni yüksek olan lider başkaları tarafından çok kolay bir biçimde yönlendirilebilirken, kavramsal karmaşıklığı düşük olan liderler kendi sezgilerine güvenmektedirler.

1.3.5. Liderler Hangisi Tarafından Motive Ediliyor? Problemler Tarafından mı Yoksa İlişkiler Tarafından mı?

Politikada liderlerin otorite konumlarını üstlenmeleri için, kendileriyle birlikte tanımlamaları gereken belirli nedenlerin olduğu ileri sürülür. Bunlar; “*siyasi partiler, cunta yönetimleri, etnik gruplar, sendikalar, idareler, kabineler ve hükümetler olabilir.*” Liderler genel olarak içsel bir odaklanma ya da etraftakilerden belli bir dönüş alma isteği ile yönlendirilmektedirler. Bunların yanı sıra liderlerin kendi türlerini koruma amacıyla da aksiyonlarda buldukları belirtilmektedir. Bazı gruplar ile yakın olarak atfedilen liderler, bu grupların devamlılıklarını sağlamak amacıyla çalışmalarını sürdürüyor ve içinde buldukları siyasi dünyayı bu gruba karşı tehditlerle dolu olarak algılamaktadır. Tam aksine belli bir gruba daha az yakın olarak atfedilmiş olan liderler dünyayı, başkaları ile birlikte karşılıklı veya kendi çıkarları için çalışarak, potansiyel fırsatlar olarak algılamaktadır. Bunlardan ötürü motivasyon değerlendirilmesi yapılırken liderin neden göreve geldiğini ve liderlik etmiş oldukları grupları korumak ve güvenceye almak konusundaki ihtiyaçlarıyla ilgilenilmektedir. Hermann, bu iki motivasyon türünü belirlemek için üç özellik kullanmaktadır: Görev odaklılık, grup içi ön yargı ve diğerlerine olan güvensizlik. Görev odaklılık, liderlerin neden bir pozisyon arayışında olduğu ile ilgilenirken, grup içi ön yargı ve diğerlerine olan güvensizlik grup ile olan özdeşleşmeyi değerlendirmede yardımcı olur (Hermann, 2003: 197).

1.3.5.1. Görev Odaklılık (Liderin Pozisyon Arayışı Motivasyonu)

Liderlerin herhangi bir gruptaki tanımlanması, grubu belli bir amacı sonuçlandırmasına doğru yöneltmeye yani *problem çözmeye* ve grubun barındırdığı ilkeyi ve maneviyatını devam ettirmeye yani *ilişki kurmasına* bağlı olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu iki işlevden birincisi vazifeyi aşırı bir biçimde tamamlama hissiyatını vurgularken, ikincisi grup hizmetine vurgu yapmaktadır. Görev odaklılık, bir liderin alakalı ve mühim bileşenlerin hislerine ve gereksinimlerine vurgu yapmak yerine, hükümetin uğraşmak zorunda olduğu sorunların üstesinden gelme konusunda diğerleriyle etkileşime girdiğini vurgulamaktadır. Problemleri vurgulayan liderler için grubu bir amaca yönelik ilerletmek yani görevi fazla bir şekilde tamamlama duygusu, liderliğin temel amacıdır. İkinci işlev olan grup bakımına vurgu yapan liderler için liderliğin temel işlevi ise seçmenlerin ve maneviyatın sadakatini yüksek tutmaktır. Karizmatik olarak atfedilen liderler ise, uygun olduğunda soruna odaklanırken, daha uygun bir zaman bulduklarında ilişki kurmaktadırlar (Hermann, 2003: 197-198).

Tablo 3: Liderlerin Bir Pozisyon Arayışında Olduğunu Gösteren Kurallar

Görev Odaklılık Puanı	Pozisyon Arayışında Olma Motivasyonu
Yüksek	Problem
Orta	Bağlama göre hem problem hem ilişki
Düşük	İlişki

Kaynak: (Hermann, 2003: 198)

Görev odaklı liderler genel olarak grup yöneticileridir ve her zaman içerisinde buldukları grubu o anda var olan belli bir sorunu çözüme kavuşturmak için zorlarlar. Bu tarz liderler dünyada sadece problemler varmış gibi algırlarlar. Devamlı herhangi bir sorunla ilgili nasıl çözüme kavuşturulacağına yönelik sorular sormaktadırlar. Görev odaklı liderler, görevlerini yerine getirmek için grup içinde yüksek seviyede bir maneviyatı feda etme isteğinde olurlar. Bu liderler, kendi gruplarının iyiliği için zor kararlar vermek zorunda olduklarını ve diğer insanların bunları anlaması gerektiğini düşünürler. Yine bu hedeflerini gerçekleştirmek için sorunları çözmek amacıyla alınan kararları kabul edecek olan takipçileri tercih ederler (Hermann, 2003: 199). Bu tarz liderlere örnek olarak Ronald Reagan verilebilir. Reagan'ın ABD başkanı olduktan sonra SSCB'ye karşı yürüttüğü politikalar ile Soğuk Savaş'ı bitirmeye çalışmıştır. Bu dönemde ABD'nin aşırı silahlanması ile birlikte, Sovyet karşıtı gruplara destek verdiği bilinmektedir. Bunları yaparak SSCB'yi hep bir *çevreleme* içerisinde tuttuğu söylenebilir. Yapılanların nedeni olarak ise Reagan'ın SSCB'yi kendisine bir hedef olarak belirlemesi görülebilir. SSCB'ye karşı kullandığı *şeytan imparatorluğu* gibi söylemleri bunu açıkça göstermektedir (Saul, 2012: 77-79). Bu

çabalarının sonunda sadece Soğuk Savaş bitmekle kalmamış, ABD'nin politikalarına ekonomik anlamda karşılık veremeyen SSCB parçalanmaktan kurtulamamıştır.

Grup bakımı yani ilişki odaklı olan liderler ise gruplarının maneviyatını ve ruhlarını yüksek seviyede olmasını ister. Bu tarz liderler genellikle insanların arzuları ve gereksinimleriyle alakadar olurlar. Gruplarında kendi fikirlerine göre değil, grup üyelerinin istedikleri şekil olan hızla amaçlara yönelik hareket ederler. Bu tarz liderler için dostluk, bağlılık ve gruba karşı sadakat hissi önemli unsurlardır. Grupta yer alan kişiler, yapılması gereken şeyler olarak değil, ilgi odağı olarak görülmektedirler. Liderler, gruplarına karşı bir katılım hissi oluşturmak için çaba sarf ederken, üyeler de yaşanan olaylarda bir etken olduklarını ve kendi fikirlerinin dinlendiğini hissetmektedirler. Bu liderler üyelerinin eyleme geçirilmesi ve kuvvetlendirilmesini liderlik olarak görmektedirler (Hermann, 2003: 199). Bu tarz liderlere örnek olarak Deng Xiaoping verilebilir. Deng Çin'in dış politikasında ilişki odaklı bir lider olarak görülmektedir. Bunun böyle olmasının tabi bazı nedenleri vardır. Deng'den önce Mao Zedong ABD ile ilişkileri normalleştirmeye çalışmıştır. Deng göreve geldikten sonra ABD'nin yanında SSCB ile de ilişkilerini düzeltme yoluna gitmiştir. SSCB'den bazı isteklerde bulunmuş ve bunların yerine getirilmesi için Gorbaçov ile bizzat görüşme isteğinde bulunmuştur. ABD ile ilişkilerde ise Çin'in dostça ticaret ilişkileri içerisinde olması gerektiğini belirtmiştir (Zhang, 2014: 915-916). Bu örneklerden görüldüğü üzere Deng ilişki odaklı ve dostça bir şekilde, diğer ülkelerle ilişkiler kurmanın ve barış içinde yaşamının yollarını bulmaya çalışmıştır.

1.3.5.2. Grup İçi Ön Yargı ve Diğerlerine Olan Güvensizlik (Dünyaya Doğru Motivasyon)

Bir siyasi liderin grup içi ön yargı ve diğerlerine olan güvensizlik özellikleri hakkında elde etmiş olduğu puanlar, liderlerin dünyayı nasıl algıladığını, tehditler, problemler veya işbirliği tarafından yönlendirilip yönlendirilmediğine dair bilgiler vermektedir. Liderlerin dünyaya yaklaşımları ile birlikte ülkelerin ne kadar çatışmacı olabileceği, ekonomik yaptırımlara veya askeri müdahalelere ne zaman başvurabilecekleri belirlenmektedir. Odaklanan liderler, kendi türlerini korumaya daha çok dikkat ederler, çevrede daha fazla tehdit algılarlar ve sorumlu olanlarla yüzleşmeye daha çok isteklidirler. Bu arzuları çok yoğun olmayan liderler ise, dünyanın tehditler olduğu kadar fırsatları da içerdiğini düşünürler ve uluslararası arenada ilişkiler oluşturma olanaklarını görme eğilimindedirler (Hermann, 2003: 199-201). Grup içi ön yargı, kendi grubunun merkezde olduğuna yönelik görüştür (Kesgin, 2011: 16). Bu grupların içerisinde güçlü duygusal bağlar mevcuttur ve bunun olması çok iyi olarak algılanmaktadır. Bununla birlikte grup içi kültürü ve statüyü korumanın önemli bir şey olduğu da söylenmektedir. Grup içerisinde alınan herhangi bir kararın grup için faydalı olduğu savunulmaktadır (Hermann, 2003: 201).

Grup içi ön yargısı yüksek olan liderler, içerisinde buldukları grubu ne olursa olsun koruma dürtüsüyle aksiyonlarda bulunurlar. Diğer gruplar, liderin grubunun algıladıkları şeylere karışmaya çalışırlarsa, kendi gruplarının iç işleri için oldukça kaygı duyabilirler. Grup içi ön yargı puanı ne kadar yüksek olursa, lider ve grup da bir o kadar bütünleşik bir yapıda bulunurlar. Yani lider demek grup demektir ve eğer lidere bir şey olursa bu grubunda başına gelmiş demektir. Tam tersi, gruba bir şey olursa bu liderin de sıkıntılı olduğunu göstermektedir. Yine bu özelliği yüksek olan liderler dünyayı biz ve onlar yani dost ve düşman olarak görme eğilimindedirler. Bu yüzden diğer grupları kendi grubuna karşı meydan okuma durumunda görme ihtimalleri yüksektir. Gruplarının iyi yönlerini ön plana çıkarmaya çalışırlar, kötü yönlerini yok saymaya eğilimlidirler. Bunun etkisiyle bu tarz liderler, eğer kendi yetkilerine yönelik olarak kötü durumlar varsa, bunu görmekte gecikirler. Bu liderler, kendi gruplarının sorunları olarak dış günah keçilerini kullanarak takipçilerini aksiyona sokmaktadırlar. Buna nazaran kendi gruplarını askeri açıdan sürekli seferber halde tutabilirler. Dış politikada sıfır toplamlı oyunu benimserler bu yüzden her zaman kazanan olmak için uyanık davranırlar (Hermann, 2003: 201-202). Yani bu liderler son derece milliyetçidirler ve kendilerine karşı her türlü dış operasyona hakaret etmektedirler (Mahdasian, 2002: 30). Bu tarz liderlere örnek olarak Recep Tayyip Erdoğan verilebilir. Erdoğan'ın gerek muhalefet partilerine karşı kendi partisini savunması, gerek dış politikada Türkiye'nin çıkarlarını korumaya yönelik tavırları grup içi ön yargısının yüksek olduğunu göstermektedir. Özellikle Cumhuriyet Halk Partisi'ne (CHP) karşı söylemleri bunu destekler niteliktedir. Örnek olarak 31 Mart 2019 yerel seçimlerinden sonra İstanbul seçimlerinin tekrarı öncesi CHP İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Adayı Ekrem İmamoğlu'na karşı kullanmış olduğu "*beceriksiz ve tutarsız*" söylemleri kendi partisinin aday olan Binali Yıldırım'a destek mahiyetindedir (Cumhurbaşkanı Erdoğan: CHP'nin adayı beceriksiz ve tutarsız birisi (22.06.2019), <https://www.milligazete.com.tr/haber/2665686/cumhurbaskani-erdogan-chpnin-adayi-beceriksiz-ve-tutarsiz-birisi>). Yine Erdoğan'ın ABD'nin Suriye'deki terör örgütlerine desteği üzerine ise ABD'ye karşı bir tavır alarak ülkesinin menfaatleri için hareket etmiştir (Erdoğan: ABD sınırımızda terör ordusu kuruyor (15.01.2018), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42692309>). Erdoğan ile partisi Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) arasında birbirlerine karşı olan bağlılık ve bitmeyen sevgi de Erdoğan'ın grup içi ön yargısı yüksek bir lider olduğunu göstermektedir.

Grup içi ön yargısı düşük olan liderler, aynı yüksek olan liderler gibi vatanseverlerdir. Onlar gruplarının başka bir mevcudiyet şeklinde devam ettirilmesiyle ilgilenmektedirler. Dünyayı siyah veya beyaz gibi argümanlar olarak tanımlamaya daha az eğilimlidirler ancak insanları, duruma göre, biz ve onlar diye ayırmaya daha isteklidirler. Bu tarz liderler, içeride yaşayacağı sorunlara karşı dış günah keçilerini kullanmaya çok meyil etmezler. Bunun yerine çeşitli zirve konferansları ve diplomatik açıdan jestler uygulayarak grup içindeki memnuniyetsizliği azaltmaya yönelik bir strateji takip ederler (Hermann, 2003: 202). Bu tarz liderlere örnek olarak François Bozize

verilebilir. Bozize, Orta Afrika Cumhuriyeti'nde cumhurbaşkanlığı görevinde bulunmuştur. Bozize göreve geldikten sonra yeğeni ve oğlunu bakanlık görevine getirmiş, eşini ise parlamentoya sokmuştur. Kendi etnik grubu olan Gbaya'yı desteklemiş ve ülkenin kuzeydoğusunda yaşayan Müslüman halkı ötekileştiren politikalar takip etmiştir (Sıradağ, 2016: 88-92). Aile fertlerini hükümet içerisinde yer alan pozisyonlara yerleştirmesi Bozize'nin kendi grubunu bir mevcudiyet içerisinde devamını sağlamaya çalıştığını göstermektedir. Ayrıca kendi etnik grubunu destekleyerek, Müslümanları ayrıştırıcı politikalar uygulaması insanları biz ve onlar şeklinde ayırdığına bir kanıt oluşturmaktadır. İktidara geldiğinde ulusal meclisi feshetmiştir. Böyle bir tavır içerisinde bulunmasına rağmen bütün siyasi partilerin temsilcilerinden oluşan geçiş dönemi kabinesini göreve getirmiştir (Central African Bush War (2004-2009), (t.y.), <https://www.globalsecurity.org/military/world/war/car-2004.htm>). Bunu yaparak, cumhurbaşkanı olmasından ötürü Orta Afrika Cumhuriyeti'ni kendi grubu olarak görmüş ve kendisine karşı oluşabilecek baskılara karşı diğer siyasi partilere diplomatik bir jest sağlamıştır.

Diğerlerine olan güvensizlik, bir liderin diğer kişilere karşı sahip olduğu güven seviyesini incelemektedir (Mahdasian, 2002: 30). Diğerlerine karşı güvensizlik, huzursuzluk, kuşku gibi hisleri barındırmaktadır (Hermann, 2003: 202-203). Diğerlerine olan güvensizliği yüksek olan liderlerde, özellikle kendi konumları ve ideolojileri için hasım olarak görülenler üst sıralarda olmak üzere, diğerlerinin istekleri ve aksiyonları hakkında kuşkucudurlar. Aşırı derecede diğerlerine olan güvensizliği olanlar aslında bir nevi paranoyaya sahip olarak kabul edilir. Başkalarına karşı bir güven duygusu beslemediklerinden, kendi işlerini kendileri yapmak isterler. Sadakat, onlarla çalışmak ve politika yapımına katılmak açısından olmazsa olmaz bir hale bürünür. Bu tarz liderler danışmanlarına yönelik olarak çok tedbirli davranırlar ve hiçbir danışmanın kendilerine meydan okuyacak kadar güç sahibi olmamalarını sağlamaya çalışırlar. Politikayı sıfır toplamlı bir oyun olarak görürler. Kaybetmeme isteği lideri daima sorgular ve başkalarının amaçlarını değerlendirirler. Bu liderler eleştiriye karşı hassas olma eğilimindedirler. Başkalarının sorun etmeyeceği eleştiriler onlar için bir sorun teşkil eder (Hermann, 2003: 203). Bu tarz liderlere örnek olarak Donald Trump verilebilir. Göreve geldikten sonra birçok bürokrati ile güven problemi yaşayan Trump, onları görevden almıştır. İlk olarak Dışişleri Bakanı olan Rex Tillerson'u görevden alan Trump, yerine Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) Direktörü Mike Pompeo'yu getirmiştir. Tillerson'u Rusya ile yakın ilişkilere sahip olduğu için göreve getiren Trump, daha sonra kendisiyle anlaşamamıştır (Trump, ABD Dışişleri Bakanı'nı değiştirdi (13.03.2018), <https://tr.sputniknews.com/abd/201803131032616737-trump-tillerson-gorevden-aldi/>). Bir başka örnek olarak ise Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton'un görevden alınması verilebilir. Trump, Bolton'un yaptığı önerilere hiç katılmadığını belirterek istifasını istemiştir (Trump duyurdu: John Bolton görevden alındı (10.09.2019), <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-trump-duyurdu-john-bolton-gorevden-alindi-41327229>). Görüldüğü üzere Trump kendi çevresinde bulunanlara karşı güvensizlik durumu hakimdir. Bu da diğerlerine olan güvensizlik özelliğinin

yüksek olduğunu göstermektedir. Diğerlerine olan güvensizliği düşük olan liderler için güven duygusu ilgili insanlar ile olan önceki deneyimlerine ve var olan durumun tabiatına bakarak biçimlenebilir. Eğer bir kişiye güvenilmeyecekse, daha gerçekçi sebeplerin ortaya sürülmesi gerektiğini düşünürler (Hermann, 2003: 203).

Tablo 4: Dünyaya Doğru Motivasyon

Grup İçi Ön Yargı	Diğerlerine Olan Güvensizlik	
	Düşük	Yüksek
Düşük	<p>Dünya tehdit edici bir yer değildir; çatışmalar içeriğe özgü olarak algılanır ve duruma göre tepki verilir; liderler ülkelerinin, diğerleri gibi, ne yapabileceklerini sınırlayan ve yanıt esnekliği için çağrı yapacak bazı kısıtlamalarla uğraşmak zorunda olduklarını kabul ediyorlar; dahası, başkalarıyla işbirliğinin mümkün olduğu uluslararası arenalar da vardır.</p> <p>(Odak noktası fırsatlardan ve ilişkilerden yararlanmaktır)</p>	<p>Dünya çatışmaya eğilimli olarak algılanmaktadır, fakat diğer ülkelerin ne yapabilecekleri konusunda kısıtlamaları olduğu düşünülürse, buna cevap olarak bir miktar esneklik mümkündür; ancak liderler, uluslararası arenadaki gelişmeleri dikkatle izlemeli ve ülkelerinin çıkarlarını sürdürmeye devam ederken ihtiyatlı bir şekilde rakibin eylemlerini içerecek şekilde hazırlanır.</p> <p>(Odak noktası uyanık kalırken, fırsatlardan yararlanmak ve ilişkiler kurmak üzerinedir)</p>
Yüksek	<p>Uluslararası sistem esas olarak sıfır toplamlı bir oyundur ve liderler belirli bir uluslararası normlar kümesiyle sınırlandırıldıklarını görürler; buna rağmen, rakipler kendi içlerinde tehdit olarak algılanmakta ve liderler tehdidi sınırlamak ve ülkelerinin yeteneklerini ve göreceli statüsünü arttırmak için çaba sarf ettikleri, yüzleşmenin sürdüğü görülür.</p> <p>(Odak noktası bazı durumlar fırsatlarsunsa bile, tehditlerle başa çıkma ve sorunları çözmeye üzerinedir)</p>	<p>Uluslararası politika, kötülük olarak görülen ve ideolojisini yaymaya veya güçlerini başkalarının pahasına genişletmeye niyetli bir rakip grubun etrafında toplanmış; liderler, bu rakiplerle yüzleşmek için ahlaki bir zorunluluk olduğunu algılamaktadır; sonuç olarak, risk almaları ve oldukça saldırgan ve iddialı davranışlarda bulunmaları muhtemeldir.</p> <p>(Odak noktası olası tehditleri ve sorunları ortadan kaldırmaktır)</p>

Kaynak: (Hermann, 2003: 200)

Sonuç olarak, her iki özelliğin kendine göre iyi veya kötü yanları mevcuttur. Grup içi ön yargının yüksek olması aslında daha koruyucu ve kapsayıcı bir liderin olacağı izlenimi verse de, dünyayı biz ve onlar olarak görmeleri, lidere veya gruba bir şey olduğu takdirde tam tersi olarak karşı tarafın da etkileneceğine yönelik düşünceleri uluslararası politika açısından çok sağlıklı değildir. Yine iyi yönlerini ön plana çıkarmaları ve kötü yönlerini reddetmeleri kendilerinin kötü yanlarını görmelerini zorlaştırmaktadır. Grup içi ön yargısı düşük olan liderlerin, yüksek olanlara göre daha orta yolcu olduğu söylenebilir. Onlar dünyayı siyah ve beyaz olarak görmeye daha az meyil ederler ancak biz ve onlar ayrımını yapmaktan geri kalmazlar. Diplomatik yollara daha çok yönelmeleri onları olumlu bir biçimde grup içi ön yargısı yüksek olanlardan ayırmaktadır. Diğerlerine olan güvensizliği yüksek olan liderler de düşük olanlara göre daha bencil bir yapıdadır. Kimseye güvenmezler ve güçlü olmak için ellerinden geleni yaparlar. Onlara yönelik bir eleştiri olmasa bile bundan etkilenecek olmaları, yanlış kararlar almalarını sağlayabilir. Aslında paranoyaya sahiptirler. Diğerlerine olan güvensizliğin düşük olması aslında daha sağlıklı ve siyasi açıdan olumlu bir durum olarak ortaya çıkabilmektedir.

Bu bölümde çalışmada kullanılacak olan liderlik özellikleri analizi açıklanmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşımın açıklanmasının öncesinde, bireye önem veren yaklaşımlar olan inşacılık ve neoklasik realizm de kısaca anlatılmıştır. İnşacılık ve neoklasik realizmin bireye önem verdikleri halde, sadece birey üzerinde bir odak noktası kuramadıkları belirtilerek, bu çalışma için teorik bir yaklaşım oluşturamadıkları belirtilmiştir. Liderlik özellikleri analizi ise sadece lidere odaklanmaktadır. Liderlerin sahip olduğu bazı özellikler ortaya koyarak, bu özellikleri tanımlamaktadır. Bu çalışmada Putin, Trump ve Erdoğan'ın karşılaşmış oldukları bazı dış politika olaylarına göre değerlendirmeleri yapılacağından, çalışmanın ana yaklaşımını oluşturmaktadır. Çünkü onların olaylara karşı sarf ettikleri ve ulaşılan konuşmaları veya olaylarda ortaya koydukları davranışları üzerinden değerlendirilme yapılmasına olanak sağlamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DIŞ POLİTİKA OLAYLARI ÜZERİNDEN VLADİMİR PUTİN'İN LİDERLİK ÖZELLİKLERİNİN ANALİZİ

2.1. Rusya'da Vladimir Putin'in Etkisi

SSCB'nin yıkılmasından sonra 1993 yılında yapılan anayasa değişikliği ile birlikte Rusya yasama, yürütme ve yargı bölümlerinden oluşan bir anayasaya kavuşmuştur. Anayasa ile birlikte bu üç erk birbiri içerisine geçmiş gibidir ancak Vladimir Putin'in iktidara gelmesinden sonra yasama ve yargı erkleri karşısında devlet başkanlığının gücünün arttığı söylenebilir (Thoburn, 2015: 9). Durum böyle olsa da anayasanın 86. maddesine göre cumhurbaşkanı devletin dış politikadaki yönetiminden sorumludur (Rusya Federasyonu Anayasası md.86/1 (t,y), <http://constitution.kremlin.ru/>). Yani dış politikada en yetkili konumda olan kişi devletin başı olan cumhurbaşkanıdır. Ayrıca Putin iki dönem cumhurbaşkanlığı görevini yürüttükten sonra 2009 yılında anayasanın cumhurbaşkanlığı seçimi ile ilgili maddesinde değişiklik yapmıştır (Thoburn, 2015: 9). Değişiklikten önce aynı kişi dört yıllığına ve arka arkaya iki dönemden fazla cumhurbaşkanlığı yapamazken, yeni yasaya göre iki dönemden fazla ancak arka arkaya yapılamamasının önü açılmıştır (Rusya Federasyonu Anayasası md.81/1 (t,y), <http://constitution.kremlin.ru/>).

Rusya'nın anayasasına göre cumhurbaşkanının dış politikada çatışmalara yönelik kesin yetkileri bulunmaktadır. Anayasanın 83. maddesine göre cumhurbaşkanı Güvenlik Konseyini kurar ve yönetir, devletin askeri stratejisini onaylar silahlı kuvvetlerin yüksek komuta kademesini göreve atar ve görevden alır (Rusya Federasyonu Anayasası md.83 (t,y), <http://constitution.kremlin.ru/>). Ayrıca cumhurbaşkanı silahlı kuvvetlerin başkomutanıdır (Rusya Federasyonu Anayasası md.87/1 (t,y), <http://constitution.kremlin.ru/>). Başkomutan olması, silahlı kuvvetleri kullanma konusunda cumhurbaşkanına doğrudan yetki vermektedir. Güvenlik konseyi cumhurbaşkanı için önemli bir kurumdur. Konsey silahlı kuvvetlerin inşası, stratejik değerlendirmeler, askeri ve savunmaya yönelik alanlarda devlet politikasının belirlenmesi gibi güvenliğe yönelik konularda etki sahibidir (Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi Yönetmeliği (t,y), <http://www.scrf.gov.ru/about/regulations/>). Ayrıca konseyin daimi üyeleri olan Devlet Güvenlik Komitesi Müdürü, Devlet Duma'sı Başkanı, Dışişleri Bakanı, Federasyon Konseyi Başkanı, Başbakanlık İdare Müdürü, İçişleri Bakanı, Güvenlik Konseyi Sekreteri, Başbakan, Milli

Savunma Bakanı, Dış İstihbarat Müdürü'nün atanma süreçleri cumhurbaşkanıyla doğrudan ilgili olduğu için Konsey'in cumhurbaşkanının kontrolü altında olduğu açıktır.

Putin 2000 yılında göreve başladıktan sonra Rus dış politikası açısından önemli olan iki tane belge hazırlatmıştır. Bunlar “*Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Doktrini*” ve “*Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini*”dir. Bu belgelerde Rusya'nın ulusal çıkarları şöyle özetlenmiştir (Haas, 2005: 2);

- “*Rusya'nın birincil önceliği, gerek terörizm veya doğal-endüstriyel kaynaklı gerekse de savaş zamanlarında meydana gelebilecek olan askeri operasyonlardan korunmak*”
- “*Ekonomiyi canlandırmak ve hayat standartlarını yükseltmek*”
- “*Rusya'nın toprak bütünlüğünü korumak ve anayasal sistemi güçlendirmek*”
- “*Gerek siyasi gerekse de dini aşırıcılıklara ve ayrılıkçılara karşı mücadele etmek*”
- “*Rusya'nın uluslararası konumunu güçlendirmek*”
- “*Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ile karşılıklı ilişkiler içerisinde olmak*”
- “*Uluslararası terörizm ve aşırıcılığa karşı BDT Ortak Güvenlik Anlaşması çerçevesince güvenlik alanında işbirliği içerisinde olmak*”

Putin'in görevdeyken oluşturmuş olduğu bazı yaklaşımlar onun etkisinin hem kendi ülkesinde hem de küresel anlamda artmasında önemli bir rol oynamıştır. Özellikle göreve geldiği ilk yıllarda iç politikada yaptığı çalışmalar ile SSCB'nin tarih sahnesinden silinmesinin ardından yeni bir devlet olarak ortaya çıkan Rusya'yı yeniden dünya nezdinde saygın bir ülke konumuna getirmek için çaba göstermiştir (Spechler, 2010: 41). Bu yüzden cumhurbaşkanlığı için yemin ettikten sonra Rusların umutlarını yeniden kazanmaları ve ülkenin refahını yükselterek yeniden güçlü kılmak için dürüst ve verimli bir hükümet sözü vermiştir (Dolgov, 2000). Kültürel anlamda yaptığı çalışmalara örnek olarak Rus Ortodoks Kilisesi'nin rolünü desteklemiş ve manevi gelenekleri canlandırmaya çalışmıştır (Acting President Vladimir Putin sent Christmas greetings to Orthodox Christians in Russia (06.01.2000), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/37403>). Halkın orduya olan inancını tazelemek ve Dünya'nın Rus ordusuna bakış açısını güçlendirmek için Çeçen Savaşı'nı kesin bir zaferle bitirmenin gerekli olduğunu düşünmüştür (Ispa-Landa, 2003: 305-319).

Putin, iç politikada aldığı önlemlerin dış politikaya açılan bir kapı olduğunu düşünmüştür. Bu da milliyetçi bir bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. BDT'yi Rus çatısı altında toplamak istemiş, bununla birlikte ulusal ekonomik gücün artarak Batı'ya olan bağımlılığın azalacağını düşünmüş ve Çin, Irak, İran gibi devletlerin bununla motive edileceğini düşünmüştür. Ancak bu yaklaşım istediği etkiyi sağlamamıştır. Eski Sovyet ülkelerinden sadece birkaçı Rusya'ya ilgi

duymuş, diğerlerinden bazıları ABD ve NATO ile ilişkiler kurmuşlardır. Çeçenistan sorunu da Putin'in isteğinin aksine devam etmiştir (Spechler, 2010: 41). Putin 11 Eylül saldırılarını yeni bir fırsat olarak görmüş, ABD'nin teröre karşı savaşını bir ortaklığın başlangıcı olarak algılamış ve dönemin ABD Başkanı olan George W. Bush ile görüş alışverişinde bulunmaya başlamıştır (Roberts, 2002). Putin ABD'li yetkililer ile istihbarat paylaşmaya başlamış, insani yardım uçuşları için Rusya hava sahasının kullanılmasına izin vermiş ve ilginç bir şekilde ABD'nin Özbekistan ve Kırgızistan'daki askeri varlığını sınırlandırmaya çalışmamıştır (Mcfaul, 2004: 3). Böylelikle karşılıklı olarak fayda sağlanabileceği düşünülmüştür.

Putin'in ABD ile yakınlaşmasında kendisine fayda sağlamak istediği konular aslında Rusya için önemlidir. Çünkü Putin Rusya'nın imajını düzeltmek ve Rusya'yı tekrar dünya gücü yapma peşindedir. Bu konulardan birincisi kendisinin Çeçenistan'da gerçekleştirdiği operasyonlar, Rusya'da uyguladığı baskıcı politikalar ve hak ihlalleri durumlarından ötürü ABD'nin kendisine karşı yaptığı eleştirilerden kurtulmayı hedeflemiştir. İkinci olarak enerji alanında Rusya'da yatırımları bulunan ABD'li şirketlerin yatırımlarının artmasını hedeflemektedir. Üçüncü olarak NATO'nun operasyonları kapsamında söz sahibi olma ihtimalini değerlendirmiştir. Dördüncü ve son olarak ise Çin'in Orta Asya'daki faaliyetlerinin azalmaya başlayacağını düşünmüştür (Özden Cankara ve Cankara, 2007: 204).

Rusya'nın ABD ile olan yakınlaşması gün geçtikçe Rusya için kötü bir hal almaya başlamıştır. Putin, Orta Asya ve Kafkasya'daki ABD askeri varlığını, ABD'li yetkililerin bunun geçici süreli olacağını beyan ettikleri için kabul etmiştir (Spechler, 2010: 42). Ancak ABD, Orta Asya'da dört farklı şehirde tesislerini kullanmaya devam etmiştir (Kimmage, 2004). Bu yüzden Putin, ABD ile olan bağlılığını daha fazla sürdürmeyecek, ABD'nin Irak'a karşı başlatacağı operasyona yönelik muhalif tavırlar sergilemeye başlamıştır. Irak'a yapılması planlanan askeri hareketin haksız olduğunu vurgulamış, ABD'nin BM Güvenlik Konseyi aracılığıyla Saddam Hüseyin'in elinde bulunan tüm kitle imha silahlarını imha etmesi ve BM müfettişleri işbirliği yoluyla hareket etmesi için koalisyona katılma talebini reddetmiştir (Resolution 1441, 2002). Bunun üzerine Putin, Almanya Şansölyesi Gerard Schröder ve Fransa cumhurbaşkanı Jacques Chirac ile görüşerek savaşa karşı bir tutum sergilemiştir. Fransa ve Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi'nde savaşa karşı veto yetkisini kullanabilecekleri belirtilmiştir (Henley vd., 2003). Bir nevi Rusya'nın belirleyici bir güç olduğunu Avrupa ve ABD'ye göstermeye çalışmıştır ancak yaşanan anlaşmazlıklar sona erdiğinde Rusya'nın tekrar oyun dışı kalma ihtimalinin de yüksek olduğunu farkına varmıştır. Fakat Putin'in böyle bir girişimde bulunması Batı'yı kendi arasında bölmeye çalışarak güç kazanmaya çalıştığının göstergesidir (Özden Cankara ve Cankara, 2007: 205-207). Putin'in Irak'ın işgaline karşı bir politika izlemesindeki bir başka neden Rusya'nın Irak ile olan ekonomik bağlarıdır. Arap ülkeleriyle yapılan ticaretin %60'ı Irak ile yapılmaktadır ve çoğu Rus firması yer altı kaynakları ile ilgili ortaklık kurma arayışındadırlar (Haas, 2005: 8). Bu Putin'in Rusya'yı ekonomik anlamda güçlü tutmak adına politikalar yürüttüğüne bir örnektir. Putin

ayrıca Rusya'nın sorunlarından olan Çeçenistan ve Gürcistan'ı da ABD'ye karşı kullanmak istemiştir. ABD'nin bu konularda kendilerini desteklemesi durumunda Rusya'nın da Irak konusunda ABD'yi destekleyeceğini belirtmiştir. Ancak ABD buna sıcak bakmamıştır (Spechler, 2010: 42).

ABD'nin eski Sovyet ülkelerini NATO'ya almasıyla beraber Putin, ABD'nin ve Batı'nın Rusya'ya karşı bir genişleme içerisinde olduğunu düşünmüştür. 1999 yılında NATO'nun eski Varşova Paktı ülkelerini kendi içlerine dahil etmesi Moskova'ya karşı bir ihanet olarak algılansa da (Spechler, 2010: 44), bunun devam ederek Baltık ülkelerini de kapsamaya artık "*kırmızı çizgi*"nin aşıldığını göstermiştir (Karabeshkin ve Spechler, 2007: 314). Bu anlayış özellikle 2004 ve 2005 yıllarında Ukrayna ve Kırgızistan'da meydana gelen renk devrimleriyle daha da ön plana çıkmıştır. Çünkü Putin'e göre BDT Rusya'nın yayılma alanıdır (Speech at A Security Council Session (19.07.2004), <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22546>) ve bu alanlarda Rusya'nın aleyhine olaylar meydana gelmektedir. Putin bu olaylara karşı Rusya'nın stratejik güçlerini ve yeteneklerini daha ön plana çıkarmaya yönelik çalışmaları olmuştur. Özellikle ABD ve müttefiklerinin kayba uğrayabileceği kanıtlanmaya çalışılmıştır (Spechler, 2010: 44). Aynı şekilde komşularını Batı ile ilgili işbirliğinden caydırmak amacıyla enerji kaynaklarını kullanmıştır (Kramer, 2006). BDT ülkelerinde meydana gelen bazı çatışmaları manipüle ederek, bu ülkelerin NATO ile yakınlaşmasının riskli olduğunu onlara kanıtlamaya çalışmıştır (Cornell vd., 2004: 17). Putin, Sovyet döneminde kullanılan deniz üsleri konusunda Suriye ile anlaşma yapmış ve ABD ile müttefik konumunda bulunan Suudi Arabistan ile de ekonomik ilişkiler kurmuştur (Spechler, 2010: 45).

Sonuç olarak Putin göreve geldikten sonra ülkenin eski günlerde sahip olduğu şöhreti ve gücü kazanmak için bir takım yaklaşımlar benimsemiştir. Bunlar bazen ABD ve Batı ile yakın olarak siyasi süreçleri yürütmeye dayanırken bazen onlara muhalif olarak devam etmiştir. ABD ile ilişkiler iyi yönde ilerlerken Putin, 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'ye yakınlaşarak kendisinin uğraştığı Çeçen sorununu çözmeyi hedeflemiştir. Çeçenistan'a karşı olan mücadeleyi teröre karşı savaş konseptine oturtmaya çalışmıştır. Ancak ilişkiler sekteye uğradığında ve Batı ülkeleri NATO aracılığıyla Rusya'nın etki alanı olan BDT ülkelerine doğru genişlemeye çalıştığında, bunu engellemek için politikalar üretmeye başlamıştır. Yani Putin'in yaptıkları, SSCB'nin son döneminde Rusların sahip olduğu kötü şöhreti azaltmak ve tekrar güçlü bir Rus toplumu oluşturma çabasından kaynaklanmaktadır.

2.2. Çeçenistan Olayı

Rus-Çeçen olayı Putin devlet başkanı olmadan önce de Rusya'nın bir sorunuydu. Aslında bu sorun asırlar öncesine dayanmaktadır. Çeçenistan'ın güney komşusu olan Hristiyan nüfusa sahip Gürcistan'ın 1783 yılında Rusya ile bir birlik kurmak istemesiyle, Müslüman nüfusa sahip olan

Kuzey Kafkasya bölgesi kuşatılmış ve savaş başlamıştır. 1880’li yılların ortalarına kadar Ruslar, Kafkaslarda kendilerine karşı olan direnişlere karşı koymuştur. Ancak Çeçenistan’ın başkenti olan Grozni’de petrolün bulunması, Rusların bölgeye olan ilgisini daha da arttırmıştır. Petrolün bulunmasına rağmen Çarların Rus yönetiminde etkisinin azalması ve 1917 Ekim Devrimi ile beraber yönetimi kaybetmeleri Çeçenler açısından olumlu bir sonuç olarak görülmüştür. Yeni gelen yönetim olan Bolşeviklerin, yönetimi altında bulunan toplulukların self determinasyon hakkına sahip olduğunu duyurduğu *Rusya Halklarının Hakları Bildirgesi* ile birçok Çeçen, Bolşevik saflarına katılmıştır (Edwards, 2013: 6-9). Bolşeviklerin kendi hâkimiyetleri altında yaşayan halklara vermiş olduğu haklar Çeçenler açısından olumlu görülse de, devrimden sonra Çeçenlerin bağımsızlık beyanı, 1924 yılında Çeçen-İnguş bölgesini kuran Bolşeviklerin işgali ile karşılaşmıştır (Shah, 2004).

Bolşevikler 1920’lerin ortalarından itibaren Kuzey Kafkasya’da bulunan vatandaşları silahsızlandırmışlar ve din adamlarının bölgedeki tutumunu zayıflatmışlardır. 1926 yılında şeriat mahkemelerini ve müftüleri ortadan kaldırmalarının yanı sıra, 1930’lu yıllarda bölgede bulunan cami, İslami kolej ve ilkokulları tahrip etmişlerdir (Edwards, 2013: 9-10). SSCB, Kuzey Kafkasya’da dini kimlik yok edilirken tarihte milliyetçiliğe dayalı siyasi birimlerden oluşan ilk devlettir. Ancak etnik kökenleri homojenleştirme girişiminde bulunmamıştır (Sunny, 1997: 284). Fakat İslam’a yönelik olarak yürütülen mücadeleden ötürü Çeçenlerin bağımsızlık ümidi, Bolşeviklerin ilk göreve geldiği günden çok daha düşüktür.

İkinci Dünya Savaşı’nın başlaması ile birlikte Almanların Rus topraklarını işgale başlaması, Rusların Kuzey Kafkasya konusunda kafalarının karışmasına yol açmıştır. Kendilerine kötü davranılan Çeçenlerin, Almanlar ile iş birliği yapmalarından endişe etmişlerdir (Edwards, 2013: 10). Müslüman toplulukların sadakatlerini korumak isteyen Rus yetkililer daha önceki politikalarına rağmen İslam’ı resmi bir şekilde tanımak zorunda kalmışlardır (Melvin, 2007: 11). Bunun üzerine Almanlar ise daha ileriye gitmek istemişler ve Müslüman topluluğu yanlarına çekebilmek için camiler inşa etmişlerdir. Stalin, Çeçenlerin Almanlar ile iş birliği yaptığını tam olarak kanıtlayamamıştır (Edwards, 2013: 11) ancak 1944 yılında onları Asya ve Sibirya’ya sürgüne yollamıştır (Shah, 2004). Sürgün yılları Stalin’in ölümüne kadar devam etmiş ve Kruşçev’in göreve gelmesinin ardından evlerine dönmelerinin yolu açılmıştır. Geri dönüşle birlikte Kuzey Kafkasya’da tansiyon yükselmiştir ve bu Rus-Çeçen çatışmasında gözden kaçmayan bir detay olmuştur (Melvin, 2007: 12).

1991 yılında SSCB öngörülemez bir biçimde dağılırken, Çeçenler uzun süredir bekledikleri bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Çeçenlerin bu girişimi 1994 yılında Boris Yeltsin’in önderliğinde Birinci Çeçen Savaşı ile sonuçlanmıştır (German, 2013: 114-116). SSCB’nin dağılması sürecinde diğer Sovyet uyduları bağımsızlıklarını ilan ederken, Çeçenistan da bu hareketin içerisinde olmak istemiştir. Ancak Çeçenistan’ın uydu değil yarı otonom bir bölge olması, onun bu seçenekten

faidalanmasını mümkün kılmamıştır (Edwards, 2013: 12). Çeçenistan cumhurbaşkanı Cevher Dudayev, Kremlin'e karşı bağımsızlık konusunda ısrarcı tavrını sürdürmüştür. Dudayev'in ısrarlarına ve eleştirilerine daha fazla katlanamayan Yeltsin ise orduyu Çeçenistan üzerine göndermiştir. Rus ordusu Çeçenistan'da şiddetli bir muhalefetle karşılaşmış ve üç yıl boyunca devam eden savaş, bağımsızlık meselesini çözüme kavuşturamayan bir barış anlaşması ile son bulmuştur.

İkinci Çeçen Savaşı'na giden yolda ise Çeçenistan'da yaşanan bazı olayların etkisi vardır. Bunlara ilk örnek olarak Çeçenlerin öldürdüğüne inanılan 6 Kızıl Haç görevlisi söylenebilir. 1996 yılının Aralık ayında, 15 Kızıl Haç görevlisinden 6'sı uyurken öldürülmüştür. Bu olaydan sonra Kızıl Haç diğer bütün çalışanlarını bölgeden geri çekmiştir (Sumner, 2003: 113). Bir diğer örnek 1998 yılının Mayıs ayında Boris Yeltsin'in özel elçilerinden olan Valentin Vlasov'un kaçırılmasıdır. Olayı ironik kılan durum ise Vlasov'un Çeçenistan'a bölgede yaşanan kaçırılma olaylarını tartışmak amacıyla gitmesidir. Vlasov ayrıca Birinci Çeçen Savaşı'nı sonlandıran barış anlaşmasının yapılmasında katkısı bulunan bir isimdir (Paddock, 1998). Bir diğer olay ise 3 İngiliz ve 1 Yeni Zelanda'lı mühendisin kaçırılıp, öldürülmesidir. Çeçenler tarafından evlerinden kaçırılan mühendislerin kesilmiş başları bir çanta içerisinde bulunmuştur (World: Europe Chechnya kidnap victims dead (08.12.1998), <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/230215.stm>). Çeçenistan'da olaylar bu durumdayken o zaman başbakanlık görevinde bulunan Vladimir Putin, bölgeyi Rus kontrolü altına almak için sert önlemler alınması konusunda istekli bir yapı sergilemiştir.

İkinci Çeçen Savaşı'nın patlak vermesine neden olan son olay ise 1999 yılının Ağustos ve Eylül aylarında eli silahlı yüzlerce Çeçen'in Dağıstan'ı işgal etmesidir (Chechen Invasion of Dagestan (t,y), http://www.allrussias.com/rf/chechnya_11.asp). Dağıstan'ın işgal edilmesi Putin'e orduyu göndermek için bir neden vermiştir. Putin, tam bağımsız bir Çeçenistan'ı kabul etmemiş ve onun çevresinde yer alan Dağıstan ve İnguşetya gibi bölgeleri etkilemeye çalışmasına izin vermek istememiştir (Edwards, 2013: 16). Dağıstan işgalinin yanı sıra Rusya'nın başkenti Moskova'da bombaların patlaması fitilin ateşini yakmıştır. Ruslar, Çeçenistan'da bulunan aşırılık yanlılarını ortadan kaldırmak ve tüm Rusya topraklarında yeniden güçlü bir Rusya yaratmak adına Putin'in arkasında birleşmiş, ona destek olmuşlardır (Tsygankov, 2010: 130). Savaş aslında Putin'in siyasi kariyerine bir zarar vermek yerine onu daha da sağlamlaştırmış ve meşruiyet kazandırmıştır. Yaptıkları Rus halkına güven verirken, bağımsızlık peşinde koşan Çeçenler için aynı durum söz konusu olmamıştır. Aslında bu Putin'in demir yumrukla hükmedeceğinin de bir göstergesi olarak algılanmıştır (Edwards, 2013: 16).

Çeçenlerin Dağıstan'ı işgali Dağıstan hükümetinin bilgisi dışında, bazı Dağıstanlı isyancıların Çeçenlere yardımı ile gerçekleşmiştir. Bu isyancılara Şamil Basayev tarafından liderlik edilmiştir. Dağıstan hükümeti isyancılardan ötürü Rus hükümetinden yardım istemiştir. Bu istek Putin'in

harekete geçmesi için yeterli bir sebep olmuştur (Edwards, 2013: 17). Putin bu işgal üzerine şunları söylemiştir; “İsyancıların Ağustos 1999’da Dağıstan’a saldırısıyla ilgili değerlendirmeme göre, hemen durdurmasaydık, Rusya şu anki durumunda olmayacaktı (Sakwa, 2003: 172).” Aslında Çeçenlerin Dağıstan işgali ile birlikte isteklerinin ne olduğu açıkça ortaya çıkmıştır; bağımsız bir İslam devleti (Edwards, 2013: 17).

Yeltsin’den sonra cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturan Putin, kendi düşüncelerini hayata geçirmeye başlamıştır. ABD’de 11 Eylül saldırılarının meydana gelmesi Putin’in kendine meşruiyet sağlamasına zemin hazırlamıştır. Putin, Çeçenistan’a karşı olan tutumunu terörle mücadele olarak lanse ederken, Rus basını bunu İkinci Çeçen Savaşı olarak yorumlamıştır. Putin yaptıklarını Çeçenlerin Rusya’da ki son bombalamaları sebebiyle haklı çıkartmıştır (Edwards, 2013: 19-20). Putin karar alma sürecinde kontrol sahibiyken, bölgede orduyu kontrol etmeye yönelik bir girişimde bulunmamıştır. Direkt olarak Rus Genelkurmay Başkanı’na kendi yolları ile sonuca ulaşması için kayıtsız ve şartsız yetki (carte blanche) verilmiştir (Baev, 2004: 2). Putin generallere sert bir zafer kazanma konusunda hazırlandığını da belirtmiştir (Gevorkyan vd., 2000: 166-168).

Putin’in güç kullanma kararını vermesinde üç hedefi vardı. Çeçenistan’ı Rusya’nın sınırları içerisine dâhil etmek, terör tehdidini ortadan kaldırmak ve Rusya Federasyonu’nun sınırlarını korumak. Putin’in amacı ayrılıkçı hareketi yok ederek, sıkıntılı bölgeleri Rusya’nın kontrolüne geri sokmaktı. Birinci Çeçen Savaşı’ndan sonra imzalanan Hasanyurt anlaşması gibi açık uçlu bir anlaşma imzalamak istemiyordu (Fuller, 2006). Çeçenistan problemini tam anlamıyla çözmek ve Çeçen kaynaklı teröre son vermek istiyordu. 2000 yılında cumhurbaşkanı olduktan sonra, Çeçenistan’daki askeri müdahaleler kağıt üzerinde Putin’i desteklemekteydi. 2002 yılında Çeçen isyancıların Moskova’da bir tiyatro oyununda 850 kişiyi rehin alması ve yaklaşık 3 gün sonrasında Rus ordusunun bilinmeyen bir gaz kullanarak olaya müdahale etmesi sonucu, çoğu sivil, 168 kişi hayatını kaybetmiştir (Nord-Ost, a year on (23.10.2002), <https://www.gazeta.ru/2003/10/23/NordOstayear.shtml>). Bu olayla Çeçen olayı daha yeni başlamış olarak da lanse edilmiştir.

Aslında Çeçen isyancıların saldırısı bununla da sınırlı kalmamıştır. 2004 yılında Beslan’da bir okulu ele geçiren isyancılar, Çeçenistan’daki Rus askeri varlığının sonlandırılmasını istemişlerdir. İsyancılara ise Şamil Basayev liderlik etmiştir. Üç gün boyunca aç ve susuz bir biçimde okulda tutulan rehinelere salınması için müzakereler sonuç vermeyince, Rus ordusu okula bir hareket düzenlemiş ve üç yüzün üzerinde sivil ve isyancı hayatını kaybetmiştir (Edwards, 2013: 22-23). Sadece bir isyancı canlı olarak ele geçirilirken, saldırıdan sonra sivil kurbanların aileleri Rus hükümetinin sorumsuz davranmasından ötürü durumun bu hali aldığını savunmuştur. İsyancılarla pazarlık edilmediğini söylemişlerdir (Beslan saldırısının yıldönümü (29.08.2005),

<https://www.dw.com/tr/beslan-sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1n%C4%B1n-y%C4%B1ld%C3%B6n%C3%BCm%C3%BC/a-2523954>).

İkinci Çeçen Savaşı ilerledikçe Rus ordusunun zayıfları artmış ve buna bağlı olarak arkasındaki halk desteği azalmıştır. Bu yüzden Putin artık savaşı bitirmenin gerektiğine inanıyordu. Bunu yapmak için Rusya'nın kontrolünde, etnik olarak da Çeçen olan bir lider seçmeyi düşünmüştür. 2007 yılında Ramazan Kadirov bu göreve Putin tarafından yerleştirilmiştir. Bu Putin'in *Çeçenleşme* politikasıdır ve Kadirov ile bunu başarmıştır. Putin ve Kadirov arasındaki ilişki devam ettiği sürece, Rusya ile Çeçenistan arasında bir sorun olmayacağı ve istikrarlı günler yaşanacağı belirtilmiştir (Edwards, 2013: 26-28).

Putin'i bu olay dâhilinde liderlik özellikleri analizine göre değerlendirmeye olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliğinden başlayabiliriz. Putin'in bu olay dâhilinde olayları kontrol etme yeteneğine olan inanç özelliği yüksek olarak değerlendirilmektedir. Putin daha cumhurbaşkanı olmadan yani daha başbakanken Çeçenistan konusunda sorumluluğu ve kontrolü ele almak konusunda çok istekli davranmıştır. Bağımsızlık konusunu çözümsüz bırakarak çatışmayı sona erdirmek istememiştir. Çeçen isyancıları yok etmek ve Rus topraklarının bütünlüğünü sağlamak için bir operasyon başlatmıştır (Edwards, 2013: 21). Putin'in başbakanlık döneminden beri sorunla ilgilenmesi onun olaylara müdahil olmazsa istediği sonuçları alamayacağını bildiğini göstermiştir. Çeçenlere karşı operasyon başlatması, onlara bağımsızlık vermek istememesi aldığı karara güvenmesine ve buna yönelik olarak faaliyetler ortaya koymasına dayanmaktadır.

Güç gereksinimi özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Putin'in bu olay dâhilinde güç gereksinimi özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Putin'in şu sözleri buna bir kanıt oluşturmaktadır (Sakwa, 2003: 172);

Çeçenistan kendi bağımsızlığı ile birlikte durmayacaktır. Bu Rusya'ya daha fazla saldırı yapmak için bir hazırlık alanı olarak kullanılacaktır. Neden? Çeçen bağımsızlığını korumak için mi? Tabii ki değil. Amaç daha fazla toprağa sahip olmak olacak. Önce Dağıstan, ardından bütün Kafkasya, Başkurdistan, Tataristan boyunca ülkenin derinliklerine doğru bu yönü takip ediyorlar. Olası trajedinin ölçeğini şu anda sahip olduklarımızla karşılaştırmaya başladığımda, belki de daha sıkı bir şekilde hareket etmemiz gerektiği konusunda hiçbir şüphem yoktu.

Putin Çeçen isyancıların sadece Dağıstan'a saldırmakla kalmayıp ülkenin diğer bölgelerine de ilerleyeceğini ileri sürerek aslında içerisinde bulunduğu durumu abartmıştır. Bunu abartmasındaki sebep ise Çeçenlerin üstüne daha sert gitmek istemesinden kaynaklanmaktadır. Bu da amacına ulaşma konusunda bilgisi olduğuna kanıt oluşturmaktadır. Ayrıca Çeçenistan'ın başına kendi kontrolünde olan Ramazan Kadirov'u getirmesi hedefine ulaşma konusunda perde arkasında çalışmalarını yürüttüğüne dair tezi güçlendirmektedir. Kadirov'u kendi hedefini gerçekleştirmeye yönelik olarak bir araç olarak görmüştür.

Kendine güven özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Putin'in bu olay dâhilinde kendine güven özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Putin'in şu sözleri buna bir kanıt oluşturmaktadır (Gevorkyan vd., 2000: 142);

Bilirsiniz, gerçek sonuçları hayal ettiğimde korkmuştum. Avrupa ve Amerika'nın kaç mülteci alabileceğini merak etmeye başladım. Çünkü böylesine muazzam bir ülkenin dağılması küresel bir felaket olurdu. Olası trajedinin ölçeğini şu an sahip olduklarımızla karşılaştırdığımda, doğru şeyi yaptığımızdan şüphe duymuyorum. Belki daha da sert olmalıyız. Sorun şu ki, eğer çatışma daha da ileri giderse, hiçbir silahlı kuvvet yeterli olmayacaktır. Rezervlerdeki insanları taslak haline getirmek ve onları savaşa göndermek zorunda kalırdık. Büyük çaplı bir savaş başlayacaktı.

Putin'in yaptıklarından şüphe duymaması hatta Çeçenlere karşı müdahalesinin daha da sert olabileceğini belirtmesi kim olduğu konusunda memnun olduğunu göstermektedir. Çeçenlerin isyan ederek bağımsızlık ilan etmelerine rağmen buna karşı gelmiş ve kabullenmemiştir. Bu onun ortaya çıkan koşulların kaprislerine bağımlı olmadığına kanıt oluşturmaktadır. Çeçenlerin hamlesini kabullenmeyerek olayın kurbanı olmamış, karşı bir hareket düzenleyerek olayın doğasına uyum sağlamamıştır.

Kavramsal karmaşıklık özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Putin'in bu olay dahilinde kavramsal karmaşıklık özelliğinin seviyesi tam olarak tahmin edilememektedir. Putin bu olayı çözümlmek için yöntemler aramış fakat verdiği tepkilere de her zaman güvenmiştir. Çeçenlerin kesinlikle durdurulması gerektiğini düşünmesi buna kanıt olarak sunulabilir. Yani kavramsal karmaşıklığı tam olarak yüksek bir seviyede olduğunu söyleyemeyiz. Putin'in sezgilerine güvendiği söylene de diğer insanlar tarafından etki altında bırakıldığı söylenemez. Bu yüzden kavramsal karmaşıklığının düşük olduğunu da söyleyemeyiz.

Görev odaklılık özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Putin'in bu olay dâhilinde görev odaklılık özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Putin'in şu sözleri buna bir kanıt oluşturmaktadır (Gevorkyan vd., 2000: 141); *“Eğer aşırılık yanlılarını hemen durdurmazsak, Rusya Federasyonu'nun tüm topraklarında ikinci bir Yugoslavya ile karşılaşacağımıza ikna olmuştum.”* Putin, Çeçen isyancılara karşı sorunu çözmek için Rus birliklerinin Çeçenistan'a gönderilmesinin kendi kararı olduğunu ve bütün sorumluluğun kendisinde olduğunu belirtmiştir. Bunun kendi kariyerinin sonu olacağını düşünmüş olsa bile, Rusya'nın Yugoslavya ile aynı kaderi paylaşmamasını istemiştir (Edwards, 2013: 18). Putin Rusya'yı Çeçen sorununun çözümü için zorlamıştır ve bunun zor bir karar olduğunu da bilmektedir. Kendi kariyerinin sonu olacağını düşünmüştür ancak Çeçen isyancılara karşı zafer kazanması onun daha da güçlü bir şekilde ülkesine hükmetmesini sağlamıştır. Yani kendince zor bir karar vermiştir ve güzel sonuçlanmıştır.

Grup içi ön yargı özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Putin'in bu olay dâhilinde grup içi ön yargı özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Putin'in şu sözleri buna bir kanıt oluşturmaktadır (Sakwa, 2003: 172);

Haydutların Dağıstan'a saldırdığı Ağustos 1999'daki durumu değerlendirmem, hemen durdurmazsak, şu anki haliyle bir devlet olarak Rusya'nın artık var olmayacağıydı. Sonra ülkenin dağılmasını durdurmaktan bahsediyorduk. Siyasi kariyerime mal olacağını düşünerek hareket ettim. Bu, ödemeye hazırlandığım minimum fiyattı.

Putin Rusya'nın ne pahasına olursa olsun Çeçen isyancıları durdurması gerektiğini düşünmüştür. Çeçen isyancılar ilerleme kaydederse bunun Rusya'nın toprak bütünlüğü için kötü sonuçlara yol açacağını belirtmiştir. Bu yüzden kendi grubu olan Rusya'yı koruma dürtüsüyle hareket ederek Çeçen isyancıları durdurmaya yönelik aksiyonlarda bulunmuştur. Bu da kendi grubunu askeri açıdan seferber halde tutmasına yol açmıştır. Sonuç olarak Çeçenlere karşı her zaman kazanan olmak için uygulamalarını sürdürmüştür.

Diğerlerine olan güvensizlik özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Putin'in bu olay dâhilinde diğerlerine olan güvensizlik özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Putin hiçbir zaman Çeçen isyancıları karşı kaybetmek istememiş ve kararları kendisi olarak kendi işini kendisi yapmak istemiştir. Çeçenlere karşı sert bir tutum takınması onun Çeçenlerin sadece bağımsızlık ilan ederek kalmayacaklarını, başka topraklar ele geçirmek isteyeceklerini düşünmesinden kaynaklanmaktadır. Bu onun Çeçenlerin istekleri konusunda kuşkucu olmasından kaynaklanmaktadır.

Çeçenistan olayı bağlamında Putin'in özelliklerinin derecesi, liderlik özellikleri analizi çerçevesinde yukarıda değerlendirildiği gibidir. Putin'in olayları kontrol etme yeteneğine inanç ve güç gereksinimi özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, kısıtlamalara karşı meydan okuduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Hem dolaylı hem de doğrudan etki de başarılıdır. Ne istediğini biliyordur ve ona göre aksiyonlarda bulunmuştur. Kendine güven özelliği yüksek olarak değerlendirilirken, kavramsal karmaşıklık özelliği tam olarak belirlenememiştir. Bu yüzden bilgiye açıklık durumu da net olarak ortaya konamamaktadır. Görev odaklılık özelliği yüksek olarak değerlendirildiğinden, problemler tarafından yönlendirildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Grup içi ön yargı ve diğerlerine olan güvensizlik özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, olası tehditleri ve sorunları ortadan kaldırmaya yönelik bir davranış içerisinde bulunduğu ortaya konulmaktadır.

2.3. Güney Osetya Olayı

Rusya ile Gürcistan arasında 2008 yılında meydana gelen Güney Osetya olayı, gerek iki ülke arasında gerekse de Rusya'nın Batı ile olan ilişkilerinde bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu olayı ve Putin'in bu olaya karşı liderlik özelliklerini incelemeye önce, Güney Osetya

ve Rusya için sorunlu bir hale gelmesi üzerinde durulması gerekmektedir. Öncelikle Osetler hakkında bilgiler verilecek, sonrasında Rusya için neden önemli bir sorun halini aldığı anlatılacak, ardından ise olay irdelenerek Rusya cumhurbaşkanı Putin'in liderlik özellikleri analiz edilmeye çalışılacaktır.

Oset ve Gürcü ilişkilerinin tarihi eski dönemlere dayanmaktadır. Gürcistan'a Orta Çağ'da yerleşen Osetlerin sayısı az olsa da, Osetlerin Gürcistan'a göçleri daha çok evlilik yoluyla gerçekleşmiştir. Osetler ve Gürcüler arasında ki evlilikler arttıkça, Osetlerin Gürcistan'da ki nüfusu da buna bağlı olarak artış göstermiştir. Osetlerin Gürcistan'a karşı ilk büyük göç hareketleri, Moğollar ve Tamerlanlılar Gürcistan'ı işgal ederken, 13. ve 14. yüzyıllarda başlamıştır (Wakizaka, 2019: 60). İkinci büyük göç hareketleri ise 18. yüzyılda başlayıp, 20. yüzyıla kadar devam etmiştir (Totadze, 2008: 17). Gürcistan 18. yüzyılda yaşamış olduğu savaşlar yüzünden çok zarar görmüştür ve ülkede yaşayan köylü sayısında azalma meydana gelmiştir. Buna bağlı olarak Gürcü feodal beylerinin işçi ihtiyacı ortaya çıkmıştır ve Osetler, Kuzey ve Güney Osetya bölgelerinden Gürcistan'a getirilmişlerdir (Totadze, 2008: 17). Osetlerin Gürcistan'a gelmeleriyle birlikte Gürcülere karşı sadece azınlık nüfusu olarak bir etkileri olmamıştır. Bazı bölgelerde ki Gürcüler zamanla Osetleşmiş ve asimile olmuşlardır. Örnek olarak Elbakiani köyü verilebilir. Bu köyde yaşayan halk Gürcü olmasına karşın, gelen Osetlerin kültürleri ve geleneklerinin yoğun etkisiyle beraber, kendilerini Gürcü olmaktan çok Oset olarak görmeye başlamışlardır (Sordia, 2009: 10).

Güney Osetya bölgesinin kuruluşu ise 1920'li yıllardadır. 1921 yılında SSCB, Gürcistan'ı işgal ederek kendi toprakları arasına katmıştır. 1922 yılında Güney Osetya ile beraber Kuzey Osetya bölgesini de kurarak Oset halkını coğrafi olarak birbirinden ayırmışlardır (Roudrik, 2008: 1-2). Güney Osetya ilk kurulduğu zamanlar, Otonom Sosyalist cumhuriyet olarak tanınan Abhazya ve Acaristan'a göre siyasi statüsü açısından daha düşük bir seviyededir. Otonom bir cumhuriyet konumunu daha sonradan kazanmıştır (Toal, 2008: 673).

Gürcüler ve Osetler arasında 1980'lerin sonuna kadar bir sorun yaşanmazken, Gürcü milliyetçiliğine dayalı politikalar uygulayan Zviad Gamsahurdiya'nın iktidara gelmesinin ardından, Gürcü olmayan gruplar üzerinde baskılar başlamıştır ve bu ulus devlet kurma çabalarından dışlanmalarına sebep olmuştur (Wakizaka, 2019: 62). Gürcü milliyetçi grupların baskılarından ötürü Güney Osetya'da yaşayanlar evlerinden ayrılmak durumunda kalmışlar ve ağırlıklı olarak Kuzey Osetya'ya yerleşmişlerdir. Gamsahurdiya'nın politikalarından sonra Oset nüfusu her geçen gün azalmıştır. 1989 yılında yaklaşık 165.000 olan Oset nüfusu, 2002 yılında, Güney Osetya hariç, 38.000 seviyesine düşmüştür (Sordia, 2009: 6-7). Ayrıca Osetler, SSCB döneminde sahip oldukları Oset dilinde eğitim ve birçok sosyo-kültürel haklarını da kaybetmişlerdir (Wakizaka, 2019: 63).

Gamsahurdiya'nın Güney Osetya'ya yönelik baskıları nedeniyle Rusya ile arası açılmıştır. Gamsahurdiya'dan sonra Gürcistan hükümetinin başına gelen Eduard Şevardnadze çatışmalara

çözüm bulmak amacıyla Rusya ile 1992’de Soçi Anlaşması’nı imzalamıştır. Bu anlaşmayla beraber ilk olarak uyuşmazlıkların çözümüne yönelik tedbirlerin izlenmesini denetlemek amacıyla Gürcü, Rus, Kuzey ve Güney Osetli temsilcilerin yanı sıra Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’ndan (AGİT) oluşan bir ortak kontrol komisyonu kurulmuştur. İkinci olarak, Gürcü, Rus ve Osetlerden oluşan ortak barış gücü kuvvetleri oluşturulmuştur (Toal, 2008: 677). Bölgede barış gücü askerlerinin konuşlanması Gürcistan’ı potansiyel olarak düşmanı olan ve güvenemeyeceği Rusya, Güney Osetya ve Kuzey Osetya’ya karşı dezavantajlı bir konumda bırakmıştır (Nalbandov, 2009: 27).

Soçi Anlaşması’ndan sonra sorun aslında tam anlamıyla çözüme ulaşmamıştır. Anlaşma ile sorunun dondurulduğu bir dönem yaşanmaktadır. Bundan ötürü bölgede birçok kanun dışı olay meydana gelmiştir. Örneğin Roki Tüneli kaçakçılar tarafından kullanılmıştır. 1996 yılında Güney Osetya ilk başkanlık seçimini yapmış ve Oset bir profesör olan Lyudvig Chibirov Güney Osetya’nın ilk devlet başkanı olmuştur. 2001 yılında yapılan seçimlerde ise Rus yanlısı Eduard Kokoity’nin başkan olmasından sonra Rus-Gürcü gerilimi yeniden yükselmiştir (Toal, 2008: 679). 2002 yılında Güney Osetya’nın bağımsızlığının resmen tanınması ve Rusya’ya katılmak istemesi de tansiyonun artmasında etkili olmuştur. Şeverdnadze döneminde Gürcistan’ın Güney Osetya’ya karşı yaklaşımı yumuşak ve uzlaşmacı iken, stratejik olarak daha çok Abhazya üzerinde durulmuştur. Bundan ötürü Gürcistan ile Güney Osetya arasındaki sorunun daha fazla büyümesine neden olmuştur (Cheterian, 2009: 157).

2003 yılında Mihail Saakaşvili’nin iktidara gelmesinden sonra Gürcistan’da gözle görülür değişiklikler yaşanmıştır. Saakaşvili’nin düşüncesi Gürcistan’ı modernleştirmek ve bölgesel olarak yeniden birleştirmek üzerinedir. Göreve geldikten sonra yeni karayolları yapmış, Abhazya ve Güney Osetya yakınlarına stratejik askeri üsler inşa ettirmiştir. Gürcistan’ın askeri bütçesi arttırılarak ordu NATO standartlarına göre düzenlenmeye çalışılmıştır. Siyasi olarak ise Rusya’nın etkisini, uluslararası forumlarda Avrupa-Atlantik ittifakıyla yakın ilişkiler kurarak azaltmaya çalışmıştır. Saakaşvili hükümetinin Güney Osetya üzerindeki baskısının artmasından dolayı yaşanan çatışmalarda ise birçok kişi hayatını kaybetmiştir. Güney Osetya’da Rus yanlısı devlet başkanı olan Eduard Kokoity’ye karşı alternatif bir hükümet de kurulmaya çalışılmıştır. Ayrıca Abhazya’da Gürcü yanlısı bir hükümet kurulması ve bu bölgenin Yukarı Abhazya olarak isimlendirilmesi de Gürcistan’ın yeniden birleşmeye yönelik attığı adımlar olarak görülmektedir (Cheterian, 2009: 158-159).

Saakaşvili’nin bu tutumlarına karşı Rusya’nın o dönem başbakanı olan Putin ise Güney Osetya ile yakın ilişkiler içerisindeydi. 2000’li yılların başından itibaren Rus istihbaratı Güney Osetya ve Abhazya’ya destek vererek, orada yaşayan birçok kişiyi Rus vatandaşlığı ile ödüllendirmiştir (King, 2008: 5). Putin de bu süreçte aynı Saakaşvili gibi kendi devletini güçlendirmeyi amaçlamış ve Rus gücünün geri çekilme sürecini durdurmak istemiştir. Güney

Osetya üzerinde Rus güçlerinin durumunu güçlendirmiş ve Güney Osetya ile karşılaştırıldığında daha az başarılı olsa da, Abhazya de facto yetkilileri üzerindeki Rus etkisini de arttırmaya çalışmıştır (Cheterian, 2009: 158).

Çatışmaların savaşa doğru evrildiği süreçte de olaylar kızışmaya devam etmiştir. 1 Ağustos 2008 günü Güney Osetya'da bomba yüklü bir aracın patlatılması sonucu 5 Gürcü polisi yaralanmıştır. Bunun üzerine o gece Güney Osetya'nın başkenti Sinvali'de çatışmalar artmış ve Güney Osetya'lı 6 kişi ölümlen, 15 kişi yaralanmıştır (International Crisis Group, 2008: 2). 6 Ağustos'tan itibaren çatışmalar daha da sertleşmiş ve Güney Osetya'lı yetkililer sivil halkı Sinvali'den tahliye etmeye başlamışlardır. 7 Ağustos günü geç vakitlerde ise Gürcistan Sinvali'de ki mevzilerinden topçu atışına başlamış ve kısa bir süre sonra şehir merkezine ulaşan tanklar ve zırhlı araçlar ile kara saldırısına başlamıştır (Cheterian, 2009: 159). Gürcistan barışı koruma operasyonları şefi olan Mamuka Kurashvili, hükümetin Güney Osetya'da anayasal düzeni geri almaya karar verdiğini açıklamıştır (Georgia decided to restore constitutional order in S.Ossetia (08.08.2008), <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=18941&search=>). 8 Ağustos'un ilk saatlerinde ise Gürcistan cumhurbaşkanı Saakaşvili Güney Osetya'nın bazı bölgeleriyle beraber başkent Sinvali'nin çoğunun özgürleştirildiğini açıklamıştır (Most of S.Ossetia under Tbilisi's control (08.08.2008), <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=18955>). Bunların üzerine Güney Osetya, Rusya'dan yardım istemiştir ve Rusya başbakanı Putin, saldırgan Gürcistan'ın Güney Osetya'da ki eylemlerine Rusya'nın yanıt vereceğini söylemiştir (Gürcistan Güney Osetya'yı, Rusya Gürcistan'ı bombalıyor (08.08.2008), <https://www.dw.com/tr/g%C3%BCrcistan-g%C3%BCney-osetyay%C4%B1-rusya-g%C3%BCrcistan%C4%B1-bombal%C4%B1yor/a-3546813>). Gürcistan'ın Sinvali'ye saldırmasından 7 saat sonra Rus birlikleri Roki tüneli üzerinden bölgeye intikal etmiştir. 2 gün içinde Rus birlikleri Gürcü birliklerini Sinvali'den uzaklaştırmayı başarmıştır (Cheterian, 2009: 159).

5 gün süren Rus-Gürcü savaşı 12 Ağustos 2008 tarihinde Fransa cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'nin 6 maddelik ilkeler deklarasyonunu Rusya cumhurbaşkanı Dimitri Medmedev ile beraber imzalaması ile savaş sona ermiştir. Deklarasyona göre ilk olarak şiddete son verilecek, askeri faaliyetler durdurulacak, insani yardımlar için uygun ortam oluşturulacak, Gürcü ve Rus askerleri çatışma öncesinde ki konumlarına geri dönecekler ve Güney Osetya'nın (ve Abhazya'nın) güvenliğini sağlamak adına uluslararası bir karar alınacaktır (Operasyon bitti, ancak bilanço ağır (12.08.2008), <https://www.dw.com/tr/operasyon-bitti-ancak-bilan%C3%A7o-a%C4%9F%C4%B1r/a-3558781>). Gürcistan da bu deklârasyonu kabul etmiştir.

Putin'in Güney Osetya olayı üzerinden liderlik özelliklerini analizi kapsamında değerlendirmeye olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliği ile başlayabiliriz. Putin'in bu olay dahilinde olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir.

Putin'in şu sözleri buna kanıt niteliğindedir (Transcript: CNN interview with Vladimir Putin (t,y), <https://edition.cnn.com/2008/WORLD/europe/08/29/putin.transcript/>);

Rusya Federasyonu anayasasına uygun olarak, dış politika ve savunma konuları tamamen cumhurbaşkanının elindedir. Bilindiği gibi o zaman Pekin'de Olimpiyat Oyunları açılış törenindeydim. Bu benim kararımı hazırlamamı imkansız hale getirdi. Ancak cumhurbaşkanı Medvedev bu konuda ki görüşümün farkındaydı. Size dürüst olacağım ...elbette Gürcü liderin doğrudan saldırganlığı da dahil olmak üzere olayların olası tüm senaryolarını göz önünde bulundurmuştuk.

Olay sırasında cumhurbaşkanı olmamasına ve Rusya'da dış politika ve savunma ile ilgili konularla ilgili kararları cumhurbaşkanının vermesine rağmen, cumhurbaşkanı olan Medvedev'e konuyla ilgili görüşlerini önceden belirten Putin'in verilen kararda katkısının olduğu bir gerçekliktir. Karar alma sürecinde bir kontrolü vardır ve olayın içerisine Medvedev ile birlikte müdahil olmuştur. Putin'in Güney Osetya ve Abhazya'da Rus etkisini arttırmak istemesinden ötürü de politikaların yürürlüğe girmesi konusunda faaliyetlerin başlatılmasındaki ısrarı görülmektedir denilebilir.

Güç gereksinimi özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Putin'in bu olay dâhilinde güç gereksinimi özelliğinin düşük olduğu değerlendirilmektedir. Putin'in dönemin başbakanı olması, savaş sırasında her ne kadar Medvedev ile aynı düşüncede olduklarını söylese de, son kararın Medvedev'e ait olduğunu söylemesi buna kanıt olarak sunulabilir (Transcript: CNN interview with Vladimir Putin (t,y), <https://edition.cnn.com/2008/WORLD/europe/08/29/putin.transcript/>). Yine güç gereksinimi düşük olan liderler diğerlerinin kayda değer nüfuzlarına izin verebilmek için politik süreçleri açmaya isteklidirler. Burada ABD başkanı ile savaşın başlangıcında konuşmaya ve çözüm bulmaya yönelik çabaları kanıt olarak sunulabilir (Transcript: CNN interview with Vladimir Putin (t,y), <https://edition.cnn.com/2008/WORLD/europe/08/29/putin.transcript/>).

Kendine güven özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Putin'in bu olay dâhilinde kendine güven özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Putin'in şu beyanları bu özelliğinin yüksek olduğuna yönelik bir kanıt oluşturmaktadır (Transcript: CNN interview with Vladimir Putin (t,y), <https://edition.cnn.com/2008/WORLD/europe/08/29/putin.transcript/>);

... ABD başkanı ile kısaca konuşmayı başardım. Doğrudan Gürcistan liderliği ile bağlantı kurmadığımızı, ancak Gürcistan silahlı kuvvetleri komutanlarından birinin Güney Osetya ile savaş başlattıklarını ilan ettiğini doğrudan söyledim ... ABD yönetiminin ihtilafa müdahale edeceğini ve Gürcü liderliğinin saldırgan eylemlerini durduracağını umuyorduk. Hiçbir şey olmadı ... Biz barış seven bir devletiz ve tüm komşularımız ve ortaklarımızla işbirliği yapmak istiyoruz. Fakat eğer birileri gelip bizi öldürebileceklerini, yerimizin mezarlık olacağını düşünüyorsa, böyle bir politikanın onlar için ne gibi sonuçları olacağını düşünmelidirler.

Putin savaş haberini alınca ABD başkanı ile direk olarak konuşmuş ve olay ile ilgili bir şeyler yapabileme ihtimalini düşünmüştür. Çünkü bir olayın kurbanı olmak ve durumun doğasına adapte

olmak istememiştir. Durumu kabullenmemiş yani içeriksel şartların kaprislerine tabi olmamıştır. Son cümlesinde ise tehditkâr bir dil kullanmış ve böylece kim olduklarını bildiklerini, kendilerini değerlendirmek için fazla bir şeye ihtiyaçları olmadığını belirtmiştir.

Kavramsal karmaşıklık özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Putin'in bu olay dâhilinde kavramsal karmaşıklık özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Burada kanıt olarak yine Putin'in ABD başkanı ile bir çözüm bulma isteği sunulabilir. Çünkü Putin bunu yaparak başkalarının ne yapılması gerektiğine dair fikirlerine önem vermektedir. Aynı zamanda başka aktörleri de işin içerisine dahil etmek istemiştir. Yine Medvedev ile aynı yönde görüş belirtmeleri de bunun içerisinde sayılabilir. Gürcistan'ın savaş ilanının ardından saat saat olayları takip etmesi de (Transcript: CNN interview with Vladimir Putin (t,y), <https://edition.cnn.com/2008/WORLD/europe/08/29/putin.transcript/>) durumu anlamak, ne yapılacağını belirlemek ve geniş manada bilgi topladığına bir kanıt olarak sunulabilir.

Grup içi ön yargı özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Putin'in bu olay dâhilinde grup içi ön yargı özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Putin'in şu sözleri, Güney Osetya olayı nezdinde onun bu özelliğinin yüksek olduğunu göstermektedir (Transcript: CNN interview with Vladimir Putin (t,y), <https://edition.cnn.com/2008/WORLD/europe/08/29/putin.transcript/>);

... kimseye saldırmadık. Kimsenin bize saldırmamasını ve kimsenin vatandaşlarımızı öldürmemesini sağlamak için başkalarından garanti talep eden biziz. Biz saldırgan olarak lanse ediliyoruz ... Gürcistan Güney Osetya'ya savaş ilan etmeye karar vermişti ... O zaman Gürcü hükümeti ile temas kurmaya çalıştık ancak cevap vermeyi reddettiler ... Gürcistan Sinvali'ye bir saldırı başlattı ve personelimiz zayıat vermeye başladı. Peki saldırgan ve saldırıya uğrayan kim? Kimseye saldırmaya ve savaşmaya niyetimiz yok.

Bu sözlerden de açık bir şekilde belli olduğu gibi Putin kendi grubu olan Rusya'yı koruma içgüdüsüyle hareket etmiştir. Bundan ötürü milliyetçi olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Kendi grubu içerisinde dış müdahaleye göre hareket etmiş, bir saldırı olana kadar cevap vermemiştir. Bu da dış müdahaleye göre hareket ettiğinin kanıtı olarak sunulabilir.

Görev odaklılık özelliği kapsamında olaya bakıldığında ise, Putin'in görev odaklılık özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Putin'in 2000'li yılların başından beri Güney Osetya sorunu ile ilgilenmesi, istihbarat servisi aracılığıyla onlara destek vermesi ve bu yolla Rus gücünü arttırmak istemesi buna kanıt olarak sunulabilir. Yine bu örneklerle bakılarak diğerlerine olan güvensizlik özelliğinin de yüksek olduğu savunulabilir. Putin sadece kendi kaynaklarıyla hareket etmiştir ve savaş süresince Rusya tek başınadır. ABD ile bir ortaklık içerisine girilmek istenmişse de, bu mümkün olmamış ve tek başına mücadelesine devam etmiştir.

Güney Osetya olayı bağlamında Putin'in özelliklerinin derecesi, liderlik özellikleri analizi çerçevesinde yukarıda değerlendirildiği gibidir. Putin'in olayları kontrol etme yeteneğine inanç

özelliği yüksek olarak değerlendirilirken, güç gereksinimi özelliği düşük olarak değerlendirilmiştir. Bundan ötürü onun kısıtlamalara karşı meydan okuduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak doğrudan güç kullanımına karşı fazla açık olduğundan, bunda az başarı sağlamaktadırlar. Arka planda insanları ve olayları yönlendirme konusunda yetkin değildir. Kendine güven ve kavramsal karmaşıklık özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, bilgiye karşı açık bir durumda olduğu sonucu vardır. Görev odaklılık özelliği yüksek olarak değerlendirildiğinden, problemler tarafından yönlendirildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Grup içi ön yargı ve diğerlerine olan güvensizlik özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, olası tehditleri ve sorunları ortadan kaldırmaya yönelik bir davranış içerisinde bulunduğu ortaya konulmaktadır.

2.4. Kırım'ın İlhakı Olayı

1991 yılında SSCB'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan devletler arasında Rusya'dan sonra belki de en önemli devlet Ukrayna olmuştur. Ukrayna'nın bu denli önemli olmasının sebebi uzun yıllar boyunca Batı dünyası ve Rusya arasında meydana gelen Doğu Avrupa üzerindeki çekişmeyi (Ünalı ve Oğuz, 2019: 1) daha da ateşlemesinden kaynaklanmaktadır. Bu rekabet üzerinden bakıldığında Rusya için Ukrayna hayati bir öneme sahiptir. Ukrayna Batı dünyasına kaydığı anda Rusya ile Batı arasındaki tampon kalkmış olacaktır ve bu Rusya'nın ulusal güvenliği için bir tehdit oluşturmaktadır (Kısacık ve Kaya, 2016: 46). Öte yandan Ukrayna'nın başkenti olan Kiev'in Rus şehirlerinin anası olarak bilinmesi de manevi olarak Rusya'nın Ukrayna'yı kendisine yakın görmesine neden olmuştur (Özdal, 2015: 2-3). Zbigniew Brzezinski Ukrayna'nın bağımsızlığının Rusya'yı Akdeniz'in ötesindeki dünya ile ticaretinde hayati nokta olarak gördüğü Karadeniz'de ki baskın konumundan mahrum bıraktığını belirtmiştir (Brzezinski, 1997: 92). Ukrayna'nın Rusya için bu denli önemli olmasından ötürü bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından, 1997 yılında imzalanan ve 1999 yılında yürürlüğe giren ikili anlaşmaya kadar Rusya, Ukrayna'nın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü tanımamıştır (Özdal, 2015: 2). Brzezinski (1997: 46), Ukrayna'nın Rusya için önemini şu sözlerle belirtmiştir;

Avrasya satranç tahtasında yeni ve önemli bir alan olan Ukrayna jeopolitik bir pivottur çünkü bağımsız bir ülke olarak Rusya'nın dönüşümüne yardım etmektedir. Ukrayna olmadan Rusya, Avrasya İmparatorluğu olmaktan çıkar. Ukraynasız Rusya hala emperyal statü için çaba gösterebilir, ancak o zaman ağırlıklı olarak emperyalist bir Asya devleti haline gelebilir. Sonrasında yeni bağımsızlıklara karşı daha kırılabilir olacak ve Orta Asyalılar ile uyandırılmış çatışmalara düşme olasılığı daha fazla olacaktır.

Ukrayna önemli bir coğrafya üzerinde yer almasından ötürü, yukarıda da belirtildiği gibi, Batı ile Rusya arasında her zaman bir yer bulma arayışı içerisinde olmuştur. Bu tarz bir arayış içerisinde olduğundan ülkede siyasi istikrar bir türlü sağlanamamıştır. 2004 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimleri ise belki de tarihindeki önemli kırılma noktalarından birisidir. Seçimleri kazanabilme şansı olarak iki önemli aday öne çıkmıştır. Bu adaylardan birisi Başbakan vekili olan Viktor Yanukoviç, diğeri ise eski Başbakan Viktor Yuşenko'dur. Yanukoviç Rus yanlısıdır. Rusya ile

ekonomik olarak ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğini, NATO ile olan ilişkilerin dondurulmasını, Rus dilinin ülke içerisindeki statüsünün yükseltilmesini ve AB'ye entegrasyonun ağırdan alınması gerektiğini savunmuştur. Yuşçenko ise Rusya ve AB ile iyi ilişkilerin kurulmasına yönelik olarak bir kampanya süreci yürütmüştür (Copsey, 2004: 3-4).

31 Ekim 2004 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerde Yanukoviç %39.9, Yuşçenko ise %39.22 oranında oy almışlardır. Her iki adayda %50 barajını geçemedikleri için seçim 21 Kasım 2004 tarihinde ikinci tura kalmıştır. İkinci turda Yanukoviç %49.4, Yuşçenko %46.6 oranında oy almıştır (Ukraine: Presidential Election OSCE Final Report (11.05.2005), <https://www.osce.org/odihr/elections/ukraine/14674?download=true>). Bunun üzerine seçimlere hile karıştırıldığını söyleyen Yuşçenko taraftarları tarafından başkent Kiev'de binlerce insanın katılımıyla, Turuncu Devrim olarak literatüre geçen, protesto gösterilerini düzenlemişlerdir (Kuzio, 2005). Olayların üzerine seçimler 26 Aralık'ta tekrarlanmış ve Yuşçenko %51.9 oranında oy alarak cumhurbaşkanı seçilmiştir (Ukraine: Presidential Election OSCE Final Report (11.05.2005), <https://www.osce.org/odihr/elections/ukraine/14674?download=true>). Yuşçenko'nun seçimi kazanması artık Ukrayna'nın Batı ile yola devam edeceğini gösterecekti, ülkedeki bölünmeden ötürü ortak bir geleceğin pek mümkün olmadığı anlaşılmıştır (Lieven, 2006).

Yuşçenko ile Batı'yla ilişkilerin iyi olacağı düşüncesi hâkim iken, bu düşüncenin beklentileri karşılamadığı görülmüştür ve Ukrayna'nın daha önce de yaşadığı Batı ile Rusya arasında kalmasından ötürü istikrarsız dönemlerine bir yenisi daha eklenmiştir. Özellikle 2008 yılında Rusya'nın Güney Osetya'ya müdahalesinden sonra Ukrayna NATO'ya üyelik talebini yöneltmiştir (Taylor, 2014). NATO'nun yanında, ülke ekonomisinin AB ile entegrasyonunu sağlamak ve muhtemel bir üyelik için altyapı çalışmalarına yönelmiştir. Ukrayna'nın bu şekilde davranması giderek Rus etki alanından uzaklaştığının bir kanıtı olarak sunulabilir. 2010 yılına gelindiğinde 2004 yılının kaybedeni Yanukoviç cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir (Harding, 2010).

Yanukoviç'in seçilmesinden sonra Ukrayna yine Rus yanlısı politikalar izlemeye başlamıştır. Özellikle 2013 yılında AB ile Ortaklık Antlaşması Hazırlık Komisyonu'nun askıya alındığı açıklanmış ve bu Ukrayna için durdurulması güç bir sürecin başlamasını sağlamıştır (Özdal, 2015: 273). Antlaşmanın askıya alınmasından sonra Batı yanlısı protestocular Kiev sokaklarına dökülmüştür (Ukraine crisis: Timeline (13.11.2014), <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275>). Yanukoviç'in bu kararı vermesinde ise Putin'in büyük etkisinin olduğu açıklanmıştır (How to EU Lost Ukraine (25.11.2013), <https://www.spiegel.de/international/europe/how-the-eu-lost-to-russia-in-negotiations-over-ukraine-trade-deal-a-935476.html>). Ancak Yanukoviç'in Ortaklık Antlaşmasını imzalamamasının tek nedeni Rusya'nın baskıları değildir. Ukrayna'nın ekonomik anlamda kırılgan bir yapıda olması ve sermayeyi elinde bulunduran gruplar arasındaki mücadele de bu kararda etkili olmuştur (Özdal, 2015: 275). Nedenler sıralansa da, Ortaklık Antlaşmasının imzalanmamasından sonra Rusya'nın

Ukrayna'ya, adeta ödül niteliğinde, 15 milyar dolarlık devlet tahvili alımı yapacağı ve doğalgaz fiyatında %30'luk bir indirime gideceğine yönelik olan antlaşmanın imzalanması (Gorchinskaya ve Marchak, 2013) Batı yanlısı protestoları daha da şiddetlendirmiştir. Muhafif liderlerin protestolarda ön saflarda olmasından ötürü (Özdal, 2015: 281) olayları dindiremeyen Yanukoviç, muhafif liderler ile anlaşma sağlamasına rağmen başkanlıktan azledilmiş ve ülkeden kaçmıştır (Mearsheimer, 2014: 4). Putin ise Yanukoviç'in kaçmasına Rusya'nın yardım ettiğini açıklamıştır (Putin: Russia helped Yanukovich to flee Ukraine (24.10.2014), <https://www.bbc.com/news/world-europe-29761799>).

Yanukoviç'ten sonra göreve gelen Geçiş Hükümeti'nin azınlık dilleri ile ilgili yasayı iptal etme girişiminde bulunması Kırım'ın ilhakına doğru giden süreci hızlandırmıştır (Özdal, 2015: 283). Süreç dahilinde Putin Ukrayna'da ki olağanüstü durum ve Rus vatandaşlarının yaşamlarına yönelik tehdit ile bağlantılı olarak kuvvet kullanımına onay vermiştir (Russian parliament approves troop deployment in Ukraine (01.03.2014), <https://www.bbc.com/news/world-europe-26400035>). Ayrıca Birleşmiş Milletler'e (BM) Ukrayna cumhurbaşkanı Yanukoviç'in Rusya'nın ülkesindeki kanunları, düzeni, barışı, istikrarı sağlamak ve Ukrayna halkını korumak için silahlı kuvvet kullanmasını talep ettiğini bildirmiştir (UN Documents S/2014/146 (03.03.2014), <https://undocs.org/S/2014/146>). 16 Mart 2014 tarihinde yapılan referandumda %95.7'lik oy oranıyla Kırım'ın Rusya'ya bağlanması kabul edilmiştir (%95.7 of Crimeans in referendum voted to join Russia – preliminary results (16.03.2014), <https://www.rt.com/news/crimea-vote-join-russia-210/>). 18 Mart'ta Putin, Kırım'ı Rusya'nın bir parçası yapan anlaşmayı imzalamıştır. Gerekli onayların ardından Kırım, Rusya'nın bir parçası olarak ilan edilmiştir (Address by President of the Russian Federation (18.03.2014), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>).

Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinde bazı nedenler mevcuttur. İlk olarak Kırım'da yaşayan ve etnik olarak Rus olan halktan ötürü bu ilhak gerçekleşmiştir. Ancak tek neden bu değildir (Özdal, 2015: 284). Özellikle ABD önderliğinde Batı'nın yaptıklarına bir cevap olması açısından bu müdahalenin gerçekleştirildiği söylenebilir. Putin'in Kremlin'de ilhak sonrası yaptığı konuşmasında ki şu sözleri buna kanıt niteliğindedir (Address by President of the Russian Federation (18.03.2014), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>);

Ukrayna'da ki durum bize geçen birkaç yılda neler olup bittiğini ve dünyada neler olup bittiğini yansıtıyor. Dünyada ki iki kutuplu düzen sona erdikten sonra istikrar kalmamıştır. Anahtar durumda olan uluslararası kurumlar artık güçlenmemektedir, aksine daha da zayıflamaktadır. ABD başkanlığındaki Batı ortaklarımız, pratik politikalarında uluslararası hukukun yönlendirilmesini değil, silahın üstünlüğünü yönlendirmeyi tercih ediyorlar ... İstedikleri gibi hareket ediyorlar ve egemen devletlere karşı güç kullanıyorlar. 'Bizimle değilseniz, bize karşısınız' ilkesine dayanarak koalisyonlar kuruyorlar. Bu saldırganlığın meşru görünmesini sağlamak için gerekli kararları zorluyorlar.

Putin konuşmasının devamında Batı'nın yaptıkları olarak kastettikleri hakkında da bir şeyler söylemiştir. Bu söyledikleri ABD başkanlığında Batı'nın Yugoslavya, Irak, Afganistan ve Libya'ya

karşı gerçekleştirmiş olduğu operasyonlara yöneliktir. Kırım'ın ilhakı ile bu müdahalelere bir cevap vermek istemiştir. Putin, NATO'nun birçok kez kendilerine yalan söylediğini ve Rusya'nın arkasından iş çevirdiğini söylemiştir (Address by President of the Russian Federation (18.03.2014), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>). Rusya'nın Kırım'ı ilhakının bir başka nedeni olarak NATO'nun Doğu'ya doğru genişlemesine bir cevap niteliğinde olduğu da söylenebilir. Ukrayna'nın NATO'ya katılımıyla beraber Kırım ve Sivastopol limanının Rusya'nın kullanımından çıkması, yeni bir NATO üssü olmasına karşın da bu ilhak gerçekleştirilmiştir. Sivastopol'de bulunan Rus donanmasının NATO ile karşı karşıya kalmasını önlemek adına Kırım ilhak edilmiş ve bu ihtimal ortadan kaldırılmıştır (Özdal, 2015: 284).

Putin'in Kırım'ın İlhakı olayı dâhilinde liderlik özellikleri analizi yapılacak olursa ilk olarak olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliğinden başlayabiliriz. Putin'in bu olay dâhilinde olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Buna kanıt olarak Putin'in Kırım'da referandum öncesi Rus askerlerinin bulunduğunu açıklaması sunulabilir. Putin (Putin acknowledges Russian military servicemen were in Crimea (17.04.2014), <https://www.rt.com/news/crimea-defense-russian-soldiers-108/>); *“Kırım savunma kuvvetleri elbette Rus askerler tarafından desteklendi ... daha öncesinde de belirleyici ve profesyonel bir şekilde söylediğim gibi çok uygun hareket ettiler.”* demiştir. Bu açıklamaya göre Putin olaylara müdahil olmazsa durumun istediği gibi gitmeyeceğini düşündüğünden böyle bir yola başvurmuştur. Olayın üzerinde bir etki sağlayabileceğini düşünmüş ve sorumluluk almaktan çekinmemiştir.

Güç gereksinimi özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Putin'in bu olay dâhilinde güç gereksinimi özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Ukrayna, Rusya için enerji konusunda ekonomik olarak önemli bir yeredir. Özellikle Rusya'nın Ukrayna üzerinden Avrupa piyasasına doğal gaz ve petrolü ulaştırması Rusya için hayati öneme sahiptir. Rusya, Ukrayna'da ortaya çıkan politik kargaşadan ötürü sahip olduğu bu önemli hattı kaybetmeyi riske etmemiştir (Grigas, 2016: 103-104). Putin böyle davranarak amaçlarına ulaşma konusunda ne gibi şeylerin faydalı olacağını bilmektedir. Kendi hedeflerini hayata geçirmek için Ukrayna'yı bir araç olarak görmüştür. Bu durum da Putin'in güç gereksinimi özelliğinin, Ukrayna özelinde, yüksek olduğuna bir kanıt oluşturmaktadır.

Kendine güven özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Putin'in bu olay dâhilinde kendine güven özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Putin'in şu sözleri buna kanıt niteliğindedir (Vladimir Putin answered journalists' questions on the situation in Ukraine (04.03.2014), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20366>);

Ukrayna ile savaşa gitmek konusunda bir karar alırsak bu yalnızca Ukrayna vatandaşlarını korumak için olacaktır. Bu Ukraynalı birlikler bizimle birlikte arkalarından kendi halkını vurmaya çalışıyorlar. Sadece kadınlara ve çocuklara ateş etmeye çalışsın! Ukrayna'da bu emri vereni görmek isterim.

Putin Ukrayna'ya yönelik olarak gerçekleştirdiği müdahalenin kendi ülkesi için değil, Ukrayna'da ortaya çıkan karışıklıktan ötürü olduğunu savunmaktadır. Yani ortaya çıkan koşullardan ötürü duraksamamış ve olayın içerisinde olmak istemiştir. Kendisine olan güveni yüksek olduğundan ve olayın doğasına uyum sağlamak istemediğinden müdahalesini gerçekleştirmiş, olayın kurbanı olmak istememiştir.

Kavramsal karmaşıklık özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Putin'in kavramsal karmaşıklık özelliğinin düşük olduğu değerlendirilmektedir. Putin'in Kırım'ın ilhakında her zaman buna yönelik davranması ve ilhakı gerçekleştirmek için bazı nedenleri dayatması buna kanıt oluşturmaktadır. Özellikle ilhak öncesi bu amaca yönelik olarak, olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliğinde olduğu gibi, Rus askerlerinin Kırım'da ilhaka uygun olarak bir ortam oluşturmaya çalışması (Putin acknowledges Russian military servicemen were in Crimea (17.04.2014), <https://www.rt.com/news/crimea-defense-russian-soldiers-108/>) kavramsal karmaşıklığının düşük olduğunu göstermektedir.

Görev odaklılık özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Putin'in görev odaklılık özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Putin'in şu sözleri buna kanıt niteliğindedir (Address by President of the Russian Federation (18.03.2014), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>);

Şunu da eklememe izin verin biz zaten Ukrayna'nın yakın zamanda NATO'ya katılacağına yönelik açıklamalarını duyduk. Gelecekte Kırım ve Sivastopol için bunun anlamı ne olurdu? Bu NATO donanmasının Rusya'nın askeri ihtişamının olduğu şehirde olacağı ve bunun Rusya'nın tamamı için kusursuz bir gerçeklik değil, gerçek bir tehdit yaratacağı anlamına gelirdi.

Ukrayna'nın olası NATO üyeliği ile birlikte Kırım ve Sivastopol'ün durumuyla ilgili Putin'in endişeli olması, dünyayı sadece problemler açısından algıladığına bir kanıt oluşturmaktadır. Kırım'ın ilhakından sonra ise bu durumun ortadan kalkmasıyla beraber Putin'in içerisinde bulunduğu grubu belli bir sorunu çözüme kavuşturmak için zorladığına kanıt oluşturmaktadır. Ayrıca ilhak kararının alınması Putin'in kendi ülkesi için zor bir karar verdiğine de kanıt oluşturmaktadır.

Grup içi ön yargı özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Putin'in grup içi ön yargı özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Putin'in Ukrayna ile ilgili şu sözleri yüksek seviyede grup içi ön yargıya sahip olduğuna kanıt oluşturmaktadır (Seliger 2014 National Youth Forum (29.08.2014), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/46507>); *“Bence Ruslar ve Ukraynalılar pratikte tek kişilerdir, diğerlerinin ne söylediği önemli değildir. Bugün Ukrayna'da yaşayan insanların hepsi kendilerini Rus olarak adlandırıyor.”*

Bu özellik kapsamında Putin'in Ukrayna'da yaşayan ve kendilerini Rus olarak tanımlayan insanları koruma dürtüsüyle hareket ettiği görülmektedir. Kırım'ın ilhak edilmesinin nedenlerinden birisi de budur. Ukrayna'da meydana gelen olaylardan ötürü Kırım'da yaşayan Ukrayna vatandaşlarının Rusya'ya bağlanma istekleri ve grup lideri olarak Putin'in de buna olumlu bakması, grup lideri ile grup üyelerinin birbirleriyle bütünlük bir yapıda olduğuna kanıt oluşturmaktadır. Yine Putin'in olumlu görüşte olması, Kırım'ın Ukrayna'dan ayrılmasını istemeyenleri düşman olarak görmesine neden olmuştur.

Diğerlerine olan güvensizlik özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Putin'in diğerlerine olan güvensizlik özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Putin'in şu sözleri buna kanıt olarak sunulabilir (Address by President of the Russian Federation (18.03.2014), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>);

Bu Yugoslavya'da oldu; 1999'u çok iyi hatırlıyoruz. Avrupa'nın başkentlerinden biri olan Belgrad'ın 20. yüzyılın sonunda birkaç hafta boyunca füze saldırısı altında kaldığına ve sonrasında müdahalenin devam ettiğine inanması zor bir durum. Bu eylemlere izin veren bir BM Güvenlik Konseyi kararı var mıydı? Ardından Irak'ı ve Afganistan'ı vurdular ve açıkça BM Güvenlik Konseyi'nin Libya'da ki kararını ihlal ettiler; sözde uçuşa yasak bölgeydi ancak bombalamaya başladılar.

Batılı ülkelerin yaptıkları müdahalelere tepki gösteren Putin, bu müdahalelerin BM'nin olaylara karşı pasif kalması, engel olamaması hatta desteklemesinden ötürü meydana geldiğini savunmaktadır. Özellikle BM'ye karşı bir güvensizlik yaşadığı aşikârdır. Batılı ülkeleri ise konumları ve ideolojileri üzerinden düşman olarak gördüğü için onların aksiyonları hakkında her zaman bir kuşku içerisinde. Ükelere ve BM'ye karşı olan güvensizliğinden ötürü kendi işini kendisi yapmak istemiş ve Kırım'ı ilhak etmiştir.

Kırım'ın İlhakı olayı bağlamında Putin'in özelliklerinin derecesi, liderlik özellikleri analizi çerçevesinde yukarıda değerlendirildiği gibidir. Putin'in olayları kontrol etme yeteneğine inanç ve güç gereksinimi özellikleri yüksek olarak değerlendirilmiştir. Bundan ötürü onun kısıtlamalara karşı meydan okuduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Çünkü hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkide başarılıdır. Ne istediği konusunda bilgi sahibidir ve sonuca ulaşmak için aksiyona geçerler. Kendine güven özelliği yüksek, kavramsal karmaşıklık özelliği düşük olarak değerlendirildiğinden, bilgiye karşı kapalı bir durumda olduğu sonucu vardır. Görev odaklılık özelliği yüksek olarak değerlendirildiğinden, problemler tarafından yönlendirildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Grup içi ön yargı ve diğerlerine olan güvensizlik özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, olası tehditleri ve sorunları ortadan kaldırmaya yönelik bir davranış içerisinde bulunduğu ortaya konulmaktadır.

Bu bölümde Putin'in karşılaşmış olduğu Çeçenistan, Güney Osetya ve Kırım'ın İlhakı olayları anlatılarak, liderlik özellikleri analizi yaklaşımı dâhilinde Putin'in liderlik özelliklerinin analizi yapılmıştır. Putin'in her bir olay için yaklaşımda tanımlanan liderlik özelliklerinin

dereceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliğinin üç olay için de yüksek olarak değerlendirilmesi, Putin'in karşılaştığı olaylara karşı hazır ve yetenekli olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü örnek olaylarda görüldüğü üzere, rakibine karşı hamleler yapmaktan çekinmemiştir. Güç gereksinimi özelliği Çeçenistan ve Kırım'ın İlhakı olayında yüksek, Güney Osetya olayında ise düşük olarak değerlendirilmiştir. Putin'in iki olayda özelliğinin yüksek olarak değerlendirilmesi, onun daha kararlı bir yapıda olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü olayların kendi lehine sonuçlanması için çabalamıştır. Kendine güven özelliğinin üç olay için de yüksek olarak değerlendirilmesi, olayların kendi lehine sonuçlanmasında fayda sağlamıştır. Kendine ve fikirlerine inanmış bir şekilde hareket etmesi buna zemin oluşturmuştur.

Kavramsal karmaşıklık özelliği her bir olayda değişkenlik göstermiştir. Çeçenistan olayında tam olarak bir sonuca varılamamıştır. Güney Osetya olayında yüksek olarak değerlendirilirken, Kırım'ın İlhakı olayında düşük olarak değerlendirilmiştir. Bu yüzden kavramsal karmaşıklık nezdinde Putin'in olaylara etkisi tam olarak bir sonuca varamamaktadır. Görev odaklılık özelliğinin üç olayda da yüksek olarak değerlendirilmesi, Putin'in karşılaştığı olaylarda istediği sonuca ulaşmak için odaklanmış bir şekilde hareket ettiğini göstermektedir. Örnek üç olayda da istediğini alması, görev odaklılığının ona kazandırdığını kanıtlamaktadır. Grup içi ön yargı özelliğinin üç olayda da yüksek olarak değerlendirilmesi, Putin'in kendi ülkesini korumaya yönelik hareket ettiğini göstermektedir. Her bir olayı kendi ülkesine bir tehdit olarak görmüştür ve bu yüzden kendi istediği çözüme ulaşana kadar kararlı bir yapı sergilemiştir. Son olarak diğerlerine olan güvensizlik özelliğinin üç olay için de yüksek olarak değerlendirilmesi, her bir olayda karşısında yer alan rakiplerine güvenmediğini ortaya koymaktadır. Bu yüzden yine kendi istekleri doğrultusunda aksiyonlar içerisine girmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DIŞ POLİTİKA OLAYLARI ÜZERİNDEN DONALD TRUMP'IN LİDERLİK ÖZELLİKLERİNİN ANALİZİ

3.1. ABD'de Donald Trump'ın Etkisi

ABD Anayasasında yasama, yürütme ve yargı erkleri birbirinden ayrılmış olsa da, aslında her birinin diğeri üzerinde etkisi mevcuttur. ABD'nin kurucu babalarından olan James Madison bu durumu Federalist 48'de şöyle değerlendirmiştir; *“Yasama, yürütme ve yargı organlarının birbirlerinden tamamen bağlantısız olması gerekmez. Bu organlar birbirlerini kontrol edebilecek düzeyde bağlantılı ve harmanlanmış olmadıkça, ilke pratikte uygulanabilir olamaz* (The Federalist Papers (t,y), <https://www.congress.gov/resources/display/content/The+Federalist+Papers>). ABD Anayasası her bir erk için bölümlere sahiptir. Örneğin 1. maddede Kongre, Senato, Temsilciler Meclisi ile ilgili yasalar yer alırken (Amerika Birleşik Devletleri Anayasası md.1 (t,y), https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm), 2. maddede Devlet Başkanı ile ilgili olanlar yer almaktadır (Amerika Birleşik Devletleri Anayasası md.2 (t,y), https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm). Anayasa bütün erk'lerin birbirleri üzerinde dengeyi sağlamasına yönelik olarak hazırlanmış olmasına rağmen, başkanın bazı durumlarda, yasalara rağmen, yasama ve yargıya karşı güçlü konumda olduğu durumlar mevcuttur.

Anayasanın 1. maddesinin 7. kısmının 2. fıkrasına göre Devlet Başkanının vetosu, Senato ve Temsilciler Meclisi tarafından geri döndürülebilir. Bunun için 3'te 2 çoğunluk ile başkana gönderilen teklifin kabul edilmesi gerekmektedir (Amerika Birleşik Devletleri Anayasası md.1/7 (t,y), https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm). Ancak bu çok nadir olan bir durumdur ve başkanın bu durumda eli güçlü konumdadır. 1789-2013 arasında toplamda 2564 yasa tasarısı veto edilirken sadece 110 veto geçersiz kılınmıştır (Kosar, 2014: 3-4). Yine anayasanın 2. maddesinin 2. kısmının 2. fıkrasına göre uluslararası anlaşmaların imzalanmasında Senato'nun 3'te 2'lik çoğunluğu aranmaktadır (Amerika Birleşik Devletleri Anayasası md.2/2 (t,y), https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm). ABD'nin ilk 200 yıllık tarihinde ise Senato 1500'den fazla anlaşmayı onaylarken, sadece 21'ini reddetmiştir (Treaties: A Historical Overview (t,y), <https://www.senate.gov/artandhistory/history/common/briefing/Treaties.htm#4>). Açıkça görüldüğü gibi devlet başkanının yasama üzerinde üstünlüğü bulunmaktadır.

ABD Anayasası'nda en çok üzerinde konuşulan konulardan birisi de savaş ile ilgilidir. Anayasanın 2. maddesinin 2. kısmının 1. fıkrasına göre ABD Başkanı aynı zamanda ABD Ordusunun başkomutanıdır (Amerika Birleşik Devletleri Anayasası md.2/2 (t,y), https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm). Yani yasa devlet başkanına savaş anında orduyu idare etme yetkisini vermiştir ancak savaşı ilan etme yetkisi Kongrededir. Anayasanın 1. maddesinin 8. kısmının 10. fıkrasına göre Kongre savaş ilan etme yetkisine sahiptir. Ancak Ronald Reagan 1983'te Grenada ve 1986 Libya'da; George H. W. Bush'un 1989'da Panama'da yaptığı gibi örnekler göz önüne alındığında (Volkomer, 2012: 305), savaş ilan etme kararının Kongrede olmasına rağmen, Başkanın bu durumda da ağırlığını ortaya koyduğu bir gerçekliktir.

ABD Başkanlarının dış politikayı altı farklı biçimde etkilediği söylenebilir. Bunlar dış olaylara cevap verme, mevzuat önerme, uluslararası anlaşmaların müzakere edilmesi, politika beyanları, politikaların uygulanması ve bağımsız eylemlerden oluşmaktadır (Grimmett, 2000: 2). Belirtilen biçimler örnekler dâhilinde incelenerek, başkanın dış politikadaki etkisi anlatılmaya çalışılacaktır.

Dış olaylara cevap verme herhangi bir ülkede meydana gelen olaylar veya diğer ülkelerin hükümetlerinin ABD'ye karşı meydan okumasından sonra kullanılan bir biçimdir. Başkan ABD'ye karşı ortaya çıkan duruma sadece kendisi bizzat cevap vermez. Kendisinin açıklamalarının yanı sıra gerek bürokrasinin diğer kurumları gerekse de silahlı kuvvetler ve istihbarat servisleri aracılığıyla da ortaya çıkan durumlara karşı tepkisini koyabilir. Bu şekilde ABD'nin durumla alakalı politikaları ortaya çıkmaya başlar (Grimmett, 2000: 7). Örneğin Ekim 1983'de Lübnan'da ABD'li denizcilerin öldürülmesi üzerine başkan Reagan, Lübnan'da ABD'nin hayati çıkarları olduğunu düşündüğünden ABD'nin Çok Uluslu Kuvvetlerde bulunmaya devam edeceğini açıklamıştır. Ancak özellikle Savunma Bakanlığı Komisyonu Başkanı olan emekli Amiral Robert Long'un 20 Aralık 1983'te ki raporları ABD'nin denizciler aracılığıyla hedeflerine ulaşma kabiliyetini sorgulamıştır. Halk baskısına dayanamayan Reagan sonrasında Lübnan'dan çekilmek zorunda kalmıştır (Preece, 1983: 11-28). Bir başka örnek olarak Bill Clinton'un Bosna Hersek'e müdahalesi verilebilir. Clinton ABD'nin ve NATO'nun bölgeye müdahalesine izin vermiş, Dayton Barış Anlaşmasının uygulanmasına yardımcı olmak için NATO liderliğinde 20.000'den fazla askerin bölgeye konuşlandırılmasını sağlamıştır. Bu eylemler başkan ile Kongre arasındaki anlaşmazlığa rağmen gerçekleştirilmiştir (Grimmett, 2006).

Mevzuat önerme başkanın bazı durumlarda çeşitli mevzuat ve tahsisat gerektiren ve buna bağlı olarak Kongre'ye mevzuat önerilmesini öngören bir dış politika yapım biçimidir. Başkanın kararları birinci planda olup, Kongre'nin bu isteği kabul etmesi şarttır. Kongre'nin bu önerilere katkısı da olabilmektedir. Yani başkan tarafından öneri ortaya atılmaktadır ancak sonrasında başkan ve Kongre birlikte çalışmaktadır (Grimmett, 2000: 9). Örneğin 1978 yılında Kongre, temel

insan ihtiyaçlarını karşılamak için ortaya atılan programlara, hem ikili hem de çok taraflı yardıma, yeni bir vurgu yapılmasını istemiştir. Ayrıca ekonomik anlamda kadınların kalkınmasına dikkat çekmek için Kalkınmada Kadınlar programı başlatılmıştır (Sanford, 1978: 73-100). 1989 yılında Başkan Bush, Polonya ve Macaristan'da demokratik reformların gerçekleşmesinden sonra iki ülke için yardım paketi ve ticari açıdan faydalar önermiştir. Ayrıca Kongre, Doğu Avrupa ülkelerinde Komünist rejimlerin yerini demokratik hareketler aldıkça paketi genişletmiş ve ABD'nin demokratik hareketlere aktif bir biçimde destek vermesini sağlamıştır (Miko, 1989: 19-37).

Uluslararası anlaşmaların müzakere edilmesi yetkisi başkana uluslararası anlaşmalar aracılığıyla dış politika oluşturmada önemli bir rol vermektedir. Ancak çoğu zaman başkan ile Kongrenin anlaşmalar hakkında hemfikir olması gerekmektedir. Çünkü anlaşmalar Kongre tarafından onaylanmaktadır. ABD tarihinde bazı anlaşmalar sadece başkanın isteği ve Kongrenin onayı olmadan da ortaya çıkabilmiştir. Bunlara örnek olarak 1945 Yalta Anlaşması, 1973 Vietnam Barış Anlaşması, 1981 İran Rehine Anlaşması verilebilir (Grimmett, 2000: 10). Başkanın kendi iradesi doğrultusunda ortaya çıkan anlaşmaların dışında, çoğu uluslararası anlaşma Kongreden geçmek zorundadır. Bölümün başında da belirtildiği gibi, uluslararası bir anlaşmanın geçerli olabilmesi için Senato'nun anlaşmaları 3'te 2 çoğunluk ile onaylaması gerekmektedir.

Başkanın dış politikayı belirlediği biçimlerden bir diğeri ise politika beyanlarıdır. Politika beyanları, başkanın kendisinin yani ABD'nin tek taraflı açıklamaları veya diğer hükümetlerle beraber yapılan ortak açıklamalar ile birlikte ABD dış politikasının belirlenmesidir (Grimmett, 2000: 12). Özellikle Başkan Bush'un 1992 yılında BM Genel Kurulu'nda yaptığı açıklamalar tek taraflı politika beyanına örnek oluşturmaktadır. Bush yeni dönemde güvenlik ile ilgili uyarılarda bulunmuştur. Ülkelerin askeri birliklerini barış operasyonları için eğitmeleri ve geliştirmeleri gerektiği konusunda söylemler gerçekleştirmiştir (Sewall, 2002: 194). Ortak beyanlara örnek olarak ise 1986 yılında Tokyo'nun ev sahipliğinde gerçekleşen G-7 zirvesinin sonunda ABD dâhil yedi ülkenin liderleri de belirlenen ekonomik ve diplomatik eylemler ile terörizme karşı mücadele sözü veren ortak bir bildiri yayınlamışlardır (Grimmett, 2000: 12).

Politikaların uygulanması biçimi de dış politikada başkanın kullandığı yollardan bir tanesidir. Kongrenin çeşitli yollarla dış politika oluşturmaya imkân olsa bile, başkan hukukun kendine elverdiği sürece bu politikaları yorumlar ve kendi istediği biçimde uygulanmasını sağlar. Örneğin yabancı ülkelere silah satabilmek için Kongre kriterleri belirlemiştir. Büyük satışlar için kendilerine önceden haber verilmesi gerekmektedir ve eğer kendisi uygun bulmaz ise satışların iptal edilmesine yönelik prosedürleri sağlamıştır (Grimmett, 2000: 13). Bu yönde başkanın Kongre'yi saf dışı bıraktığı duruma örnek olarak 1992 yılında Başkan Bush'un Kongre'ye Suudi Arabistan'a 72 tane F-15 savaş uçağı satma isteğini bildirmesi verilebilir. Kongrenin isteği gözden geçirmek için 30 günlük süre zarfının dolmasından sonra satışlar başkanın istediği şekilde devam etmiştir (Was ve Frantz, 1992).

Bağımsız eylemler biçimi direk olarak başkanın kendi isteği doğrultusunda bir politikayı uygulamaya karar verdiğini göstermektedir. Başkan herhangi bir konuda karar alır ve bunu Kongre'ye bildirmeden harekete geçer. Kongre genellikle başkanın eylemlerini destekleyici yönde kararlar alır ancak başkanın gelecekte alabileceği benzer kararları önlemek adına politikayı durdurmaya yönelik girişimlerde de bulunabilir (Grimmett, 2000: 14). ABD tarihinde buna benzer örnekler fazladır. Başkan Reagan'ın 1983'te Grenada'yı ve 1986'da Libya'yı bombalama kararları Kongre'ye danışılmadan yapılmıştır. 1989 yılında Başkan Bush Kongre'ye danışmadan Panama'yı işgal etmiştir. Yine 1990 yılında Bush, Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesine yanıt olarak, Suudi Arabistan'ı Irak işgaline karşı korumak için ABD güçlerini Orta Doğu'ya göndermiştir. Bush bölgede bulunan asker sayısını zamanla arttırırken, Kongre'nin bazı üyeleri bu karara karşı çıksa da, bütüncül olarak Kongre başkanı durdurmak için herhangi bir adım atmamıştır. Bağımsız eylemler biçimine son bir örnek olarak Başkan Clinton ABD'li askerleri Haiti ve Bosna'ya göndermiştir. 1999 yılında Sırbistan'ın bombalanmasına izin vermiştir. Bu üç olayda da başkanın kararlarına Kongre'den sadece küçük bir muhalefet gelmiştir (Volkomer, 2012: 305-306).

2016'da ABD Başkanı olarak seçilen Donald Trump seçim süresi boyunca *Önce Amerika* (America First) fikrini ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Trump askeri taahhütler, ticaret anlaşmaları, bölgesel anlamda desteklediği ülkeler vb. bütün ülkeler ile yapılan anlaşmaları yeniden gözden geçirerek, ABD'nin aleyhine olduğunu düşündüğü konularda yeniden düzenlemeler yapmak hatta yürürlükten kaldırmak istemiştir (Payne, 2017: 3). Ona göre kendisi yapılacak pazarlıklarda en iyi sonucu alan kişi olacaktır (Nedal ve Nexon, 2017).

Güvenlik ile ilgili konularda NATO'nun durumunu sorgulamıştır. NATO'nun eskimiş bir ortaklık olduğunu savunmuştur. Çünkü terörizm konusuna yeterince bir odak noktası kurmadığını iddia etmiştir (Payne, 2017: 3). ABD'nin NATO'ya yaptığı harcamaların kendi ülkesini yordüğünü söylemiştir (Zenko ve Lissner, 2017). Bu doğrultuda seçimden sonra ABD Savunma Bakanı görevinde bulunan James Mattis, NATO Savunma Bakanları toplantısında ortak savunmaya verilen değer gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir (Lamothe ve Birnbaum, 2017). Trump, NATO müttefiklerinin yeterince para ödemediği bu ortaklıktan faydalandığını belirtmiştir. Trump'ın bu baskısı 2019 yılının son çeyreğinde sonuç vermeye başlamış ve birçok NATO üyesi ülke gayrisafi milli hâsıllarının yüzde 2'sini savunma harcamalarına yönlendirmeye başlamıştır. 2024 yılında üye ülkelerin çoğunun yüzde 2'lik seviyeye geleceği tahmin edilmektedir (Özalp, 2019). Trump (2016), güvenlik konusunda ABD'nin askeri olarak sahip olduğu gücün sorgulanmaması gerektiğini belirtmiştir. Özellikle IŞİD (Irak ve Şam İslam Devleti) ile mücadelenin daha sert yapılmasına yönelik görüş belirtmiştir (Beauchamp, 2016).

Ekonomi ile ilgili konularda da Trump'ın sahip olduğu bazı bakış açıları mevcuttur. Önce Amerika politikasının ışığında, ABD'nin diğer ülkelerle olan ortaklıklarından ötürü ekonomik

anlamda kazancının azalmasını kabul etmemiştir. Özellikle NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) ve TPP'ye (Trans Pasifik Ortaklığı) yönelik eleştirileri önem arz etmiştir. NAFTA konusunda Trump, anlaşmanın diğer imzacı devletleri olan Kanada ve Meksika'yı müzakere masasına oturtabilmek için çaba harcamıştır. Trump'ın böyle davranmasındaki amaç ABD açısından daha uygun bir anlaşma ortaya koymak üzerinedir (Kılıç vd., 2018: 120). Trump'ın bu baskıları sonuç vermiş ve NAFTA'nın yerini USMCA (ABD-Meksika-Kanada Anlaşması) almıştır (Yıldırım, 2019). TPP konusunda ise Trump daha rahat bir şekilde sonuç almıştır. Çünkü başkan olduğunda ABD bu anlaşmaya hali hazırda katılmamıştı (Payne, 2017: 4). Trump'ın TPP'nin düzenlenmesinin mümkün olmadığını düşünmesi ve çift taraflı ticari anlaşmalara daha sıcak bakmasından ötürü bu anlaşmada bir taraf olmaktan çekilmiştir (Kılıç vd., 2018: 118).

Trump'ın ABD'yi hem iç hem de dış tehditlerden korumak amacıyla öne sürdüğü, Meksika sınırına duvar örme planı, ülkesinin güvenliği için politikalar ürettiği sonucunu ortaya koymaktadır. Duvar inşa etme planının ortaya atılmasındaki amaç, Meksika'dan ABD'ye yasa dışı yollardan geçen insan akışını durdurmaya yöneliktir. Trump bu duvarı yapacağını hatta maliyetini Meksika'nın ödeyeceğini belirtmiştir (Payne, 2017: 5). 2019 yılının başında duvar inşaatı ile ilgili sürecin büyük oranda tamamlandığı açıklanmış ve Meksika'nın da USMCA üzerinden duvarın maliyetini ödediği bildirilmiştir (Goodman ve Luxen, 2019).

Sonuç olarak ABD dış politikasını gerçek anlamda şekillendiren iki kurum vardır. Bunlar Kongre ve Başkanlık makamıdır. Her ikisi de birbirini sınırlayan yetkilere sahiptir. Birbirlerini sınırlamalarındaki amaç ABD'yi hem monarşik bir yönetimden hem de ideolojik bir halk hareketinden korumaktır. Her ne kadar yetkiler iki erk arasında bölüştürülse de, yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı üzere başkan çoğu durumda Kongre'ye karşı üstünlük sağlamaktadır. Böyle bir durumun ortaya çıkmasındaki neden liderlerin ülkelerini dış politikada daha etkin bir biçimde temsil etmesinden kaynaklanmaktadır. Uluslararası anlaşmaların yapılmasında, çeşitli zirve toplantılarında, yabancı ülkelere yapılan ziyaretlerde vb. her zaman başkan dünyanın karşısındadır. Başkanın ağzından çıkan kelimeler ya da onun hal ve hareketleri daha güçlü bir pozisyonda bulunmasına zemin hazırlamaktadır. Bu yüzden başkan ABD dış politikasında Kongre'ye karşı, yasalara göre paylaştırılmış yetkiler olsa da, üstün konumda yer almaktadır. Çalışmanın inceleme konusu içerisinde yer alan Donald Trump özelinde baktığımızda ise, başkan olmadan önce söylediklerini yerine getirmiştir. Söylemleri bazı çevreler tarafından benimsenirse de, kendi istediklerini yerine getirmeyi başarmıştır. NATO konusunda diğer üye devletleri istediği çizgiye getirmeyi başarmıştır. NAFTA anlaşmasından çekilmiş, TPP'den ABD'nin tam katılım sağlamamasından ötürü, rahatça ayrılmıştır. Meksika sınırına duvar yapacağını ve bunun maliyetinin Meksika tarafından karşılanacağını belirtmiş, bunun olmasını sağlamıştır. Ayrıca çalışmada incelenecek olan olayların ABD dışındaki tarafları olan Kuzey Kore, İran ve Çin konusunda da istediklerini elde etmeye yönelik politikalar takip etmiş ve genel anlamda başarılı olmuştur.

3.2. Kuzey Kore Füze Olayı

ABD ile Kuzey Kore arasında Kore Savaşı'ndan beri neredeyse düşmanlık seviyesinde bir anlaşmazlığın olduğu söylenebilir. Soğuk Savaş'ta patlak veren bu uyumsuzluk günümüzde de devam etmektedir. Her ne kadar Soğuk Savaş bitmiş ve SSCB ile onun ideolojisi olan komünizm mağlup edilmiş olsa da, Kuzey Kore'nin Soğuk Savaş sonrası komünist rejim ile idare edilmesi ABD tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Bu tehdidin algılanmasında Kuzey Kore'nin sahip olduğu nükleer silahlar önemli bir rol oynamaktadır. ABD, Kuzey Kore'nin sahip olduğu nükleer silahlara karşı yıllardır bir mücadele yürütmektedir. Çalışmanın amacı ile ilgili olması açısından Donald Trump döneminde Kuzey Kore'nin nükleer denemelerine karşı alınan tedbirler anlatılarak, Trump'ın liderlik özellikleri analiz edilmeye çalışılacaktır.

Donald Trump 20 Ocak 2017'de görevine başladıktan sonra Kuzey Kore, 3 Eylül 2017 tarihinde altıncı nükleer testini yapmış, ayrıca Eylül ayına kadar ABD anakarasına ulaşacak menzilde olan 14 adet kıtalararası balistik füze denemesi de dahil olmak üzere, birden çok nükleer deneme yapmıştır (Hyun, 2017: 58). Kuzey Kore'nin 3 Eylül günü yapmış olduğu bu deneme çeşitli depremlere sebep olmuş ve birçok ülke bu denemeyi kınamıştır (Kuzey Kore'nin nükleer denemesi depreme sebep oldu (03.09.2017), <https://tr.euronews.com/2017/09/03/kuzey-korein-nukleer-denemesi-depreme-sebep-oldu>). Özellikle kasım ayında Kuzey Kore'nin kıtalararası balistik füzelerinin menzili, ABD'de herhangi bir noktayı vurabilecek seviyeye ulaşmıştır (Haley, 2019). Artan denemelerin etkisiyle Trump yönetimi yeni bir Kuzey Kore politikası üzerinde çalışmalarına başlamıştır. İki aylık bir çalışmanın ardından Nisan ayı ortasında Kuzey Kore'de yönetimi elinde bulunduran komünist rejimin sahip olduğu nükleer silahlardan arındırılmasına yönelik maksimum baskı ve katılımı merkezine alan "*stratejik hesap verebilirlik*" isimli politika benimsenmiştir (Mattis ve Tillerson, 2017).

ABD'nin Kuzey Kore'ye karşı uygulayacağı yeni politikasında ABD'li siyasetçiler Kuzey Kore'nin nükleer silah geliştirmesini "*acil bir ulusal güvenlik tehdidi ve en üst dış politika önceliği*" olarak görmektedirler (Hyun, 2017: 58). ABD'nin Kuzey Kore'ye yönelik politikasının nihai amacı olarak Kore Yarımadası'nın tam, doğrulanabilir ve geri döndürülemez bir şekilde nükleer silahlardan temizlenmesi ve rejimin balistik füze programının ortadan kaldırılmasını sağlamak olduğu ortaya koyulmuştur (Mattis ve Tillerson, 2017). Bu politikanın bileşenleri şu şekilde belirtilebilir (Hyun, 2017: 59);

- 1- Gerek tek gerekse çok taraflı ekonomik yaptırımlar ile birlikte Kuzey Kore'nin sıkıştırılması
- 2- Askeri yollar ile rejim değişikliği politikası izlenilmemesi
- 3- Kuzey Kore'nin davranışlarını değiştirmek için yeterli seviyede baskı uygulamak ve Çin ile iyi ilişkiler kurulması

- 4- Güney Kore ve Japonya ile birlikte Kuzey Kore'nin provokasyonlarına karşı işbirliği ile birlikte savunmanın ve askeri hazırlığın güçlendirilmesi
- 5- Komünist rejimle birlikte şartlı katılım arayışında olması

Stratejik hesap verebilirlik politikası kapsamında ilk olarak “maksimum baskı” ilkesi benimsenmiştir. Maksimum baskı söylemi, Kuzey Kore’yi müzakere masasına oturtmak için yapılacak olan ekonomik yaptırımlar aracılığıyla Pyongyang tarafından uygulanan kışkırtıcı eylemlere bir son vermektir. Aslında maksimum baskı hem tek taraflı hem de çok taraflı yaptırımların artırılmasına dayanan bir politikadır. Sürekli tekrarlanan provokasyonlar karşısında uluslararası ilişkilerde havuç ve sopa diplomasisi olarak kendisine yer bulan diplomatik yolun bir parçasıdır (Hyun, 2017: 59). Aslında bu politika ekonomik ağırlıklı olsa da, askeri bir müdahale olasılığı da masada tutulmuştur (Haley, 2019). Bu politika kapsamında Donald Trump 2 Ağustos 2017’de Rusya ve İran ile birlikte Kuzey Kore’ye karşı var olan yaptırımları güçlendirmek amacıyla bir yasa tasarısı imzalamıştır (Statement by President Donald J. Trump on Signing the “Countering America’s Adversaries Through Sanctions Act” (02.08.2017), <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-president-donald-j-trump-signing-countering-americas-adversaries-sanctions-act/>). Bu yasa tasarısı Temmuz 2017’de Kuzey Kore’nin iki adet kıtalararası balistik füze denemesine yanıt olarak verilmiş ilk tek taraflı önlem olarak ortaya çıkmaktadır. Yeni tasarıya göre Kuzey Kore hükümetinin veya Güvenlik Konseyi kararlarına uygun düşmeyen herhangi bir ülkenin ABD ile yakınlaşması ve yurtdışındaki Kuzey Koreli işçilerin ürettiği malların ABD’ye girişi yasaklanmıştır. Ayrıca bu yaptırımlar nezdinde Kuzey Kore’ye nükleer ve füze programlarında yardımcı olan petrol ve diğer ürünleri sağlayan ülkeler de hedef alınmıştır (Trump endorses new sanctions on North Korea (03.08.2017), http://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2017/08/103_234105.html).

Tek taraflı bir baskı olarak adlandırılabilen olan yasa tasarısının yanı sıra ABD, çok taraflı baskı için de girişimlerde bulunmuştur. ABD bu baskısını BM Güvenlik Konseyi aracılığı ile uygulamak istemiştir. Özellikle 4 Temmuz 2017’de Kuzey Kore’nin ABD’ye ulaşabilecek seviyede kıtalararası balistik füze denemesini yaptıktan sonra BM ile birlikte çalışmalar başlamıştır (Haley, 2019). ABD’li yetkililer BM’ye, bölgesel diplomatik forumlara ve diğer başkentlere Kuzey Kore konusunda artan katılım yoluyla uluslararası birliği pekiştirmeye devam edileceğini belirtmişlerdir (Mattis ve Tillerson, 2017). Bu politika kapsamında ABD, Temmuz ayı içerisinde Kuzey Kore’nin yapmış olduğu iki kıtalararası balistik füze denemesine cevap olarak 5 Ağustos 2017 tarihinde BM Güvenlik Konseyi’nden 2371 sayılı kararın oybirliği ile çıkmasını sağlamıştır (Haley, 2019). Alman kararlara göre Kuzey Kore’nin yıllık ihracat gelirlerinde yaklaşık olarak 3 milyar dolar bir düşüş sağlayacak olan kömür, demir, kurşun gibi madenler ve deniz ihracatına tam olarak bir yasak getirilmiştir. Ayrıca Kuzey Koreli işçi alımının durdurulması, Kuzey Kore ile yeni girişimlerin açılması ve mevcut girişimlerin genişletilmesi de yasaklanmıştır. Son olarak nükleer silahlardan arınma müzakerelerinin tekrar başlatılması çağrısında bulunulmuştur (Security Council

Toughens Sanctions Against Democratic People's Republic of Korea, Unanimously Adopting Resolution 2317 (2017) (05.08.2017), <https://www.un.org/press/en/2017/sc12945.doc.htm>. Bunların yanı sıra ilginç bir şekilde Çin'in Kuzey Kore'ye ham petrol ihracatında bir azalma veya yasak söz konusu değildir (Nichols, 2017).

Trump ve yönetimi Kuzey Kore'nin 3 Eylül günü yapmış olduğu en şiddetli nükleer denemeye karşılık 11 Eylül tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nden komünist rejime karşı en sert yaptırımları içeren 2375 sayılı kararı geçirmiştir. Bu karara göre Kuzey Kore'ye yapılan tüm doğal gaz ve kondensatların ihracatı yasaklanmakta ve diğer ülkelerin Kuzey Kore'de mevcut olarak bulunan 4 milyon varilden fazla ham petrol ihraç etmesini engellemektedir. Bu yaptırım ile beraber Kuzey Kore'ye yapılan toplam petrol arzı %30 oranında azalacaktır. Kuzey Kore tekstil ürünlerinin ihracatı yasaklanmıştır ve Kuzey Korelilere yeni çalışma izinleri verilmesi engellenmiştir. Ayrıca Kuzey Kore ile yeni ortak girişimlerin oluşturulması ve mevcut girişimlerin 120 gün içinde sonlandırılması kararı da alınmıştır (Security Council Imposes Fresh Sanctions on Democratic People's Republic of Korea, Including Bans on Natural Gas Sales, Work Authorization for Its Nationals (11.09.2017), <https://www.un.org/press/en/2017/sc12983.doc.htm>).

Çok taraflı yaptırımların yanı sıra ABD, tek taraflı yaptırımlarına da devam etmiştir. Trump 21 Eylül'de ABD Hazine Bakanlığı'na Kuzey Kore ile iş yapan kişi ve kuruluşlara karşı yaptırım uygulama yetkisi verdiğini açıklamıştır. Bu emre göre; Kuzey Kore ile ticaretle ilgili önemli işlemleri yürüten ve kolaylaştıran yabancı finans kuruluşlarına yaptırım uygulamak; Kuzey Kore'de inşaat, enerji, bilgi teknolojisi, madencilik, tekstil vb. işlerde yer alan kişilere karşı yaptırımların genişletilmesi ve Kuzey Kore'yi ziyaret eden uçak ve gemilerin 180 gün süresince ABD'ye girişinin yasaklanması kararlaştırılmıştır (President Donald J. Trump Increases Pressure to Cut off Funding for North Korea (21.09.2017), <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/fact-sheet-president-donald-j-trump-increases-pressure-cut-off-funding-north-korea/>). Bu yürütme emri nükleer ve füze programlarını ekonomik açıdan destekleyen sektörleri daha fazla kontrol altında tutmayı amaçlayan, Kuzey Kore'ye karşı yapılmış en güçlü tek taraflı bir yaptırım olarak görülmektedir (Hyun, 2017: 61). Emrin uygulanması konusunda ilk girişim ise 26 Eylül tarihinde sekiz Kuzey Kore bankası ve Çin, Rusya, Libya ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerde çalışan yirmi altı Kuzey Koreliye ek yaptırımlar uygulamak olarak belirlenmiştir (Gladstone, 2017).

Tek ve çok taraflı yaptırımların ardından ABD politikasında belirlemiş olduğu diğer başlıkları uygulamıştır. En başta da belirtildiği gibi dönemin ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson, Kuzey Kore'ye karşı yürütülen politikanın rejim değişikliği önermediğini, yarımadanın yeniden birleştirilmesi gibi bir amaç gütmeyeceğini ya da 38. paralele ABD kuvvetlerinin konuşlanması için bir bahane aramadıklarını belirtmiştir (Rex Tillerson's Remarks to U.S. Department of State Employees (03.05.2017),

https://en.wikisource.org/wiki/Rex_Tillerson%27s_Remarks_to_U.S._Department_of_State_Employees). Tillerson ve dönemin Savunma Bakanı James Mattis'in birlikte yapmış oldukları açıklamalarında da “Kuzey Kore halkına bir zarar verme gibi bir arzularının olmadığını” belirtmişlerdir (Mattis ve Tillerson, 2017). Güney Kore Başkanı Moon Jae-in'in Washington'a yaptığı bir ziyaretinde ABD'nin politikasına destek çıkması aslında iki ülkenin belli bir noktada buluştuğuna da kanıt oluşturmaktadır (In U.S., Pres. Moon stresses North Korea policy based on “four nos” (03.07.2017), http://english.hani.co.kr/arti/english_edition/e_international/801214.html). Çin de bu ilkeyi hoşgörü ile karşılayarak Kuzey Kore'nin acilen buna bir cevap vermesi gerektiğini belirtmiştir (China welcomes U.S. seeking dialogue with North Korea (03.08.2017), <https://uk.reuters.com/article/uk-northkorea-missiles-china/china-welcomes-u-s-seeking-dialogue-with-north-korea-idUKKBN1AJ0JS>).

Stratejik hesap verebilirlik politikası dâhilinde bir diğer hamle Çin'i Kuzey Kore üzerinde kullanmak ile ilgilidir. ABD, Kuzey Kore'yi müzakere masasına getirebilmek için Çin'in Kuzey Kore üzerinde sahip olduğu diplomatik ve ekonomik araçları kullanmak istemektedir (Mattis ve Tillerson, 2017). Bu politika gereğince ABD Çin'den 2321 sayılı BM kararını uygulaması yönünde baskıda bulunmuştur. Çin ise karar gereğince Kuzey Kore'den ithal ettiği kömürü askıda tutmaya devam etmiştir. Çin'in Kuzey Kore'den yaptığı kömür ithalatı 2016 yılına göre yüksek seviyede azalsa da, BM yaptırımlarının Kuzey Kore ekonomisini olumsuz yönde etkilemediği ortaya çıkmıştır (Hyun, 2017: 63).

Kuzey Kore'nin Temmuz 2017'de iki adet kıtalararası balistik füzeyi test etmesinden sonra alınan 2321 sayılı BM kararının uygulanmasında Çin fazlasıyla bir rol üstlenmiştir. Bu karar ABD ile Çin arasında olan müzakerelerin ardından ortaya çıkarılmıştır. Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, ülkesinin Kuzey Kore ile yakın ilişkiler içerisinde olduğu için kararın uygulanmasında aslında kendi ülkesinin bir bedel ödeyeceğini ancak Çin'in yeni yaptırımları uygulama konusunda arka planda kalmayacağını belirtmiştir (China says willing to pay the price for new North Korea sanctions (07.08.2017), <https://www.cnbc.com/2017/08/07/china-says-willing-to-pay-the-price-for-new-north-korea-sanctions.html>). Çin'i nükleer sorunun çözümünde daha fazla eylemde bulunmak konusunda yüreklendirmek isteyen Trump ise Nisan 2017'de düzenlenen Zirve Toplantısı'nda Çin Başkanı Xi Jinping'e Kuzey Kore'ye göre daha uygun ticaret koşulları önermiştir (Baker vd., 2017). Bundan ötürü ABD karar alıcıları, yukarıda da belirtildiği gibi, rejim değişikliği, yarımada'nın birleştirilmesi ve 38. paralele asker konuşlandırılmayacağını tekrar yinelediler (U.S. Secretary of State Rex Tillerson's Remarks at Press Availability (01.08.2017), <https://useu.usmission.gov/u-s-secretary-state-rex-tillersons-remarks-press-availability/>).

ABD, Çin'in Kuzey Kore ile olan yakın ilişkisini bildiğinden, Çin'e bir nevi sopa göstererek, Hazine Bakanlığı aracılığıyla, Kuzey Kore'nin nükleer programına mali bağları sebebiyle bir nakliye şirketine, bir bankaya ve iki Çinli'ye yaptırımlar uygulamıştır (Bendix, 2017). 22 Ağustos

tarihinde ise nükleer programa yardım ettikleri gerekçesiyle Çin ve Rusya merkezli on şirkete ve altı kişiye yeni yaptırımlar uygulanmıştır (Denyer, 2017).

Stratejik hesap verebilirlik politikası kapsamında ABD'nin amaçlarından bir diğeri ise Japonya ve Güney Kore ile birlikte ortak çalışmalar yürüterek, Kuzey Kore'nin provokasyonlarına karşı bir duruş sergilemektir. Bunun için savunma tedbirleri ve askeri hazırlılığın güçlendirilmesi önem arz etmektedir. Yapılan işbirliklerine örnek olarak Terminal Yüksek İrtifa Sahası Savunması'nın (THAAD) Güney Kore'ye konuşlandırılması, ABD stratejik varlıklarının Kore yarımadasında bulunması ve ortak askeri tatbikatların yapılması söylenebilir (Thornton, 2017).

Stratejik hesap verebilirlik politikası dâhilinde son olarak ABD'nin amacı Kuzey Kore ile nükleer denemelerini ve füze testlerini durdurması karşılığında ilişki kurmaktır. Dışişleri Bakanı Rex Tillerson dahil ABD'li üst düzey yetkililer, Kuzey Kore ile müzakerelerin başlaması için nükleer çalışmalarına son vermeleri gerektiğini belirtmişlerdir (Hyun, 2017: 66). ABD'nin BM Büyükelçisi Nikki Haley, Kuzey Kore'nin altıncı nükleer testinden sonra uygulanmaya başlanan Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak geri dönüş gerçekleştirmediğini ve ABD'nin savaş çıkarma gibi bir amacının olmadığını söylemiştir (Remarks Following the Adoption of UN Security Council Resolution 2375 on North Korea Sanctions (11.08.2017), <https://kr.usembassy.gov/remarks-following-adoption-un-security-council-resolution-2375-north-korea-sanctions/>). ABD Dışişleri Bakanlığı, Kuzey Kore'nin eylemlerini durdurması dahilinde ABD'nin diplomasi ile işleri yoluna koyma niyetini tekrar etmiştir (Thornton, 2017).

Donald Trump'ı Kuzey Kore Füze olayı dâhilinde liderlik özellikleri analizi kapsamında değerlendirmeye olayları kontrol etme yeteneğine olan inanç özelliği üzerinden başlayabiliriz. Trump'ın bu olay dahilinde olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump'ın şu sözleri buna kanıt niteliğindedir (Donald J. Trump Twitter (23.09.2017), <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/911789314169823232>); *"Kuzey Kore Dışişleri Bakanı'nın BM'de konuştuğunu duydum. Eğer Küçük Roket Adamın düşüncelerini yansıtırsa, daha fazla var olamayacaklar!"* Trump'ın bu sözleri kendisinin Kuzey Kore konusunda daha fazla sorumluluk alma konusunda istekli olduğunu göstermektedir. Yani yetkilerini başkalarına devretmemiştir. Diplomatik yollardan ziyade direk olarak kişisel Twitter hesabından bu paylaşımı yaparak bunu göstermiştir. Başkaları ile iyi geçinme veya ittifak ilişkileri kurmak gibi bir amacı yoktur. Çünkü kendisine olan güvenini göstermiştir.

Güç gereksinimi özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump'ın bu olay dâhilinde güç gereksinimi özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump'ın şu sözleri buna bir kanıt oluşturmaktadır (Donald J. Trump Twitter (11.04.2017), <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/851767718248361986>); *"Kuzey Kore bela arıyor. Eğer Çin yardım etmeye karar verirse bu harika olur. Ancak yardım etmezlerse, sorunu onlarsız*

çözeceğiz!” Trump’ın bu sözleri kendisinin amaçlarına ulaşmak konusunda hangi taktiklerle ilgili ilerleyeceğini bildiğini göstermektedir. Çünkü gerek Çin gerek Japonya gerekse de Güney Kore ile birlikte uyguladığı yaptırımlar konusundaki çalışmaları buna kanıt oluşturmaktadır. Yine bu ülkelerle yapılan bu uygulamalar Trump’ın kendi konumunu iyi durumda tutmak için yaptığı uygulamalardır. Sonuç olarak bu uygulamalar kendi amaçlarına yöneliktir.

Kendine güven özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump’ın bu olay dâhilinde kendine güven özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump’ın şu sözleri buna bir kanıt niteliğindedir (Donald J. Trump Twitter (02.01.2017), <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/816057920223846400>); *“Kuzey Kore, ABD’nin bazı bölgelerine ulaşabilecek nükleer bir silah geliştirmenin son aşamalarında olduğunu belirtti. Bu olmayacak!”* Trump bu sözleriyle beraber kendine olan güvenini açık bir şekilde belli etmiştir. Kuzey Kore’nin ABD’yi direk olarak vurabilecek bir teknoloji geliştirdiğini söylemesine rağmen bunun olmayacağı konusunda rahat bir şekilde açıklama yapabilmektedir. Bu sözünde Trump’ın olayın kurbanı olmayacağını ve olayın doğasına uyum sağlamayacağını belirttiği söylenebilir. Kendisine gelen bilgi dâhilinde bir değerlendirmede bulunmuş ve kendi yorumunu yaparak böyle bir şeyin olmayacağını belirtmiştir.

Kavramsal karmaşıklık özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump’ın bu olay dâhilinde kavramsal karmaşıklık özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump’ın Güney Kore, Çin, Japonya gibi ülkelerle birlikte çalışarak, Kuzey Kore’ye karşı uyguladığı yaptırımlar ile başkalarının düşüncelerine önem verdiği görülmektedir. Bunları yapmasındaki amacı zaten var olan bir soruna karşı çözüm arayışı içinde olmasından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak başka aktörleri de işin içerisine dahil etmiştir ve bütün bunlar kavramsal karmaşıklığının yüksek olduğuna kanıt oluşturmaktadır.

Görev odaklılık özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump’ın bu olay dâhilinde görev odaklılık özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump’ın Kuzey Kore Füze olayı kapsamında her an sorunu çözmeye yönelik hareket ettiği söylenebilir. Örnek olarak, yeni bir strateji belirlemesi ve bu strateji dâhilinde yaptırımlar uygulaması gösterilebilir. Aldığı kararlar kendi gruplarının iyiliği içindir ve bu kararları almak zordur. Çünkü karşısında nükleer silahlarıyla ABD’yi tehdit eden bir ülke bulunmaktadır.

Grup içi ön yargı özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump’ın bu olay dâhilinde grup içi ön yargı özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump’ın şu sözleri buna kanıt niteliğindedir (Donald J. Trump Twitter (11.08.2017), <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/895970429734711298>); *“Kuzey Kore’nin akulsızca davranması durumunda askeri çözümler artık tamamen yerinde, kilitli ve yüklü. Umarım Kim Jong Un başka bir yol bulur!”* Trump bu sözleriyle kendi halkını korumak için savaşı göze alacağını bir

nevi kanıtlamıştır. Yani kendi grubunu koruma içgüdüleriyle hareket etmiştir. Kuzey Kore'yi düşman olarak görmüş, kendi grubuna meydan okuduğunu kabul etmiş ve ona karşı tedbirler hazırlamıştır.

Diğerlerine olan güvensizlik özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump'ın bu olay dâhilinde diğerlerine olan güvensizlik özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump'ın şu sözleri buna kanıt niteliğindedir (Donald J. Trump Twitter (03.09.2017), <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/904305644651634688>); “*Kuzey Kore büyük bir Nükleer Test gerçekleştirdi. Onların sözleri ve eylemleri ABD için çok düşmanca ve tehlikeli olmaya devam ediyor.*” Trump'ın bu sözleri kendisinin Kuzey Kore'nin eylemlerini güvensiz bulduğunu kanıtlamaktadır. Çünkü onları kendisine ideolojik açıdan düşman olarak görmektedir. Politikayı sıfır toplamlı bir oyun olarak gördüğünden, Kuzey Kore'ye karşı olası bir savaşta kaybeden tarafta olmak istememektedir. Bu yüzden Kuzey Kore'nin amaçlarını değerlendirmiş ve ABD'ye karşı düşmanca bir yaklaşımda bulduklarını söylemiştir.

Kuzey Kore Füze olayı bağlamında Trump'ın özelliklerinin derecesi, liderlik özellikleri analizi çerçevesinde yukarıda değerlendirildiği gibidir. Trump'ın olayları kontrol etme yeteneğine inanç ve güç gereksinimi özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, kısıtlamalara karşı meydan okuduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Hem dolaylı hem de doğrudan etki de başarılıdır. Ne istediğini biliyordur ve ona göre aksiyonlarda bulunmuştur. Kendine güven ve kavramsal karmaşıklık özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, bilgiye karşı açık bir durumda olduğu sonucu vardır. Görev odaklılık özelliği yüksek olarak değerlendirildiğinden, problemler tarafından yönlendirildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Grup içi ön yargı ve diğerlerine olan güvensizlik özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, olası tehditleri ve sorunları ortadan kaldırmaya yönelik bir davranış içerisinde bulunduğu ortaya konulmaktadır.

3.3. İran Nükleer Anlaşma Olayı

Seçim kampanyası boyunca Donald Trump, kendisinden önceki ABD Başkanı Barack Obama'nın ısrarlarıyla P5+1 ve İran arasında imzalanan nükleer anlaşmaya karşı olumsuz bir tavır takınmıştır. Sürekli bir biçimde imzalanan bu anlaşmanın müzakeresinin iyi bir şekilde yapılmadığını ve bu yüzden ABD'nin çıkarlarının aleyhinde olduğunu vurgulamıştır. Trump'ın bu şekilde yaklaşımlara sahip olmasından ötürü konuya karşılık nasıl bir yol izleyeceği merak konusuydu. Bazen anlaşmanın yürürlükten kaldırılması gerektiğini belirtirken, bazen anlaşmanın yeniden müzakere edilmesi gerektiğini savunmuştur. Göreve geldikten sonra ABD ile İran arasındaki ilişkilerin gerginleşeceği tahmin edilmiştir (Maloney, 2017).

Trump İran ile ilgili iki konunun üzerinde durmuştur. İlk olarak yapılan nükleer anlaşma ve bu anlaşmanın yeniden müzakere edilmesi; ikinci olarak ise İran'ın Ortadoğu'da uygulamış olduğu

politikalarından ötürü ortaya çıkan istikrarsızlık ile ilgiliydi. İran'ın bölgede yer alan ülkeleri kontrol etmek için çaba sarf ettiğini ve bunda başarısız olduğu noktalarda ise o ülkeleri istikrarsızlaştırmaya çalıştığını dile getirmiştir. Trump'ın politika ve güvenlik takımında bulunanlar da farklı düşünmemişlerdir (Kanat vd., 2018: 71). Dönemin Dışişleri Bakanı Rex Tillerson İran konusunda sert bir tavır takınmıştır. Tillerson o dönemde Kongre'ye bir mektup göndermiş, nükleer anlaşmanın amacına ulaşamadığını belirtmiştir. Ayrıca İran'ın bölgedeki çeşitli ülkelerde ABD çıkarlarına karşı etkinlikler yürüttüğünü söylemiştir. Kongre'yi İran'ın tehditlerine yönelik tedbirlerin alınması gerektiğini ve kontrolün sağlanmaması durumunda İran'ın Kuzey Kore gibi olabileceğini vurgulamıştır (Gardiner, 2017). Tillerson İran konusunda ABD'nin tek başına değil, uluslararası destekle birlikte uygulamalar yapması gerektiğini ve bununla birlikte İran üzerinde *“toplu bir baskı”* oluşturulmasının önemli olduğunu söylemiştir (Calamur, 2017). Ayrıca ABD'nin uluslararası anlamda vermiş olduğu sözleri tutmasının önemli olduğunu, önceki bir idare başlatmış olsa bile yükümlülüklerin yerine getirilmesinin gerektiğini düşünmektedir. Aksi takdirde ABD'nin liderlik konumunu olumsuz yönde etkileyecektir (Snodgrass, 2019). Ancak Trump ve çalışma arkadaşları İran konusunda bir fikir birliği oluşturamamıştır (Kanat vd., 2018: 72).

New York'ta düzenlenen BM'nin 72. Genel Kurulunda ABD Başkanı Trump ile İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani arasında gergin anlar yaşanmıştır. Bu gerginlik nükleer anlaşma konusunda tarafların kolayca anlaşamayacağını da bir göstergesi olmuştur. Trump konuşması sırasında İran'ı *“çürümüş ve terör ihraç eden bir diktatörlük”*, *“ekonomik açıdan tükenmiş bir haydut devlet”* olarak tanımlamıştır (Kanat vd., 2018: 72). Bu ifadeleri yeterli bulmayan Trump, 2015 yılında imzalanan anlaşmayı ABD için bir utanç kaynağı olarak gördüğünü belirterek, tarihlerinin en kötü anlaşmalarından biri olarak nitelemiştir (Mindock, 2017). İran Cumhurbaşkanı Ruhani ise konuşmasında Trump'a cevap olarak *“ABD yönetiminin inandırıcılığını kaybettiğini ve uluslararası güveni baltaladığını”* söylemiştir (Kanat vd., 2018: 73). Ek olarak Ruhani Trump'ın konuşmasının cahilce, manasız ve nefret dolu olduğunu belirtmiştir (Esfandiari, 2017). Ayrıca bu toplantıda İran Cumhurbaşkanı Ruhani, ABD ile yapılan nükleer anlaşmayı bozacak ilk tarafın kendileri olmayacağını da söylemiştir. Ruhani (Rouhani Press Conference in New York (20.09.2017), <https://iranprimer.usip.org/blog/2017/sep/20/rouhani-press-conference-new-york>); *“Bu anlaşmanın her cümlesi ve her kelimesi iki sene boyunca taraflar arasında müzakere edilerek oluşturuldu. Maddelerde herhangi birinin değiştirilmesi tüm anlaşmayı yıkar”* diyerek aslında İran'ın nükleer anlaşmanın revize edilmesine sıcak bakmadığına bir kanıt oluşturmaktadır.

ABD'de dış politika ve güvenlik ile alakalı bürokratların çoğu İran konusunda bir şeyler yapılmasının bir zorunluluk olduğundan hem fikirdirler ve bu yüzden nükleer anlaşmanın yeniden gözden geçirilmesi ile ilgili her biri görüşlerini dile getirmişlerdir (Kanat vd., 2018: 73). Dışişleri Bakanı Rex Tillerson'a göre İran ile olan anlaşmanın devamı için değişikliklerin yapılması önemlidir (Chamberlain, 2017). Tillerson Trump'a anlaşmanın nasıl yürütülmesi gerektiği ile ilgili önerilerini de sunmuştur (Snodgrass, 2019). Dönemin ABD Savunma Bakanı James Mattis ise

anlaşmanın devam etmesini isteyen isimlerdendir. Fakat bunun sıkı bir takip süreciyle beraber olmasından yanadır (Kanat vd., 2018: 74). Mattis'in böyle düşünmesindeki nedenlerden birisi, eğer ABD İnan ile yapılan anlaşmayı bozarsa, Kuzey Kore ile yapılabilecek bir anlaşmayı zor duruma sokmasıdır. Çünkü böyle bir durumda Kuzey Kore'nin ABD'ye güvenilirliği sarsılacak ve anlaşmaya yanaşmayacaklardır (Laboot ve Cohen, 2017).

ABD'nin ve Başkan Trump'ın vereceği kararları etkilemek için sadece ABD'de bulunan aktörler değil, ABD dışındaki bazı ülkeler de çaba sarf etmişlerdir. Barack Obama döneminde, anlaşma için müzakereler başladığından beri İsrail'in anlaşmaya karşı olduğu bilinen bir gerçektir. İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu'nun ABD Kongresinde yaptığı konuşmasında yapılacak olan anlaşmanın güvenlik riskleri barındırdığını belirtmiştir. Kongre'nin yanı sıra BM Genel Kurulu'nda da bu görüşlerini vurgulamıştır. İsrail'in yanı sıra bazı Körfez ülkeleri ile özellikle Suudi Arabistan'ın anlaşmaya muhalif olduğu bilinmektedir (Kanat vd., 2018: 75).

Bu kadar farklı görüşün olduğu bir ortamda son sözü söyleyecek isim ise Başkan Donald Trump'tur. ABD'nin sahip olduğu kanunlar gereğince İnan'ın anlaşmanın maddelerine uyup uymadığının doksan günde bir yürütme organının denetimine tabi tutulması ve Kongreye rapor edilmesi gerekmektedir. Bu rapor sonucunda anlaşmanın halen Amerikan çıkarlarına uygun olup olmadığı da başkan tarafından onaylanmak zorundadır. Böyle bir durumda BM'de İnan'ı denetlemekle görevli olan aktörler İnan'ın bir ihlalde bulunmadığını söylerken (Borger, 2017a), istihbarat örgütlerinin İnan'ın anlaşmaya uygun davranmadığını ispatlamaya çalıştıkları da bilinmektedir (Borger, 2017b).

2017 Ekiminin ilk haftalarında Trump'ın anlaşmayı iptal etmeyeceği ancak anlaşmaya yeni maddeler ekleyerek ABD çıkarlarına daha uygun hale getirmeyi istediği konuşulmaya başlamıştır. Bu şekilde İnan'ın nükleer prosedürleri yerine getirip getirmediğini denetlemek için daha çok güç elde edecektir (Gearan ve Phillip, 2017). Trump seçilmeden önce İnan'a karşı hep olumsuz bir cephede bulunmuştur. İnan'ın bölgedeki dengeleri bozduğunu ve teröre destek olduğunu savunmuştur. Bu nedenle anlaşmaya eklenmesi düşünülen yeni maddeler ile birlikte İnan'ı bu konularda da etki altına almayı amaçlamaktadır (Kanat vd., 2018: 76). Bu yüzden Trump yönetimi, anlaşmanın o an için bozulmaması doğrultusunda açıklamalar yapmışlardır (Landler ve Sanger, 2017). Trump'ın ulusal güvenlikten sorumlu olan danışmanları da bu hususta Trump'ı desteklediklerini belirtmişlerdir (Landler ve Fandos, 2017).

Trump 15 Ekim tarihinde nükleer anlaşmayı yeniden onaylamadığını duyurmuştur ve İnan'ın nükleer silahlarının üretimini devamlı olarak durdurmaz ise anlaşmayı iptal edeceğini söylemiştir. Trump'ın yönetiminde bulunan kişiler de bu kararı desteklediler. Ulusal Güvenlik Danışmanı olan Herbert Raymond McMaster, İnan'ın çoğu zaman sınırları aştığını ve güvenilir olmadıklarını belirtmiştir (Gearan ve Wagner, 2017). Dışişleri Bakanı Tillerson'da Trump'ın yaklaşımını

desteklemiştir. İran'ın anlaşmayı revize etmeye yanaşmaması durumunda, ABD'nin anlaşmadan çekilmemesi için bir neden olmadığını söylemiştir (Kanat vd., 2018: 77). Demokrat Parti cephesi ise anlaşmanın yeniden müzakere edilmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir. Trump'ın seçimde rakibi olan Hillary Clinton, anlaşmayı onaylamayan Trump'ın ABD'nin güvenilirliğini azalttığını söylemiştir (Gearan ve Wagner, 2017). Bu kararından 7 ay sonra 8 Mayıs 2018'de ise Trump, İran ile yapılan nükleer anlaşmadan çekildiğini açıklamıştır. İsrail başkanın kararını desteklerken, Fransa, İngiltere ve AB ise anlaşmanın bozulmasından memnun olmamışlardır (ABD Başkanı Trump İran nükleer anlaşmasından çekildiklerini açıkladı (08.05.2018), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44033357>).

Donald Trump'ı İran nükleer olayı dâhilinde liderlik özelliklerine göre analiz edecek olursak ilk olarak olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliğinden başlayabiliriz. Trump'ın bu olay dâhilinde olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump'ın şu sözleri buna bir kanıt niteliğindedir (Remarks by President Trump on the Joint Comprehensive Plan of Action (08.05.2018), <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-joint-comprehensive-plan-action/>);

İranlı liderler doğal olarak yeni bir anlaşmayı müzakere etmeyi reddettiklerini söyleyecekler ve reddediyorlar da. Bu bizim için sorun değil. Onların yerinde olsaydım muhtemelen ben de aynı şeyleri söylerdim. Ancak gerçek şu ki, tüm İran ve İran halkına fayda sağlayacak yeni ve kalıcı bir anlaşma yapmak isteyecekler. Yaptıkları zaman hazırım, istekliyim ve yetenekliyim.

Trump'ın bu sözleriyle İran'a karşı yapılabilecek yeni bir anlaşmaya hazır olduğu görülmektedir. İptal edilen anlaşmadan sonra yerine yenisini koyma düşüncesine hâkimdir. Bu aslında onun karar alma aşamalarında denetimini koruduğunu ve uygulamalara devam etmek istediğini göstermektedir. Doğrudan kendisi bu açıklamayı yaptığı için olaylara müdahil olmak istediğini ve ülkesi için olumlu bir etki sağlamak adına sorumluluğu üstlendiğini de görmekteyiz. Bu da onun yeni faaliyetleri ortaya koymada ve denetlenmesinde istekli olmasını sağlamaktadır.

Güç gereksinimi özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump'ın bu olay dâhilinde güç gereksinimi özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump'ın Obama döneminde yapılan anlaşmaya muhalif olması onun bir hareket sürecine bağımlı olmadığını göstermektedir. Mevcut anlaşmaya karşı olumsuz yorumlarda bulunması, yeni maddelerle güncellemek istemesi limitleri zorladığına, sonuçların kendi amaçları doğrultusunda ilerletmek istemesine kanıt olarak sunulabilir. Yukarıda ki özellikte de belirtildiği gibi Trump yeni bir anlaşma yapmak istediğini öne sürmektedir. Bu da onun amaçlarına ulaşmak için hangi taktikler ile ilerlemesi konusunda bilgi sahibi olduğuna ve siyasi sürecin içerisinde yer almak istediğine bir kanıt oluşturmaktadır.

Kendine güven özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump'ın bu olay dâhilinde kendine güven özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump'ın şu sözleri buna kanıt

niteliğindedir (Remarks by President Trump on the Joint Comprehensive Plan of Action (08.05.2018), <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-joint-comprehensive-plan-action/>); “Gerçek şu ki, bu hiç yapılmaması gereken korkunç, tek taraflı bir anlaşma oldu. Sakinlik ve barış getirmede ve de asla getirmeyecek.” Trump yapılan anlaşmaya muhalif olduğundan bu anlaşma içerisinde yer alan koşullara bağımlı değildir. Bu yüzden bu anlaşmanın bir kurbanı olmak ya da uyum sağlamak gibi bir düşüncesi bulunmamaktadır. Buna göre Trump kendisine göre bir değerlendirme yaparak anlaşmaya yeni maddeler ekleyerek revize etmek istemiştir. İstedikleri olmayınca anlaşmayı iptal etmiştir.

Kavramsal karmaşıklık özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump’ın bu olay dâhilinde kavramsal karmaşıklık özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump’ın şu sözleri buna kanıt niteliğindedir (Remarks by President Trump on the Joint Comprehensive Plan of Action (08.05.2018), <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-joint-comprehensive-plan-action/>);

İran anlaşmasından ayrılırken, İran nükleer tehdidine gerçek, kapsamlı ve kalıcı bir çözüm bulmak için müttefiklerimizle birlikte çalışacağız. Bu, İran’ın balistik füze programı tehdidini ortadan kaldırma çabalarını, dünyadaki terörist faaliyetlerini durdurmayı ve Ortadoğu’daki tehditkar faaliyetlerini engellemeyi içerecek. Bu arada, güçlü yaptırımlar tam olarak yürürlüğe girecek. Eğer rejim nükleer özlemini sürdürürse, daha önce hiç olmadığı kadar büyük sorunları olacaktır.

Trump’ın biten anlaşmadan sonra müttefikleri ile birlikte çalışarak İran’a karşı yeni yaptırımlar uygulamak istemesi yeni bilgiler toplamaya meyilli olduğunu ve başkalarının düşüncelerine önem verdiği bir kanıt oluşturmaktadır. Aslında Trump bu sözleri sarf ederek anlaşmayı revize etmek istediği zaman yapmayı düşündüklerini şimdi hayata geçirmek istemektedir. Bu da çevresinden gelen uyarılara dikkat ettiğini kanıtlamaktadır. Çünkü kendi yönetiminde bulunan insanlar da Trump’ın anlaşmayı revize etme fikrine destek vermişlerdir.

Görev odaklılık özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump’ın bu olay dâhilinde görev odaklılık özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Burada da Trump’ın yapılan anlaşmaya muhalif olması, yeni maddeler eklemek kaydıyla revize etmek istemesi, revize edilmeyince de iptal etmesi bu özellik dahilinde kanıt olarak sunulabilir. Trump’ın bu düşüncelere sahip olması aslında sorunu çözüme kavuşturmak istediğine bir kanıttır. Yine kendi yönetimindeki insanların onu bu konuda desteklemesinden ötürü kendisini destekleyecek takipçileri seçtiğini ortaya koymaktadır.

Grup içi ön yargı özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump’ın bu olay dâhilinde grup içi ön yargı özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump’ın şu sözleri buna kanıt niteliğindedir (Remarks by President Trump on the Joint Comprehensive Plan of Action (08.05.2018), <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-joint-comprehensive-plan-action/>);

comprehensive-plan-action/); “Amerika nükleer şantajı rehin verilmeyecektir. Amerikan şehirlerinin yıkımla tehdit edilmesine izin vermeyeceğiz. ‘Amerika’ya ölüm’ diyen bir rejimin dünyadaki en ölümcül silahlara erişmesine izin vermeyeceğiz.” Trump bu sözleri ile birlikte ABD’yi her ne olursa olsun korumaya yönelik çalışacağını belirtmiştir. İran’ın nükleer silah üretme çabasında olmasından ötürü İran’ı düşman olarak görmektedir. Bu yüzden ABD’ye karşı meydan okuduğunu düşünmektedir. Kaybetmek istemediği için anlaşmayı revize etmek istemiştir. İstedikini elde edemeyince de iptal yoluna gitmiştir.

Diğerlerine olan güvensizlik özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump’ın bu olay dahilinde diğerlerine olan güvensizlik özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump’ın şu sözleri buna kanıt niteliğindedir (President Trump Says the Iran Deal is Defective at Its Core. A New One Will Require Real Commitments. (11.05.2018), <https://www.whitehouse.gov/articles/president-trump-says-iran-deal-defective-core-new-one-will-require-real-commitments/>); “Hiçbir şey yapmazsak, tam olarak ne olacağını biliyoruz. Kısa bir süre içinde, terörün dünyada önde gelen sponsoru, dünyanın en tehlikeli silahlarını elde etme zirvesinde olacak.” Trump bu sözleriyle birlikte kendi ideolojisine düşman olarak gördüğü İran’ın yaptıkları hakkında kuşkuçudur. İran’a güvenmediğinden ötürü ABD olarak kendisi bir şeyler yapmak istemiştir. Anlaşmayı iptal etmesi ve yaptırım ile ilgili kararları buna kanıt oluşturmaktadır. Bunları yapması aslında kaybetmeyi istememesinden de kaynaklanmaktadır.

İran Nükleer Anlaşma olayı bağlamında Trump’ın özelliklerinin derecesi, liderlik özellikleri analizi çerçevesinde yukarıda değerlendirildiği gibidir. Trump’ın olayları kontrol etme yeteneğine inanç ve güç gereksinimi özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, kısıtlamalara karşı meydan okuduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Hem dolaylı hem de doğrudan etki de başarılıdır. Ne istediğini biliyordur ve ona göre aksiyonlarda bulunmuştur. Kendine güven ve kavramsal karmaşıklık özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, bilgiye karşı açık bir durumda olduğu sonucu vardır. Görev odaklılık özelliği yüksek olarak değerlendirildiğinden, problemler tarafından yönlendirildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Grup içi ön yargı ve diğerlerine olan güvensizlik özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, olası tehditleri ve sorunları ortadan kaldırmaya yönelik bir davranış içerisinde bulunduğu ortaya konulmaktadır.

3.4. Çin Ticaret Savaşı Olayı

Donald Trump seçim kampanyası boyunca Çin ile ilgili düşüncelerini paylaşmış, Çin’e bir düşman gözüyle bakmıştır. 20 Ocak 2017’de başkanlık koltuğuna oturduktan sonra bu yönde politikalar üretmeye başlamıştır. 8 Mart 2018 günü Çin’in ABD’ye yaptığı çelik ve alüminyum ihracatına yönelik ek vergiler getirdiğini açıklamıştır (Trump tariffs: US President imposes levy on steel and aluminium (08.03.2018), <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-43337951>). 22 Mart 2018 tarihinde ise ABD’nin paydaşları için olumsuz bir etki içeren fikri mülkiyet hakları

konusunda Çin'e yönelik yaptırım planını açıklamıştır. Bu yaptırımların içerisinde 50 milyar dolar ile 60 milyar dolar arasında değişen Çin ürünleri üzerindeki tarifelerin %25 oranında yükseltilmesi de yer almıştır (Section 301 Report into China's Acts, Policies, and Practises Related to Technology Transfer, Intellectual Property, and Innovation (27.03.2018), <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2018/march/section-301-report-chinas-acts>).

ABD'nin bu hamlelerine karşılık Çin 1 Nisan 2018 günü domuz ürünleri ve alüminyum hurdalarına %25, badem, elma gibi 120 diğer ürüne de %15'lik ek vergiler getirdiğini açıklamıştır (Chandran ve Rosenfeld, 2018). Çin'in bu hamlesi üzerine geri adım atmayan Trump ise 3 Nisan 2018 günü televizyon, tıbbi cihazlar, uçak parçaları ve piller gibi Çin ürünlerine %25'lik bir vergi artışı getirmiştir (Swanson, 2018a). Trump'ın hamlesinden bir gün sonra Çin tekrar bir karşı hamle yaparak 106 ABD ürününe karşı ek vergiler getirdiğini açıklamıştır. Çin bu vergilerin yıllık 50 milyon dolara kadar ABD ürünlerini hedefleyeceğini söylemiştir. %25'lik bir vergi artışı soya fasulyesi, araba ve viski gibi ürünleri içermektedir (Meredith, 2018). İki ülke kısasa kısas mantığıyla birbirlerine karşı ek vergiler ile bir ticaret savaşının içerisinde. Çin'in ek vergiler koyduğu 106 ürünün çoğu Trump'ı destekleyen bölgelerde üretilen ürünlerdir. Bu ürünlere uygulanacak vergilerin Amerikalıları zor durumda bırakacağı belirgindir (İbrahim ve Benjamin, 2019: 39-40).

15 Haziran 2018'de ABD Ticaret Temsilciliği, 6 Temmuz 2018 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yıllık 34 milyar dolara yakın ticari değeri bulunan Çin ürünlerine %25 oranında ek reklam değer vergisi uygulamayı kararlaştırmıştır. Ayrıca yıllık 16 milyar dolar ticaret değerinde vergi artışı da önermiştir (USTR Issues Tariffs on Chinese Products in Response to Unfair Trade Practices (15.06.2018), <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2018/june/ustr-issues-tariffs-chinese-products>). ABD Ticaret Temsilciliği'nin bu hareketine karşılık Çin ise 16 Haziran 2018 tarihinde Çin'e ihraç edilen ABD ürünlerinin yaklaşık 50 milyar dolarlık yıllık ticari değeri üzerine %25 değerinde ek bir reklam değer vergisi ekleyerek kısasa kısas ile cevap vermiştir (Swanson, 2018b).

17 Eylül 2018 tarihinde ABD Ticaret Temsilciliği, 24 Eylül 2018 tarihinde yürürlükte olacak olan yaklaşık 200 milyar dolar yıllık ticari değerini yanı sıra %10 ek reklam vergisi eklemeye karar vermiştir. 1 Ocak 2019 tarihinde ise bu vergi oranının %25'e çıkacağı öngörülmüştür (USTR Finalizes Tariffs on \$200 Billion of Chinese Imports in Response to China's Unfair Trade Practises (18.09.2018), <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2018/september/ustr-finalizes-tariffs-200>). Çin buna karşılık vermek için yıllık değeri yaklaşık 60 milyar dolar olan ABD ürünlerine %5 veya %10 oranında ek reklam vergisi getirdi. Karşılıklı misillemelerden sonra her iki tarafta 1 Aralık 2018 tarihinde masaya oturdular ve 90 gün boyunca birbirlerine karşı bir hamle yapmamak konusunda anlaştilar. ABD, Çin'den yaptığı 200

milyar dolarlık ithalatı için olan gümrük seviyesini %10'a geri çekti ve önceden olan ithalat seviyesini arttırmayı kabul etti (Qiu vd., 2019: 150).

ABD'nin Çin'e karşı izlemiş olduğu bu politikaların iki amacı vardır. Bunlardan birincisi 2017 yılında ABD'nin Çin ile yaptığı ticaretten ötürü ortaya çıkan 367 milyar dolar açığı 200 milyar dolar kadar azaltmaktır. İkincisi ise ABD Ticaret Temsilciliğinin 27 Mart 2018 tarihli raporunda (Section 301 Report into China's Acts, Policies, and Practises Related to Technology Transfer, Intellectual Property, and Innovation (27.03.2018), <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2018/march/section-301-report-chinas-acts>) açıklanan eşit derecede bulunmayan sanayiye yönelik politikaların değiştirilmesine yöneliktir (Davis ve Wei, 2018). Özellikle 22 Mart (Remarks by President Trump at Signing of a Presidential Memorandum Targeting China's Economic Aggression (22.03.2018), <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-signing-presidential-memorandum-targeting-chinas-economic-aggression/>) ve 29 Mayıs 2018 (President Donald J. Trump is Confronting China's Unfair Trade Policies (29.05.2018), <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-confronting-chinas-unfair-trade-policies/>) tarihlerinde Beyaz Saray'dan yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere Trump, Çin'in "Made in China 2025" hedefi için farklı mülkiyete sahip girişimlere yönelik eşit olmayan sanayi politikalarına sahip olduğunu iddia etmiştir. Politikaların içerisinde tercih edilen Çin endüstrilerinin sübvanses edilmesinin ve yabancı firmaların teknoloji transferini Çin pazarına yönelik bir varyasyon olarak kullanılmasının istenmesi de yer almaktadır. Ayrıca Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) katılmasından sonra ekonominin daha yavaş büyümesi ve daha az istihdam oranı da dahil olmak üzere ABD'nin ekonomisini kötü yönde etkilediği düşünülüyor.

Aynı şekilde ABD Ticaret Temsilciliği'nin 7 Ağustos 2018 tarihinde yayınladığı raporu (USTR Finalizes Second Tranche of Tariffs on Chinese Products in Response to China's Unfair Trade Practices (07.08.2018), <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2018/august/ustr-finalizes-second-tranche>), Trump'ın %10 olan gümrük vergisinin %25'e yükseltilmesini istediğine bir kanıt oluşturmaktadır. ABD'nin gümrük vergisini yükseltmesinin iki nedeni olduğu söylenmektedir. Birincisi Çin'in ABD merkezli firmaların yatırım faaliyetlerine yaptıkları müdahalelerden rahatsızlık duymasıdır. İkincisi Çin'in para birimi olan yuanın son aylardaki değer kaybının, Çin ürünlerinin dünya pazarlarında daha rekabet edebilir bir hale kavuşturduğu için gümrük etkilerini hafifletmeye yardımcı olabilir (Davis ve Wei, 2018).

Çin'in de ortaya çıkan ticaret savaşına karşı bazı açıklamaları mevcuttur. Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Konseyi'nin Eylül 2018'de yayınlamış olduğu rapora göre ABD'nin almış olduğu imtiyazlardan gümrük vergilerinin artırılmasının karşılıklı iletişim ve eşit istişare gibi uluslararası iletişim için temel standartları terk ettiği iddia edilmektedir. Çin kendisinin ve ABD'nin pazarlarının karşılıklı olarak son derece tamamlayıcı olduğunu ve karşılıklı ticarete

bölmelerin temel olarak karşılıklı avantajlara dayandığını söylemektedir (The Facts and China's Position on China-US Trade Friction (t.y.), http://english.scio.gov.cn/node_8007494.html). ABD'den Çin'e ihraç edilen ürünler küresel anlamda orta ve üst düzey seviyededir. Bu da ABD'nin Çin'e sermaye ve ara mal ihraç ettiğini göstermektedir. Çin'den ABD'ye ihraç edilen ürünler ise küresel anlamda orta ve en düşük seviyededir. Bu da Çin'in ABD'ye tüketim malları ile birlikte nihai ürünler sattığını ortaya çıkarmaktadır. Durumun böyle olması karşılıklı olarak ülkelerin yararlıdır. Hem Çin hem de ABD için ekonomik olarak kalkınma mümkün olmaktadır (Qiu vd., 2019: 151).

Ticaret savaşı iki ülkenin çeşitli konularda görüşlerini de yansıtmaya yardımcı olmuştur. İlk olarak ABD hükümeti kendilerinin Çin'e karşı olan ticaret açığının Çin hükümeti tarafından desteklenen Çinli firmaların haksız rekabetinden ötürü ortaya çıktığını savunmaktadır. Çin ise bunun ABD'nin yurtiçindeki tasarruflarının yetersiz olmasından kaynaklandığını düşünmektedir. Çin ayrıca açığın iki ülkenin karşılaştırmalı avantajları ve uluslararası iş bölümleri tarafından da belirlendiğini savunmaktadır. İkinci olarak ABD hükümeti yabancı firmaların Çin pazarına erişmek için teknoloji alışverişine zorlandıklarını iddia etmektedir. Çin ise ABD'li firmaların teknoloji transferi konusunda karar almak için insiyatiflere sahip olduklarını ve kendilerinin bunu maksimum seviyede fayda sağlamak amacıyla yaptıklarını söylemiştir. Üçüncü olarak ABD, Çin'in ABD'li şirketlere sadece teknoloji transferi konusunda baskı uygulamakla kalmayıp, ABD'li firmaların ağlarından fikri mülkiyet, ticari sır ve gizli işletme bilgileri gibi konularda hırsızlık faaliyetlerinin yürütülmesine yardımcı olduğunu iddia etmektedir. Çin ise ABD'nin iftira attığını, Çin'de ki bilim ve teknoloji alanındaki ilerlemeleri ve gelişmeleri göz ardı ettiğini savunmaktadır. Dördüncü ve son olarak ise ABD, Çin'in Çinli şirketlerin gelişmiş teknolojiler elde etmek için yapılmış olan yatırımları ve satın alma işlemlerini kolaylaştırdığını ancak ABD'li şirketlerin yatırım ve faaliyetlerine önemli kısıtlamalar getirdiğini savunmaktadır. Çin ise kaynakları tahsis etme ve küresel anlamda pazarların gelişimi ihtiyaçları çerçevesince Çinli şirketlerin yurtdışına açılmaya ve uluslararası ekonomik işbirliğini sürdürmeye teşvik edildiğini belirtmektedir (Qiu vd., 2019: 152).

Donald Trump'ı Çin ticaret savaşı dâhilinde liderlik özelliklerine göre analiz edecek olursak ilk olarak olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliğinden başlayabiliriz. Trump'ın bu olay dâhilinde olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump'ın şu sözleri buna kanıt niteliğindedir (Donald J. Trump Twitter (04.04.2018), <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/981492087328792577>); *“Çin ile ticaret savaşında değiliz, bu savaş yıllar önce ABD'yi temsil eden aptal veya beceriksiz insanlar kaybetti. Şimdi yılda 300 milyar dolar fikri mülkiyet hırsızlığı ile birlikte 500 milyar dolar ticaret açığına sahibiz. Bunun devam etmesine izin veremeyiz.”* Trump önceki yönetimler boyunca Çin ile yürütülen ticari ilişkileri olumsuz olarak değerlendirmiştir. Bu yüzden kendisi olaya müdahil olarak sorunu çözmek istemektedir. Kendisinin daha olumlu bir etki sağlayacağına inanmaktadır çünkü olayların aynı şekilde devam etmesine izin vermeyeceğini belirtmiştir. Bunu sağlamak için de Çin ile yapılan

ticarete vergi artırımlarına gitmiştir. Bu da onun politika uygulama konusunda faaliyetlerin ortaya konulması için istekli olduğunu göstermektedir.

Güç gereksinimi özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump'ın bu olay dâhilinde güç gereksinimi özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump'ın şu sözleri buna kanıt niteliğindedir (Donald J. Trump Twitter (02.03.2018), <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/969525362580484098>); *“Bir ülke (ABD) iş yaptığı hemen hemen her ülke ile ticarete milyarlarca dolar kaybettiğinde, ticaret savaşları iyidir ve kazanması kolaydır. Örneğin, belirli bir ülkeyle 100 milyar doların altına düştüğümüzde ve sevimli olduklarında, artık ticaret yapmayın, büyük kazanırız. Bu kolay!”* Trump bu sözleriyle kazanan olmak için nelerin faydalı olabileceği, hangi taktiklerin işe yarayabileceği konusunda fikirleri olduğunu göstermiştir. Kendi hedefleri doğrultusunda diğer kişileri araç olarak gördüğünü belli bir miktarın altına düşükten sonra ticaret yapmamak olarak fikir belirtmesinden anlayabiliriz. Çünkü ticaretin kesilmesi kendi ülkesinde malı üreten kişilerin işlerinden olma ihtimaline sebep olabilir.

Kendine güven özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump'ın bu olay dâhilinde kendine güven özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump'ın başkan seçilmeden önce söylediği şu sözler buna kanıt niteliğindedir (Full text: Donald Trump announces a presidential bid (16.06.2015), <https://www.washingtonpost.com/news/post-politics/wp/2015/06/16/full-text-donald-trump-announces-a-presidential-bid/>); *“Ülkemizin başı ciddi bir dertte. Artık zaferlere sahip değiliz. Eskiden zafer kazanırdık ama şu an onlara sahip değiliz. En son ne zaman birisi bizim tartaklandığımızı gördü? Diyelim ki Çin ile bir ticaret anlaşmasında. Bizi öldürüyorlar. Ben her zaman Çin'i yendim. Her zaman.”* Trump bu sözleriyle kendisinin her zaman Çin'e karşı yeterli mücadelede bulunabileceğini ima etmiştir. Kendisinden önceki yönetimler ve kendi döneminde ortaya çıkan ticaret savaşı da dahil, ortaya çıkan koşullara uyum sağlamamıştır. Çünkü bu olayların kurbanı olmak istememektedir. Çin ile ilgili durumu kendisine göre bir süzgeçten geçirdiği ve yeniden yorumladığı da belli ki Çin'i yenebileceğini de belirtmiştir.

Kavramsal karmaşıklık özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump'ın bu olay dâhilinde kavramsal karmaşıklık özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump'ın şu sözleri buna kanıt niteliğindedir (Remarks by President Trump at Signing of a Presidential Memorandum Targeting China's Economic Aggression (22.03.2018), <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-signing-presidential-memorandum-targeting-chinas-economic-aggression/>);

Muazzam bir fikri mülkiyet hırsızlığı durumumuz var ve bu yüz milyarlarca dolar demek. O da yıllık bazda. Başkanla konuştum. Çin temsilcileriyle konuştum. Bununla çok ciddi bir şekilde uğraşyoruz ... Başkanla dahil olmak üzere en yüksek Çinli temsilcilerle konuştum ve onlardan ticaret açığımı derhal 100 milyar dolar azaltmalarını istedim. Bu çok fazla. Yani bu gidilen yola bağlı olarak yüzde 25'den belki daha da fazla bir şey olabilir. Ama bunu yapmak zorundayız.

Trump'ın burada sorunu çözüme kavuşturmak için yöntemler aradığı ve kendisine gelen bilgiler ile hareket ettiği görülmektedir. Trump açık bir şekilde başkalarının düşüncelerine değer verdiğini belli etmiş, Çin devlet başkanı da dâhil olmak üzere, yetkililerle görüş alışverişinde bulunmuştur.

Görev odaklılık özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump'ın bu olay dâhilinde görev odaklılık özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Trump'ın şu sözleri buna kanıt niteliğindedir;

Çin 10 aydır ABD'ye 50 milyar dolarlık yüksek teknoloji ürünleri üzerinden %25 ve 200 milyar dolarlık diğer mallar için %10 vergiler ödüyor. Bu ödemeler harika ekonomik sonuçlarımızdan kısmen sorumludur. Cuma günü ise %10, %25'e çıkacaktır (Donald J. Trump Twitter (05.05.2019), <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/1125069835044573186>). Çin tarafından bize gönderilen 325 milyar dolar ilave mal vergisiz kalıyor, ancak kısa süre içerisinde %25 oranında olacak. ABD'ye ödenen vergilerin, çoğunlukla Çin tarafından karşılanan ürün maliyeti üzerinde çok az etkisi oldu. Çin ile olan ticaret anlaşması, onlar yeniden müzakere etmeye çalıştıkça, çok yavaş devam ediyor. Hayır (Donald J. Trump Twitter (05.05.2019), <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/1125069836088950784>)!

Trump'ın bu sözleri Çin ile olan sorunu çözüme kavuşturmak için yaptıklarına bir örnek teşkil etmektedir. Vergi seviyelerini yükseltmesi, yeni vergiler belirlemesi buna örnek teşkil etmektedir. Bu güncellemelerin ABD'ye katkısı olduğu görülmektedir. Trump verilen bu kararların ülkesinin ve vatandaşlarının lehine olduğunu da düşünmektedir.

Grup içi ön yargı özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump'ın bu olay dâhilinde grup içi ön yargı özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. ABD'nin Çin ile olan ticaret savaşında Trump kesin bir biçimde kendi grubu olan ABD'nin ticari olarak haklarını korumaya çalışmaktadır. Çin mallarına ek vergiler uygulayarak Amerikan sermayesini ve mallarını korumak istemiştir. Yine Çin'de bulunan Amerikan firmalarına yönelik yapılan haksızlıkları dile getirmiştir. Trump'ın böyle aksiyonlarda bulunması Çin'i düşman olarak görmesinden kaynaklanmaktadır.

Diğerlerine olan güvensizlik özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Trump'ın bu olay dâhilinde diğerlerine olan güvensizlik özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Genel olarak olaya bakıldığında Trump'ın Çin'e karşı bir kuşkusunun olduğu ortadadır. Seçilmeden önce de Çin'e karşı söylemleri olmuştur. Çin'in yapmış olduğu karşı hamlelerden ötürü onlara karşı bir güven inşa edememektedir. Politikayı sıfır toplamı olarak gördüğü ve kaybetmek istemediği için de Çin'in misillemelerine hemen karşılık vermiştir.

Çin Ticaret Savaşı olayı bağlamında Trump'ın özelliklerinin derecesi, liderlik özellikleri analizi çerçevesinde yukarıda değerlendirildiği gibidir. Trump'ın olayları kontrol etme yeteneğine inanç ve güç gereksinimi özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, kısıtlamalara karşı

meydan okuduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Hem dolaylı hem de doğrudan etki de başarılıdır. Ne istediğini biliyordur ve ona göre aksiyonlarda bulunmuştur. Kendine güven ve kavramsal karmaşıklık özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, bilgiye karşı açık bir durumda olduğu sonucu vardır. Görev odaklılık özelliği yüksek olarak değerlendirildiğinden, problemler tarafından yönlendirildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Grup içi ön yargı ve diğerlerine olan güvensizlik özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, olası tehditleri ve sorunları ortadan kaldırmaya yönelik bir davranış içerisinde bulunduğu ortaya konulmaktadır.

Bu bölümde Trump'ın karşılaştığı olduğu Kuze Kore Füze, İran Nükleer Anlaşma ve Çin Ticaret Savaşı olayları anlatılarak, Trump'ın olaylara karşı liderlik özellikleri analizinin nasıl ortaya çıktığı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Trump'ın Hermann'ın liderlik özellikleri analizi yaklaşımı dâhilinde öne sürdüğü özelliklerinin her biri, bu bölümde irdelenen her bir olay için yüksek olarak değerlendirilmiştir. Bu onun karşılaştığı olaylara karşı kararlı ve kendisini güçlü hissettiğine dair bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Trump her olayda ABD'nin elinin güçlü olduğunu düşünerek adımlar atmıştır. Bu yüzden olayların kendi isteği doğrultusunda şekillenmesi için çaba harcamıştır. Bu yaptıkları onun olayları kontrol etme yeteneğini ve güç gereksinimi özelliğinin yüksek olarak değerlendirilmesini sağlamıştır. Yaptığı açıklamalar her zaman ABD'nin karşısında yer alan devletlerin kapasitelerinin yetersiz olduğunu anlatmaya yöneliktir. Bu devletlerin ABD'ye karşı olan mücadelelerinde başarı sağlayamayacaklarını anlatmaya çalışmıştır. Böyle düşünmesi kendine güven özelliğinin yüksek olduğuna kanıt oluşturmaktadır.

Bazen kendi düşüncelerinin yanı sıra çevresindeki kişilerin düşüncelerine önem vermiş, olaylara karşı ABD'nin yanında yer alan devletlerden kendisine yardımcı olmalarını istemiş olsa da, genel olarak kendi düşünceleri doğrultusunda hareket etmiştir. Başkalarının düşüncelerine önem vermesi onun kavramsal karmaşıklık özelliğinin yüksek olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Karşılaştığı her bir olaya karşı tavırları ve takip ettiği politikalar onun görev odaklı bir lider olduğuna kanıt oluşturmaktadır. Karşılaştığı sorunları ülkesine yönelik birer tehdit olarak tanımlamış ve ülkesini yani kendi grubunu korumak amacıyla politikalar takip etmiştir. Bu da olay anında karşısında yer alan devletlerin düşüncelerine bir güveninin olmadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Ülkesini koruma amaçlı davranması grup içi ön yargısının, olay anında karşısındakilerin düşüncelerine güvenmemesi de diğerlerine olan güvensizliğinin yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DIŞ POLİTİKA OLAYLARI ÜZERİNDEN RECEP TAYYİP ERDOĞAN'IN LİDERLİK ÖZELLİKLERİNİN ANALİZİ

4.1. Türkiye'de Recep Tayyip Erdoğan'ın Etkisi

Türkiye'de 2017 yılında yapılan anayasa değişikliği ile beraber, 2017 öncesi yürütme erkinin başı olan Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu kurumları kaldırılarak, bu kurumların yetkileri Cumhurbaşkanlığı kurumuna devredilmiştir. Erdoğan 2003-2014 yılları arasında başbakan olarak hizmet etmiş, 2014 yılından itibaren ise cumhurbaşkanlığı görevini devralmıştır. 2018 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimleriyle beraber yeni yönetim sisteminin ilk cumhurbaşkanı olarak göreve başlamıştır (Biyografi (t.y.), <https://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/biyografi/>). Yapılan değişiklikler ile beraber cumhurbaşkanı geniş yetkiler elde etmiştir.

Referandum öncesi Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu kurumlarına ait olan yetkilerin birçoğu Cumhurbaşkanlığı kurumuna devredilmiştir. Burada verilecek olan örnekler, çalışmanın konusuyla alakalı olması hususundan ötürü, daha çok dış politikaya etki edebilecek olan maddelerle ilgili olacaktır. İlk örnek olarak; anayasanın 8. maddesine göre yürütme yetkisi ve görevi cumhurbaşkanı ile bakanlar kuruluna aittir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 2016 md.8 (t.y.), https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2016.pdf). Ancak değişiklikten sonra bu yetki sadece cumhurbaşkanına verilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 2018 md.8 (t.y.), https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf). Yani ülkeyi yönetme yetkisi Bakanlar Kurulunun başı olan Başbakanda iken, değişiklikten sonra bu yetki cumhurbaşkanına geçmiştir. Bir başka örnek olarak anayasanın Bakanlar Kurulu ile ilgili olan 109 ile 115. maddeler arası (109 ve 115. madde dahil olmak üzere) anayasadan çıkarılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 2018 (t.y.), https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf). Aynı şekilde anayasanın 104. maddesine göre “*Başbakanın teklifi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek*” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 2016 md.104 (t.y.), https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2016.pdf) ibaresi değişiklikle beraber “*Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanları atar ve görevlerine son verir*” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 2018 md.104 (t.y.), https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf) halini almıştır.

Sıkıyönetim ve savaş ile ilgili durumlarda karar merci olarak Bakanlar Kurulu'nu işaret eden 122. madde de (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 2016 md.122 (t.y.),

https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2016.pdf) değişiklik ile beraber yürürlükten kaldırılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 2018 md.122 (t.y.), https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf). Ancak şunu belirtmekte fayda bulunmaktadır; savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet kullanımına izin verme ile alakalı olan 92. maddeye göre bu hak değişiklik göstermemiştir ve öncesinde olduğu gibi Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) aittir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 2018 md.92 (t.y.), https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf). Cumhurbaşkanı ise, değişiklikle bir bağlantısı olmaksızın, TBMM adına ordunun Başkomutanlığını temsil etmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 2018 md.104 (t.y.), https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf). Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu kurumları ortadan kalkarken, Cumhurbaşkanlık kurumunun ise yetkilerinin genişlediği görülmektedir. Değişiklikten önce yürütme ile ilgili konularda cumhurbaşkanı kararname yayınlamazken (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 2016 md.104 (t.y.), https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2016.pdf) değişiklikten sonra yürütme ile ilgili konularda kararname yayınlama hakkını elde etmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 2018 md.104 (t.y.), https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf). Özellikle olağanüstü haller (OHAL) ile ilgili yetkileri bu konuda önemlidir. Değişiklik öncesi sadece afetler, salgın hastalıklar ve ekonomik bunalım dönemlerinde Bakanlar Kurulu bu yetkiyi kullanırken (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 2016 md.119 (t.y.), https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2016.pdf), değişiklik ile beraber “*savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, seferberlik, ayaklanma vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması*” kısmı maddeye eklenmiş ve yetki cumhurbaşkanına verilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 2018 md.119 (t.y.), https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf).

Recep Tayyip Erdoğan'ın takip ettiği politikalar nezdinde sahip olduğu etkiyi ise birkaç örnekle açıklamak mümkündür. Türkiye 2018 yılında Suriye'nin Afrin kentine yönelik olarak Zeytin Dalı Harekâtını başlatmıştır. Bu harekât ile Türkiye, Suriye'nin kuzeyinde oluşabilecek muhtemel terör koridorunu engellemeyi amaçlamıştır. 2011 yılından beri süregelen Suriye İç Savaşında Türkiye ve ABD arasındaki görüş ayrılıkları bu harekâta da kendisini belli etmiştir. ABD'nin Türkiye ile olan ortaklığına rağmen Türkiye'nin terör örgütü olarak tanımladığı YPG'ye (Halk Koruma/Savunma Birlikleri) silah ve mühimmat sağlaması, hareket konusunda ABD'nin bakış açısının farklılaşmasına neden olmuştur. Çünkü ABD Suriye'de IŞİD'e karşı YPG'yi kullanarak bir başarı elde etmek istemiştir (Üstün, 2018). Erdoğan'ın operasyonun yapılacağını ima ederek söylediği “*Bir haftaya kalmaz ne yapacağımızı görecekler*” (Hacaloğlu, 2018) açıklamasının ardından ABD, Türkiye'ye böyle bir girişimde bulunmama çağrısı yapmıştır (ABD, operasyonun başından bu yana Afrin için ne dedi? (22.01.2018), <https://www.sozcu.com.tr/2018/dunya/abd-operasyonun-basindan-bu-yana-afrin-icin-ne-dedi->

2184250/). Ancak ABD'nin istediği olmamış ve Türkiye Afrin'e yönelik olan Zeytin Dalı Harekâtını başlatmıştır. Erdoğan'ın burada müttefiği olan ABD'nin isteklerine karşı bir aksiyon içerisinde bulunduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Türkiye kendi menfaatleri doğrultusunda hareketi gerçekleştirmiş ve Erdoğan istediğini yerine getirmiştir. ABD, Erdoğan'ın baskısı karşısında hareketi kabullenmek durumunda kalmıştır.

Erdoğan'ın etkisini gösterdiği bir başka örnek olarak ise Türkiye'nin Rusya'dan S-400 hava savunma sistemini satın alması gösterilebilir. Türkiye'nin hava savunması 1950'li yıllardan 2000'e kadar ABD menşeli Nike Hercules bataryaları ile sağlanmıştır. 2000'den itibaren bu bataryaların kullanım ömrünün dolması ve ABD'nin de bu bataryaları kendi envanterlerinden çıkarmasından ötürü Türkiye'de modası geçmiş bir hava savunma sistemi kullanmak istememiştir (Seren, 2019). Özellikle Suriye İç Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Türkiye, hava savunma sistemini güçlendirmek amacıyla NATO'ya başvurmuş, güney ve güneydoğu bölgelerine ABD menşeli Patriot hava savunma sisteminin yerleştirilmesini sağlamıştır. Ancak Patriotların görev süresinin tamamlanmasının ardından geri çekilmesi, Türkiye'yi tekraren bir hava savunma sistemi arayışına itmiştir (Beş soruda S-400 akım süreci (06.04.2018), <https://www.dw.com/tr/be%C5%9F-soruda-s-400-al%C4%B1m-s%C3%BCreci/a-43278808>). Bu yüzden Türkiye, Rusya ile S-400 hava savunma sisteminin alınması konusunda anlaşmaya varmıştır (Türkiye ve Rusya S-400 füze anlaşmasını imzalamıştır (12.09.2017), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41239093>). Türkiye'ye Rusya tarafından yapılan ilk S-400 teslimatının ardından ABD Türkiye'yi çeşitli yaptırımlar ile tehdit etmiş ve Türkiye'nin üretiminde yer aldığı F-35 uçak projesinden çıkarılması konuşulmaya başlanmıştır (Seren, 2018). Türkiye'nin S-400 konusunda geri adım atmamasından ötürü, ABD'li Lockheed Martin firması Türkiye'nin 2020 yılında üretim zincirinden çıkarılacağını açıklamıştır (F-35: Lockheed Martin Türkiye'yi 2020'de üretim zincirinden çıkaracağını açıkladı (23.07.2019), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49088986>). ABD'den Patriot sisteminin de alınabileceğini söyleyen Erdoğan, S-400'lerden vazgeçmeyeceğinin de altını çizmiştir (Çalık, 2019). Erdoğan, ABD'nin tehditlerine rağmen S-400 hava savunma sistemlerinden vazgeçmemiştir. Erdoğan'ın S-400'leri Patriot almak için bir kaldıraç olarak kullanmak istediği yorumu da yapılabilir ancak Erdoğan, ABD'nin baskısına boyun eğmemiş ve kendi istediği sonucu almıştır.

Erdoğan'ın etkisini gösterdiği olaylara son bir örnek ise Türkiye'nin Libya ile 27 Kasım 2019 tarihinde imzalamış olduğu, iki ülkenin deniz sınırlarını belirleyen anlaşmadır. Türkiye'yi böyle bir anlaşma yapmaya iten durum, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) Doğu Akdeniz'de bulunan enerji kaynaklarına yönelik yetki paylaşımını yapmasıyla başlamıştır. Bu süreçte Türkiye planın dışında bırakılarak, yetkisinin kısıtlanması öngörülmüştür. Yunanistan ve GKRY'nin ortaya attığı ve ABD'nin de desteklediği Seville haritası ile Türkiye, 41 bin kilometrekarelik bir alana hapsedilmeye çalışılmıştır. Bu yüzden Türkiye, Libya ile anlaşma imzalayarak yapılmak istenen engellemiştir. Anlaşma iki ülke arasındaki deniz yetki alanının,

Yunanistan ve GKRY arasında bir kalkan olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır (Yaycı, 2020). Türkiye'yi dışarıda bırakarak yapılan anlaşmayı boşa çıkaran bu girişim sonrası, Yunanistan ve AB Türkiye'nin ne yaptığını açıklamasını istemiştir (İşte dünyanın konuştuğu harita (Libya ile imzalanan anlaşma) (06.12.2019), <https://www.ntv.com.tr/dunya/iste-dunyanin-konustugu-harita-libya-ile-imzalanan-anlasma,wckK89TAaUqbfoGMCskGcg>). Erdoğan'ın böyle bir reflekste bulunarak Türkiye'yi dışlandığı bir durumdan çıkardığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Erdoğan, Türkiye'ye karşı yapılanlara rağmen Türkiye'nin sahip olduğu haklarından vazgeçmemiş ve dış politika konusunda etkili olduğunu göstermiştir.

Sonuç olarak Recep Tayyip Erdoğan başbakanlığı döneminde, yukarıda bahsedilen ama daha sonradan değiştirilen, yetkilere sahipti. Cumhurbaşkanı olduktan sonra ise yapılan anayasa değişikliği ile bu haklar Cumhurbaşkanlığı kurumuna aktarıldı ve genişletildi. Her iki durumda da anayasal olarak geniş yetkilere sahip olan Erdoğan'ın özellikle anayasa değişikliğinden sonra sahip olduğu yetkiler sayesinde ülke yönetiminde daha aktif bir rol alacağı öngörülmektedir. Erdoğan'ın dış politikada etkisini gösterdiği bazı olaylarda örnek olarak verilmiştir. Bu örneklerin hepsinde Erdoğan takip ettiği politikalar dâhilinde istediğini almayı başarmıştır. Dünyanın süper gücü olarak nitelendirilen ve NATO'da Türkiye'nin müttefiği olan ABD'nin isteklerinin aksine S-400 ve Zeytin Dalı Harekatı olaylarında Erdoğan, kendi politikasını sürdürmekte başarı sağlamıştır. Libya ile yapılan anlaşma ile birlikte de bazı Avrupa devletlerine karşı, Türkiye'yi haklarından mahrum bırakan politikaların engellenmesini sağlamıştır.

4.2. 1 Mart 2003 Tezkeresi Olayı

ABD 11 Eylül saldırılarından sonra teröre karşı savaş ilan etmiş ve bu yönde katı politikalar oluşturmaya başlamıştır. Bu politikalardan birisi de Irak'ın işgali ve mevcut başkanı olan Saddam Hüseyin'in ve hükümetinin ortadan kaldırılmasına yöneliktir. ABD'nin bu yönde karar almasındaki sebep olarak, Irak'ın BM silah denetçilerinin istediği şartları yerine getirmemesinden ötürü elinde nükleer silahlar bulunabileceğini öne sürmüş ve bir tehdit olarak algılamıştır (Öztop, 2015: 37). ABD bunun için Irak'a komşu ve NATO müttefiği olan Türkiye ile anlaşma sağlayarak Irak'a yönelik operasyonunu Türkiye üzerinden yürütmeyi hedeflemiştir. ABD'nin Türkiye'den talebi aslında iki öncülün çevresinde belirlenmiştir. Bunlardan birincisi, Irak'ta bombardımanda kullanılacak olan ABD savaş uçaklarının lojistiğinin Türkiye üzerinden sağlanması; ikincisi ise Türkiye'nin Arap dünyası üzerindeki imajından faydalanılarak operasyonun meşruluğunun arttırılmasıdır (Baba ve Karagül, 2012: 30).

Bu taleplerin gerçekleştirilmesine yönelik olarak ilk olarak Şubat 2002'de ABD Başkan Yardımcısı olan Dick Cheney Ankara'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir (Başkan Yardımcısı Dick Cheney Türkiye'ye gidiyor (07.02.2002), <https://www.amerikaninsesi.com/a/a-17-a-2002-02-07-3-1-87884767/803640.html>). Cheney'den sonra ABD Savunma Bakanı Yardımcısı Paul Wolfowitz,

hem Ankara’da hem de Washington’da Türk yetkililere konu ile alakalı olarak bilgilendirmelerde bulunmuşlardır (Kapsis, 2006: 37-38). Yapılan bilgilendirmelerde ABD’nin lojistik anlamda Türkiye’nin sahip olduğu bütün imkânlardan yararlanmak istemesi Türk yetkililer tarafından hoş karşılanmamıştır. Bu istekler sadece Irak ile sınırlı kalmamış, farklı ülkelere karşı düzenlenebilecek operasyonlar için de talep edilmiştir. Ayrıca bu isteklerin süresi de net olarak belirtilmemiştir (Baba ve Karagül, 2012: 30).

Bu görüşmelerde Türkiye’nin ABD’den beklentileri ise Türkiye’nin tayin edici bir role bürünerek bölgedeki istikrarın oluşturulması çerçevesinde şekillenmiştir. Bu beklentiler çerçevesinde Türkiye savaşın açabileceği güç boşluğundan ve bununla birlikte terör örgütü Kürdistan İşçi Partisi’nin (PKK) bir Kürt devleti kurmasından çekindiğinden Irak’ın toprak bütünlüğünü korumasını hedeflemiştir. Irak’ın toprak bütünlüğünün korunamaması Kerkük’te yaşayan Türkmenlerin durumunu daha kötü bir hale sokacağından onların haklarının korunmasını ve demokratik bir Irak’ta temsil edilmelerini istemiştir. Türkiye savaşın olası siyasi sonuçlarının yanı sıra ekonomik sonuçlarıyla da ilgilenmiştir. Savaşın petrol fiyatlarını yükseltebileceğini, yabancı yatırımların azalacağını, turizm sektörünün darbe alacağını ve ikili ticaretin ortadan kalkacağını savunmuştur. İnsani olarak da bir krizin ortaya çıkabileceğini ve Körfez Savaşı’ndan sonra Türkiye’ye gelen Kürtler gibi bir göç dalgasının yaşanabileceğinden de endişe duymuştur. Son olarak ise savaş sonrası İsrail ve Arap ülkeleri arasında yaşanan ihtilafın daha da derinleşme olasılığı yüksek olduğundan, ABD’nin İsrail-Filistin ihtilafının çözümüne öncelik vermesi gerektiğini düşünmüşlerdir (Migdalovitz, 2002: 2-5).

ABD Türkiye’nin bu beklentilerine bir karşılık vermemesinin yanı sıra Irak’taki Kürtleri Saddam Hüseyin’e karşı silahlandırması ve PKK’yı bir terörist unsur olarak görmemesi Ankara’da endişeye neden olmuştur (Bila, 2006). ABD ise Türkiye’nin bu endişelerini hem Türkiye’nin yaşadığı ekonomik problemlerden hem de PKK ile mücadelesinde Irak’ta yer almak isteyeceğinden ötürü çok ciddiye almamış, bunları yatıştırmak için çaba göstermemiştir (Baba ve Karagül, 2012: 31). Türkiye’nin böyle endişeleri olmasına rağmen bazı Türk siyasi ve askeri yetkililer ABD’nin isteklerinin kabul edilmesi gerektiğini aksi takdirde ekonomik olarak sorunların ortaya çıkabileceğini belirtmişlerdir (Kapsis, 2006: 42). Bunun yanında hükümet savaş yanlısı iş dünyası tarafından da sıkıştırılmıştır. Bazı medya patronları Türkiye’nin Musul petrollerinden alacağını ve bunun talep edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Oran, 2003: 19). Ancak Türkiye’de herkes savaş yanlısı değildir. Savaşa karşı çıkan kesim, ABD’ye destek verilmesi durumunda Arap ülkelerinin Türkiye’ye karşı olumsuz bir tavır içerisinde olacaklarını belirtmişlerdir (Bölükbaşı, 2008: 66-67).

Türkiye’nin beklentileri olsa dahi ABD bu beklentileri, yukarıda da belirtildiği gibi, çok önemsememiş, bu talepleri karşılamaya yönelik çaba sarf etmeden tezkerenin 1 Mart 2003 günü TBMM’ye getirilmesini sağlamıştır. Tezkere meclise gelmeden önce ortaya konan mutabakat

metninin (İşte anlaşmanın detayları (22.09.2003), Milliyet: 14) Türk Silahlı Kuvvetleri'ni (TSK) Irak'a yapılacak operasyonda ABD'nin denetimi altına sokan ve hareketsiz bırakan maddeler içerdiği iddia edilmiştir (Baba ve Karagül, 2012: 31). İktidar partisi olan AK Parti tezkereye destek vermiştir. O dönemde mecliste AK Parti'nin dışında bulunan parti grubu olan CHP ise tezkereye karşı bir tavır sergilemiştir. 1 Mart günü yapılan gizli oturumda tezkere oylanmış, 264 kabul oyuna karşı 254 ret ve 19 çekimser oy gelmiştir. Kabul oyları 267 olan salt çoğunluğa ulaşmadığı için tezkere reddedilmiştir (15. Yılında 1 Mart Tezkeresi... 1 Mart 2003 Tezkeresi neydi, o tarihte ne olmuştu? (01.03.2018), <https://www.aydinlik.com.tr/15-yilinda-1-mart-tezkeresi-1-mart-2003-tezkeresi-neydi-o-tarihte-ne-olmustu-tarih-mart-2018-2>). Ancak Erdoğan bu tezkerenin geçmemesi üzerine ikinci bir tezkereyi meclise getirmiştir. Çünkü ilk tezkerenin geçmesini istemiştir (Ferik, 2015). Erdoğan, ikinci tezkerenin kabul edilmesi gerektiğine yönelik görüşünü bildirmiştir. Abdullah Gül ile beraber milletvekillerini ikna etmek için çaba harcamıştır (Erdem ve Mangırcı, 2003). 1 Mart günü yapılan oylamada tezkere reddedilse bile 20 Mart 2003'de meclisten geçirilen ikinci tezkere ile ABD'ye Türk hava sahası açılmıştır (Savaş yetkisi Irak'a giriyoruz (21.03.2003), Sabah: 1).

Tezkerenin meclise gelmesinden önce Türkiye'de iktidar değişikliği olması da aslında önemli olaylardan sayılabilir. Çünkü yeni iktidara gelen AK Parti hükümeti tezkerenin kabul edilmesi yönünde görüş belirtmiştir. Ancak AK Parti, tezkere meclise gelmeden önce sorunun barışçıl yollardan çözülmesi için çeşitli çabalar sarf etmiştir. AK Parti sorunu barışçıl yollardan çözmek isterken, müttefik olan ABD'yi karşısına almak istememiştir (Güney, 2005: 348). Ancak AK Parti kendi içerisinde bir bütünlük sağlayamamıştır. Partide üç farklı görüş hâkim olmuştur. Bu görüşlerden birisi ABD ile ilişkilerin bozulmadan sürdürülmesi yani ABD'nin isteklerinin yerine getirilmesini savunan görüştür. İkincisi ABD'nin Irak'a karşı olası müdahalesini kabul etmemekte ve sorunun barışçıl yollardan çözülmesi gerektiğini savunmaktadır. Üçüncüsü ve son görüş ise hem ABD'nin Irak'a karşı müdahalesine hem de Türkiye'nin bu müdahaleye fiilen katılmasına karşı çıkan görüştür (Robins, 2003: 560-562). Bu yüzden meclisi tezkereyi kabul yönünde yönlendirecek politika oluşturulamamıştır (Baba ve Karagül, 2012: 32).

1 Mart tezkeresinin oylandığı gün Recep Tayyip Erdoğan daha milletvekili seçilmemiştir. Erdoğan, 9 Mart 2003 günü Siirt seçimlerinin tekrar edilmesi ile beraber milletvekili seçilerek meclise girmiş ve başbakanlık görevini Abdullah Gül'den almıştır (Özalp ve Can, 2003). Bu yüzden AK Parti hükümeti iş başına geçtiği sırada Başbakanlık koltuğunda Abdullah Gül oturmaktadır. Bölgede Irak'a karşı yapılacak operasyonla ortaya çıkabilecek olan savaşı engelleyebilmek adına Suriye, Mısır ve Ürdün gibi ülkelere ziyaretler gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretlerin yapılmasındaki amaç Türkiye üzerindeki ABD baskısını azaltmak ve BM aracılığıyla ortaya konacak diplomatik bir çözüm ile ABD'nin savaş fikrinden vazgeçirilmeye çalışılmasıdır (Yeşiltaş, 2009: 39). Bu ziyaretler sonrası Irak'a komşu olan ülkelerin dışişleri bakanları bir

toplantı gerçekleştirmiştir. ABD'nin Irak'a karşı olası operasyonu karşısında endişelerini dile getirmişlerdir. Ancak bu ABD'nin fikrini değiştirmemiştir (Balcı ve Yeşiltaş, 2006: 18-37).

TSK ise tezkere konusunda kesin bir görüş belirtmemiştir. Tezkereden önce yapılan son Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısından hükümete yapılması gerekene yönelik olarak bir tavsiye kararı çıkmamıştır. Ancak tezkerenin reddedilmesinden sonra Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök'ün red kararının Türkiye'nin çıkarları konusunda eksiklik içerdiğine yönelik açıklamaları aslında ordunun belli bir düşüncesinin olduğuna kanıt oluşturmaktadır (Baba ve Karagül, 2012: 32). Ordunun bu düşüncesini saklamasının nedeni olarak ise farklı iddialar ortaya atılmıştır. İlk iddia AK Parti'nin İslamcı bir parti kimliğine sahip olmasından ötürü ordunun geri planda kaldığıdır. İkincisi halk nezdinde iktidarı daha güçlü bir noktaya koymak istemediğinden arka planda kalmayı tercih etmiştir. Üçüncüsü savaş sonunda ortaya çıkacak olan sonuçlardan sorumlu olmak istemediğinden ötürü kendi görüşünü gizlediği yönündedir (Kapsis, 2006: 42).

Tezkerenin reddedilmesinden sonra Türkiye ve ABD'nin arası açılmaya başlamış, ABD Türkiye'nin tezkere öncesi kendisine sunduğu beklentilerinin tersi yönde hareket etmeye başlamıştır. Türkiye'nin Irak'ta ki Kürtlerin terör örgütlerine destek olacağından çekindiğini bilen ABD, Kürtler ile yakın ilişkiler oluşturmuştur. ABD burada bulunan Kürtlerin Türkiye'nin çıkarlarına karşı faaliyetlerde bulunmasına ses çıkarmamış hatta bazı noktalarda onları destekleyici adımlar atmışlardır. Ayrıca Türkiye'nin Irak'ın kuzeyinde bir devlet kurulmasının engellenmesi, soydaş olan Türkmenlerin haklarının muhafaza edilmesi, PKK'nın engellenmesine yönelik politikaları sonuçsuz kalmıştır (Pınar, 2014: 48-49).

Aslında Türkiye ve ABD ilişkileri 11 Eylül Saldırılarından sonra iyi yönde seyretmiştir. ABD'nin teröre karşı savaş konsepti doğrultusunda ilk hedefi Afganistan olmuştur. Türkiye, ABD'nin Afganistan'a gerçekleştirdiği operasyonda hava sahasının kullanımını ABD'ye açarak operasyona destek vermiş ve ABD ile ilişkilerini iyi seviyede tutmuştur. ABD benzer istekleri Irak için yaptığında ise, iktidardaki AK Parti hükümeti içerisinde görüş ayrılıkları olsa dahi, ABD'yi destekleyeceği belirtilmiştir. 1 Mart 2003 tarihinde TBMM'de oylan tezkerenin ABD aleyhine çıkması ilişkileri kötü etkilemiştir. ABD'nin 1 Mart Tezkeresinin reddine bir nevi rövanş olarak görülebilecek şekilde Süleymaniye'de ki Türk askerlerinin başlarına çuval geçirmesi iki ülkeyi karşı karşıya getiren bir kriz olarak ortaya çıkmıştır. İlişkiler ABD Başkanı Bush'un görevi yeni başkan Obama'ya devrine kadar sorunlu devam etmiştir. Obama'nın seçilmesi ile birlikte yaşanan değişim, Türk-Amerikan ilişkilerinin düzeltilmesi için bir umut olarak görülmüştür (Akbaş vd., 2019: 2243-2244).

Erdoğan'ın tezkere olayı dâhilinde liderlik özellikleri analizine olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliği üzerinden başlayacak olursak, bu olay dâhilinde Erdoğan'ın olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın şu

sözleri buna kanıt niteliğindedir (Erdoğan: Savaş için tüm tedbirleri aldık (23.03.2003), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-savas-icin-tum-tedbirleri-aldik-38533628>);

Bilesiniz ki bu zeminde ve bu şartlarda Türk hava sahasını Amerikan uçaklarına açmamız, devletimizin müttefikleriyle ilişkilerimizi korumamıza, muhtemel gelişmelere karşı güvenliğimiz için tedbir almamıza, savaşın bir an önce bitmesine, savaş sonrası barışın tesisine, Irak'ın bütünlüğünün korunmasına, bütün bölgeyi ve tabii ki ülkemizi etkileyecek provokasyonları önlemeye yöneliktir.

Erdoğan, 1 Mart'ta meclisin reddettiği tezkereden sonra 20 Mart günü kabul edilen ikinci tezkereyi hazırlatması ve kabulünü sağlaması karar alma aşamalarında denetimini koruduğunu ve istediği sonucu almak için uygulamalara devam ettiğini göstermektedir. 1 Mart günü yapılan oylamada mecliste bulunmaması oylamanın seyrinin kendi isteğinin dışında gelişmesine neden olmuştur. 20 Mart tezkeresinin oylanmasından önce başbakanlık görevini alması, mecliste fiilen bulunması ve oylama öncesi yaptığı çalışmaları buna kanıt oluşturmaktadır. 20 Mart öncesi yaptığı çalışmalar ile olaylara müdahil olmuştur. Çünkü olaylar konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünmektedir. Sözlerinde belirtmiş olduğu savaş sonrası barışın tesisi, Irak'ın bütünlüğü gibi konular bilgi dahilinde ilerleme yaptığının kanıtıdır.

Güç gereksinimi özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dâhilinde güç gereksinimi özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın şu sözleri buna bir kanıt niteliğindedir (Ferik, 2015);

Her zaman hayır da hayır yoktur. Bu kararı almamanın faturası çok daha ağır olur. Türkiye tribünde değil, sahada oyunun içinde olmalıdır. Borcu borçla ödüyoruz. 'Savaşa hayır' diyenler maaşlarını üç gün geç aldıklarında bunu unutuyorlar ve farklı bir tavır sergiliyorlar. Dünya ve Türkiye gerçekleri bu tezkereye 'evet' dememizi gerektiriyor. Biz AK Parti grubu olarak hep birlikte yola çıktık. Bu tezkereye 'evet' deyiniz.

Erdoğan'ın bu sözleri milletvekillerini kendi isteği doğrultusunda yönlendirmesi açısından önemlidir. Kendi isteğinin kabul edilmesi için tezkerenin reddinin ne gibi sonuçlar (Kürt devleti kurulması, Irak'tan gelecek göçün önüne geçilemeyeceği, ABD'nin ekonomik yardımı keseceği vb.) doğurabileceğini (Ferik, 2015) belirterek hangi taktiklerin kendisine faydalı olacağı konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunu göstermektedir. Oylama öncesi milletvekilleri için ikna toplantıları (Tayyar ve Özalp, 2003) yaparak perde arkasında çalışmalarını sürdürmüştür. Yani diğer insanları kendi hedefleri doğrultusunda bir araç olarak görmüştür.

Kendine güven özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dâhilinde kendine güven özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın şu sözleri buna bir kanıt niteliğindedir (Erdoğan: Biraz fazla demokrat davrandık (03.03.2003), Sabah: 18);

Demokratik bir yönetimin yapması gereken her şeyi yaptık. Türkiye'nin eski alışkanlıklarına göre biraz fazla demokrat olduğumuz bile söylendi. Fakat biz daha çok demokrat olmaktan memnunuz, demokratlığımızda bir eksiklik olmasından çekiniriz. Sadece sonuçları yorumlayanların, sadece tribünlere oynayanların ne dediği bizce önemli değil, biz, hangi niyetlerle yürüdüğümüzü biliyoruz.

Erdoğan kendisinin evet sonucunun çıkmasını istediği tezkere oylamasından istediği sonucu alamamasına rağmen demokratik bir sonuç ortaya çıktığı için kim olduğu konusunda memnundur ve değerlendirme için fazla şeye ihtiyacı yoktur. İsteddiği sonuç ortaya çıkmamıştır ancak bundan ötürü koşulların kendilerine karşı olan kaprislerine bağımlı değildir. Çünkü ikinci tezkere için düşüncelere sahiptir. İkinci tezkereye ait düşüncelere sahip olduğu için kendisi bu olayın kurbanı olmamış ve olayın doğasına uyum sağlayarak ikinci tezkereden istediği sonucu almak için uygulamalarına devam etmiştir.

Kavramsal karmaşıklık özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dâhilinde kavramsal karmaşıklık özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın şu sözleri buna bir kanıt oluşturmaktadır (Erdoğan: Savaş için tüm tedbirleri aldık (23.03.2003), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-savas-icin-tum-tedbirleri-aldik-38533628>);

Savaş sürecinin iktidarımızdan çok önce başladığını biliyorsunuz. Göreve geldiğimiz gün savaş dosyaları masaların üstünde kabarmıştı. AK Parti iktidarı 'savaş olmasın' diye yapılacak her şeyi yaptı, çalınacak her kapıyı çaldı ve el uzatması gereken herkese elini uzattı. Savaşın tarafları olan ABD ve Irak yöneticileriyle defalarca konuştuk. AB ülkeleriyle, Rusya ile Çin ile İslam ülkeleriyle ve komşu ülkelerle açıkça konuştuk. Her gelişmeden sonra 'barış için atılacak adımlar hala bitmedi, söylenecek sözler hala tükenmedi' diyerek barış adına ısrar ve çabamızı sürdürdük. Tabii ki olup biteni görmezlikten gelemezdik ve muhtemel gelişmelere göre tedbirler aldık. Barış için tüm çabalar bittiğinde, savaşın bir an önce bitmesi, savaş sonrası barışın bir an önce kurulması, ülkemizin esenliği, güvenliği ve geleceği için tedbirler almaktan geri kalamazdık.

Erdoğan ABD'nin yaklaşan Irak operasyonunun en başta engellenebilmesi için çaba sarf etmiştir. Bu çabalar kapsamında geniş bir şekilde bilgi toplamaya yönelmiştir. ABD ve Irak yöneticileriyle konuşarak bir ara yol bulmaya çalışmıştır. Aynı zamanda farklı ülkeler ile de iletişim kurarak olası savaşın engellenmesi için görüş alışverişinde bulunmuştur. Yani başka aktörleri de işin içerisine dâhil etmiştir. Sonuç olarak sorunu çözüme kavuşturmak için çeşitli yöntemler aramıştır.

Görev odaklılık özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dâhilinde görev odaklılık özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın kabinesinde bulunan bakanlar aracılığıyla tezkere reddedilirse ne olacağını milletvekillerine anlatması buna bir kanıt oluşturmaktadır. Türkiye operasyona katılmazsa ekonomik anlamda döviz kurlarının fırlayacağı, enflasyonun yükseleceği, piyasaların alt üst olacağı milletvekillerine söylenmiştir. Ayrıca Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulmasının önünün açılacağı belirtilmiştir. ABD'nin AB ve Kıbrıs konusunda Türkiye'yi yalnız bırakabileceği anlatılmıştır (Bakanlar reddedilirse ne olacağını anlattı

(27.02.2003), Sabah: 19). Erdoğan bu yaptıklarıyla var olan bir sorunu çözmeye yönelik adımlar atmıştır. Tezkereden evet kararının çıkmasının kendi ülkesi yani grubunun iyiliği için olacağını anlatmaya çalışmıştır.

Grup içi ön yargı özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dâhilinde grup içi ön yargı özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın şu sözleri buna bir kanıt oluşturmaktadır (Erdoğan: Irak'ta seyirci kalamayız (05.03.2003), Sabah: 19);

Irak halkının yanı başımızda çektiği acıları en iyi biz biliriz. Bu acıyı bir nebze olsun dindirmek için, ülkemizin nasıl büyük bir bedel ödediği de hafızalarımızda çok tazedir. Bu nedenle bizler Avustralya ya da Norveç'in Irak sorununa yaklaşımı ile kendimizi aynı düzlemde değerlendiremeyiz. Onlar ne ABD'nin ne de İngiltere'nin muhtemel operasyonundan sonra ortaya çıkacak gelişmelerden etkilenmeyeceklerdir. Oysa biz doğrudan etkileneceğiz.

Erdoğan 1 Mart tezkeresinin reddedilmesinden sonra yaptığı bu açıklamadan kendi grubu olan Türkiye'yi korumak için bu tezkerenin geçmesinin önemini anlatmaya çalışmıştır. Tezkere geçmediği için Türkiye'nin savaştan olumsuz yönde etkileneceğini söylemiştir. Bu yüzden kendi grubu olan Türkiye'yi korumak için tezkerenin geçmesi yönünde tavır takınılması gerektiğini belirtmiştir. Çünkü tezkerenin geçmemesi durumunda Türkiye Irak'ta bir Kürt devletinin kurulması ile karşı karşıya kalma olasılığı bulunmaktaydı. Eğer Kürt devleti kurulsaydı bölgede yaşayan Irak halkının kontrolsüz bir şekilde Türkiye sınırına yönelmesi durumu ortaya çıkabilirdi. İsteddiği operasyonu yapamayan ABD'de Türkiye'ye verdiği ekonomik yardımı kesebilirdi. Aynı şekilde bir üstteki özellikte belirtildiği gibi eğer tezkere geçerse dış politikada Türkiye'nin içerisinde bulunduğu diğer sorunların (AB'ye tam üyelik ve Kıbrıs) çözümünün de daha rahat biçimde olacağını söylemeye çalışmıştır. Tezkereyi geçirerek bu sorunları çözmeye isteği her zaman kazanan durumunda olmak istediğine kanıt oluşturmaktadır.

Diğerlerine olan güvensizlik kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dâhilinde diğerlerine olan güvensizliğinin düşük olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan, süreç boyunca ABD'nin tezkere isteğine olumlu yaklaşmıştır. Kendi milletvekillerini ikna etmek için çaba harcamıştır. İlk oylamada istediği sonucu alamamasına rağmen isteğinden vazgeçmemiş ve ikinci oylamada tezkereyi çıkarmak için çaba sarf etmiştir. Çünkü Erdoğan ABD'nin istekleri konusunda bir güvensizlik hissetmemektedir.

1 Mart 2003 Tezkere olayı bağlamında Erdoğan'ın özelliklerinin derecesi, liderlik özellikleri analizi çerçevesinde yukarıda değerlendirildiği gibidir. Erdoğan'ın olayları kontrol etme yeteneğine inanç ve güç gereksinimi özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, kısıtlamalara karşı meydan okuduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Hem dolaylı hem de doğrudan etki de başarılıdır. Ne istediğini biliyordur ve ona göre aksiyonlarda bulunmuştur. Kendine güven ve kavramsal karmaşıklık özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, bilgiye karşı açık bir durumda olduğu

sonucu vardır. Görev odaklılık özelliği yüksek olarak değerlendirildiğinden, problemler tarafından yönlendirildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Grup içi ön yargı özelliği yüksek olarak değerlendirilirken, diğerlerine olan güvensizlik özelliği düşük olarak değerlendirilmiştir. Bu yüzden odak noktası, bazı durumlar fırsat sunsa bile, tehditlerle başa çıkmaya ve sorunları çözmeye yönelmektedir.

4.3. Mavi Marmara Olayı

Mavi Marmara olayı olarak adlandırılan olay İsraili komandoların Gazze'ye İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) adına insani yardım götürülen Mavi Marmara isimli gemiye yaptığı baskından sonra Türkiye ve İsrail arasında ortaya çıkan olaydır. 22 Mayıs 2010'da İstanbul'dan yola çıkan Mavi Marmara, Antalya'da 500'den fazla yolcuyla da alarak Gazze'ye doğru hareket etmiştir. Mavi Marmara'ya Akdeniz'de beş gemi daha katılmıştır ve altı gemilik bir filo haline gelmiştir. 38 farklı ülkeden yaklaşık 700 kişiyi taşıyan filo 10.000 ton da insani yardım taşımaktaydı (Migdalovitz, 2010: 2). 31 Mayıs 2010 tarihinde saat 04.30 sularında İsrail Savunma Kuvvetleri Mavi Marmara gemisinin başını çektiği altı gemilik bir filoya karşı harekete geçmiştir (UN Doc A/HRC/15/21, para 112). Baskın yapılan gemi olan Mavi Marmara gemisi Doğu Afrika ülkesi olan Komorlar bandırası taşımakta olup (UN Doc A/HRC/15/21, Para 67), Gazze'ye insani yardım götürmekte olan filonun amacının aynı zamanda İsrail'in Gazze'ye uyguladığı deniz ablukasını da delmek olduğu belirtilmiştir (UN Doc S/PV.6325: 2).

İsraili askerler Mavi Marmara'ya baskın yaptığı sırada şok cihazları, az ölümcül ateşli silahlar, boya silahları ve sersemletme bombaları kullanmışlardır (Karadaş, 2013: 391). Mavi Marmara ile birlikte hareket eden diğer beş gemi herhangi bir çatışma olmadan İsraili askerler tarafından durdurulurken, Mavi Marmara'ya zodyak botlar ile çıkartma yapamayan İsraililer helikopter kullanmıştır ve 9 kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuşlardır (Guilfoyle, 2011: 172). İsrail gemiye saldırdığında denizlerde uluslararası olarak tanınan bağımsızlık bölgesi olan 22 milden daha uzak olan 90 millik bir mesafede bulunmaktaydı (Ovenden, 2010: 59). Yani açık bir şekilde uluslararası normlara aykırı bir durum söz konusudur. İsraili askerler savunmasız durumda bulunan ve kendilerine karşı bir tehdit teşkil etmeyen insanlara karşı ağır bir şekilde silahlarını kullanmışlardır. Ölen 9 kişiden 8'i Türk, 1'i ise hem Türk hem de Amerikan vatandaşdır. Otopsi raporlarına göre ölen 9 kişi toplam 30 kez vurulmuşlardır (Bayoumi, 2010: 3).

İsraili askerlerin baskınından sonra gemi Aşdod limanına doğru yöneltilmiştir. Gemide bulunanların iletişimleri kısıtlanmış, bazı durumlarda konsoloslukla bile iletişim kurmaları engellenmiştir. İsrail askerleri gemide bulunanların fotoğrafını çekmiş, dövmüş, yiyecek ve tıbbi ihtiyaçlarını reddetmiş ve İbranice yazılmış bazı belgelerin imzalanması için baskı altında tutmuşlardır (Guilfoyle, 2011: 174). Ayrıntılı bir şekilde aranan yolcular, parmak izleri alınmış ve

birçok defa sorguya çekilmişlerdir (Karadaş, 2013: 244). O gün gemide bulunan bir gazeteci olan Sümeyye Ertekin ise Aşdod'a ulaşıldıktan sonra olanları şöyle anlatmıştır (Ertekin, 2010: 57);

Uzun bir süre tuvaletleri kullanmamıza izin verilmedi. Gidebilirken de iki kişi olarak İsraili askerlerin eşlik etmesiyle gitmek zorundaydık. Akşam 19.00 gibi Aşdod'a ulaştık ancak bizim bir buçuk saat boyunca bota ayrılmamıza izin vermediler. Avrupalı parlamenterler protesto ettiler ve gemiden inmeyi başardılar. Ondan sonra biz gazetecileri dışarıya çıkardılar. Ellerimiz iki tane genç kadın tarafından tutulmuştu ve bizi direk olarak arama kabinine götürdüler. Üstümüzü katı bir şekilde aradılar. Bazılarımızdan bütün kıyafetlerini çıkarmaları da istendi. Bu arada bir asker benim cep telefonumu aldı. Telefona baktı ve sonrasında cebine koydu. Telefonum mükemmel değildi ancak o beğendi. Ona "telefonumu geri verecek misiniz?" diye sordum. Güldü ve "vereceğiz" dedi. Ancak ben onların davranışından ötürü geri vermeyeceklerini anlamıştım. Sonrasında sahip olduğum hiçbir elektronik eşya bana geri gönderilmedi.

Görüldüğü üzere İsraili yetkililer hukuksuz bir biçimde uluslararası sularda yaptıkları baskında 9 kişiyi öldürdükten sonra yine hukuksuz bir biçimde yolcuların hak ve hürriyetlerini ihlal etmiş, uluslararası normlara aykırı şekilde davranışlarda bulunmuşlardır. Olanlar bu şekildeyken olayın tarafları olan ülkeler olan İsrail ve Türkiye'nin de konuyla ilgili açıklamaları, araştırmaları olmuştur. İsrail tarafına bakıldığında, Gazze'nin abluka altında tutulması ve Mavi Marmara'ya baskın konusunda birçok görüş bulunsa da, İsraililerin çoğunluğu onlar için güvenliğin barış ve hayatta kalma adına önemli olduğunu savunmaktadırlar. İsrail için ablukanın önemli olmasındaki neden ise ablukanın uygulanmaya başlanmasından itibaren Mavi Marmara'ya kadar olan süreçte hiçbir İsrailinin gelen bir füze ile ölmemiş olmasından kaynaklanmaktadır (Migdalovitz, 2010: 4). Bu yüzden İsrail bu politikasından vazgeçmek istememiştir. İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu'nun olayla ilgili 1 Haziran 2010 günü yaptığı açıklamasında şunlara değinmiştir (Statement by PM Netanyahu Regarding Flotilla to Gaza (01.06.2010), <https://www.gov.il/en/departments/news/spokehatshara010610>);

Bu kaza Gazze Şeridi'nde ki İran ve onun terörist bölgesi olan Hamas'ı destekleyen güçlerin kasıtlı olarak yaptığı bir provokasyonun sonucudur ... bu açık bir şekilde kendini savunma vakasıdır. İsrail, Gazze'de bulunan Hamas'ın terör üssüne silah, roket ve füzenin serbestçe akmasına izin veremez ... bu yüzden İsrail'in Gazze'ye gelen malları denetlemesi gerekiyor ... Askerlerimiz sopalarla, bıçaklarla, belki de ateşli silahlarla saldırıya uğradılar ve kendilerini savunmak zorunda kaldılar, öldürüleceklerdi ... Politikamız basit; biz diyoruz ki Gazze'ye herhangi bir mal, herhangi bir insani yardım girebilir. Önlemek istediğimiz şey savaş malzemeleridir ... Onlara (filoya) yüklerin incelenip Hamas için koruyucu malzeme olarak kullanılmayan malların Gazze'ye girmesine izin vereceğimizi söyledik ... Altı gemiden beşi şartlarımızı kabul ettiler ancak görünüşe göre altıncı geminin (Mavi Marmara) İsrail askerlerine zarar vermek için önceden hazırlanmış bir planı vardı. İlk askerler güverteye indiğinde saldırıya uğradılar ve hayatlarını savunmaya zorlandılar. Bu talihsiz olayların nasıl gerçekleştiğidir.

Görüldüğü üzere İsrail yapılan baskının haklı olduğunu savunmuştur. Gazze'ye gidecek insani yardımlara karşı bir muhalefet oluşturmadığını, silah olarak kullanılabilecek materyal olmaması durumunda götürülmesine bir engel olmadığını söylemiştir. Mavi Marmara'nın filonun diğer gemilerinin aksine kontrol edilmeyi reddettiğini ve bunun üzerine bunun gerekli olduğunu savunmuşlardır. Gemiye yapılan baskında kendilerine karşı bir direniş olduğunu ve askerlerin

kendilerini savunması gerektiğini belirtmişlerdir. İsraili askerler mutfakta kullanılan bıçakları toplayarak kendilerine karşı kullanılabileceğini belirtmişlerdir (Ovenden, 2010: 61). Ancak ani bir baskın ile askerlerin sivilleri taşıyan bir gemiye operasyon düzenlemesi oradaki insanların kendisini korumak için yeterli bir sebeptir.

Baskına Türkiye’den tepkiler sert olmuştur. Hükümetin yanı sıra diğer siyasi partiler ve halk İsrail’in orantısız güç kullanımına karşı birlikte ses yükseltmişlerdir. Ankara ve İstanbul’da kitlesel gösteriler düzenlenmiştir (Migdalovitz, 2010: 5). Türkiye’den diplomatik olarak ilk tepki Dışişleri Bakanlığı’ndan gelmiştir (Press Release Regarding the Use of Force by the Israeli Defence Forces Against the Humanitarian Aid Flotilla to Gaza (31.05.2010), http://www.mfa.gov.tr/no_-115_-31-may-2010_-press-release-regarding-the--use-of-force-by-the-israeli-defense-forces-against-the-humanitarian-aid-fleet-to-gaza.en.mfa);

İsrail, masum sivilleri hedef alarak insan yaşamlarına ve barışçıl girişimlere değer vermediğini bir kez daha açıkça göstermiştir. İsrail’in bu insanlık dışı eylemlerini şiddetle kınıyoruz. Açık denizde uluslararası hukuka aykırı olarak meydana gelen bu ciddi olay ilişkilerimizde geri dönüşü olmayan sonuçlara yol açabilir ... Güdüler ne olursa olsun, sadece barışçıl faaliyetlerde bulunan sivillere karşı bu tür eylemler kabul edilemez. İsrail, uluslararası hukukun ihlali anlamına gelen bu eylemlerin sonuçlarını taşımalıdır.

Türkiye, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun da katıldığı BM Güvenlik Konseyi’ne acil bir toplantı çağrısında bulunmuştur. Davutoğlu İsrail’in eylemlerini “*eşkıyalık ve korsanlık ... bir devlet tarafından yürütülen cinayet ... barbarlık*” olarak nitelemiştir. Güç kullanımının “*uygunsuz ve orantısız*” olduğunu ve “*uluslararası hukukun savaş zamanında bile sivillere saldırı yapılmamasını ve zarar görmemesini gerektirdiğini*” belirtmiştir (UN Doc S/PV.6325: 4-5). Dönemin Başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan ise İsrail’in saldırısını bir savaş nedeni olarak nitelemiştir (Erdoğan: “Mavi Marmara’ya saldırı savaş nedeni” (11.09.2011), <https://www.cnnturk.com/2011/turkiye/09/11/erdogan.mavi.marmaraya.saldiri.savas.nedeni/628927.0/index.html>).

Saldırıya uluslararası kamuoyundan da tepkiler gelmiştir. Birçok ülke İsrail’in davranışını kınamıştır ve bu yönde kararlar almışlardır (Migdalovitz, 2010: 6-7). BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon yaşanan olayı kınamış ve tam soruşturma yapılmasını talep etmiştir. ABD buna karşı olsa da, BM İnsan Hakları Konseyi olaylar için bağımsız ve uluslararası bir soruşturma başlatmak yönünde adımlar atmıştır (Migdalovitz, 2010: 6). 1 Haziran 2010 tarihinde BM Güvenlik Konseyi Başkanı tarafından yapılan anlaşmanın satır başları şu şekildedir (S/PRST/2010/9);

Güvenlik Konseyi Gazze’ye giden konvoyu karşı uluslararası sularda İsrail askeri operasyonu sırasında güç kullanımından kaynaklanan can kaybindan ve yaralanmalardan derin bir pişmanlık duymaktadır ... eylemleri kınamakta ve ailelerine baş sağlığı dilemektedir ... Güvenlik Konseyi, BM Genel Sekreteri’nin konuyla ilgili tam bir soruşturma yapılması gerektiğine ilişkin ifadesini not eder ve uluslararası standartlara uygun, hızlı, tarafsız, güvenilir ve şeffaf bir soruşturma

yapılmasını ister ... Bu bağlamda Gazze'deki insani durumla ilgili ciddi kaygılarını yinelemekte ve Gazze'ye sürekli ve düzenli mal ve insan akışına duyulan ihtiyacın yanı sıra Gazze boyunca insani yardımın sağlanmasına ve dağıtılmasına ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.

Mavi Marmara olayı ve yaşananlar bu şekilde özetlenebilirken, çalışmanın bu bölümünde değerlendirilmeye çalışılacak olan Recep Tayyip Erdoğan'ı liderlik özellikleri analizine göre değerlendirmeye olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliğinden başlanacaktır. Erdoğan'ın bu olay dâhilinde olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliğinin yüksek olarak değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın şu sözleri buna bir kanıt oluşturmaktadır (Başbakan'dan ilk açıklama (31.05.2010), https://www.sabah.com.tr/gundem/2010/05/31/basbakandan_ilk_aciklama);

Gemilere yönelik saldırı sonrasında İsrail Büyükelçimizi derhal geri çağırdık. BM Güvenlik Konseyi geçici üyesi olarak BM Güvenlik Konseyi'ne olağanüstü toplantı çağırısı yaptık. Ayrıca uluslararası sularda meydana gelen bu olay nedeniyle NATO'yu da toplantıya çağıracağız, şu anda NATO Konseyi bilgilendiriliyor.

Görüldüğü üzere Erdoğan olayın ardından İsrail'e karşı diplomatik olarak adımlar atmıştır. Bu atmış olduğu adımlar karar alma konumunda olan kendisi için denetimini korumak istediğini göstermektedir. Denetimini korumak için de bu uygulamalara yönelmiştir. Kendisinin olaya müdahil olmazsa daha kötü sonuçların ortaya çıkabileceğini düşünmektedir. Sonuç olarak daha fazla sorumluluk almıştır ve politikaların uygulanması ile denetlenmesi konusunda isteklidir.

Güç gereksinimi özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dâhilinde güç gereksinimi özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın olaydan sonra Almanya Başbakan'ı Angela Merkel, ABD Başkanı Barack Obama, BM yetkilileri gibi isimlerle görüşmesi (Başbakan Erdoğan'dan İsrail'e sert mesaj (01.06.2010), https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/basbakan_erdogandan_israile_sert_mesaj/16) denetimini ve tesirini üst düzeyde tutmak için attığı adımlardandır. Bu isimler ile görüşerek nasıl bir yol izleneceğini yani hangi taktiklerin yararlı bir biçimde kullanılacağını onlarla paylaşmak istediğini gösterebilir. Sonuç olarak yapılan bu temaslar ile kendi konumunu daha güçlü tutabilmek için çalışmalarına devam etmiştir.

Kendine güven özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dâhilinde kendine güven özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın şu sözleri buna bir kanıt oluşturmaktadır (Yassıkaya, 2019); *“Uluslararası hukuku hiçe sayan İsrail, devlet terörü işlemiştir. Yaptıkları yanına kar kalmayacaktır.”* Olayın ardından Erdoğan'ın yapmış olduğu bu açıklamada olayın diğer tarafı olan İsrail'e karşı kararlılığını ortaya koymaktadır. Kendisini değerlendirmek için bir şeye ihtiyacı yoktur çünkü kendisine güvenmektedir. Bu olayın kurbanı olmayı reddetmiştir ve olayın durumuna uyum sağlamayı reddetmiştir.

Kavramsal karmaşıklık özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dâhilinde kavramsal karmaşıklık özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın şu sözleri buna kanıt oluşturmaktadır (Başbakan Erdoğan'dan İsrail'e sert mesaj (01.06.2010), https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/basbakan_erdogandan_israile_sert_mesaj/16);

İsrail yönetiminin saldırgan tutumları, şüphesiz ki bir yerlerden aldığı güçten kaynaklanıyor. Bu noktada Türkiye olarak, bölgemizdeki hassasiyetlerimiz ortadadır. BM Güvenlik Konseyinin daimi üyelerinden Almanya'nın Başbakanı Bayan Merkel ile dün Şili'den görüşüm. Bugün İngiltere'nin yeni başbakanı aradı, onunla da görüşeceğim. Daha önce aradım görüşüm, bugün tekrar görüşeceğiz. Diğerleriyle de görüşeceğiz. Orta Doğu'da barışın zeminini yok etmek gayreti içinde olan İsrail'i bu yaptıklarıyla baş başa bırakamayız.

Erdoğan olaydan sonra diplomatik olarak çeşitli temaslarda bulunmuş ve bulunmaya devam edeceğinin de sinyallerini vermiştir. Bu temaslar ile birlikte çevresinden kendisine gelen uyarılara dikkat ettiği sonucu ortaya çıkmıştır denilebilir. Bu temaslar aynı zamanda bilgi toplamaya meyilli olduğunu ve başkalarının düşüncelerine önem verdiğini göstermektedir. Sonuç olarak Erdoğan olaya karşı bir çözüm bulabilmek için başka aktörleri işin içerisine dâhil etmiştir.

Görev odaklılık özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dâhilinde görev odaklılık özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın şu sözleri buna bir kanıt oluşturmaktadır (Başbakan Erdoğan'dan İsrail'e sert mesaj (01.06.2010), https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/basbakan_erdogandan_israile_sert_mesaj/16); *“İsrail hükümetinin bu cüretkâr, bu sorumsuz, bu pervasız, bu hak-hukuk tanımayan, her türlü insani erdemi ayaklar altına alan saldırısı mutlaka ama mutlaka cezalandırılmalıdır.”* Erdoğan bu sözleriyle konuyu çözüme kavuşturmak hatta daha ileriye giderek İsrail'in aleyhine bir durumu ortaya koymak için çabalamıştır. Görevden kaçınmamış ve kararlı bir duruş sergileyerek durum ile sonuna kadar ilgileneceğini beyan etmiştir.

Grup içi ön yargı özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dâhilinde grup içi ön yargı özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın şu sözleri buna bir kanıt oluşturmaktadır (Gürpınar, 2017: 246);

İsrail, Türkiye'yi başkalarına benzetmesi, bedeli ağır olur. Türkiye'nin dostluğu ne kadar kıymetliyse, düşmanlığı da o kadar şiddetlidir. Kimse Türkiye'nin sabrını test etmemelidir ... Türkiye Cumhuriyeti, uluslararası hukukun ve diplomasinin bütün imkanlarını kullanmaktadır ve bundan sonra da kullanacaktır ... İnsanlığın vicdanından süzülen yardım gemileri silahla, zorbalıkla engellendi; yükü merhamet ve şefkat olan gemiler menzillerine varamadı, kana bulandı.

Erdoğan bu sözleriyle İsrail'i bir düşman olarak gördüğünü belirtmektedir. İsrail'i düşman olarak görmesindeki neden kendi grubu olan Türkiye'yi koruma içgüdüsünden kaynaklanmaktadır. Kaybetmeyi sevmediğinden her an kazanır duruma geçmek için uyanık davranmaktadır. Bunu diplomasiyi kullanarak yapmaya çalışmıştır. Aynı şekilde insani yardım götüren gemilerin saldırıya

uğradığının altını çizerek haklı konumunu güçlendirmektedir. Gemide zarar görenlerin kendi grubundan insanlar olmasından ötürü İsrail'i kendi grubuna meydan okur bir şekilde görmektedir.

Diğerlerine olan güvensizlik özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dahilinde diğerlerine olan güvensizlik özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın şu sözleri buna bir kanıt oluşturmaktadır (Başbakan'dan ilk açıklama (31.05.2010), https://www.sabah.com.tr/gundem/2010/05/31/basbakandan_ilk_aciklama);

Şunu çok net olarak ifade ediyorum, İsrail tarafından yapılan bu saldırı gerekçesi ne olursa olsun uluslararası hukuka tamamen aykırı bir devlet terörüdür. Bu saldırı mevcut İsrail Hükümeti'nin bölgede barış istemediğini bir kez daha açık ve net olarak ortaya koymuştur. Bu tavırlar bölge barışını tehdit ettiği kadar İsrail'in kendi vatandaşlarına, kendi halkına da huzur ve istikrar getirmeyecek tavırlardır.

Erdoğan bu sözleriyle İsrail'in böyle bir duruma sebebiyet vermesinin, bölgede barışa karşı bir istekliliğinin olmadığını ortaya çıkardığını, barış için yapılan çabalara gölge düşürdüğünü belirtmektedir. Türk vatandaşlarını taşıyan gemiye karşı bir saldırıda bulunduğundan, İsrail'i düşman olarak görmekte ve onun eylemlerine kuşkuyla yaklaşmaktadır. Bu eylemlerin neticesinde kaybeden tarafta olmamak için daima karşı tarafın amaçlarını sorgulamaktadır. Sonuç olarak İsrail'e karşı bir güven duygusu geliştirememektedir.

Mavi Marmara olayı bağlamında Erdoğan'ın özelliklerinin derecesi, liderlik özellikleri analizi çerçevesinde yukarıda değerlendirildiği gibidir. Erdoğan'ın olayları kontrol etme yeteneğine inanç ve güç gereksinimi özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, kısıtlamalara karşı meydan okuduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Hem dolaylı hem de doğrudan etki de başarılıdır. Ne istediğini biliyordur ve ona göre aksiyonlarda bulunmuştur. Kendine güven ve kavramsal karmaşıklık özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, bilgiye karşı açık bir durumda olduğu sonucu vardır. Görev odaklılık özelliği yüksek olarak değerlendirildiğinden, problemler tarafından yönlendirildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Grup içi ön yargı ve diğerlerine olan güvensizlik özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, olası tehditleri ve sorunları ortadan kaldırmaya yönelik bir davranış içerisinde bulunduğu ortaya konulmaktadır.

4.4. Rus Uçağı Düşürülmesi Olayı

Literatürde Rus uçağı olayı olarak adlandırılan olay, 24 Kasım 2015 tarihinde Türkiye hava sahasını ihlal eden Rus SU-24 savaş uçağının Türkiye tarafından vurularak düşürülmesi sonrası iki ülke arasında ortaya çıkan olaydır. Türkiye, uçağı hava sahasını ihlal ettiği için düşürdüğünü belirtirken; Rusya lideri Vladimir Putin ise "*sırtımızdan bıçaklandık*" ifadelerini kullanmıştır (Turkey shoots down Russian warplane on Syria Border (24.11.2015), <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-34907983>). Uçak vurulduktan sonra uçakta bulunan

pilotlar paraşütle uçaktan ayrılmışlar fakat Suriyeli isyancılar tarafından açılan ateşte pilotlardan biri olan Oleg Peşkov hayatını kaybetmiştir (Wagner ve Silverstein, 2015).

Olayın yaşandığı gün Türkiye Genelkurmay Başkanlığı, Türk Hava Kuvvetlerinin Suriye sınırı yakınlarında bir savaş uçağını düşürdüğünü açıklamıştır. Türkiye Cumhurbaşkanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre düşürülen uçağın bir Rus uçağı olduğu açıklanmıştır. Türkiye uçağın “5 dakikada 10 kez uyarıldığını” belirtmiştir (Türk jetleri Rus uçağı düşürdü (24.11.2015), <https://www.haberturk.com/dunya/haber/1157674-suriye-sinirinda-ucak-dustu>). Rusya Savunma Bakanlığı da SU-24 savaş uçaklarının düşürüldüğünü doğrulamış ancak uçuş süresi boyunca uçağın Suriye sınırı içerisinde bulunduğunu söylemiştir (Russian aircraft Su-24 crashed in Syria (24.11.2015), http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12066609@egNews).

Olaydan sonra Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Türkiye'nin düşmanca bir tavır içerisinde olmadığını, uçağın Rusya'ya ait olduğunun olayın yaşanmasının ardından fark edildiğini söylemiştir (Erdoğan: Rus uçağı olduğunu bilseydik farklı davranırdık (26.11.2015), https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151126_erdogan_rusya_suriye). Erdoğan'ı destekleyen yönde bir kanıt olarak Genelkurmay Başkanlığı'nın olayla ilgili yaptığı ilk açıklamasında “*Türk hava sahasını ihlal eden milliyeti bilinmeyen bir uçak*” olarak bahsetmesi gösterilebilir (Türk hava sahasını ihlal eden savaş uçağı düşürüldü (24.11.2015), <https://www.trthaber.com/haber/dunya/turk-hava-sahasini-ihlal-eden-savas-ucagi-dusuruldu-218045.html>). Cumhurbaşkanı ile aynı yönde görüş paylaşan Başbakan Ahmet Davutoğlu ise yaşananlar ile ilgili üzüntüsünü belirtmiş ve hayatını kaybeden pilotun cenazesinin Rusya'ya dönüşünü sağlamak için çaba göstermiştir (Davutoğlu: Rus pilotun cenazesini Rusya'ya teslim edeceğiz (29.11.2015), <http://www.aljazeera.com.tr/haber/davutoglu-rus-pilotun-cenazesini-rusyaya-teslim-edecegiz>).

Türkiye'den gelen bu şekildeki açıklamalara rağmen Rusya'nın tepkisi sert olmuştur. Rusya Başkanı Putin, Ürdün Kralı ile yaptığı görüşmede olayla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır (Meeting with Abdullah II of Jordan (24.11.2015), <http://kremlin.ru/events/president/news/50775>);

Bu olay terörizme karşı olağan savaşın ötesine geçiyor ... ancak bugünkü kayıp, terörizm suçlarının bize arkadan verdiği darbe ile ilgilidir ... pilotlarımız ve uçağımız Türkiye Cumhuriyeti'ni hiçbir şekilde tehdit etmedi, bu açık bir şey ... IŞİD ile mücadele için bir operasyon düzenlediler ... olayın Rus-Türk ilişkileri üzerinde ciddi sonuçları olacaktır.

Putin'in bu sözlerine ek olarak Moskova Ankara'yı IŞİD'i hem ekonomik hem de lojistik olarak desteklemekle suçlamış, Türkiye'nin IŞİD'den petrol satın aldığı iddia etmiştir (Putin: Turkey will regret jet shooting 'more than once' (04.12.2015), <https://www.aljazeera.com/news/2015/12/putin-turkey-regret-downing-jet-151203071324354.html>). Rusya bu konudaki söylemlerini güçlendirmek adına IŞİD ile Türkiye

arasında olduğu iddia edilen bağlantıları çeşitli uydu görüntüleri ve video kayıtları ile kanıtlamaya çalışmıştır (Russia presents proof of Turkey's role in ISIS oil trade (02.12.2015), <https://www.rt.com/news/324263-russia-briefing-isis-funding/>).

Rusya iddialarının yanı sıra Türkiye'den bir takım isteklerde de bulunmuştur. Moskova, Türkiye'den istediği tazminatın yanında yaşananlar ile ilgili bir özürde beklemiştir. Davutoğlu ise Türkiye'nin kendi görevini yerine getirdiğini ve bundan ötürü özür dilemeyeceklerini açıklamıştır (Davutoğlu: Görevimizi yaptık, özür dilemeyiz (30.11.2015), <http://www.aljazeera.com.tr/haber/davutoglu-gorevimizi-yaptik-ozur-dilemeyiz>). Rusya aynı zamanda Türkiye'ye karşı bir takım yaptırımlarda uygulamıştır. Başkan Putin tarafından imzalanan emirde Türk tarım ürünlerinin ve tüketim mallarının ithalatı ve Türk vatandaşlarının Rus şirketlerinde istihdamını kısıtlayan tedbirler bulunmaktaydı. Bunlara ek olarak Rusya'dan Türkiye'ye olan uçuşların askıya alınması ve Rus turizm şirketlerinin sattığı tur paketlerinin durdurulması da istenmiştir (Executive Order on measures to ensure Russia's national security and protection of Russian citizens against criminal and other illegal acts and on the application of special economic measures against Turkey (28.11.2015), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/50805>). Bu emrin yanı sıra Putin, ekonomik yaptırımları genişleten diğer bir başkanlık emri daha imzalamıştır. Buna göre Türkiye yargısı isminin altında faaliyet yürüten kuruluşların operasyonları ve Türk kuruluşlarının Rusya'da ki faaliyetlerine sınırlamalar getirilmiştir. Ayrıca Türk vatandaşları için vize kısıtlamalarının tekrar başlatılacağı da bildirilmiştir (Amendments to the Decree on measures to ensure national security and protection of Russian citizens from unlawfull acts and on the application of special economic measures in relation to Turkey (28.11.2015), <http://kremlin.ru/events/president/news/51027>).

Rus uçağı olayı iki ülke açısından birçok olumsuzluğa neden olmuştur. İlk olarak Türkiye ve Rusya arasında filizlenebilecek stratejik bir ortaklık için bulunan ortam kaybolmuştur. Ayriyeten iki ülke arasında bulunan ekonomik bağların basit bir şekilde bozulabileceğini de göstermiştir (Erşen, 2017: 92). Yukarıda bahsedilen Rus yaptırımlarından ötürü Türkiye ekonomisinin en az 11 milyar dolar zararının olduğu söylenmektedir (Rusya ile krizin maliyeti en az 11 milyar dolar (25.01.2016), <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/rusya-ile-krizin-maliyeti-11-milyar-dolar,FPbktLfoeEuJ3nHMrOS10A>). Aynı dönemde Türkiye'yi ziyaret eden Rus turist sayısında da yüzde 87 oranında bir azalma meydana gelmiştir (Rus turist sayısı yüzde 87,4 azaldı (28.07.2016), <https://www.haberturk.com/ekonomi/turizm/haber/1273217-rus-turist-sayisi-yuzde-87-4-azaldi>). Özellikle Türkiye'nin Rusya'ya olan enerji bağımlılığı da bir sorun teşkil etmekteydi. Olayın ardından, o sırada inşaatı devam etmekte olan Akkuyu Nükleer Santralının yapımı Rusya tarafından yavaşlatılmıştır (Rusya, Akkuyu Nükleer Santrali inşaatını fiilen durdurdu iddiası (09.12.2015), <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/rusya-akkuyu-nukleer-santrali-insaatini-fiilen-durdurdu-40024926>). Ayrıca Rus gazını Avrupa'ya Türkiye üzerinden taşıyacak olan Türk Akımı projesi de askıya alınmıştır (Turkey has shelved Turkish Stream gas pipeline Project, says President

Erdoğan (05.12.2015), <https://www.hurriyetdailynews.com/turkey-has-shelved-turkish-stream-gas-pipeline-project-says-president-erdogan-92115>).

Olay ekonomik ilişkilerin yanında bölgedeki jeopolitik denklemi de olumsuz yönde etkilemiştir. Rusya, Türk savaş uçaklarının Suriye hava sahasına girmesini önlemenin ve Suriye’de bulunan Kürtler ile ilişkilerini geliştirmesinin yanı sıra; Türkiye’nin Irak Başhika’da bulunan birliklerinin bölgeden ayrılması konusunda da Irak hükümetine destek vermiştir (Charbonneau, 2015). Rusya ayrıca Türkiye’nin bölgedeki en güçlü rakibi sayılabilecek olan İran ile ilişkilerini geliştirmeye devam etmiş ve Türkiye tarafından tanınmayan Mısır’ın darbeci Cumhurbaşkanı Abdel Fattah El-Sisi ile olan ilişkilerini geliştirmiştir (Erşen, 2017: 93). Orta Doğu’da bunlar yaşanırken Kafkasya’da Ermenistan’a yaklaşan Rusya, birleşik olarak bölgesel bir hava savunma sistemi için Rus-Ermeni güvenlik anlaşmasını imzalamıştır (Why did Russia, Armenia Create Joint Defense System in Caucasus (23.12.2015), <https://sputniknews.com/military/201512231032214928-russia-armenia-defense-system-turkey/>).

Erdoğan’ın Rus Uçağı olayı dâhilinde liderlik özellikleri analizine olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliği üzerinden başlayacak olursak, bu olay dâhilinde Erdoğan’ın olayları kontrol etme yeteneğine inanç özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan’ın şu sözleri buna bir kanıt olarak sunulabilir (Öğretmenler Günü Resepsiyonunda Yaptıkları Konuşma (24.11.2015), <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/36093/ogretmenler-gunu-resepsiyonunda-yaptiklari-konusma>);

Cuma gününden beri gelişmeleri yakından takip ediyorum, Başbakanımızdan, Genelkurmay Başkanımızdan, Dışişleri Bakanımızdan, Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarımızdan ve diğer ilgili arkadaşlarımızdan sürekli bilgi alıyorum. Nitekim az önce dar kapsamlı bir güvenlik toplantısı yaptık, gerek Sayın Başbakanımız, gerek Genelkurmay Başkanımız, ilgili bakan arkadaşlarımız ve ilgili bürokratlarımızla beraber bir toplantı yaptık; ne oluyor, gelişmeler ne durumda, buna göre ne gibi adımlar atacağız ... Biz buna şahit olmak istemeyiz; böyle bir durumla karşı karşıya bırakılmanın ne yazık ki ıstırabını yaşıyoruz. Bu hadise tamamen Türkiye’nin önceden ilan ettiği angajman kuralları çerçevesinde gerçekleşmiştir. Türkiye’nin komşularıyla, başka herhangi bir ülkeye karşı düşmanlığı asla söz konusu değildir. Suriye’de bugüne kadar çok daha vahim olaylar yaşanmamasının sebebi, Türkiye’nin soğukkanlı tutumudur. Bu son hadisenin önüne geçmek için de elimizden gelen gayreti gösterdiğimizden kimsenin şüphesi olmasın. Türkiye’nin kendi sınırlarını koruma hakkına da herkes saygı göstermelidir.

Erdoğan olaydan sonra güvenlik ve dış politika ile ilgili bürokratlarından olayla ilgili bilgi almış ve sonrasında nasıl bir yol izleneceğine dair görüş alışverişinde bulunmuştur. Çevresinden ona gelen bilgiler dâhilinde açıklamalarda bulunmuş ve olayda Türkiye’nin haklılığını savunmuştur. İlgili bürokratlar ile olan bu bilgi alışverişi, politikaların uygulanması ve denetlenmesi konusunda istekli olduğunu göstermektedir. Yine karar alma durumlarında denetimini korumak ve bunların sağlanmasına yönelik olarak bürokratlarıyla yaptığı değerlendirmeler önem taşımaktadır.

Güç gereksinimi özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dâhilinde güç gereksinimi özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın şu sözleri buna bir kanıt olarak sunulabilir (31. İSEDAK Açılış Toplantısında Yaptıkları Konuşma (25.11.2015), <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/36092/31-isedak-acilis-toplantisinda-yaptiklari-konusma>);

Düşen, daha sonradan Rus yapımı olduğu bilinen uçağın, Rusya Federasyonu'na ait olduğu bu ülke makamlarının açıklamalarından sonra anlaşılmıştır. Olayın hemen arkasından gerek Türkiye olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyeleri ve NATO bünyesinde gerekli bilgilendirmeleri sürekli yaptık.

Erdoğan BM, NATO gibi kurumlara bilgilendirme yaparak Türkiye'nin olaylarda haklı bir konumda olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Bu da diplomasiyi kullanarak ilerlemek istediğini ve bunun yararlı bir taktik olduğunu düşündüğünü göstermektedir. Yani bu kurumları, kendisinin haklı olduğunu kanıtlamaya çalıştığı, kendi hedefleri için bir araç olarak gördüğüne işaret etmektedir. Sonuçların kendi lehinde ilerlemesi için çalışmalar olduğu ortadadır. Ayrıca bir önceki özellikte belirtilen açıklamalarda olduğu gibi, olay üzerindeki denetimini ve tesirini elde etmek için çevreyi (BM, NATO) idare etmeye çalışmıştır.

Kendine güven özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dâhilinde kendine güven özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın şu sözleri buna bir kanıt olarak sunulabilir (17. Muhtarlar Toplantısı'nda Yaptıkları Konuşma (23.12.2015), <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/37419/17-muhtarlar-toplantisinda-yaptiklari-konusma>);

Biliyorsunuz geçen haftadan beri Rusya, sınırlarımızı ihlal ettiği için düşürülen uçağın kara kutusu üzerinden bir propaganda yürütüyor. Kara kutudaki bilgilerin kendi iddialarını ispat edeceğini öne süren Rus yetkililer, bu işi bir şova dönüştürmüşlerdi. Sonra kara kutu açıldı ve tahribattan dolayı içindeki bilgilerin okunamadığı ifade edildi. Tabii bizim kendi elimizdeki bilgiler açık ve sağlam olduğu için konuyla ilgili en küçük bir tereddüdümüz yoktu.

Erdoğan'ın sözlerinden anlaşılacağı üzere Rusya'nın söylemlerine ve iddialarına rağmen Türkiye'nin elinde bulunan kanıtlar ile haklılığının ortada olduğu ortaya çıkmaktadır. Kendisine gelen bilgilere güvenmekte ve kendisinin haklı olduğunu bilmektedir. Bu olayın kurbanı olmak istemediğinden doğru bildiğini her ortamda belli etmeye çalışmıştır. Buna örnek olarak ise NATO ve BM gibi kurumlara yaptığı bilgilendirmeler verilebilir. Erdoğan işlerin Rusya'nın istediği gibi değil, kendisinin istediği gibi ilerlemesi konusunda kendine olan güveni konusunda taviz vermemiştir.

Kavramsal karmaşıklık özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dahilinde kavramsal karmaşıklık özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın şu sözleri buna bir kanıt olarak sunulabilir (Erdoğan: Uçağın düşürülmesi kesinlikle Rusya'yı hedef

alan bir olay değil (26.11.2015), <https://www.haberler.com/erdogan-ucagin-dusurulmesi-kesinlikle-rusya-yi-7913220-haberi/>;

Ne Rusya'ya ne de başka bir ülkeye karşı doğrudan askeri bir müdahalemiz söz konusu değildir. Herkesten egemenlik haklarımızı gözetmesi ve bu haklarımıza hassasiyet göstermesini bekliyoruz. Tüm dünyanın bizim haklı olduğumuzu kabul ettiği bir hadisenin siyasi ve ekonomik ilişkilerimizi kapsayacak şekilde genişletilmesini doğru bulmuyoruz.

Erdoğan'ın bu sözlerinden olayı çözüme kavuşturmak için bir çaba harcadığını anlamaktayız. Erdoğan'ın Rusya'nın olaydan sonra Türkiye'ye karşı işleme koyduğu yaptırımları engellemeye ve orta yol bulmaya çalıştığı ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde haklı olduğunu tüm dünyanın kabul ettiğini söylemesi de başka aktörleri işin içerisine dâhil ettiğine yönelik bir kanıt olarak sunulabilir. Olaydan sonra kendi bürokratları ile yaptığı değerlendirmeler ise karar alabilmek için zaman ayırdığının göstergesidir.

Görev odaklılık özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dâhilinde görev odaklılık özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın şu sözleri buna bir kanıt olarak sunulabilir (Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan: Rus uçağı olduğu belli olmuş olsaydı... (27.11.2015), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhurbaskani-recep-tayyip-erdogan-rus-ucagi-oldugu-belli-olmus-olsaydi-40019383>);

Zaten iş birliği halindeyiz. Biz bunu bir gerilim sebebi olarak görmüyoruz. Tabi ki tokalaşmamız lazım. Tabi ki yolumuza yine beraber devam etmemiz lazım. Yani birilerini şöyle tatmin etmenin gayreti içerisinde olmaya gerek yok. Zaten böyle zamanlarda biliyorsunuz tahrik unsurları ortaya çıkar. Örneğin büyükelçiliğimizi gelip taşıyanlar, yumurta domates atanlar falan bunların hepsinin yaptığı işler çok duygusal ve yanlıştır.

Erdoğan'ın bu sözlerinden son yıllarda önemli ilişkiler yürüttüğü ancak bu ilişkilerin kopma noktasına geldiği Rusya ile her ne olursa olsun ilişkileri yolunda tutma amacıyla olduğu görülmektedir. Kendi grubu olan Türkiye'yi Rusya ile olan sorunda kavuşturma yolunda adımlar atmaya çalışmıştır. Haklı olduğunu söylese bile çözüm için çareler aramıştır.

Grup içi ön yargı özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dâhilinde grup içi ön yargı özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın şu sözleri buna bir kanıt olarak sunulabilir (31. İSEDAK Açılış Toplantısında Yaptıkları Konuşma (25.11.2015), <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/36092/31-isedak-acilis-toplantisinda-yaptiklari-konusma>);

Türkiye gerilimin, krizin ve husumetin safında değil her zaman barışın, diyalogun ve diplomasinin tarafında yer almıştır. Bundan sonra da biz bu tavrımızı koruyacağız. Hiç kimse bizden sınır güvenliğimizin sürekli ihlal edilmesine, egemenlik haklarımızın yok sayılmasına, hak ve hukukumuzun çiğnenmesine sessiz ve tepkisiz kalmasını beklememelidir. Bu hadiseyi tirmandırmak gibi bir düşüncemiz kesinlikle bulunmamaktadır. Sadece kendi güvenliğimizi ve kardeşlerimizin hukukunu savunuyoruz.

Erdoğan'ın bu sözlerinden Rusya'nın sınır ihlali yapmasından ötürü, kendi grubu olan Türkiye'yi korumaya yönelik olarak bu olayın içinde bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Olaydan sonra Rusya'nın kendisini haklı olarak görmesi üzerine Türkiye'nin kendi görüntülerini paylaşması, grubu için kaygı duyduğunu ve onları korumaya çalıştığını göstergesidir. Bu da Erdoğan'ın Rusya'yı kendine meydan okur bir şekilde gördüğünü göstermektedir. Kazanan durumunu korumak için ise uluslararası kurumları olayın içerisine dâhil etmiştir.

Diğerlerine olan güvensizlik özelliği kapsamında olaya baktığımızda ise, Erdoğan'ın bu olay dâhilinde diğerlerine olan güvensizlik özelliğinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Genel olarak olaya bakıldığında Erdoğan'ın Rus tarafına asla güvenmediği Türkiye'nin kendi radar görüntülerini paylaşmasından dolayı anlaşılmıştır. Rusya'nın yaptırımlar uygulaması, Erdoğan'ın Rusya'ya olan güvenini daha çok yitirmesine neden olmuştur denilebilir.

Rus Uçağı Düşürülmesi olayı bağlamında Erdoğan'ın özelliklerinin derecesi, liderlik özellikleri analizi çerçevesinde yukarıda değerlendirildiği gibidir. Erdoğan'ın olayları kontrol etme yeteneğine inanç ve güç gereksinimi özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, kısıtlamalara karşı meydan okuduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Hem dolaylı hem de doğrudan etki de başarılıdır. Ne istediğini biliyordur ve ona göre aksiyonlarda bulunmuştur. Kendine güven ve kavramsal karmaşıklık özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, bilgiye karşı açık bir durumda olduğu sonucu vardır. Görev odaklılık özelliği yüksek olarak değerlendirildiğinden, problemler tarafından yönlendirildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Grup içi ön yargı ve diğerlerine olan güvensizlik özellikleri yüksek olarak değerlendirildiğinden, olası tehditleri ve sorunları ortadan kaldırmaya yönelik bir davranış içerisinde bulunduğu ortaya konulmaktadır.

Bu bölümde Erdoğan'ın karşılaşmış olduğu 1 Mart 2003 Tezkere, Mavi Marmara ve Rus Uçağı Düşürülmesi olayları irdelenerek, Hermann'ın liderlik özellikleri analizi yaklaşımında ortaya koyduğu özelliklere göre değerlendirilmesi yapılmıştır. Erdoğan'ın özellikleri, 1 Mart 2003 Tezkere olayındaki diğerlerine olan güvensizlik özelliğinin düşük olarak değerlendirilmesi haricinde, her bir olayda yüksek olarak değerlendirilmiştir. Erdoğan'ın karşılaşmış olduğu olaylara karşı kararlı duruşu ve olayları kendi isteği doğrultusunda yönlendirmeye çalışması onun olayları kontrol etme yeteneğine inancının ve güç gereksiniminin yüksek olduğunu göstermektedir. Bütün olaylarda, olayın diğer tarafında yer alan kim olursa olsun, yaşanan olayda kendisinin haklı olduğunu anlatmaya çalışması kendine güveninin yüksek bir dereceye sahip olduğunu göstermektedir. Yaşanan olaylarda çevresindeki bürokratlarını ve olayla ilgili olmayan diğer devlet ve kuruluşları da olayın içerisine dâhil etmesi, kavramsal karmaşıklık özelliğinin yüksek olduğuna bir kanıt oluşturmaktadır.

Karşılaştığı bütün olaylarda yaşanan olayları tatbik etmiş, Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda bir çözüme ulaşmak için politikalar takip etmiştir. Bu Erdoğan'ın görev odaklı bir

lider olduğunu göstermektedir. Bu yüzden görev odaklılığı her bir olay için yüksek olarak değerlendirilmiştir. Yaşanan olayları Türkiye'nin ulusal egemenliğine karşı atılmış adımlar olarak görmüştür. Bu yüzden kendi grubu olan Türkiye'yi korumak için çaba sarf etmiştir. Türkiye'nin haklarını her durumda savunmuştur. Bu yüzden onun grup içi ön yargısının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Diğerlerine olan güvensizlik özelliğinin 1 Mart 2003 Tezkeresi olayında düşük, Mavi Marmara ve Rus Uçağı Düşürülmesi olaylarında yüksek olarak değerlendirilmesi, onun genel anlamda olaylarda karşısında bulunanlara bir güveninin olmadığını göstermektedir.

SONUÇ

Birey, insanlık tarihi boyunca devletlerin kurulmasında önemli bir etken olmuştur. Çünkü bireyler yani insanlar, devlet ve uluslararası sistemlerin/kurumların ortaya çıkmasına ön ayak oluşturmuşlardır. Burada birey ve insandan kasıt olarak belirtilen şey ise lider figürüdür. Ancak uluslararası ilişkiler literatüründe bireyin bu etkisi çoğu zaman göz ardı edilmiştir. Bireyin etkin bir aktör olduğu vurgusu yerine daha çok devletin ve uluslararası sistemlerin/kurumların etkin olduğuna yönelik teorik çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu bireye yönelik çalışmaların yapılmadığı anlamına gelmemektedir. Özellikle bu çalışmanın teorik bağlamını oluşturan liderlik özellikleri analizini ortaya atmış olan Margaret G. Hermann'ın yapmış olduğu çalışmalar, liderin önemli bir figür olduğunu gözler önüne sermektedir.

Uluslararası ilişkiler literatüründe bireye önem veren çalışmalar yer alsa da bu çalışmalar hep devlet ve uluslararası sistem bazında yapılan çalışmaların arkasında kalmışlardır. Bu yüzden bu çalışmada siyaset sahnesinde önem arz eden liderler incelenmiş ve onların sahip oldukları etkiler anlatılmaya çalışılmıştır. Bu şekilde birey bazlı olan literatüre katkı sağlanmıştır. Çalışmada işlenen liderlerden Vladimir Putin'e bakılacak olursa, göreve geldikten sonra Rusya'nın SSCB zamanı sahip olduğu gücü ve şöhreti tekrar geri kazanmaya çalıştığı görülmektedir. Bunu yapmak için halkı kültürel olarak desteklemiş ve özellikle Çeçen isyancılara karşı olan mücadelenin kesin bir zaferle tamamlanması gerektiğini düşünmüştür. Böylece Rus halkı hem kültürel olarak köklerinden kopmayacak hem de güçlü bir askeri güç olduğunu görmüş olacaktır. Putin, eski Sovyet ülkelerini tek bir çatı altında toplamak amacıyla onları kendi nüfuzu altına alarak, Rusya'nın Batı'ya olan ekonomik bağımlılığını azaltmaya çalışmıştır. 2003 Irak Savaşı'na karşı Almanya ve Fransa gibi ülkeler ile görüşerek, Rusya'nın olaylarda belirleyici bir konumda olduğunu dünyaya göstermeye çalışmıştır.

Donald Trump açısından bakılacak olursa, göreve gelmeden önce ortaya koymuş olduğu seçim vaatlerinin yerine getirilmesi konusunda etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Trump, ortaya koyduğu Önce Amerika vizyonuyla ABD'nin hem güvenlik hem de ekonomik anlamda kazanımlara sahip olmasına etki etmiştir. Güvenlik anlamında NATO'nun teröre karşı yürüttüğü savaşta yetersiz kaldığı düşüncesinden ötürü Trump, ekonomik anlamda NATO'yu tehdit etmiş ve diğer NATO üye ülkelerinin de yeterli ödemeleri yapmasına zemin hazırlamıştır. Yine ABD ordusunun IŞİD'e karşı daha kararlı bir mücadele vermesi gerektiğini söyleyerek teröre karşı savaşın devamını sağlamıştır. Ekonomik anlamdan bakıldığında NAFTA ve TPP gibi anlaşmalardan ABD'nin geri çekilmesini sağlamıştır. NAFTA'yı seçim zamanında eleştirerek, revize edilmesi gerektiği yönündeki görüşünü sıkça belirtmiştir. Başkan olduktan sonra

NAFTA'nın yerine USMCA kurularak ABD'nin sahip olduğu ekonomik gelirin artmasını sağlamıştır. Yine Trump seçim zamanı Meksika sınırına bir duvar yaptıracağını ve parasını Meksika'nın ödeyeceğini söylemiştir. Trump bu vaadini de yerine getirmiş, duvarın çoğunluğunun tamamlandığını açıklamıştır. Ayrıca USMCA aracılığıyla Meksika'nın parayı ödediğini de söylemiştir.

Recep Tayyip Erdoğan açısından bakılacak olursa özellikle ABD'nin karşı çıktığı S-400 ve Zeytin Dalı Harekatı gibi durumlarda ABD'nin istekleri doğrultusunda hareket etmemiş ve kendi istediği yönde kararlar almıştır. S-400 hava savunma sisteminin Rusya'dan satın alınmasından sonra Türkiye'nin NATO müttefiği olan ABD, Rus yapımı bir silahın NATO'nun sistemine entegre olamayacağını söylemiştir. Bu yüzden Türkiye'nin bu silahı almamasını istemiştir. Türkiye ise ihtiyaçları doğrultusunda bu silahı envanterine eklemiştir. ABD ise Türkiye'yi F-35 savaş uçağı projesinden çıkarmıştır. Ancak Türkiye S-400 alımından vazgeçmemiştir. Aynı şekilde Zeytin Dalı Harekâtına da karşı olan ABD'nin istekleri göz önünde bulundurulmamış ve Suriye'nin Afrin kentine yönelik olan harekât yapılmıştır. 2019'un son aylarında ise Libya ile yapılan deniz sınırlarını belirleyen anlaşma da Türkiye'nin bazı Avrupalı devletlerin Türkiye'yi Akdeniz'de küçük bir alana hapsedme planlarını bozmuştur.

Bu çalışma liderlerin dünya siyasetinde etkin birer aktör olduğunu savunmaktadır ve bu verilen örnekler ışığında her bir liderin istediklerini yapma konusunda etkilerinin ve önemlerinin yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca çalışmada irdelenen olaylar ışığında liderlerin özelliklerinin değerlendirilmesiyle de olay anlarında bu özelliklerin nasıl şekilleneceği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Liderlerin özelliklerin değerlendirilmesi ise Margaret G. Hermann'ın ortaya attığı *liderlik özellikleri analizi* yaklaşımı ile yapılmıştır.

Hermann'ın (2003) ortaya atmış olduğu liderlik özellikleri analizi çalışmanın teorik bağlamını oluşturmuştur. Bu yaklaşımda liderlerin sahip olabileceği bazı özellikler belirlenmiştir. Bu özelliklerin değerleri liderlerin sarf etmiş oldukları konuşmalar ışığında, profiler plus ismi verilen bilgisayar programına yüklenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan sonuçlar Hermann'ın çalışmasında belirtmiş olduğu 122 liderin puanlarının karşılaştırılmasına göre yüksek veya düşük olarak yorumlanmaktadır. Ancak bu çalışmada, Hermann'ın yeterli bir değerlendirilme yapılması için şart koştuğu yüz veya daha fazla kelimeden oluşan elli adet röportaj veya konuşmanın programa eksiksiz olarak yüklenmesinin ve liderlerin karşılaştıkları olaya yönelik bu kadar fazla sayıda konuşmalarının olmaması ihtimaline karşı niteliksel olarak bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirme, liderlerin olaylara karşı sarf etmiş oldukları konuşmaların tespit edilmesiyle, hangi özelliğin kriterlerini hangi derecede (yüksek veya düşük) karşılamış olduğu çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Özelliklerin kriterlerine göre konuşmaların tespit edilemediği durumlarda ise olaylar yine belirtilen kriterlere göre liderlerin davranışlarına göre değerlendirilmiş ve özelliğin derecesi tespit edilmiştir. Her bir olayın sonunda liderlerin

tarzlarını belirleyen sorular da cevaplanarak bu tarzlar belirlenmeye çalışılmış ve değerlendirmeler bir sonuca bağlanmıştır.

Çalışmada Vladimir Putin, Donald Trump ve Recep Tayyip Erdoğan'ın liderlik özellikleri analizi değerlendirilmeye çalışılmıştır. Her lider için bazı olaylar belirlenmiş ve liderlerin bu olaylara yönelik konuşmalarının ve davranışlarının ışığında, Hermann'ın belirtmiş olduğu kriterlere göre analizleri yapılmaya çalışılmıştır. İlk olarak Vladimir Putin'in özellikleri analiz edilmiştir. Değerlendirilmede Çeçenistan, Güney Osetya ve Kırım'ın İlhakı olayları kullanılmıştır. Yapılan analize göre Putin'in liderlik özelliklerinin hangi derecede ortaya çıktığı tablo 5'te özetlenmiştir.

Tablo 5: Vladimir Putin'in Liderlik Özellikleri Analizi Sonuçları

Özelliklerin İsimleri	Çeçenistan Olayı	Güney Osetya Olayı	Kırım'ın İlhakı Olayı
Olayları Kontrol Etme Yeteneğine İnanç	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Güç Gereksinimi	Yüksek	Düşük	Yüksek
Kendine Güven	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Kavramsal Karmaşıklık	Ne Yüksek Ne Düşük	Yüksek	Düşük
Görev Odaklılık	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Grup İçi Ön Yargı	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Diğerlerine Olan Güvensizlik	Yüksek	Yüksek	Yüksek

Tablodan görüldüğü üzere Putin'in her bir olaya karşı sarf etmiş olduğu konuşmaları ve davranışları üzerinden yapılan değerlendirmede, her olay için özelliklerinin derecesinin genel olarak yüksek olarak değerlendirildiği ortaya çıkmaktadır. Sadece Çeçenistan ve Kırım'ın İlhakı olaylarında kavramsal karmaşıklık özelliği ve Güney Osetya olayında güç gereksinimi özelliği düşük olarak değerlendirilmiştir. Ancak Putin, karşılaşmış olduğu olaylara karşı yüksek seviyede bir duruş sergilemiştir. Putin'in özelliklerinin değerlendirmeleri göz önüne alındığında, liderlik tarzı da ortaya çıkmaktadır. Putin'in kısıtlamalara meydan okuyan bir lider olduğu söylenebilirken, bilgiye karşı açık mı yoksa kapalı mı olduğu (Çeçenistan olayında bilgiye açıklık durumu tahmin edilemezken, Güney Osetya olayında bilgiye karşı açık, Kırım'ın ilhakı olayında bilgiye karşı kapalıdır) kesin olarak tahmin edilememektedir. Putin, tehdit ve sorunları ortadan kaldırmaya yönelik davranışlar içerisinde bulunurken, problemler tarafından yönlendirilen bir lider olduğu da savunulabilmektedir.

İkinci olarak Donald Trump'ın özellikleri analiz edilmiştir. Değerlendirmede Kuzey Kore Füze, İran Nükleer Anlaşma ve Çin Ticaret Savaşı olayları kullanılmıştır. Yapılan analize göre Trump'ın liderlik özelliklerinin hangi derecede ortaya çıktığı aşağıdaki tablo 6'da özetlenmiştir.

Tablo 6: Donald Trump’ın Liderlik Özellikleri Analizi Sonuçları

Özelliklerin İsimleri	Kuzey Kore Füze Olayı	İran Nükleer Anlaşma Olayı	Çin Ticaret Savaşı Olayı
Olayları Kontrol Etme Yeteneğine İnanç	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Güç Gereksinimi	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Kendine Güven	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Kavramsal Karmaşıklık	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Görev Odaklılık	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Grup İçi Ön Yargı	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Diğerlerine Olan Güvensizlik	Yüksek	Yüksek	Yüksek

Tablodan görüldüğü üzere Trump’ın her bir olaya karşı sarf etmiş olduğu konuşmaları ve davranışları üzerinden yapılan değerlendirmede, her olay için özelliklerinin derecesinin hepsinin yüksek olarak değerlendirildiği ortaya çıkmaktadır. Trump analizde kullanılan tüm olaylara karşı yüksek seviyede tepki içerisinde yer almıştır. Trump’ın özelliklerinin değerlendirmeleri göz önüne alındığında, Trump’ın sahip olduğu liderlik tarzının kısıtlamalara meydan okuyan, bilgiye açık, olası tehdit ve sorunları ortadan kaldırmaya yönelik davranış sergileyen ve problemler tarafından yönlendirilen bir tarza sahip olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Üçüncü ve son olarak Recep Tayyip Erdoğan’ın özellikleri analiz edilmiştir. Değerlendirmede 1 Mart 2003 Tezkeresi, Mavi Marmara ve Rus Uçağı Düşürülmesi olayları kullanılmıştır. Yapılan analize göre Erdoğan’ın liderlik özelliklerinin hangi derecede ortaya çıktığı tablo 7’de özetlenmiştir.

Tablo 7: Recep Tayyip Erdoğan’ın Liderlik Özellikleri Analizi Sonuçları

Özelliklerin İsimleri	1 Mart 2003 Tezkeresi Olayı	Mavi Marmara Olayı	Rus Uçağı Düşürülmesi Olayı
Olayları Kontrol Etme Yeteneğine İnanç	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Güç Gereksinimi	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Kendine Güven	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Kavramsal Karmaşıklık	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Görev Odaklılık	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Grup İçi Ön Yargı	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Diğerlerine Olan Güvensizlik	Düşük	Yüksek	Yüksek

Tablodan görüldüğü üzere Erdoğan'ın her bir olaya karşı sarf etmiş olduğu konuşmaları ve davranışları üzerinden yapılan değerlendirmede, her olay için özelliklerinin derecesinin genel anlamda yüksek olarak değerlendirildiği ortaya çıkmaktadır. Sadece 1 Mart 2003 Tezkere olayında diğerlerine olan güvensizlik özelliği düşük olarak değerlendirilmiştir. Ancak Erdoğan'ın karşılaşmış olduğu olaylara yüksek seviyede bir duruş sergilediği ortadadır. Erdoğan'ın özelliklerinin değerlendirilmesi göz önüne alındığında, liderlik tarzının kısıtlamalara meydan okuyan, bilgiye açık, genel olarak tehdit ve sorunları ortadan kaldırmaya yönelik davranış içerisinde (1 Mart 2003 Tezkeresi olayında tehditle başa çıkmaya ve sorunları çözmeye yönelik olarak değerlendirilmiştir) ve problemler tarafından yönlendirilen bir lider olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada ele alınan liderlerin hepsi olaylara karşı yüksek seviyede bir duruş sergilemiştir. Hepsi kendi ülkeleri için en iyi sonuçları elde etmeye çalışmışlar ve bu yönde politikalar takip etmişlerdir. Her bir olay içinde ortaya çıkmış olan anlaşmazlıkların çözümü konusunda her bir lider mücadelesini sonuna kadar sürdürmüştür. Hermann'ın liderlik özellikleri analizi yaklaşımında yapılan değerlendirmeler ışığında her bir liderin özellikleri çoğunlukla yüksek olarak değerlendirilmiştir. Bu da liderlerin karşılaşmış oldukları olaylara yüksek derecede bir tepki içerisinde bulduklarına kanıt oluşturmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Abdullayev, Natig ve Elma, Fikret (2009), “Sovyetler Birliği’nde Reform Sürecinin Başlangıcı ve Gorbaçov Dönemi”, **Journal of Qafqaz University**, (26), 71-87.
- Akbaş, Zafer vd., (2019), “İkinci Yüzyılında İşbirliği ve Çatışma Sarmalında Türk- Amerikan İlişkileri”, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, 13(19), 2228-2258.
- Aksu, Fuat (2017), **Türk Dış Politikasında Karar Alma ve Kriz Yönetimi Süreç Analizi**, Kriz İncelemeleri Serisi-1, Dış Politika ve Kriz İncelemeleri Yayınları, İstanbul.
- Akyeşilmen, Nezir (2013), “Çatışma Yönetimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Analiz”, Nezir Akyeşilmen (Ed.), **Barışı Konuşmak**, içinde (18-44), ODTÜ Yayınevi, Ankara.
- Arı, Önder ve Kıran, Abdullah (2011), “Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık”, **EKEV Akademi Dergisi**, (46), 49-64.
- Axt, Heinz J. vd. (2006), “Conflict: A Literature Review”, **Essen Institute for Political Science**, 1-25.
- Aydın, Mustafa (2004), “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, **Uluslararası İlişkiler**, 1(1), 33-60.
- Baba, Gürol ve Karagül, Soner (2012), “Türk Dış Politikasında Çok Taraflılığa Geçiş Çabaları: 1965 Çok Uluslu Güç Projesi ve 1 Mart 2003 Tezkeresi”, **LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 3(1), 18-42.
- Baev, Pavel K. (2004), “Putin’s War in Chechnya: Who steers the course?”, **International Peace Research Institute**, Ponars Policy Memo 345.
- “Bakanlar reddedilirse ne olacağını anlattı” (27.02.2003), **Sabah Gazetesi**, 19.
- Baker, Gerard vd. (2017), “Trump Says He Ordered China Better Trade Terms in Exchange for Help on North Korea”, <https://www.wsj.com/articles/trump-says-he-offered-china-better-trade-terms-in-exchange-for-help-on-north-korea-1492027556> (03.01.2020).
- Balcı, Ali ve Yeşiltaş, Murat (2006), “Turkey's New Middle East Policy: The Case of the Meeting of the Foreign Ministers of Iraq's Neighboring Countries”, **Journal of South Asian and Middle Eastern Studies**, 29(4), 18-37.
- Bayoumi, Moustafa (2010), “Introduction”, **Midnight on the Mavi Marmara: The Attack on the Gaza Freedom Flotilla and How It Changed the Course of the Israel/Palestine Conflict**,

(Ed. Moustafa Bayoumi), OR Books, 1-34.

Beauchamp, Zack (2016), “The Donald Trump dove myth: why he’s actually a bigger hawk than Hillary Clinton”, <https://www.vox.com/world/2016/5/27/11608580/donald-trump-foreign-policy-war-iraq-hillary-clinton> (06.05.2020).

Bendix, Aria (2017), “U.S. Sanctions Chinese Entities With Financial Ties to North Korea”, <https://www.theatlantic.com/news/archive/2017/06/us-sanctions-chinese-entities-over-ties-to-north-korea/532317/> (03.01.2020).

Bila, Fikret (12.09.2006), “1 Mart Dersleri”, **Milliyet Gazetesi**, 14.

Borger, Julian (2017a), “Iran is adhering to nuclear deal limits, UN says, despite Donald Trump claim”, <https://www.theguardian.com/world/2017/aug/31/iran-nuclear-deal-trump-un> (21.01.2020).

_____ (2017b), “White House ‘pressuring’ intelligence officials to find Iran in violation of nuclear deal”, <https://www.theguardian.com/world/2017/aug/28/iran-nuclear-deal-violations-white-house-search-intelligence> (21.01.2020).

Bölükbaşı, Deniz (2008), **1 Mart Vakası: Irak Tezkeresi ve Sonrası**, Doğan Kitap, İstanbul.

Breuning, Marijke (2007), **Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction**, Palgrave, Macmillan, New York, 1-21.

Brzezinski, Zbigniew (1997), **The Grand Chessboard American Primacy And Its Geostrategic Imperatives**, Basic Books, New York.

Büyüktanır, Derya (2015), “Toplumsal İnşacı Yaklaşım ve Avrupa Bütünleşmesinin Açıklanmasına Katkıları”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 17(2), 1-24.

Byman, Daniel L. ve Pollack, Kenneth M. (2001), “Let Us Now Praise Great Men: Bringing the Statesmen Back In”, **International Security**, 25(4), 107-146.

Calamur, Krishnadev (2017), “Tillerson Acknowledges ‘Differences’ with Trump on Iran Deal”, <https://www.theatlantic.com/news/archive/2017/08/tillerson-iran-jcpoa/535602/> (14.01.2020).

Cavarley, Jonathan D. (2010), “Power and Democratic Weakness: Neoconservatism and Neoclassical Realism”, **Journal of International Studies**, 38(3), 593-614.

Chamberlain, Samuel (2017), “Tillerson says Iran nuclear deal ‘really has to be revisited’”, <https://www.foxnews.com/politics/tillerson-says-iran-nuclear-deal-really-has-to-be-revisited> (15.01.2020).

Chandran, Nyshka ve Rosenfeld, Everett (2018), “China announces it’s imposing new tariffs on 128 US products”, <https://www.cnbc.com/2018/04/01/china-announces-new-tariffs-on-us-meat-and-fruit-amid-trade-war-fears.html> (29.01.2020).

- Charbonneau, Louis (2015), "Russia asks for U.N. council talks on Turkey action in Syria, Iraq", <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-tur-key-russia/russia-asks-for-u-n-council-talks-on-turkey-action-in-syria-iraq-idUSKBN0TQ2U820151207> (12.03.2020).
- Checkel, Jeffrey T. (2003), "Social Constructivism in Global and European Politics," **ARENA Working Papers**, WP 15/03.
- Cheterian, Vicken (2009), "The August 2008 war in Georgia: from ethnic conflict to border wars", **Central Asian Survey**, 28(2), 155-170.
- Copsey, Nathaniel (2004), "Election Briefing No: 16 Europe and the Ukrainian Presidential Election of 2004", **Sussex European Institute, University of Sussex**, 1-13.
- Cornell, Svante E. vd. (2004), "Regional Security in the South Caucasus: The Role of NATO", **Central Asia-Caucasus Institute**, Washington DC.
- Cuddy, Edward (2013), "Vietnam: Mr. Johnson's War – Or Mr. Eisenhower's?", **The Review of Politics**, 65(4), 351-374.
- Çalık, Burcu (2019), "Cumhurbaşkanı Erdoğan: S400'ü bırakıp tamamen Patriot'a yönelmemiz gibi bir şey olamaz", <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-s400u-birakip-tamamen-patriota-yonelmemiz-gibi-bir-sey-olamaz/1645473> (09.05.2020).
- Davis, Bob ve Wei, Lingling (2018), "U.S. Pressures China With Punitive Trade, Defense Measures", <https://www.wsj.com/articles/u-s-expected-to-unveil-25-tariffs-on-proposed-200-billion-in-chinese-imports-1533147299> (31.01.2020).
- Denyer, Simon (2017), "China demands U.S. immediately withdraw N. Korea sanctions, warns they will damage ties", https://www.washingtonpost.com/world/china-bristles-at-us-imposed-sanctions-on-north-korea-trade/2017/08/23/32bfba3c-87ba-11e7-9ce7-9e175d8953fa_story.html (03.01.2020).
- Dessler, David (1989), "What's at Stake in the Agent-Structure Debate?", **International Organization**, 43(3), 441-473.
- Dikbayır, Mehmet Yaşar (2019), "A quick look into Erdogan-Putin diplomacy in 2018", <https://www.trtworld.com/turkey/a-quick-look-into-erdogan-putin-diplomacy-in-2018-23128> (10.08.2020).
- Dolgov, Anna (2000), "Putin promises to rebuild Russia", <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/putin-promises-to-rebuild-russia-276793.html> (18.03.2020).
- Dyson, Stephen Benedict (2006), "Personality and Foreign Policy: Tony Blair's Iraq Decisions", **Foreign Policy Analysis**, 2, 289-306.

- Edwards, Kimberly G. (2013), "A Necessary Monster? Vladimir Putin's Political Decisions Regarding the "Secession" of Chechnya and the Second Chechen War (1999-2009)", Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of New Orleans.
- Erdem, Nuri Sefa ve Mangırcı, Faruk (2003), "Erdoğan: "Her zaman 'hayır'da hayır yoktur"", <http://www.gazetevatan.com/erdogan---her-zaman--hayir-da-hayir-yoktur--6038-gundem/> (07.04.2020).
- "Erdoğan: Biraz fazla demokrat davrandık" (03.03.2003), **Sabah Gazetesi**, 18.
- "Erdoğan: Irak'ta seyirci kalamayız" (05.03.2003), **Sabah Gazetesi**, 19.
- Erşen, Emre (2017), "Evaluating the Fighter Jet Crisis in Turkish-Russian Relations", **Insight Turkey**, 19(4), 85-103.
- Ertekin, Sümeyye (2010), "First, They Appeared As Shadows", **Midnight on the Mavi Marmara: The Attack on the Gaza Freedom Flotilla and How It Changed the Course of the Israel/Palestine Conflict**, (Ed. Moustafa Bayoumi), OR Books, 53-57.
- Esfandiari, Golnaz (2017), "Iranian President Slams Trump's UN Speech, Calling It 'Ignorant, Absurd, Hateful'", <https://www.rferl.org/a/iran-rohani-trump-speech-ignorant-absurd-hateful/28746986.html> (14.01.2020).
- Ferik, Muhammed (2015), **Recep Tayyip Erdoğan'ın Yılları**, E-Kitap Projesi, İstanbul.
- Finnemore, Martha (1996), **National Interest in International Society**, London: Cornell University Press.
- Fuller, Liz (2006), "Chechnya: Khasavyurt Accord Failed To Preclude A Second War", **Radio Free Europe**.
- Gearan, Anne ve Phillip, Abby (2017), "Trump sets new conditions for U.S. to stay in Iran nuclear deal, tossing issue to Congress", https://www.washingtonpost.com/politics/trump-to-set-new-conditions-for-us-to-stay-in-iran-nuclear-deal-tossing-issue-to-congress/2017/10/13/39ac3894-af82-11e7-9e58-e6288544af98_story.html (21.01.2020).
- Gearan, Anne ve Wagner, John (2017), "Trump national security team preaches calm over Iran deal but warns U.S. might still leave", <https://www.washingtonpost.com/news/post-politics/wp/2017/10/15/trump-national-security-team-preaches-calm-over-iran-deal-but-warns-u-s-might-still-leave/> (21.01.2020).
- German, Tracey C. (2003), **Russia's Chechen War**, New York: RoutledgeCurzon.
- Gevorkyan, Nataliya vd. (2000), **First Person: An Astonishingly Frank Selfportrait By Russia's President Vladimir Putin**, Public Affairs, New York.
- Gilpin, Robert G. (1984), "The Richness of the Tradition of Political Realism", **International Organization**, 38(2), 287-304.

- Gladstone, Rick (2017), “North Korean Banks and Citizens Added to U.S. Sanctions List”, <https://www.nytimes.com/2017/09/26/world/asia/north-korea-sanctions.html> (02.01.2020).
- Goldstein, Eric (1996), “The Origins of Summit Diplomacy”, **Diplomacy at the Highest Level: The Evolution of International Summitry** içinde, Palgrave Macmillan, London, 23-37.
- Goodman, Jack ve Luxen, Micah (2019), “Trump’ın Meksika duvarının ne kadarı inşa edildi?”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46804549> (06.05.2020).
- Gorchinskaya, Katya ve Marchak, Darina (2013), “Russia gives Ukraine cheap gas, \$15 billion in loans”, <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/russia-gives-ukraine-cheap-gas-15-billion-in-loans-333852.html?cn-reloaded=1> (04.12.2019).
- Gönlübol, Mehmet (1968), “Kamuoyu ve Dış Politika”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 23(4), 87-110.
- Grigas, Agnia (2016), **Beyond Crimea The New Russian Empire**, Yale University Press, New Heaven.
- Grimmett, Richard F. (2000), “Foreign Policy Roles of the President and Congress”, **Foreign Policy of the United States**, (Ed. Ernest Simone), Huntington NY: Nova Science Publishers 4-28.
- _____ (2006), “War Powers Resolution: Presidential Compliance”, **CRS Issue Brief for Congress**, IB81050.
- Guilfoyle, Douglas (2011), “The Mavi Marmara Incident And Blockade In Armed Conflict”, **The British Yearbook of International Law**, 81(1), 171-223.
- Güleç, Cansu (2018), “Dış Politika Analizinde Karar Verme Süreci ve Karar Verme Modelleri”, **ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, 3(1), 79-102.
- Güney, Aylin (2005), “An Anatomy of the Transformation of the US-Turkish Alliance: From Cold War to War on Iraq”, **Turkish Studies**, 6(3), 341-359.
- Gürpınar, Bulut (2017), “Dış Politika ve Kamuoyu: Mavi Marmara Krizi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 10(53), 241-253.
- Haas, Marcel (2005), “Putin’s External and Internal Security Policy”, **Conflict Studies Research Center**, 5(5), 1-14.
- Hacaloğlu, Hilmi (2018), “Erdoğan Afrin Operasyonu’nun Yapılacağını İma Etti”, <https://www.amerikaninsesi.com/a/erdogan-afrin-operasyonu-nun-yapilacagini-ima-etti/4206223.html> (09.05.2020).
- Haley, Nikki R. (2019), **With All Due Respect: Defending America with Grit and Grace**, St. Martin’s Press, New York.

- Harding, Luke (2010), “Yanukovych set to become president as observers say Ukraine election was fair”, <https://www.theguardian.com/world/2010/feb/08/viktor-yanukovych-ukraine-president-election> (04.12.2019).
- Harris, Gardiner (2017), “Tillerson Toughens Tone on Iran after U.S. Confirms Nuclear Deal Compliance”, <https://www.nytimes.com/2017/04/19/world/middleeast/trump-administration-grudgingly-confirms-irans-compliance-with-nuclear-deal.html> (14.01.2020).
- Heidelberg Institute for International Conflict Research, (2010), “Conflict Barometer 2009”.
- Henley vd., (2003), “France, Russia and Germany harden stance”, <https://www.theguardian.com/world/2003/mar/06/russia.iraq> (19.03.2020).
- Hermann, Margaret G. (1980a), “Assessing the Personalities of Soviet Politburo Members”, **Personality and Social Psychology Bulletin**, 6, 332-352.
- _____ (1980b), “Explaining Foreign Policy Behavior Using the Personal Characteristics of Political Leaders”, **International Studies Quarterly**, 24(1), 7-46.
- _____ (2003), “Assessing Leadership Style: Trait Analysis”. (Ed.) J. M. Post. **The Psychological Assessment of Political Leaders: With Profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton**, Ann Arbor: University of Michigan Press, 178-212.
- Hermann, Margaret G. ve Kegley, Charles W. (1995), “Rethinking Democracy and International Peace: Perspectives from Political Psychology”, **International Studies Quarterly**, 39(4), 511-533.
- Heywood, Andrew (2011), **Küresel Siyaset**, 3. Baskı, (Çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir), Adres Yayınları
- Hudson, Valerie M. (2007), **Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory**, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham.
- Hyun, Kim (2017), “Comparing North Korea Policies of The Obama and Trump Administrations”, **Nanzan Review of American Studies**, 39, 45-69.
- Ibrahim, Sheriff Ghali ve Benjamin, Mike Uwoh, (2019), “US-China Trade War: Making America Great Again or Symbolic Decline of an Empire”, **African Journal of Economics and Sustainable Development**, 2(2), 39-55.
- International Crisis Group, (2008), “Russia vs. Georgia: the Fallout”, Europe Report, (195), 22 Ağustos.
- Ispa-Landa, Simone (2003), “Russian Preferred Self-Image and the Two Chechen Wars”, **Demokratizatsiya**, 11(2), 305-319.
- “İşte anlaşmanın detayları” (22.09.2003), **Milliyet Gazetesi**, 14.

- İzmir, Bahar (2017), “İki Müttefik, Bir Kriz: Türk-Amerikan İlişkilerinde Jüpiter Füzeleri Krizi”, **Humanitas**, 5(10), 177-192.
- Jackson, Robert ve Sorenson, Georg (2013), **Introduction to International Relations: Theories and Approaches**, Oxford University Press, 5th Edition.
- Kaarbo, Juliet (1997), “Prime Minister Leadership Styles in Foreign Policy Decision-Making: A Framework for Research”, **Political Psychology**, 18(3), 553-581.
- Kaarbo, Juliet vd., (2002), "The analysis of foreign policy in comparative perspective", **Foreign Policy in Comparative Perspective**, 1-23.
- Kaarbo, Juliet ve Hermann, Margaret G. (1998), “Leadership Styles of Prime Ministers: How Individual Differences Affect the Foreign Policymaking Process”, **Leadership Quarterly**, 9, 243-263.
- Kanat, Kılıç Buğra vd. (2018), **Trump’ın Bir Yılı**, SETA Yayınları, İstanbul.
- Kapsis, James E. (2006), “The Failure of Us-Turkish Pre-Iraq War Negotiations: An Overconfident United States, Political Mismanagement, and a Conflicted Military”, **Middle East Review of International Affairs**, 10(3), 33-45.
- Karabeshkin, Leonid A. ve Spechler, Dina R. (2007), “EU and NATO Enlargement: Russia’s Expectations, Responses and Options for the Future”, **European Security**, 16(3-4), 307-328.
- Karadaş, Cemalettin (2013), **Deniz Hukukunda Açık Denizlerin Serbestliği İlkesi: Mavi Marmara Olayı**, USAK Yayınları, Ankara.
- Karakoç, Jülide (2013), “Konstrüktivizmde Dış Politika ve Etnik Kimlikler”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 28(2), 131-160.
- Kesgin, Barış (2011), “Political Leadership and Foreign Policy in Post-Cold War Israel and Turkey”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Kansas, Lawrence, Kansas.
- Kısacık, Sina, ve Kaya, Furkan (2016), “Rusya Federasyonu’nun Yakın Çevre Doktrini Kapsamında Dağlık Karabağ ve Ukrayna Politikalarını Anlamak”, **VIII. Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi: Küresel ve Bölgesel Sistemde Devlet ve Devletdışı Aktörler**, DORA Basım Yayın Dağıtım, 45-84.
- Kimmage, Daniel (2004), “Interview: The U.S. Military Presence In Central Asia”, <https://www.rferl.org/a/1052919.html> (19.03.2020).
- King, Charles (2008), “The Five-Day War: Managing Moscow After the Georgia Crisis”, **Foreign Affairs**, 87(6), 2-11.
- Kiraz, Sami (2018), “Dış Politika Analizi Modeli Olarak Neoklasik Realizm: İkinci Dünya Savaşı Sırasındaki Türk Dış Politikasının Analizi”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 20(2), 417-440.

- Kolasi, Kleves (2013), “Soğuk Savaşın Barışçıl Olarak Sona Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 68(2), 149-179.
- Kosar, Kevin R. (2014), “Regular Vetoes and Pocket Vetoes: An Overview”, **Congressional Research Service**, 1-6.
- Kowert, P. A. (2001) “Toward a Constructivist Theory of Foreign Policy”, **Foreign Policy in a Constructed World**, (Ed. V. Kubalkova), M. E. Sharpe, New York, 266-287.
- Kramer, Andrew (2006), “Shell cedes control of Sakhalin-2 to Gazprom”, <https://www.nytimes.com/2006/12/21/business/worldbusiness/21iht-shell.3981718.html> (25.03.2020).
- Kratochwil, Friedrich V. (1989), **Rules, Norms and Decision, On the Condition of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs**, Cambridge University Press.
- Kubalkova, Vendulka (2001), “A Constructivist Primer”, **Foreign Policy in a Constructed World**, (Ed. V. Kubalkova), M. E. Sharpe, New York, 56-77.
- Kuzio, Taras (2005), “From Kuchma to Yushchenko Ukraine’s 2004 Presidential Elections and the Orange Revolution”, **Problems of Post-Communism**, 52(2), 29-44.
- Küçük, Mustafa (2009) “Uluslararası İlişkiler Kuramında „Konstrüktivist Dönüşü“ Anlamak”, **Ege Akademik Bakış**, 9(2), 771-795.
- Laboot, Elise ve Cohen, Zachary (2017), “Tillerson’s dramatic plan to save Iran deal, keep up pressure”, <https://edition.cnn.com/2017/10/03/politics/trump-tillerson-iran-deal-plan/index.html> (15.01.2020).
- Lamothe, Dan ve Birnbaum, Michael (2017), “Defence Secretary Mattis issues new ultimatum to NATO allies on defense spending”, <https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2017/02/15/mattis-trumps-defense-secretary-issues-ultimatum-to-nato-allies-on-defense-spending/> (06.05.2020).
- Landler, Mark ve Fandos, Nicholas (2017), “Growing Chorus Confronts Trump Against Leaving Nuclear Deal”, <https://www.nytimes.com/2017/10/11/world/middleeast/trump-iran-nuclear-deal.html> (21.01.2020).
- Landler, Mark ve Sanger, David E. (2017), “Trump Disavows Nuclear Deal, but Doesn’t Scrap It”, <https://www.nytimes.com/2017/10/13/us/politics/trump-iran-nuclear-deal.html> (21.01.2020).
- Lantis, Jeffrev S. (2005), “Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism”, **Strategic Insights**, IV(10).
- Lieven, Anatol (2006), “The Failure of the Orange Revolution is an Opportunity”, <https://www.ft.com/content/9842d50a-1b39-11db-b164-0000779e2340> (04.12.2019).

- Lobell, Steven E. (2009), "Threat Assessment, The State and Foreign Policy: A Neoclassical Realist Model", **Neoclassical Realism, The State, and Foreign Policy**, (Ed. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ve Jeffrey W. Taliaferro), Cambridge University Press, 42-74.
- Mahdasian, Sarkin Armen (2002), "State, trait, or design? A critical examination of assumptions underlying remote assessment", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Washington State University.
- Maloney, Suzanne (2017), "Under Trump, U.S. policy on Iran is moving from accommodation to confrontation", <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/05/11/under-trump-u-s-policy-on-iran-is-moving-from-accommodation-to-confrontation/> (14.01.2020).
- Mattis, Jim ve Tillerson, Rex (2017), "We are Holding Pyongyang to Account", <https://www.wsj.com/articles/were-holding-pyongyang-to-account-1502660253> (01.01.2020).
- Mcfaul, Michael (2004), "Re-engaging Russia and the Russians New Agenda For American Foreign Policy", **Center for American Progress**.
- Mearsheimer, John J. ve Walt, Stephen M. (2007), **The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy**, Farrar, Straus and Giroux 19 Union Square West, New York 10003, 1st Edition.
- Mearsheimer, John J., (2014), "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault", **Foreign Affairs**, September/October, 1-12.
- Melvin, Neil J. (2007), "Building Stability in the North Caucasus: Ways Forward for Russia and the European Union", **Stockholm International Peace Research Institute**, SIPRI Policy Paper, (16).
- Meredith, Sam (2018), "China announces new tariffs on 106 US products, including soy, cars and chemicals", <https://www.cnbc.com/2018/04/04/china-new-us-tariffs-including-soy-cars-and-chemicals.html> (29.01.2020).
- Migdalovitz, Carol (2002), "Iraq: The Turkish Factor", **CRS Report for Congress**, RS21336.
- _____ (2010), "Israel's Blockade of Gaza, the Mavi Marmara Incident, and Its Aftermath", **CRS Report for Congress**, R41275.
- Miko, Francis (1989), "Congress and the Transformation of Eastern Europe in 1989", **Congress and Foreign Policy: 1989**, U.S. Government Printing Office, 19-37.
- Mindock, Clark (2017), "Donald Trump calls Iran a 'murderous regime' in surprisingly hostile UN speech", <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/trump-iran-un-speech-murderous-regime-saudi-arabia-latest-a7955641.html> (14.01.2020).
- Nalbandov, Robert (2009), "Battle Of Two Logics: Appropriateness and Consequentiality in Russian Interventions in Georgia", **Caucasian Review of International Affairs**, 3(1), 20-36.

- Neack, Laura (2008), **The New Foreign Policy: U.S. and Comparative Foreign Policy in the 21st Century**, Rowman & Littlefield Publishers, Maryland.
- Nedal, Dani K. ve Nexon, Daniel H. (2017), “Trump Won’t Get The Best Deals”, <https://www.foreignaffairs.com/articles/2017-01-31/trump-wont-get-best-deals> (06.05.2020).
- Nichols, Michelle (2017), “UN vote Saturday on U.S. bid to slash North Korea exports over missile tests”, <https://www.reuters.com/article/us-northkorea-missiles-un-vote-idUSKBN1AK1WX> (02.01.2020).
- Onuf, Nicholas (1998), “Constructivism, A User’s Manual”, **International Relations in A Constructed World**, (Ed. V. Kubalkova, N. Onuf ve P.Kowert), M. E. Sharpe, New York, 58-78.
- Oran, Baskın (2003), “ABD’nin ve Türkiye’nin Irak ve Kürtleri Politikası”, **Birikim**, (14), 10-25.
- Ovenden, Kevin (2010), “An Act Of State Terrorism”, **Midnight on the Mavi Marmara: The Attack on the Gaza Freedom Flotilla and How It Changed the Course of the Israel/Palestine Conflict**, (Ed. Moustafa Bayoumi), OR Books, 58-66.
- Özalp, Güven (2019), “Trump baskısı NATO’da yanıt buldu”, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/trump-baskisi-natoda-yanit-buldu-41386113> (06.05.2020).
- Özalp, Hüseyin ve Can, Fatma (10.03.2003), “Ve Erdoğan başbakan”, **Sabah Gazetesi**, 18.
- Özdal, Habibe (2015), “Rus Dış Politikasında Ukrayna (1991-2014)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Özden Cankara, Pınar ve Cankara, Yavuz (2007), “Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 15, 193-212.
- Öztop, Fatma Anıl (2015), “Karar Birimi Kuramı Çerçevesinde Türk Dış Politikasının Analizi: 1 Mart 2003 Tezkeresi Örneği”, **Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi**, 1(2), 33-45.
- Paddock, Richard C. (1998), “Chechnya Gears Up to Find Kidnapped Envoy”, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1998-may-03-mn-45996-story.html> (13.11.2019).
- Payne, Rodger A. (2017), “Trump and American Foreign Policy; A Threat to Peace and Prosperity?”, Prepared for the Annual Meeting of the International Studies Association, Baltimore, MD
- Pınar, Latif (2014), “Gerçekçiliğin Çıkar ve Güvenlik Olgularına Yönelik Varsayımları Çerçevesinde 1 Mart Tezkeresi”, **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 5(2), 42-55.

- Preece, Richard M. (1983), "Congress and the Conflict in Lebanon", **Congress and Foreign Policy: 1983**, U.S. Government Printing Office, 11-28.
- Ripsman, Norrin M. (2009), "Neoclassical Realism and Domestic Interest Groups", **Neoclassical Realism, The State, and Foreign Policy**, (Ed. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ve Jeffrey W. Taliaferro), Cambridge University Press, 170-193.
- Ripsman, Norrin vd. (2009), "Conclusion: The State of Neoclassical Realism", **Neoclassical Realism, The State, and Foreign Policy**, (Ed. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ve Jeffrey W. Taliaferro), Cambridge University Press, 280-299.
- Roberts, Joel (2002), "Putin to Bush: Don't Go It Alone", <https://www.cbsnews.com/news/putin-to-bush-dont-go-it-alone/> (18.03.2020).
- Robins, Philip (2003), "Confusion at Home, Confusion Abroad: Turkey between Copenhagen and Iraq", **International Organization**, 79(3), 547-566.
- Ruggie, John Gerard (1988), "What Makes The World Hang Together? Neo-Utilitarianism and The Social Constructivist Challenge," **International Organization**, 52(4): 855-885.
- Rohrer, Samuel R. (2014), "What Makes a Prime Minister Great?: A Leadership Trait Analysis of the effectiveness of British Prime Ministers from 1902 to 2004", **Research and Politics**, October-December, 1-8.
- Rose, Gideon (1998), "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politics**, 51(1), 144-172.
- Roudrik, P. (2008), "Russian Federation: Legal Aspects of War in Georgia", **The Library of Congress**.
- S/PRST/2010/9, Statement by the President of Security Council, 01.06.2010.
- Sakwa, Richard (2003), **Putin: Russia's Choice**, Routledge.
- Sandole, Dennis JD. (1998), "A Comprehensive Mapping of Conflict and Conflict Resolution: A Three Pillar Approach", **Peace and Conflict Studies**, 5(2), 1-33.
- Sanford, Jonathan E. (1978), "International Economic Assistance", **Congress and Foreign Policy: 1978**, U.S. Government Printing Office, 73-100.
- Saull, Richard (2012), "American foreign policy during the Cold War", **US Foreign Policy**, (Ed. Michael Cox ve Doug Stokes), Oxford Universty Press, Second Edition, 59-81.
- "Savaş yetkisi Irak'a giriyoruz" (21.03.2003), **Sabah Gazetesi**, 1.
- Seren, Merve (2019), "S-400 yaptırımları ve Türkiye'nin farkındalığı", <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/s-400-yaptirimlari-ve-turkiyenin-farkindaligi/1544011> (09.05.2020).

- Sewall, Sarah B. (2002), "Multilateral Peace Operations", **Multilateralism and U.S. Foreign Policy: Ambivalent Engagement**, (Ed. Stewart Patrick ve Shepard Forman), Boulder, Colo: Lynne Rienner Publishers, 191-224.
- Shah, Anup (2004), "Crisis in Chechnya", <http://www.globalissues.org/article/100/crisis-in-chechnya> (12.11.2019).
- Sıradağ, Abdurrahim, (2016), "Explaining The Conflict in Central African Republic: Causes and Dynamics", **Epiphany: Journal of Transdisciplinary Studies**, 9(3), 86-103.
- Smith, Steve (2001), "Foreign Policy is What States Make of It: Social Construction and International Relations Theory", **Foreign Policy in a Constructed World**, (Ed. V. Kubalkova), M. E. Sharpe, New York, 38-56.
- Snodgrass, Guy M. (2019), **Holding The Line: Inside Trump's Pentagon with Secretary Mattis**, Sentinel, New York.
- Sordia, Giorgi (2009), "Ossetians in Georgia: In the Wake of the 2008 War", **European Centre for Minority Issues**, ECMI Working Paper, (45).
- Spechler, Dina Rome (2010), "Russian Foreign Policy During the Putin Presidency", **Problems of Post-Communism**, 57(5), 35-50.
- Staleno, Ionut (2014), "The People's War and Johan Galtung's Conflict Models", **The Public Administration and Social Policies Review**, 1(12), 32-44.
- Suedfeld, P., ve Rank, A. D. (1976), "Revolutionary Leaders: Long-Term Success as a Function of Conceptual Complexity", **Journal of Personality and Social Psychology**, 34(2), 169-178.
- Sumner, Dianne, Leig, (2003), **Success of Terrorism in War: The Case of Chechnya**, (Ed. Yu.K. Nikolaev), New York: Nova Science Publishers.
- Suny, Ronald, Grigor (1997), **The Soviet Experiment: Russia, the USSR and the Successor States**, Oxford University Press, USA.
- Swanson, Ana (2018), "White House Unveils Tariffs on 1,330 Chinese Products", <https://www.nytimes.com/2018/04/03/us/politics/white-house-chinese-imports-tariffs.html> (29.01.2020).
- _____ (2018b), "U.S. and China Expand Trade War as Beijing Matches Trump's Tariffs", <https://www.nytimes.com/2018/06/15/us/politics/us-china-tariffs-trade.html> (30.01.2020).
- Şihmantepe, Aydın (2013), "Kardak Krizi Sürecinin Kriz Yönetim Prensipleri Açısından İncelenmesi", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 17(9), 127-155.
- _____ (2019), **Türk Dış Politikasında Bir Lider Süleyman Demirel: Dış Politika Kriz Davranışları Üzerine Bir Araştırma**, 1. Baskı, Cinius Yayınları, İstanbul.

- Taliaferro, Jeffrey W vd. (2009), **Neoclassical Realism, The State, and Foreign Policy**, Cambridge University Press, 1-41.
- Taylor, Adam (2014), “That time Ukraine tried to join NATO and NATO said no”, <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/09/04/that-time-ukraine-tried-to-join-nato-and-nato-said-no/?noredirect=on> (04.12.2019).
- Tayyar, Şamil ve Özalp, Hüseyin (26.02.2003), “Tezkere yazıldı ama”, **Sabah Gazetesi**, 19.
- Thoburn, Hannah (2015), **Rusya Siyasetini Anlama Kılavuzu**, Birinci Baskı, SETA Yayınları, İstanbul.
- Thornton, Susan, (2017), Acting Assistant Secretary for East Asian and Pacific Affairs, “North Korea Policy,” Statement at a Testimony before the House of Foreign Affairs Committee.
- Toal, Gerard (2008), “Russia’s Kosovo: A Critical Geopolitics of the August 2008 over South Ossetia”, **Eurasian Geography and Economics**, 49(6), 670-705.
- Totadze, Anzor (2008), **The Ossets in Georgia: Myth and Reality**, Universal, Tbilisi.
- Trump, Donald J. (2016), “Transcript: Donald Trump’s Foreign Policy Speech”, <https://www.nytimes.com/2016/04/28/us/politics/transcript-trump-foreign-policy.html> (06.05.2020).
- Tsygankov, Andrei P. (2010), **Russia’s Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity**, Rowman & Littlefield Publishers, Second Edition.
- UN Doc A/HRC/15/21, **Human Rights Council**, Report of the international fact-finding mission to investigate violations of international law, including international humanitarian and human rights law, resulting from the Israeli attacks on the flotilla of ships carrying humanitarian assistance, 27.09.2010.
- _____ Resolution 1441 (2002), Adopted by the Security Council at its 4644th meeting, on 8 November 2002.
- _____ S/PV.6325, United Nations Security Council 6325th Meeting, 31.05.2010.
- URL, “%95.7 of Crimeans in referendum voted to join Russia – preliminary results” (16.03.2014), <https://www.rt.com/news/crimea-vote-join-russia-210/> (04.12.2019).
- _____, “15. Yılında 1 Mart Tezkeresi... 1 Mart 2003 Tezkeresi neydi, o tarihte ne olmuştu?” (01.03.2018), <https://www.aydinlik.com.tr/15-yilinda-1-mart-tezkeresi-1-mart-2003-tezkeresi-neydi-o-tarihte-ne-olmustu-tarih-mart-2018-2> (03.04.2020).
- _____, “17. Muhtarlar Toplantısı’nda Yaptıkları Konuşma” (23.12.2015), <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/37419/17-muhtarlar-toplantisinde-yaptiklari-konusma> (16.03.2020).

- ____, “31. İSEDAK Açılış Toplantısında Yaptıkları Konuşma” (25.11.2015), <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/36092/31-isedak-acilis-toplantisinda-yaptiklari-konusma> (13.03.2020).
- ____, “ABD Başkanı Trump İran nükleer anlaşmasından çekildiklerini açıkladı” (08.05.2018), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44033357> (21.01.2020).
- ____, “ABD, operasyonun başından bu yana Afrin için ne dedi?” (22.01.2018), <https://www.sozcu.com.tr/2018/dunya/abd-operasyonun-basindan-bu-yana-afrin-icin-ne-dedi-2184250/> (09.05.2020).
- ____, “Acting President Vladimir Putin sent Christmas greetings to Orthodox Christians in Russia” (06.01.2020), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/37403> (18.03.2020).
- ____, “Address by President of the Russian Federation” (18.03.2014), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603> (04.12.2019).
- ____, “Amendments to the Decree on measures to ensure national security and protection of Russian citizens from unlawfull acts and on the application of special economic measures in relation to Turkey” (28.11.2015), <http://kremlin.ru/events/president/news/51027> (10.03.2020).
- ____, “Amerika Birleşik Devletleri Anayasası” (t.y.), https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm (29.11.2019).
- ____, “Başbakan Erdoğan’dan İsrail’e sert mesaj” (01.06.2010), https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/basbakan_erdogandan_israile_sert_mesaj/16 (06.03.2020).
- ____, “Başbakan’dan ilk açıklama” (31.05.2010), https://www.sabah.com.tr/gundem/2010/05/31/basbakandan_ilk_aciklama (05.03.2020).
- ____, “Başkan Yardımcısı Dick Cheney Türkiye’ye gidiyor” (07.02.2002), <https://www.amerikaninsesi.com/a/a-17-a-2002-02-07-3-1-87884767/803640.html> (29.03.2020).
- ____, “Beslan saldırısının yıldönümü” (29.08.2005), <https://www.dw.com/tr/beslan-sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1n%C4%B1n-y%C4%B1ld%C3%B6n%C3%BCm%C3%BC/a-2523954> (14.11.2019).
- ____, “Beş soruda S-400 akım süreci” (06.04.2018), <https://www.dw.com/tr/be%C5%9F-soruda-s-400-al%C4%B1m-s%C3%BCreci/a-43278808> (09.05.2020).
- ____, “Biyografi” (t.y.), <https://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/biyografi/> (02.12.2019).
- ____, “Central African Bush War” (2004-2009), (t.y.), <https://www.globalsecurity.org/military/world/war/car-2004.htm> (04.05.2020).

- ____, “Chechen Invasion of Dagestan” (t.y.), http://www.allrussias.com/rf/chechnya_11.asp (13.11.2019).
- ____, “China says willing to pay the price for new North Korea sanctions” (07.08.2017), <https://www.cnbc.com/2017/08/07/china-says-willing-to-pay-the-price-for-new-north-korea-sanctions.html> (03.01.2020).
- ____, “China welcomes U.S. seeking dialogue with North Korea” (03.08.2017), <https://uk.reuters.com/article/uk-northkorea-missiles-china/china-welcomes-u-s-seeking-dialogue-with-north-korea-idUKKBN1AJ0JS> (03.01.2020).
- ____, “Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan: Rus uçağı olduğu belli olmuş olsaydı...” (27.11.2015), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhurbaskani-recep-tayyip-erdogan-rus-ucagi-oldugu-belli-olmus-olsaydi-40019383> (16.03.2020).
- ____, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: CHP’nin adayı beceriksiz ve tutarsız birisi” (22.06.2019), <https://www.milligazete.com.tr/haber/2665686/cumhurbaskani-erdogan-chpnin-adayi-beceriksiz-ve-tutarsiz-birisi> (30.10.2019).
- ____, “Davutoğlu: Görevimizi yaptık, özür dilemeyiz” (30.11.2015), <http://www.aljazeera.com.tr/haber/davutoglu-gorevimizi-yaptik-ozur-dilemeyiz> (10.03.2020).
- ____, “Davutoğlu: Rus pilotun cenazesini Rusya’ya teslim edeceğiz” (29.11.2015), <http://www.aljazeera.com.tr/haber/davutoglu-rus-pilotun-cenazesini-rusyaya-teslim-edecegiz> (10.03.2020).
- ____, “Donald J. Trump Twitter” (23.09.2017), <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/911789314169823232> (06.01.2020).
- ____, “Donald J. Trump Twitter” (11.04.2017), <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/851767718248361986> (06.01.2020).
- ____, “Donald J. Trump Twitter” (02.01.2017), <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/816057920223846400> (06.01.2020).
- ____, “Donald J. Trump Twitter” (11.08.2017), <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/895970429734711298> (06.01.2020).
- ____, “Donald J. Trump Twitter” (03.09.2017), <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/904305644651634688> (06.01.2020).
- ____, “Donald J. Trump Twitter” (04.04.2018), <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/981492087328792577> (03.02.2020).
- ____, “Donald J. Trump Twitter” (02.03.2018), <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/969525362580484098> (03.02.2020).

- ____, “Donald J. Trump Twitter” (05.05.2019), <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/1125069835044573186> (03.02.2020).
- ____, “Donald J. Trump Twitter” (05.05.2019), <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/1125069836088950784> (03.02.2020).
- ____, “Erdoğan: “Mavi Marmara’ya saldırı savaş nedeni”” (11.09.2011), <https://www.cnnturk.com/2011/turkiye/09/11/erdogan.mavi.marmaraya.saldiri.savas.nedeni/628927.0/index.html> (02.03.2020).
- ____, “Erdoğan: ABD sınırimızda terör ordusu kuruyor” (15.01.2018), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42692309> (30.10.2019).
- ____, “Erdoğan: Rus uçağı olduğunu bilseydik farklı davranırdık” (26.11.2015), https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151126_erdogan_rusya_suriye (10.03.2020).
- ____, “Erdoğan: Savaş için tüm tedbirleri aldık” (23.03.2003), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-savas-icin-tum-tedbirleri-aldik-38533628> (16.03.2020).
- ____, “Erdoğan: Uçağın düşürülmesi kesinlikle Rusya’yı hedef alan bir olay değil” (26.11.2015), <https://www.haberler.com/erdogan-ucagin-dusurulmesi-kesinlikle-rusya-yi-7913220-haberi/> (16.03.2020).
- ____, “Erdoğan: Trump ‘YPG’ye silah sevkiyatının devam ettiğinden haberim yok’ dedi” (02.02.2018), <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201802021032074122-erdogan-trump-ypg-silah-yardimi/> (10.08.2020).
- ____, “Executive Order on measures to ensure Russia’s national security and protection of Russian citizens against criminal and other illegal acts and on the application of special economic measures against Turkey” (28.11.2015), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/50805> (10.03.2020).
- ____, “Full text: Donald Trump announces a presidential bid” (16.06.2015), <https://www.washingtonpost.com/news/post-politics/wp/2015/06/16/full-text-donald-trump-announces-a-presidential-bid/> (03.02.2020).
- ____, “Georgia decided to restore constitutional order in S.Ossetia” (08.08.2008), <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=18941&search=> (20.11.2019).
- ____, “Gürcistan Güney Osetya’yı, Rusya Gürcistan’ı bombalıyor” (08.08.2008), <https://www.dw.com/tr/g%C3%BCrcistan-g%C3%BCney-osetyay%C4%B1-rusya-g%C3%BCrcistan%C4%B1-bombal%C4%B1yor/a-3546813> (20.11.2019).
- ____, “How to EU Lost Ukraine” (25.11.2013), <https://www.spiegel.de/international/europe/how-the-eu-lost-to-russia-in-negotiations-over-ukraine-trade-deal-a-935476.html> (04.12.2019).

- ____, “In U.S., Pres. Moon stresses North Korea policy based on “four nos”” (03.07.2017), http://english.hani.co.kr/arti/english_edition/e_international/801214.html (03.01.2020).
- ____, “İşte dünyanın konuştuğu harita (Libya ile imzalanan anlaşma)” (06.12.2019), <https://www.ntv.com.tr/dunya/iste-dunyanin-konustugu-harita-libya-ile-imzalanan-anlasma,wckK89TAaUqbfoGMCskGcg> (10.05.2020).
- ____, “Kuzey Kore’nin nükleer denemesi depreme sebep oldu” (03.09.2017), <https://tr.euronews.com/2017/09/03/kuzey-korein-nukleer-denemesi-depreme-sebep-oldu> (01.01.2020).
- ____, “Longman Dictionary of Contemporary English” (t.y.), <https://www.ldoceonline.com/dictionary/conflict> (26.11.2019).
- ____, “Meeting with Abdullah II of Jordan” (24.11.2015), <http://kremlin.ru/events/president/news/50775> (10.03.2020).
- ____, “Most of S.Ossetia under Tbilisi’s control” (08.08.2008), <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=18955> (20.11.2019).
- ____, “Nord-Ost, a year on” (23.10.2002), <https://www.gazeta.ru/2003/10/23/NordOstayear.shtml> (14.11.2019).
- ____, “Operasyon bitti, ancak bilanço ağır” (12.08.2008), <https://www.dw.com/tr/operasyon-bitti-ancak-bilan%C3%A7o-a%C4%9F%C4%B1r/a-3558781> (20.11.2019).
- ____, “Öğretmenler Günü Resepsiyonunda Yaptıkları Konuşma” (24.11.2015), <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/36093/ogretmenler-gunu-resepsiyonunda-yaptiklari-konusma> (13.03.2020).
- ____, “President Donald J. Trump Increases Pressure to Cut off Funding for North Korea” (21.09.2017), <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/fact-sheet-president-donald-j-trump-increases-pressure-cut-off-funding-north-korea/> (02.01.2020).
- ____, “President Donald J. Trump is Confronting China’s Unfair Trade Policies” (29.05.2018), <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-confronting-chinas-unfair-trade-policies/> (31.01.2020).
- ____, “President Trump Says the Iran Deal is Defective at Its Core. A New One Will Require Real Commitments” (11.05.2018), <https://www.whitehouse.gov/articles/president-trump-says-iran-deal-defective-core-new-one-will-require-real-commitments/> (23.01.2020).
- ____, “Press Release Regarding the Use of Force by the Israeli Defence Forces Against the Humanitarian Aid Flotilla to Gaza” (31.05.2010), http://www.mfa.gov.tr/no_-115_-31-may-2010_--press-release-regarding-the--use-of-force-by-the-israeli-defense-forces-against-the-humanitarian-aid-fleet-to-gaza.en.mfa (28.02.2020).

- ____, “Putin acknowledges Russian military servicemen were in Crimea” (17.04.2014), <https://www.rt.com/news/crimea-defense-russian-soldiers-108/> (12.12.2019).
- ____, “Putin: Russia helped Yanukovich to flee Ukraine” (24.10.2014), <https://www.bbc.com/news/world-europe-29761799> (04.12.2019).
- ____, “Putin: Turkey will regret jet shooting ‘more than once’” (04.12.2015), <https://www.aljazeera.com/news/2015/12/putin-turkey-regret-downing-jet-151203071324354.html> (10.03.2020).
- ____, “Remarks by President Trump at Signing of a Presidential Memorandum Targeting China’s Economic Aggression” (22.03.2018), <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-signing-presidential-memorandum-targeting-chinas-economic-aggression/> (31.01.2020).
- ____, “Remarks by President Trump on the Joint Comprehensive Plan of Action” (08.05.2018), <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-joint-comprehensive-plan-action/> (23.01.2020).
- ____, “Remarks Following the Adoption of UN Security Council Resolution 2375 on North Korea Sanctions” (11.08.2017), <https://kr.usembassy.gov/remarks-following-adoption-un-security-council-resolution-2375-north-korea-sanctions/> (03.01.2020).
- ____, “Rex Tillerson’s Remarks to U.S. Department of State Employees” (03.05.2017), https://en.wikisource.org/wiki/Rex_Tillerson%27s_Remarks_to_U.S._Department_of_State_Employees (03.01.2020).
- ____, “Rouhani Press Conference in New York” (20.09.2017), <https://iranprimer.usip.org/blog/2017/sep/20/rouhani-press-conference-new-york> (15.01.2020).
- ____, “Rus turist sayısı yüzde 87,4 azaldı” (28.07.2016), <https://www.haberturk.com/ekonomi/turizm/haber/1273217-rus-turist-sayisi-yuzde-87-4-azaldi> (12.03.2020).
- ____, “Russia presents proof of Turkey’s role in ISIS oil trade” (02.12.2015), <https://www.rt.com/news/324263-russia-briefing-isis-funding/> (10.03.2020).
- ____, “Russian aircraft Su-24 crashed in Syria” (24.11.2015), http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12066609@egNews (10.03.2020).
- ____, “Russian parliament approves troop deployment in Ukraine” (01.03.2014), <https://www.bbc.com/news/world-europe-26400035> (04.12.2019).
- ____, “Rusya Federasyonu Anayasası” (t.y.), <http://constitution.kremlin.ru/> (28.11.2019).

- ____, “Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi Yönetmeliği” (t.y.), <http://www.scrf.gov.ru/about/regulations/> (28.11.2019).
- ____, “Rusya ile krizin maliyeti en az 11 milyar dolar” (25.01.2016), <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/rusya-ile-krizin-maliyeti-11-milyar-dolar,FPbktLfoeEuJ3nHMrOS10A> (12.03.2020).
- ____, “Rusya, Akkuyu Nükleer Santrali inşaatını fiilen durdurdu iddiası” (09.12.2015), <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/rusya-akkuyu-nukleer-santrali-insaatini-fiilen-durdurdu-40024926> (12.03.2020).
- ____, “Section 301 Report into China’s Acts, Policies, and Practises Related to Technology Transfer, Intellectual Property, and Innovation” (27.03.2018), <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2018/march/section-301-report-chinas-acts> (29.01.2020).
- ____, “Security Council Imposes Fresh Sanctions on Democratic People’s Republic of Korea, Including Bans on Natural Gas Sales, Work Authorization for Its Nationals” (11.09.2017), <https://www.un.org/press/en/2017/sc12983.doc.htm> (02.01.2020).
- ____, “Security Council Toughens Sanctions Against Democratic People’s Republic of Korea, Unanimously Adopting Resolution” 2317 (2017) (05.08.2017), <https://www.un.org/press/en/2017/sc12945.doc.htm> (02.01.2020).
- ____, “Seliger 2014 National Youth Forum” (29.08.2014), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/46507> (13.12.2014).
- ____, “Speech at A Security Council Session” (19.07.2004), <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22546> (25.03.2020).
- ____, “Statement by PM Netanyahu Regarding Flotilla to Gaza” (01.06.2010), <https://www.gov.il/en/departments/news/spokehatshara010610> (28.02.2020).
- ____, “Statement by President Donald J. Trump on Signing the “Countering America’s Adversaries Through Sanctions Act”” (02.08.2017), <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-president-donald-j-trump-signing-countering-americas-adversaries-sanctions-act/> (02.01.2020).
- ____, “TDK Güncel Türkçe Sözlük” (t.y.), <https://sozluk.gov.tr/?kelime=%C3%A7at%C4%B1C5%9Fma> (26.11.2019).
- ____, “The Facts and China’s Position on China-US Trade Friction” (t.y.), http://english.scio.gov.cn/node_8007494.html (31.01.2020).
- ____, “The Federalist Papers” (t.y.), <https://www.congress.gov/resources/display/content/The+Federalist+Papers> (29.11.2019).

- ____, “Transcript: CNN interview with Vladimir Putin” (t.y.), <https://edition.cnn.com/2008/WORLD/europe/08/29/putin.transcript/> (20.11.2019).
- ____, “Trump duyurdu: John Bolton görevden alındı” (10.09.2019), <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-trump-duyurdu-john-bolton-gorevden-alindi-41327229> (30.10.2019).
- ____, “Trump, ABD Dışişleri Bakanı’nı değiştirdi” (13.03.2018), <https://tr.sputniknews.com/abd/201803131032616737-trump-tillerson-gorevden-aldi/> (30.10.2019).
- ____, “Trump endorses new sanctions on North Korea” (03.08.2017), http://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2017/08/103_234105.html (02.01.2020).
- ____, “Trump tariffs: US President imposes levy on steel and aluminium” (08.03.2018), <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-43337951> (29.01.2020).
- ____, “Turkey has shelved Turkish Stream gas pipeline Project, says President Erdoğan” (05.12.2015), <https://www.hurriyetdailynews.com/turkey-has-shelved-turkish-stream-gas-pipeline-project-says-president-erdogan-92115> (12.03.2020).
- ____, “Turkey shoots down Russian warplane on Syria Border” (24.11.2015), <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-34907983> (10.03.2020).
- ____, “Türk hava sahasını ihlal eden savaş uçağı düşürüldü” (24.11.2015), <https://www.trthaber.com/haber/dunya/turk-hava-sahasini-ihlal-eden-savas-ucagi-dusuruldu-218045.html> (10.03.2020).
- ____, “Türk jetleri Rus uçağı düşürdü” (24.11.2015), <https://www.haberturk.com/dunya/haber/1157674-suriye-sinirinda-ucak-dustu> (10.03.2020).
- ____, “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 2016” (t.y.), https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2016.pdf (02.12.2019).
- ____, “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 2018” (t.y.), https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf (02.12.2019).
- ____, “Türkiye ve Rusya S-400 füze anlaşmasını imzaladı” (12.09.2017), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41239093> (09.05.2020).
- ____, “U.S. Secretary of State Rex Tillerson’s Remarks at Press Availability” (01.08.2017), <https://useu.usmission.gov/u-s-secretary-state-rex-tillersons-remarks-press-availability/> (03.01.2020).
- ____, “Ukraine crisis: Timeline” (13.11.2014), <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275> (04.12.2019).

- ____, “Ukraine: Presidential Election OSCE Final Report” (11.05.2005), <https://www.osce.org/odihr/elections/ukraine/14674?download=true> (04.12.2019).
- ____, “UN Documents S/2014/146” (03.03.2014), <https://undocs.org/S/2014/146> (04.12.2019).
- ____, “USTR Finalizes Second Tranche of Tariffs on Chinese Products in Response to China’s Unfair Trade Practices” (07.08.2018), <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2018/august/ustr-finalizes-second-tranche> (31.01.2020).
- ____, “USTR Finalizes Tariffs on \$200 Billion of Chinese Imports in Response to China’s Unfair Trade Practises” (18.09.2018), <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2018/september/ustr-finalizes-tariffs-200> (30.01.2020).
- ____, “USTR Issues Tariffs on Chinese Products in Response to Unfair Trade Practices” (15.06.2018), <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2018/june/ustr-issues-tariffs-chinese-products> (30.01.2020).
- ____, “Vladimir Putin answered journalists’ questions on the situation in Ukraine” (04.03.2014), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20366> (12.12.2019).
- ____, “World: EuropeChechnya kidnap victims dead” (08.12.1998), <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/230215.stm> (13.11.2019).
- ____, “Why did Russia, Armenia Create Joint Defense System in Caucasus” (23.12.2015), <https://sputniknews.com/military/201512231032214928-russia-armenia-defense-system-turkey/> (12.03.2020).
- Ülgül, Murat (2019), “Erdoğan’s Personal Diplomacy and Turkish Foreign Policy”, **Insight Turkey**, 21(4), 161-182.
- Ünalmiş, Ahmet Nafiz, ve Oğuz, Şafak (2019), “Karadeniz’de Rusya-ABD Rekabeti ve Ukrayna Krizi”, **Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 5(7), 1-10.
- Üstün, Kadir (2018), “Türk-Amerikan İlişkilerinde Zeytin Dalı Harekatı”, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/kadir-ustun/2018/01/27/turk-amerikan-iliskilerinde-zeytin-dali-harekatı> (09.05.2020).
- Volkomer, Walter E. (2012), **American Government**, Fourteenth Edition, Pearson, New York.
- Yassıkaya, Sernur (2019), “İsrail terörü Mavi Marmara’yı vurdu”, <https://www.yenisafak.com/hayat/israil-teroru-mavi-marmarayi-vurdu-3469284> (06.03.2020).
- Yaycı, Cihat (2020), “Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Andlaşmasının Sonuç ve Etkileri”, **Kriter**, 4(42), <https://kriterdergi.com/dosya/turkiye-ve-libya-arasindaki-anlasmanin-sonuc-ve-etkileri> (09.05.2020).
- Yeşiltaş, Murat (2009), “Soft Balancing in Turkish Foreign Policy: The Case of the 2003 Iraq War”, **Perceptions**, Bahar Yaz 2009, 25-51.

- Yıldırım, Gülbin (2019), “NAFTA’nın iptali Trump’ın serbest ticarete son darbesi oldu”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/naftanin-iptali-trumpin-serbest-ticarete-son-darbesi-oldu/1271426> (06.05.2020).
- Zehfuss, Maja (2002), **Constructivism in International Relations**, Cambridge Yayınları.
- Zenko, Micah ve Lissner, Rebecca Friedman (2017), “Trump is Going to Regret Not Having a Grand Strategy”, <https://foreignpolicy.com/2017/01/13/trump-is-going-to-regret-not-having-a-grand-strategy/> (06.05.2020).
- Zhang, Qingmin (2014), “Towards an Integrated Theory of Chinese Foreign Policy: bringing leadership personality back in”, **Journal of Contemporary China**, 23(89), 902-922.
- Wagner, Meg ve Silverstein, Jason (2015), “Russian pilot rescued from downed warplane says Turkey gave no warning before firing despite cockpit audio: ‘Change your heading south immediately’”, <https://www.nydailynews.com/news/world/pilot-downed-russian-warplane-alive-article-1.2446187> (10.03.2020).
- Wakizaka, Keisuke (2019), “Living as “North Caucasians” in Georgia: Identity and Integration in Georgia Among the Ossetian and the Chechen-Kist Communities”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Middle East Technical University.
- Was, Murray ve Frantz, Douglas (1992), “Saudi Arms Link to Iraq Allowed: Mideast: Under Reagan and Bush, U.S. weapons were secretly provided to Baghdad, classified documents show. The White House kept Congress in the dark”, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1992-04-18-mn-537-story.html>, (21.02.2020).
- Weber, Max (1978), “Political Communities”, **Economy and Society**, (Ed. Guenther Roth, Claus Wittich), 2st p., University of California Press, New York, 901-940.
- Wendt, Alexander (1987), “*The Agent-Structure Problem in International Relations Theory*”, **International Organization**, 41(3), 335-370.
- _____ (1999), **Social Theory of International Politics**, Cambridge University Press, Cambridge.
- Wilmot, William W. ve Hocker, Joyce L. (2017), **Interpersonal Conflict**, Tenth Edition, McGraw-Hill Education.
- Qui, Larry D., Zhan, Chaoqun, ve Wei, Xing, (2019), “An analysis of the China-US trade war through the lens of the trade literature”, **Economic and Political Studies**, 7(2), 148-168.

ÖZGEÇMİŞ

Berk ÇEVİK, 23.06.1995 tarihinde Konya İli Beyşehir İlçesi'nde doğdu. 2009 yılında Cumhuriyet İlköğretim Okulu'nu; 2013 yılında Ali Akkanat Anadolu Lisesi'ni; 2018 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

ÇEVİK, bekâr olup İngilizce bilmektedir.

